

REVERENDI PATRIS
THOMÆ DE MERCADO OR-
DINIS PRAEDICATORVM ARTIVM,

ac sacrae Theologiae professoris in Logicam magnam Ari-
stotelis commentarij, cum noua translatio-
ne textus ab eodem Auctore
edita.



CVM PRIVILEGIO.

HISPALI.

EX OFFICINA FERDINANDI
diaz, in via Serpentina. ANNO

1571.

Esta rassado en *marauedis.*

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

REVERENDI PATRIS
THOMÆ DE MERCADO OR-

DINIS PRAEDICATORVM ARTIVM,

ac sacrae Theologiae professoris in Logicam magnam Ari-
stotelis commentarij, cum noua translatione
textus ab eodem Auctore
edita.



CVM PRIVILEGIO.

HISPALI.

EX OFFICINA FERDINANDI
diaz, in via Serpentina. ANNO

1571.

Esta rassado en

marauedis.

EPIGRAMMA IAC. DO

NII, VELISII, IN PHILOSOPHIA & VTRIQ; IURE BACCALAUREI IN HANC LOGICAM MAGNAM.

Navigat AEGæi qui stagna immensa profundi
 Ionium ut citis nauibus æquor arat.
 Quiq; premit fyrtes, vasti discrimina ponti
 Aut Malæ contat scindere puppe vias.
 Et quæ Scylla vorax, quâq; irrequieta Charybdis
 Mobileq; Euripus fertq; refertq; fretum.
 Si quem per tumidi metuenda pericula ponti
 Inueniat, timidus qui regat arte vias.
 Sternat & instabiles tranquillis flatibus vndas
 Amoueatq; trucis cuncta pericula freti:
 Quas illi gratesque præmia digna rependet?
 Quæ meritis tantis munera digna feret?
 Hoc logica immensum pelagus penetrabile nulli
 Fluctibus, & vastis cautibus ante frequens:
 Reddidit en cunctis Thomas tranabile, quotquot
 Securi, has cupiant ire, redire vias.
 Pro quibus officijs, & tanto munere post hæc
 Aeternum memores nos decet esse sui.

Aliud eiusdem in
 opusculum.

Mercurium Circes, Ithaco ne philtia nocerent
 Hæc illi quondam dona dedisse ferunt:
 Moly vocant quicumq; ferat non artibus ullis,
 Non magico Rhombo, carminibus ue cadet.
 Huius odoriferi floris munuscula Thoma
 Cum dederis, Meritum gloria quanta manet.
 Perte prestigias cornutaq; tela docemur
 Et Crocodilinos fallere posse dolos.
 Iniectis Xerxes coniunxit molibus vndas,
 Tu maior maius sis quod adortus opus.

REVERENDI PATRIS THOMÆ

de Mercado, ordinis prædicatorum artium, ac sacræ

Theologiæ professoris, in Logicam magnam

Aristotelis, Prologus.



INeunti mihi sæpe numero rationem, quid nam in
 causa foret, cur hæc dialectices facultas nunc Hirta, aspera, & insipi-
 da, nunc lubrica, & caligine obsita efficeretur: quæ desè nec nimis in-
 sulsa, nec ad eò difficilis mihi vnquam visã est: duas huius vniuersi ta-
 dij rationes comperi. Alteram, quòd latini Autores è græco (quo idiomate Ari-
 stoteles eam tradidit) sermone rudi, & (vt ita dicam) inciuili transfulerunt: al-
 teram, quòd paucis ab hinc annis multas doctores insèruerint materias ab in-
 stituto penitus alienas, ad alias præstantiores facultates attinentes. Quòd Ari-
 stoteles græcis litteris scripsèrit, non parum facefeat negocij, palam est aduertè-
 ti, quam sepius quæ perspicue ac splendide in vno idiomate dicuntur, in aliud
 translata ipsùm etiam captum effugiãt, & intellectum aspernètur, nusquã demùm
 ad lepores accedãt priores. Dissidètes linguæ dissidètib; còstant, dialectis. Qua-
 re quæ græcis suauiter sonant, & facunde, clareq; effaris, isdem verbis latinitate
 donatis obscure, aut sãne aspere profers, quemadmodùm in sacris litteris hebræis
 charateribus, & vocibus inscripta vsu euenire didiscim; Cuius architypos sonos
 esse lucidissimos omnibus innotescit: in latina tamè interpretatione ipsèmet lit-
 teralis sensus vix crebro enucleari potest, contextus vero semper lutulentus
 fuit. Qui natiuo in fonte scilicet Hæbreo vitreo plusquam, & christalino fulgo-
 re (vt illius idiomatis dissèrissimi testãtur) conspicuus est. Quo circa & si Gra-
 ece Aristoteli multum inesset splendoris, & dialecticam maxima cum luce tradi-
 disset: latine persalebras & saxa currens non nichil pulueris (idest) illepiditatis
 & asperitatis exhaustura erat. Quamquã neminè latet, philosophum semper ver-
 borum obscuritatem affectasse, & sentètijs sepiissime (vt ipse ad Alexandrũ scri-
 bens fatetur) ita intercidisse, vt cãtabros nostros hac in re superaret. Qui ergo:
 pprio idiomate adeò tortuose ac obscure loqui perpetuo voluptati duxit? quid
 miramur peregrino si sermone ita obtenebrescat. Vnde allucinãtur, qui Aristot-
 telem in latinum aduerbum transferunt. Tum quòd (vt Seneca docet) interpreta-
 ris est non eundem verborum numerũ sectari, sed quibus accommodatioribus
 potuerit verbis eandem sententiam exprimere. Tum quòd si pro animi libito
 philosophus verborum inuolueris doctrinam obnubilare quali conatus est, eã
 ipsam illustrem illi ac splendidam reddere, in animum inducere debuissent. In ca-
 nonicis quidem scripturis æquisumum semper duxi, verbum verbo cõmutare:
 vt pote diuina proloquia, quorum sensus omnem intellectum mortalium an-
 te vertunt. Cuius idcirco verbis ratio exigit ad eò astriti simus, vt ne latum vn-
 quem (quod est in prouerbium) ab vocibus ipsis discedamus. At philosophia hu-
 manum inuentũ est, a nostris mentibus profectum, cuius sensum nõ labefacta-
 tum aut lacerum, sed integrum lectoribus, ac cõcinatoribus verbis effari, & pos-
 sumus & debemus. Quibus de causis peculiarem Aristotelis trãslationem e de
 re constitui: que genuinum sensum, veras rerum notiones, propriam sententiãrũ

Prologus.

interpretationem stilo limato, ac leni, verbis selectis, ac idoneis efficeret. Quare si qua addere, vel adimere visus fuero, mathematica erunt exēpla quadam in posterioribus accessita: quae non parum caliginis infundebant, cum ediuertovalde plana, expeditaq; fore deberent, vt doctrinam enodarent, vt pote quae co exco gitantur vt rem clariorem faciāt. Aristoteles velut de industria minus assucta, & maxime exquisita reconditaq; inuicit. Vnde maior cōmenti pars posteriorum in ipsa latini sermonis litera, & serie emodulanda, & exemplis dilucidandis infumitur. Quo labore dialecticos nostris resolutionibus deinceps leuo, sat negotij arbitrans, satq; laboris, ipsam secum artem afferre, non opus esse,onus addatūr oneri, sudor sudori. Nam vetus prouerbiū est, portare a sellum pondus, non superpendiū. Itaq; hic textus est ipsius met Aristotelis, ac ceteri, e graeco in latinū versus, & (vt seneca docet) interpretatus, tā patens, ac lucidus: quā reliqui obscuro, ac inuoluti. Circa secundum sane exoticas quæstiones hic, vt cōsistentiam vniuersalium, perferutando: partitionem entis rimando, pradicamentorum separationem perquirendo, summo opere aberratur: cum in eadem disciplina plurimae sint, propriaeq; quæstiones, quibus rarissime facimus satis. Nam vltimū genus stultitiæ est, proprias nō dissoluerē, & alienas vētilare. Præsertim quod vniuersalia, & pradicamenta metaphysica quinto, & septimo vnā nobiscum amplectitur. Vnde non debet dialecticis ad viuū rescari, sed multa circa illa metaphysico enucleanda deferri præcipue materia non pellucida certe, vel perspicua, sed captu difficilima etiam, his qui in philosophia callum obdixerūt, scilicet entis analogia, & eius à pradicamentis disiunctio, ac identitas. Quam obrem error est grauissimus, has disceptationes hic interponere, quas proinde ego silentio inuolui defecata harum rerum veritatem, sicubi huius artis opus fuit præsupponēs. Quemadmodum Aristotelis fæditat, quoties vel in Metaphysica physico vtitur principio, vel contra in Physica metaphysicam vsurpat propositionem. Igitur cum ad ea solum modo agitanda animum adijcerem: quæ ad nostram facultatem attinerent: prodijt, hac dialectica partim extensior ceteris, quæ hæcenus vulgo circumferuntur, partim ad eò arctior, vt nullast ad alias collatio. Annuat ois hipotens exoptatū scopū attingamus, quem tam strenuē, tā anxie conquisiui.

REVERENDI PATRIS THOMÆ de Mercado ordinis predicatorum artium ac sacrae Theologiae professoris Commentarij in Logicam magnam.

QVAESTIO PROEMIALIS DIALECTICAE.
Verū obiectum dialecticæ sit ens rationis.



PARTE NEGATI
ua arguitur. Logica agit
de rerum speciebus ac ge
neribus, de pradicabili
bus scilicet, ac pradicamen
tis: hæc autem sunt entia
realia: ergo, minor pro
batur. Species & genera pradicantur inquit, sed
ens rationis de ente reali nō pradicatur inquit:
ergo sunt entia realia. Confirmatur. Hæc ars tra
ctat de modo sciendi, is autem est ens reale: ergo,
Minor patet, modus rei & res cuius est modus,
sunt eiusdem generis (cum plerunq; realiter nō
distinguantur sicut ambulare, & modusambu
landi) scientia autem & scire est ens reale: ergo
& modus. Secundo obiectum dialecticæ est scibi
le, cum ipsa sit scientia: ens autem rationis non
est scibile, ergo nec obiectum. Minor probatur.
Obiectum est causa habitus, quoniam ab obiecto
& potentia producitur, ens autem rationis non
potest causa entis realis existere, & per cōsequēs
nec habitus vt pote ens reale, ergo non potest esse
obiectum. Confirmatur. Quod non est verum (vt
docet Arist.) non scitur, ens rationis non est ve
rum, ergo non scitur. Minor probatur, verum di
uiditur per decem pradicamenta, quæ sunt tan
tum coordinationes entium realium. Cōfirmatur
secundo. Si ens rationis obiectum est, vtrum om
ne, an aliquod. Primum non, de quo nam gram
matica tunc, & reliqua rationales agerēt. In sin
gulari nullum genus nulla species, est signabilis,
quia nec negatio, nec priuatio, nec relatio.
¶ In contrariū est sententia Arist. Tho. & com
mentatoris in quarto Metaph. text. 4. Dicentium,
primum Philosophum & logicum laborare cir
ca omne ens: priorem circa omne ens reale, pos
tiorē circa ens rationis.
¶ Ex latetiosis summularum sinibus emergen

tes: vbi multum pelagus vellis complicatis nauis
gauimus: ad Logicam tādē velut ad portum
iam satis optatum, peruenimus. Quo licet ea
exerto stilo protendā, quæ propria materia sunt
ab his tamen Porphyrium & Aristotelem imi
tatus, manum abstinēbo, quæ viscera sunt Meta
physicæ, nec dum limites contingunt. Tāto enim
circumspecto iudicio has disciplinas semper ipsa
rū tractatores discernāt, oportet: quāto eodē tra
mite, eodemq; aluo ipsa consuere videntur. De
omnibus dialecticis & primus phis, & si diuer
sa ratione agunt. Dialecticus perpendit quid cū
ita per intellectum aut sint, aut habeant (multa
enim rebus intellectus tribuit vt animali quod
sit genus, homini vt species, pradicati, subiectum
vel quid simile) alius vero quid eisdem natura
confert. Quod est sensus textus citati in argumē
to sed contra. Vnde turbatur ordo, quando vel
hic de naturis, consistentiaq; rerum late, vel illic
de intentionibus disputatur. Tāmet si (quod inge
nue fateor) compellimur nonnunquam rerum
naturalia vt cūq; tractare, ob id quod cū de in
tentionibus non quomodolibet, sed in concreto
tractemus, non possumus subiecta non aliquādo
concernere. Id tamē merito iam diu vitio datur,
quod plusquam necessitas postulat, Metaphysi
cæ terminos violamus. Quod, velut acti peniten
tes nunc corrigere cupimus. Quo circa multas
quæstiones in pradicabilibus & pradicamentis
prætermittimus ibidem ab alijs discusas, venti
lataq;. Eius numeri erunt, quas præfati phylo
sophi dialectica progenitores relinquendas ab
se iudicarunt, & ab omnibus relinqui impediō
conducere admonuerunt.

¶ At inter multa quæ commode hac proemiali
quæstione prælibari poterant, quatuor breuissi
me disorderanda seleximus, nempe quid sit dialecti
ca: quid eius obiectum, quod officium, & munus

ac deniq; quis finis. Hæc enim primo & ambigua, & si vere definiantur, plurimum vitia videntur. Reliqua vero, scilicet quis auctor eius habeatur, quanta eiusdem necessitas, & qua ipsius studio comparetur utilitas, quis ordo in traditione tenendus, quæ cuncta solent etiam in exordio edisseri, adeo sunt perspicua, ut obiter atq; promiscue priorum expositione quantum refert, apparitura crediderim.

¶ **QVÆSTIO** est iam dudum per viros doctos in vtranq; partem arbitrata: an dialectica sit scientia. Cuius partem negativam qui defendunt, his maxime rationibus vtuntur, quas in exordio iecimus. Qui & si non in celebres, per pauci tamen fuerunt. Cuius causa ideo indecens ratio sum ab communi sapientium confessione vel vngue discedere. Quo circa sit prima huius quaestio conclusio. Dialectica est scientia. Probatur. Scientia est quæ per demonstrationem proprietates de subiecto concludit, quod dialectica præstat: ergo. Maioris sensus est, eod disciplinam quam piam esse scientiam, quatenus conclusiones per causas proprias ostendit. Scire enim est rem per causam cognoscere. Vt cõteri eclipsim obtutibus non est scire: at cognoscere solis eclipsim ex luna interpositione inter nos & ipsum: & Luna eclipsim interpositione terre inter ipsam & Phœbum fieri: id scientia est: quoniam illa horum effectuum causa sunt. Quo præsupposito probatur minor. Dialecticus ostendit, eod aliam naturam esse prædicabilem, quia est vniuersalis (quod est causa de se illius) & quantum principia & cause syllogismo existit (vt s. libro fecimus) sicq; in reliquis partibus (vt sigillatim experiemur) ergo si demonstrat, scientia est. Secundo omnes ingenue fatentur dialecticæ esse etiam nobis notitiã modi sciendi eiusq; specierũ definitionis, diuisionis & argumentationis (multipliciter enim postmodum vna quæq; secatur) subministrare: demonstratio autem vna species (de qua in posterioribus) & syllogismus topicus (de quo in topicis) habent aliquot proprietates, tũ cognitũ necessitas, quum necessario per suas causas, principiaq; ostensibiles: ergo vel hæc perpetuo ignorantur, vel in dialectica certe expanditur, ac per consequens est scientia. Prob. minor. Demonstratio habet hanc proprietatem, qd facit scire, producens scientiã: quod est scitu admodũ necessariũ. Nisi enim id sciamus, nemo sese scire

sciet: quod multum scientiæ repugnat, & valde absurdũ est. Quo pacto nanq; potest quisq; aut solet nosse sese, nisi quia omnino certus est de demonstratione efficere scientiã & se demonstratione assequutum: ergo per necessariũ est firmissime hæc demonstrationis proprietates cognoscatur. Cognosci vero firmiter id nequit nisi demonstratione, cum demonstrationis proprietates id sit, non natura nec essentia. Et (vt post modum videbimus) modus certus cognoscendi proprietates est solũ demonstratio: ergo dialectica infert suas conclusiones demonstratiue, ac proinde est scientia, vnde s. Tho. in 4. Metha. dialectica (inquit) considerat de intentionibus ostendens quo pacto eis in alijs scientijs vtamur & hoc demonstratiue facit & secundũ hoc est scientia. Tertio ad hominẽ, si modus & res nõ distinguuntur genere, & dialectica modus: st philosophia sequitur sub scientia edideri. Quod præclara eius existimatio (quam apud omnes semper obtinuit) patentissime testatur. Igitur deinceps dialectica sine ulla hesitatione scientia habeatur.

¶ **AT** hoc constituto celebris inter modernos disputatio est, quid eius obiectum. Sed de obiecto necesse est aliqua prænosse multiplex eius appellatio æquiuocatione ingerat. Nam cũ disciplina obiectũ inquiritur: hæc tria obiectũ, materia subiectũ, pro eodẽ plerumq; tametsi non cadẽ, sed vna via ratione capiuntur. Est enim obiectũ est scientia velut indissolubilibus societas & vnde quaq; sphericæ conuexio: ac proinde secundũ multiplicẽ vtiusq; cõplexũ, multi genã illa denominatio consurgit. Prima res scibilis cognoscitur ab scientia (habitus enim tendit in illã velut obtutus in lucẽ, & quælibet potẽtia in suum obiectũ) ideo eius obiectũ nuncupatur. Deinde scientia rem intellectiã disponit, primo discernẽdo, mox diuidendo, proprietates demum ordinando, simul & ostendẽdo. Scientia enim nõ est ostiosa sed officiosa. Cui negotiũ perpetuũ est circa suũ obiectũ multa tractare. Et quãquã intellectus actio sit cognitio, eoq; hæc cõtinua obiecti versatio tendat vt perfecte cognoscatur: nihilominus quia obiectũ definit, confert, preponit, ex illoq; deducit, diuidit, & multisfariè versat, materia scientiæ obiectũ iure nuncupatur. Quoniã in quouis negotio id materia nominari solet, quod tractatur. Quare obiectũ sensus apprehendentis tãtũ obiectũ, nõ vocatur etiã materia. Nimirũ quod similes potentis circa suũ obiectũ solũ

solũ negociũ est illud simpliciter percipere: quod prior nomenclatura ex publicat. Ad hæc obiectum habet prædicata quibus subternitur: ob quod subiectũ pariter appellatur. Queritur ergo quid obiectum, materia & subiectum dialecticæ. Cuius non vñ sunt, sed differens omnino sententia doctorũ est. Primo nominales arbitrantur obiectum ly. argumentatio, vel ly modus sciendi, vel propositiones materialiter sumptas: quod certe non videtur uero simile. Primo obiectum est de quo scientia tractat. Dialectica autem non agit de his nominibus, sed de rebus significatis, quid enim id nomen præter significationem habet quod disputari possit. At dialectica significatione ex grammatica præsupponit naturam rei significatã scrutatur. Res ergo importatã nõ voces importantes obiecta sunt. Præterea scientia de obiecto proprietates non habet: at istud nomen aut proprietates non habet, vel quas dialectica demonstrat, huic nomini non conueniunt. s. q. generet scientiam, vel efficiat opinionem. Et confirmatur quare ars artium, & scientia scientiarũ plenius cunctorum buccis celebratur: nisi quia modũ docet, & methodum acquirendi scientias subministrat. Methodus vero nullo modo istã hæc nomina sunt. Igitur cũ obiectum dialecticæ, aut cuius nis alterius disciplina inuestigatur, ad nomina obiecti nullatenus recurrendum est. Siquidẽ nec in grammatica, cuius in sititutum est de vocibus agere, de nominibus materia, sed de ipsa materia agitur. Quomodo s. recte loquamur & scribamus. Et potiss non ly carmen obiectum est: sed ipsa carminum compositio, & ita alijs in artibus. Quod est euidens, quã vt clariori ostensione indigeat.

¶ **PRO NOTITIA** ergo veritatis notato dupluciter obiectũ considerari, materialiter & formaliter. Primo modo est res ipsa, quæ obijcitur: secũdo modo ratio, sub qua tractatur. Distinctio est vniuersalis & in habitibus, & in potentijs. Vt obiectum materiale visus est coloratum: formale lucidum. Materiale intellectus ens: formale verum. Materiale voluntatis bonum: formale appetibile. Materiale physice res naturalis: formale mobile. Materiale theologicæ deus: formale veritas prima. Dico ergo incongruum esse satis multo discursu in obiecti materialis inquisitione, quãtis in arte vti. Quippe quod de se euidens & in ea euidens ac in foribus sese obijcens. Quid

enim viro quauis in disciplina versato notius, quã quid ars doceat. Quod enim quisq; didicit: hoc illa, & nihil aliud docet. Quod autem docet: hoc eius obiectum incunstanter habendum est. Porro de ratione formali (vt pote contemplatio subtilior) merito pluribus controvertitur. Quo circa sit 2. conclu. Obiectũ dialecticæ est modus sciendi. s. definitio, diuisio & argumentatio. Quæ ideo prob. Quod hoc ipsum perfectiẽ dialecticæ & nihil amplius docet. Cõfirmatur, Dialectica est scientia communis: quia media ad omnes scientias comparandas subministrat. Vnde Arist. vocat eam modum omnium scientiarum. Modus autẽ est definitio: ergo modus est eius obiectum. De hoc nulla est inter reales disceptatio. Albertus putat obiectum esse argumentationem. Et potest in eis patrociniũ argui: quod modus sciendi non vni uoce, sed analogice his tribus conuenit: quia definitio & diuisio non perinde scire faciunt, ac argumentatio. Ideo vt aliquid vniucum pro obiecto constituta, potest argumentatio constitui. At si hæc ratio valet, haud argumentatio obiectũ, sed demonstratio erit. Sed est notandũ duplex esse obiectum, adæquatum scilicet & principale: vt in metaphysica adæquatum est ens, principale substantia. Primum est quod in se omnia cõtinet sine in recto, sine in obliquo, quæ in illa disciplina tractantur. Secundarium est quod inter primas partes obiecti est præstantius. Potest ergo dici obiectum adæquatum modus sciendi, & principale argumentatio, vt Albertus vult, hoc quantum ad rem quæ est obiectum.

¶ **SED VT** de ratione formali cõstet disceptatur vtrum modus sciendi ens reale sit, vel ratio primũ cũ rationibus in anteriori parte quaestiois formatis suadet, qd modus sciendi est operatio intellectus. Vnde sicut nos modum sciendi obiectũ constituimus, aliqui nõ re, sed voce differẽtes (autã) dialecticã circa triplicẽ operationẽ intellectus versari. S. simplicium apprehensionem cõpositionem & ratiõinationẽ. Quæ omnes cũ sint operationes intellectus reales: entia realia sunt. Et confirmatur auctoritate s. Tho. euentis in prologo posteriorum dialecticã per homines, vt intellectũ ad notitiã veritatis capiedã instrueret, ex cogitatã esse. Vt cũ scilicet in suis discursibus, ne quãdoq; impingeret, semper dirigeret: ergo modus sciendi est actio intellectus realis. Pro huius difficultatis cognitione aduertito, ita in

mente, ac in voce contingere. Quinimo voce imitari ea, quæ in anima sunt: ut pote à quibus linguæ traxerunt. Bisariè enim loquimur. s. intra linguæ quiescente, & lectulo iacentes versamur mentè negotia: alio modo hominibus voce, qui mentè intueri nostram, aut eam nisi vocibus attingere, nõ quunt. Et quemadmodum prior est cognitio in homine deinde locutio, ita arbitrari est quæ in voce consistunt. r. ipsas voces, esse eorũ, quæ in mente verba existunt signa. Nam locutio mentis est naturalis, nullo enim instigante magistro sibi, homines intelligunt atq; cognoscunt: locutio vero exterior artificiosa. Quam necesse est cõsuetudine moreq; discamus. Ars autem imitatur naturam in quantum potest. Vnde locutio corporea imitatur mentis intellectionem: quæ est naturalis loquella. Igitur ut ad fieri potest (rationi consonat) ut per ea, quæ in voce offendimus, ea quæ sunt abdita & occulta cognoscamus. Et poro illis valde simili. Tres ergo operationes intellectus estinguntur. Prima rerum singularium cognitio: ut cognoscere Petrum, albedinem, saporem. Secunda harum cognitionum compositio, coniunctio, s. vel diuisio rerum simplicium: ut coniungere Petro albedinem, dicendo. Petrus est albus: aut negando Petrus non est Ethiops. Tertia ratiocinatio. Quibus similes in voce contingunt. Primo enim sigillatim simplicibus terminis res significamus ut homo, Leo, animal. Nam quod est hanc vocem Leo illum significare: est intellectum eadem cognoscere. Et sicut hæc significatio potest simplicium significatio, seu representatio nuncupari: ita prima operatio simplicium cognitio vocatur. Mox in voce ex simplicibus dictionibus propositionem cõponimus, ut equus est albus: ita ex duabus cognitionibus, s. equi, & albi intellectus apud se orationem facit dicens intra equus est albus. Quod vocatur compositio, vel si negatiua fuerit, diuisio. Ex quibus ultimo discursum hæc forma constamus. Omne albu est segregatum, equus est albus: ergo equus est segregatum. Sed queris quare hactenus conceptu, sicut & vocu nõ meminimus? Nimirum quod voces sunt nobis notiores, etiã si illi interiores: & à notioribus nobis se per inchoatũ est. Deinde quod omnino superfluit mentalium seorsum meminisse. Cũ docedo quomodo hæc operationes fiant in voce, doceatur naturalissime quæ fiãt in mente & quomodo procedatur. V. g. dicimus propositionem veram, quæ rē

esse ac est, significat: non est opus seorsum in conceptibus id exponi, cũ consecutio sit tam naturalis, ut antequam extplum vocale cognoscas, & ipsum & definitionem veritatis fabrices in mente. Et si constat syllogismum ex tribus & terminis & propositionibus nonne hoc quam primum in voce exercere audio, intus protinus imitor? non ergo opus est seorsum hominẽ quomodo arguatur in mente doceri. Ad hæc cũ productio conceptu, eorũq; significatio simul & intellectus locutio naturalis sit, supernacue in dialectica de his formali ter & directe homo opere instruitur: sed sicut materia rite administrata probe fluit natura generationis ignara concipit, & stomachus naturali virtute illatum cibũ salubriter digerit: ita ut animus recte concipiat, sufficit non cõceptiones sed materiã conceptionũ edoceri. Id enim est materiã subministrari. Quod Aristoteles sapienter aduertens, dum mentẽ ad intelligendũ in logica instrueret, non aliter quã singulariũ specie rē naturas in prædicamentis ipsi differendo eam illustrauit. Et nec vuto, nec spe sua frustatus est: cũ omnes ingenue cognoscãt optime, & logicam tradidisse & intellectum instruxisse: dũ rerum naturas (quas intellectus, & circa quas ratiocinaturus erat) ei propalauit, etiã si conceptuum nullã hic doctrinam interfuerit. Barbaræ ergo nedũ præcepterẽ vel natura terminorũ, orationũ & discursus vocaliũ cognita in eandem exponendam in mentalibus immoratur, aut ab mentalibus incipitur: quod iuniores interpretes Petri Hispani facere video: in sumulariũ exordio, omnẽ fere conceptu, & notitiarũ sermonẽ coaccebantes: quo solummodo perpetuũ disciplinã odit inuicant: tenet philosophos doctrinã profunditate cõminuentes ut seruens per discendi iporũ desiderium materia obscuritate penitus extinguat. Cũ è cõtra omni ingenio inuestigatur i esẽt quemadmodũ à notioribus inchoarent: & exordiu omni pòdere exonerarent. Quod nos illo in loco diligẽter, vtiliterq; sicutimus: eamẽ cõceptu notitiarũq; sermonẽ maximo oportunoq; silẽtio cõtinentes: & cũ in opusculũ argumẽtorũ frangi fera doctrinarũ vbertate lustrãtes. Quẽ mentaliũ terminorũ tractatum cũ ab proprio studio dialectici serauerint, non inamiter inuident.

¶ His præiaciis ut oratio redeat, vnde digressi sumus, sit 3. conclusio. Operationes hæ intellectus nõ sunt obiectũ logicæ. Probatur primo. Nulli ea-

rum

rum hic natura docetur, sed in libris de anima: vnde dudum prefata de promissis: ergo. Confirmatur. Eiusdem est disciplina agere de potentia & operationibus eius: sed logicus nõ tractat de intellectu: ergo nec de eius actibus. Minor constat. Altioris enim facultatis est de huiusce virtutibus differere. Deinde modus sciendi est obiectũ (ut patet) sed hæ operationes nõ sunt modus ipse: ergo nõ sunt obiectũ. Minor probatur. Hæ operationes sunt nobis naturales: quæ si modus forent, à natura idonei philosophiã auditores essemus. Cõfirmatur. Logica (ut dicit Auicena) est de secundis intentionibus adiunctis primis: hæ vero actiones non sunt intentiones: quibus enim primis illæ copulantur, cum tãtum intellectui adhæreant. Potius sunt ipsæ primæ: quibus nostræ secũde iunguntur. Siquidem de prædicato, & subiecto & argumentatione agitur: quæ reperiuntur in conceptibus, in voce, & in scripturis. Vnde nõna cõfirmatio colligitur. Ita se habet operatio intellectus ad secundam intentionem, sicut vox & scriptura: sed hæc non sunt ipsæ secundæ intentiones, sed subiecta potius earũ: ergo & intellectus conceptus. Vbi considerandum est duplicem esse materiã. Alia ex qua, alia circa quã. V. g. lignũ est ex qua sculptor formã atq; imaginẽ educit: sculptile vero, circa quam ars ipsa versatur. Ita operationes non sunt materia circa quã (id est) ipsum met obiectum dialecticæ, sed materia in qua forma dialecticalis reperitur, vel quod idẽ est, eius obiectum. Ut quemadmodum lapides ligna, & reliqua sunt materia ex quibus domus architector construit: domus vero constructa obiectum artis est: ita operationes hæ sunt, in quibus nos & nostras intentiones offendimus, & ex quibus modũ sciendi constamus, s. diuisiõẽ diuisiõẽ & argumentationem. Et ita est 4. conclusio. Modus sciendi quatenus obiectũ est dialecticæ, formaliter est ens rationis: & per cõsequens obiectũ logicæ est ens rationis quod S. Th. affirmat in 4. meta. dicens duplex est ens, s. reale & rationis & huiusmodi ens rationis est proprie subiectũ logicæ. Prob. omnia nomina nobis propria, ut definitio, argumentatio, maior extremitas, minor, antecedens, cõclusio sunt rei artificialis & cõnotatiua: ergo & significata sunt artificialia. Sed eorũ formã nullus assignabit realẽ sed rationis: ergo formaliter obiectũ dialecticæ ens rationis est. Quid enim in definitione formale est, nisi ut genus &

diferentiã coniungantur. Quid in syllogismo, nisi propositionũ & terminorũ dispositio, quæ vniones, & cõiunctiones sunt entia rationis. Id si genus sumas & prædicabilia, quid? nisi relationes rationis forma illorũ est: igitur si cunctis ad logicã pertinentibus formale ens rationis est: obiectũ pariter ens rationis erit. Cõfirmatur huiusmodi entia sunt scitu plurimũ vtilia. Haud enim existimãdũ est absq; magna vtilitate, imo & necessitate philosophi grauissimi tantũ laboris ac ingenij in rerũ & entium huiusmodi inuentionem atq; tractatũ impediissent. Ergo cõcedamus oportet aliquot disciplinas earũ notitiã efficere. Quæ rectius nisi rationales nullæ sunt iudicandæ. Ideo enim rationales peculiari iure nuncupatæ sunt: quiddam de rationis entibus agant. Quo circa ita solent eruditiores primo scientiã partiri. Nẽpe in practicã & speculatiuã. Practicã est, cuius finis est aliquod, externũ opus, ut architecturã, sutoria, argentaria. Speculatiua est cuius finis, atq; scopus veritatis cognitio est. Quæ rursus in realem, & rationalem secatur, realis est quæ de rebus realibus tractat, siue de substantijs (ut physica est metaphysica) siue de accidentibus ut mathematica, & morales, quæ in naturã virtutũ, & vitiorũ, & similiũ qualitatum expendãdam immorantur. Rationalis vero entia rationis versatur, quæ in operibus rationis sunt. Vbi nam enim aptius entia rationis quã in actibus rationis collocabimus? Quæ post modũ in quatuor species subdividitur, in gramaticã, s. & poësim, Rhetoricã, Dialecticã. Vnde colliges non omne ens rationis subiectũ esse dialecticæ. Alias reliquæ superfluerint disciplinæ: quæ tũ apprimẽ requisitæ sũt. Queris ergo quod? Aduerte dupliciter ens rationis cõsiderari: abstracte, s. ut specietas, vniuersalitas, cõcitas, tenebræ (priuationes enim et negationes, sicut & relationes, entia rationis sunt) & incõcreto, ut syllogismus, propositio, genus. Hoc aut modo scilicet in cõcreto nõ in abstracto obiectũ sunt dialecticæ, & cuiuslibet scitũ rationalis. Nã in quibus sitio eorum in abstracto nullius fere vtilitatis est metaphysicũ dũtaxat concernens. Gramaticorum enim haud refert velle, quid vocis significatio: quod omnes profus ignorãt: sed quid vox significatiua. Nec ad logicã quid generetas, sed quid genus Vnde errat plurimũ, qui omnẽ hic diligentia in quidditate harũ qualitatum discutiedã adhibet. In concreto ergo illud ens rationis est obiectũ

dialectica: quod est modus sciendi. s. definitio, diuisio. & argumentatio: quod vero in recta locutione consistit: grammatica: q. in figurata poesis: q. demum in facta atq; eleganti Rhetorica. Quod si fustus hanc re nosse cupis, aduerte: q. ens rationis est duplex, aliud quod naturaliter reru naturas consequitur (supposito intelligatur) aliud quod rem ex voluntate instituentis consequitur. V. g. ex quo homo intelligitur subiectus aiali (etiam si nollimus) sequitur hominẽ speciem esse aial genus. Ex quo affirmatur color de albedine: est albedo subiectu & color predicatu. Et sic de maiori & minore extremitate & reliquis proprietatibus dialecticibus. Necessaria enim tales operationes intellectus sequuntur. De hoc ente rationis tractat dialecticus: & vniuersum admodum modi sciendi includitur. Aliud ens consequitur re, vel vocẽ ex voluntate solũ humana omni exclusa necessitate. Vt ex quo ly equus intelligitur: nõ restabat illo pacto signi significatio, nisi voluntas significationẽ adidisset. De similibus entibus tractat grammatica, poesis atq; rhetorica. Vnde quia eorum obiecta voluntate consistant, qua apud omnes est: varia nõ est eadẽ grammatica, nõ eadẽ poesis, non eadẽ facundia apud omnes. Latini docent adiectiuũ & substantiuum conuenire in tribus, suppositiuũ & verbũ in duobus: alię nationes his conuenientijs non vtuntur, aut paucioribus, aut pluribus. Quodã idioma habet numeros & casus, aliud nec numeros, nec casus, aliud diuersus a nostris: & sic in ceteris disciplinis: est explicita. Dialectica vero eadẽ est apud omnes. At circa modũ loquendi notato hanc propositionẽ ens rationis est obiectum dialecticę sano modo intellectũ esse veram, strictẽ vero minime quia predicatu appellat supra subiectũ, vt supponas simpliciter pro ente rationis, ac pro inde pro omni ente tali: quod in similibus patet. Nam est physica de omni ente naturali disputet, nõ dicimus ens reale est obiectũ physicę: quoniam nõ de omni ente reali disputat: sed cõtra eam ens mobile est obiectũ physicę. Nec in arithmetica dicimus quantitas est obiectũ, etiam si aliqua quantitas: sed singulariter quantitas discreta. Nimirũ quod similes propositiones sensus & vniuersales & formales faciãt. Vnde quãdo de re controuersa est, nõ dicimus ens rationis obiectũ: sed nec secunda intentio, quãdoquidẽ nec de omni ente hic, nec de omni secunda intentione discutitur. Dicimus aut aptissime modus sciendi est obiectũ logicę,

vel obiectũ est ens rationis. Extra hoc serupulos vere ac sane dicitur ens rationis est obiectũ dialecticę sicut de contra obiectũ dialecticę est ens rationis. Ad argumentum ergo principale dubitationis fateor nos de operibus intellectus facere quatenus secunde intentiones in his reperiuntur: ita vt illa sint materia: hoc aut forma. Vnde arguere est quidẽ actio realis: argumentum vero ens rationis in ente reali positũ. Etenim sicut omnes artes materia a natura mutuata accipiunt, & formã super inducũt: qua & obiectum, & ars denominatur: ita dialecticę operationes rationis sumit, quibus suas intentiones fundet. Hactenus de quidditate, & obiecto dialecticę nobis dictum sit.

¶ D I C A M V S super est quid eius munus, quid hominibus cõferat. Nonnulli arbitrantur officiu esse dialecticę, in se & in alijs artibus probabiliter disputare. Cui patrocinari Aristoteles uidetur dicens duplicẽ esse sillogismũ, dialecticum. s. & demonstratiuũ. Priorẽ appellat probabile. Et in meta. tex. 5. sentit dialectico & primo philosopho cõmune esse de omnibus disputares: sed ille probabiliter, is autẽ demonstratiue. Hoc ergo opus eldialecticę. Pro huius questionis notitia aduerte discrimẽ inter logicam & alias sciẽtias physicas. Quod hæc tantũ habent cognoscere & iudicare obiectum: vt metaphysica cognoscit ens & partes entis: physica ens mobile, ac genera illius: itidem & Ethica. Ratio est: quia sunt talia obiecta quod vel a nobis effici nõ possũt, sicut entia naturalia: vel si factibilia sunt, plus ad sui efficiẽtiã exigũt quam vt cognoscãtur, vt moralia. Possulãt enim virtutes vt sui notitiam, vt exercẽantur, vt etiam inẽtenduntur, vt intellectus prudentiã, quas morales sciẽtię non præstant, nec sic adferunt. At dialectica & reliquę rationales tractant de obiectis: quas vt cognoscuntur, protinus actu exhibemus. Quid enim facilius quã recta locutio cognita recte loqui & cognito syllogismo illico cõscire. Hac de causa specialiter de dialecticę queritur quid præstet: quod de ceteris realibus non inuestigatur. Vnde nõ est pro eius officio assignandũ, quod indicat recte de obiecto, aut per se esse eius naturã docet. Id enim omnes disciplina quãtumuis naturales habẽt: potius querimus quid ea doctrina & iudicio mediãtibz nos opere præstent. Circa quod celeberris dialecticę partitio apud doctores s. Tho. 4. metha. lc. 4. habetur in decem

indocentem & vtentẽ docens appellatur quatenus subiectum naturam. s. sillogismi, diuisionis & definitionis tradit: vtens vero: vt nos eius obiecto, & in se ipsa & in alijs definiendo & diuidẽdo, & arguendo vtinur. Quatenus docet ergo præstat dialecticę quod cetera sciẽtia, notitiã. s. exactam & perfectum sui obiecti iudiciũ. At mistim vt docet, & vtẽs, primo dico eius munus esse omnia opera philosophia construere atq; fabricare: dialecticę scilicet esse qua est omnia fieri. Sive discas quid, sive doceas, & ad discẽdũ diuina pariter & humana, atq; ad docendũ omnino iuuare. Vt pote vtriuq; munus doctrina s. & disciplina methodum præscribens. Quod cui denter prob. Omnes operationes intellectus præsertim speculatiui sunt tres: dialectica autẽ est facultas, qua omnes hæc recte fiãt: quippe eius materia, in qua ipse subiectũ est. Vnde docet quomodo sine errore fiãt. S. vt quidditatem vniuersi cuiusq; apprehendas: quid cum quo componas: quid ex quo inferas. Confirmatur dialecticę esse intellectũ ne labatur, firmare ne a recto ducit, dirigere. Intellectus autẽ (vt dicit Arist.) est, quo est omnia fieri. Ergo si dialecticę forma intellectus est: profecto ea omnia est recte fieri itaq; intellectus est, quod cuncta fiunt: dialecticę vero qua recte cuncta fiãt. Nempe vt in omni opere intellectus speculatiui, rectitudo & bonitas ex dialecticę pro veniat: & in omni sapientiã negotio (qua sunt tũ grauiora) semper te ipsum sapiẽter geras. Ac demũ sicut inter morales virtutes, cõprudẽtia præstantior respicendẽ, quod media, ad ceterarũ fines assequẽdos inuenit, cõsulit, & præcipit: ita inter virtutes intellectuales prudẽtia intellectus speculatiui dialecticę est. Quippe quomedia & modũ ministrat quibus cetera cõparetur, & quo & quãdo vnoquoq; sit vtẽdũ, edocet. Quare de s. Tho. loquens in prologo posteriorũ, ad vniuersa (inquit) quę humanã vitã instituit, siue ad vitia efficienda corporis, in quibus ingenia mechanica laborãt: siue ad intellectus bona cõparanda artes humanitas inuẽtã sunt, quę ist hæc ipsa ignaros doceant. Vt ad suadendũ honestum, & dissuadendũ turpe (res in vita hominũ impediõ necessaria) rhetorica per antiquos indagata est: ad recte loquendum grammatica. Cõvero anima rationalis operationes & si a natura facere possemus, dirigere tũ, & rectificare nesciamus (quod est omnũ rerum præstantissimũ) cõse

quens fuit aliqua ars magno studio excogitare: tur, qua nos in ipso progressu mētis gubernaret: ne in re grauisima deciperemur. Quo in loco aptissime Plutarcho doctrina quadrat, tanto scilicet et fatius, ac sublimius fore, imperatorẽ virtute ac legibus, quã ciues singulos instruere, quãto commodius republica obiectũ præstat qui fouẽ communem infestum sanat, quã qui riuum inde fluentem salubrem reddit. Ita intellectus cum omnium operationum fons & origo sit, dialecticę vero eius instructio generalis, ac lex diuina: pape quantum hominibus præstat qui recte dialecticam elucida. Quãtũ boni lucratur, qui eam perfecte assequitur. Vt iustus enim imperator ac Princeps prudentissimus inter ciues, inter sapientes sulgebit. Qui ea caruerit, aut nõ probe calluerit, veritatẽ amplecti, etiam si in eã impeggerit, ignorabit. Quoties discurrere velit, et necesse est frequenter discurrat: toties cæcitate hallucinabitur, creberime corruet. Secũdo dico dialecticę esse omnium sciẽtiarum formã. Vniuersę enim materiam præbent: quam illa informet, disponat & actuet. Nam quę alia in eis forma est, quã predicata habere debitis applicata subiectis: definitiones formatas definitis proprijs, coniuugi principia applicari conclusionibus. Sine qua forma inuise sunt profecto ac deformes ipsamet physica veritates velut aurimassa, ex qua nõ dum constat vas. Cetera sciẽtia sunt vt lapides, ligna, clauis: dialecticę vero præstat, quod architectus domus, sutor calceis, s. decorem ac figurã. Et quemadmodum domus cõstructa multo pluris habetur sua in acerbo congesta materia: ita aliarum disciplinarũ obiecta cum præceptis dialecticibus & regulis disponuntur. Tertio dico propriũ huius artis quoq; inueniri in omnibus disciplinis, de omnibus probabiliter disputare. In hoc tũ mihi nonnulli vehementer errasse videntur: quod id dumtaxat eius officium designarunt: quod nunquam Arist. opinatur. Haud enim minus est dialecticę quoties philosophi demonstrant, formam demonstrationis præbere, & incunctis siue definitibus siue arguentibus opem conferre: quam probabiles rationes formare. Tametsi id discriminis inter est: q. cum quisq; demonstrat, demonstratoris materia eius artis est qua demonstrator peritus est: forma dicitur ex dialecticę mutuata. At quando sillogismi sunt dialectici, materia simul &

forma communiter est dialectica. De forma nemini dubium est: sed de materia aducito, considerare ex proprio obiecto dialecticam quasdam in rebus proprietates uniuersales, per quas multa de rebus probare potest etiam priusquam in altiores partes philosophia contendat. Cognoscit enim facile quid unius cuiusque genus saltem commune, differentias species quibus cognitio non est arduum in quavis materia aliquot rationes construere. Quæ quia communes sunt, probabiles nominantur. Quantum enim unaqueque distat à proprijs tantum ab euidencia. Ut si quæraturnum vir bonus pro rebus. mortem operatur. Moralis procedit ex proprijs, ex amore patriæ, ex præstantia boni communis: dialecticus ex definitione virtutis: quæ est instum facere habent, cuiusque opus reddere bonum: subsumetque instum videat, ut pars exponatur pro toto. Idem de principijs scientiarum dicitur. Quæ cum demonstrari nequeant, dialecticus probabilibus argumentis suadet. Sed contra obijciunt. Quod id per omnes vii peculiare rhetorice attribuitur, ergo non debet dialectica sibi usurpare. Multa discrimina præci philosophi inter dialecticam & orandi facultatem assignarunt. Primo Diogenes Laërtius cui omnes subscribunt, appellat dialecticam breuiorem, & rem paucis agentem: rhetoricam vero debere quæstionem multis protendere. Vnde prior rem pugno complicato: posteriore volæ asimilat extensa. Boetius adducit aliam. Nempè rhetoricam considerare hypothesis (id est) argumentum facti, cum omnibus circumstantijs: dialecticam vero thesism (id est) ipsam si le m materiam. Hac differentia oritur ex alia. Scilicet quod dialecticus agit de rebus uniuersalibus. Vnde & uniuersis partibus philosophiæ seruit: quarum subiecta uniuersalia sunt. Adæquatum enim totius philosophiæ instrumentum est. Rhetorica vero de singularibus actionibus ac euentibus: ut pote ad suadendum inuenta: quo nisi in actibus nostris, ut eos prosequamur, aut euitemus, haud opus est. Hinc est debere circumstantias concernere: tum quod hæc sint singularium proprietates, quum ex circumstantijs frequenter res aliæ de ceteris dedecent, & minus conuenientes contra magnopere conducunt. Propterea hæc de rerum naturis nihil prorsus proponit nec in particulari. Quod si aggredi ausu fuerit: nulla orationis materia eius propria erit. At dialectica

ex propria materia de omnibus probabiliter disputat: ex genere scilicet & alijs prædicabilibus, atque prædicamentis, vel ex natura oppositio nis, aut rei possibilis, necessariæ, contingentis: quæ omnia in se ipsa nos docet. Vltimo tandem differunt sine. Quod dialectica & in se ut obiectum principale generat scientiam (probat enim multas conclusiones demonstratiue) & ut instrumentum in alijs scientijs. Ipsa (inquam) materia, & ipse eius usus sepe præducit scientiam. Et denique prope semper non minus quam opinionem, Rhetorica vero ut in plurimum non vltimam fidem: nec sublimius quicquam unquam intendit, quam vi sola orationi fides adhibeatur: & ea mediante iudicis animum in sui clientuli partes ac fauorem desolat. Per hæc constat falsum esse obiectionis antecedens. **DE SCOPO & fine** haud est opus, seorsum multa discutiamus. Vniuersale enim est, ut habitus ipseque propter suam operationem existat. Et quæ sint effectus & operationes dialecticæ non paucis exposuimus. Ad primum argumentum principalem quæstionem respondetur, dialecticam agere de naturis rerum: quatenus secundis intentionibus subsistat. Ut de specie humana non quatenus animal est rationale, sed ut de pluribus prædicabilis. Ita considerat non rerum differentias, sed differentias prædicandi. Hoc prædicatur de multis, illud de paucis, istud quid dicitur etiam accidentaliter. Confirmationi dicitur duplicem esse rei modum, alterum intrinsecum, ut currit velociter, ambulat contingenter, qui rebus significatis ediacent: & hic forsam eiusdem generis. Extrinsecus vero (qui & apte medium vocatur) minime. Et talis est dialectica. Medium rationis: quo ceteræ disciplinæ comparantur. Ens autem rationis in concreto bene potest medium esse ad ens reale. Vt in rebus moralibus conuenitur. Potestas enim principis & prelati facultas, atque iurisdicctio, entia rationis sunt: plurimorum effectum realem suo modo causa. Huiusmodi enim entia, & deus insituit: & homines ad sui gubernationem necessaria sapientissimi iudicarunt. Similiter (ut dicit Aug.) dialectica non pro libito consistit, sed in rerum ratione inuenta est. Secundo dicitur, ens huiusmodi scibile esse. Nam obiectum causam esse habitus intelligitur (si uniuersaliter loquamur) obiectiue. Et non est inane. Sed nec rarum ens rationis obiectiue esse

esse conceptu, nec dum habitus. Ad confirmationem respondeto: duplex esse verum: aliud, quod in compositione, & veritate propositionis consistit, ut cæcitas est. Quod & entibus proinde rationis competere potest: & si ad sunt cætera, sufficit, ut intelligibile, & scibile dicatur. Aliud cõuertitur cum ente. Et forsitan nec hoc desicit obiecto dialecticæ. Certum est enim postquam huiusmodi intentiones intelliguntur, unum eis competere. Nam auctore Arist. qui non intelligit unum, nihil intelligit. Quid ergo mirum si & verum competat. Maxime si verum est intellectus obiectum. Tertio iam satis fecimus illud ens pro obiecto constituentes: quod est modus sciendi.

PROLOGVS

CV M necessarium sit, Chrysaori, & ad Aristotelis prædicamentorum doctrinam, quid nam genus, quid differentia, quid species, quid proprium, & quid accidens sit, cognoscere: cumque & ad definitiones etiam assignandas, ac omnino ad diuisiones demonstrationesque faciendas, utilis horum sit contemplatio: breuius enitar tibi ea, quæ apud maiores nostros de his ipsis sunt, tradere, quasi ingressum quendam tibi ad hæc omnia demonstrando. Atque altioribus quidem quæstionibus abstinēbo: faciliores autem sic afferam, qualiter nunc quidem tibi accommodatas esse cõiector. Protinus igitur genera quidē & species in rerum natura sint nec ne, an

in solis nudisque conceptibus collocentur: & si corpora sint an expertia corporis: & vtrū separabilia sint, an in ipsis sensibilibus rebus & circa eas subsistant, dicere nunc omittā: quippe cum altissima sit talis tractatio, & alia maiore indigeat perscrutatione. Ut de ipsis vero cæterisque propositis magis differendi modo veteres, horumque maxime Peripathetici tractauerunt, recētere nunc atque ostendere tibi conabor.

DIALLECTICA quemadmodum ceteræ res tū a natura, tū ab hominibus inuenta, non protinus ac genita est absolutā perfectionē induit: sed ex paruo principio orta per suos augmenti gradus paulatim adoleuit. Primo ante Aristotelem adeo pusilla quærimo ita descripta atque dilaniata erat, ut nulli deus, nullā speciem artis haberet: sed tenera multum inuisa; nondum naturā artis adeptā iaceret. Plato & Arist. eā solerti cura, atque magno ingenio congregates dispesierunt, sed quia familiaris fuit, et nimium amica Aristoteli in omni philosophia obscuritas, coactus est post quingētos annos multorum precibus Porphyrius (quos magna necessitas ad prædium cõpellebat) prædicabilium tractatū adicere, quo totius logicæ et ingressū et intelligentiā faciliteret. Cuius tractatus & prologus attico cõpendio absolutus vices præmij sufficiens præstat. Si quidem par dicit ad quantam, quanc; sublimia cognoscenda eius doctrina cõferat. Quo & claritatis simul et breuitatis postulatione, reddit auditores multum beneuolos valde attentos, et omnino dociles. Ad quatuor autem eā valere. ad prædicamentorum libri notitiam. 2. ad definitiones rerum assignandas (origo & fundamentū totius eruditionis) 3. ad diuisiones constitutas (quo tollitur omnis æquiuocatio) 4. ad demonstrationis naturam cognoscendam: omnium

scientiarum clavis. Hæc cum pellicetur & opere complet: non potest hominum sibi animos non vehementer Porphyrius attrahere. Haud enim hæc vulgaria sunt & communia, sed grandia & philosophia mirum in modum appetita. Ut pote unica media: quibus in omni disciplina vti debeant. Nec Rhetorum Porphyrius aut poetarum fucum, hypochrisiq; imitatur: qui magna profissi in parvis versantur. Experiemur breui quam potiora potius, & graviora promissis re ipsa præstat: aut certe quantum summis reum fastigis comparatis præsens doctrina proficit. Ad prædicamenta enim mente capeßeda iuvat. Quia hic agitur de prædicabilibus, quorum ordinatio est prædicamentum, nempe quo seu & loco genera, differentia, & species collocatur: ubi proprium constituendum, accidens excludendum. Siquidem re recte quis quæq; disponat, non minus necesse est, noscat ab ordine semouenda, quæ quæ dispositurus est. Necessario ergo ad constituendum prædicamentum prædicabilia cognoscenda sunt. Quod si id prædicamenta constituta sunt: hoc opusculo mirabilem ac ingeniosam eorum structuram intelligimus. Ea enim forma constructa sunt: quæ si non iam erecta fuissent, erigenda foret. Ad hæc in prædicabilibus sunt duo, scilicet natura prædicabilis de multis, & secunda intentio. Prædicamentum autem est ordinatio naturarum, quatenus prædicabiles sunt. Ut substantia (inquam) intentionibus, de quibus in concreto hic disputatur. Unde re bene inspecta deprahendos hunc librum formam illius esse. Et si illic harum intentionum materia, id est, natura substantia secundum intentionem dignitate disponitur: hoc pacto videlicet ista natura illo in loco (quia tali intentioni substantia) collocatur: hoc autem hic eadem ex causa. Haud ordinem intelligere, nec ordinata potest, qui formas ignoraverit. Ad categorias igitur capiendas is codex maxime confert.

¶ SECUNDO ad definitiones rerum assignandas. Exigunt enim tales conditiones bonæ definitiones, quales sine huius operis cognitione observare nemo poterit. Primo namque oportet nosse de finibilia (nec enim omnia defini possunt) tam in eruditi est hominis omnium rerum definitiones stabilire, quam omnium rerum causas exquirere. Quæ dæ enim sunt in causata, quædamque indefinibilia. Genera scilicet suprema, & differentia laterales, de quibus postea nobis sermo habebitur.

Definibilia rursus debent per genus propinquum, non remotum: per differentiam propriam, non inadæquatam defini. Scire vero quid huiusmodi propinquum, quid remotum, nisi quidditate generis cognita: similiter in differentiis vtra communis, vel propria, quis potest? Quæ omnia tamen præsens consideratio dilucidat. Ad definitiones ergo assignandas multum utilis. Hinc perpendere incipies quam docendi ordinem ante vertant, qui naturam & conditiones exactas definitionis in ipso statim sumptularum exordio fustissime tractant. Qui quantum ipsi præproperant dicendo, tantum iuvenes immorantur discendo, ad istum usque locum nihil horum propemodum intelligentes. Ad divisiones etiam constituendas. Hæc est tertia commoditas. Divisio est quædam rei in suas partes distractio. Partes sunt, & genera, & differentia: & quod secatur quandoque species. Ut ergo partes quales sint cognoscamus, opus est nullum horum ignoremus. Deinde etiam pro demonstrationis formatione subservit. Nam demonstratio est syllogismus, cuius medium est definitio, maior extremitas propria passio, minor species: deinde propositiones ipsius necessaria frequentius prædicaciones essentialia sunt, quis autem illud prius, aut hoc posterius absque prædicabilibus percipiet, ubi maxime prædicacionis notitia apperitur. Hic discit quisque, qualis in quæque sit prædicatio, & quæ arti demonstrandi commoda est, seligit. Restabat nunc pandere quam hæc omnia ad philosophandum conducant, definire scilicet diuidere & demonstrare, ni tantum in sumptularum prologo, quum in præcedenti questione prodidissimus. Ubi manifestissime ostendimus priora duo omnis scientiæ fontem, demonstrationem vero consummationem esse. Sed id denuo addimus quam necessaria ad ceteras disciplinas comparandas dialectica est: tam requisitum ad dialecticam adquirendam hunc tractatum esse. Dialectica est omnium scientiarum modus: & opusculum istud totius logicæ modus.

¶ H A C P A R T E problemæ lectores attentos ac dociles affectus, benevolos sequenti pollicitatione reddit. Nam cum doctrinam tam vilem, ac penitus ad altissima quæque conquirenda necessariam, præsentis opere sese tradidit: proponat, quos non avidos ac benevolos redoret, si brevi stillo, ac lucidissimo scribat.

Modus

Modus (inquam) erit introductorius. Quod sit dum exclusis argumentis et questionibus ea in materia exagitari consueris, veritas & rei substantia summa resolutione traditur. Vt utique quis articulum incarnationis rustico viro breviter exponat: quæ si theologum more, scholastico stillo per questiones & articulos explicuisset, nec multis diebus absolueret. Ita generum ac prædicabilium materia totæ viginti quatuor implere stillo, ut si argumentis obiectis res ageretur, quæ prioris discipline principia postulat. At res obiectæ tradita paucis & simplicibus ac distinctis articulis complicabitur. Et nihilominus excellenti ingenio robur & firmitatem doctrinæ comparat dicitur, sese esse antiquorum æque, quæ ubi inserit, decet præterea. Quod enim vis argumentorum facit, id antiquorum auctoritas præstat: ut veritate pollere deest in tractatur. Huius Porphyrii modum ut video iuniores interpretes violare hic de vniuersali in metaphisicis tractantibus non video certe quomodo ab eis culperentur. Nam cum tam prædicabilia demonstrantur hæc materia ea methodo tradita nocet: quæ de finibus est prædicibus metaphisicæ. Quæ in re aduertendum est genus & vniuersale quodlibet habere duo, materiam, scilicet formam. Materia est ipsa natura substantia: ut in genere animal, color, scientia, hæc sunt res penitus reales, Intentio, quæ est ipsa prædicabilis, seu vniuersalitas, est forma. Ergo adduas scientias de generibus differere experirebit. Nam quoties in vniuersalibus quaeritur, quod ad naturas substantias expellat: quæstio profecto est prorsus realis & metaphisicalis. In huiusmodi sunt quæ a Porphyrio narratur: an sint, scilicet vniuersalia, natura vniuersales: quid sint, qualia sunt, mirum res ab Aristotele metaphisicæ discusse. Quando vero prædicabiles considerantur: inuestigatio est logicalis. In illis ergo prioribus veritate ab illis examinaram, ut nostrarum intentionum materiam (par est) nos præsupponamus, non ventilemus. Circa huius operis necessitatem triuale dubium est, quæ gradum necessitatis habeat. Siquidem duplex est etiam in medijs vtilibus necessitas, alia absoluta atque perfecta: quæ id exactum est, sine quo aliud haberi non potest. Ut necessarius est oculus ad videndum: nos ad loquendum. Alia imperfecta. Vide licet quæ res melius acquiratur: & sine qua res, licet agere, acquiratur. Ut equus ad iter. Sine quo via lacrescitur: & cum quo grauius peragi

tur. Quo ergo horum modorum opus hoc, & ad categorias Aristotelis, & ad cetera necessariū iudicabitur? Nā quæ non absolute, probat compositio ipsa logica Aristotelis: ubi prædicabilia primo Topicorum inseruit, non hic in exordio. Præterea antiquiores per plures sine huius opusculi præfatione logicam audiebant, & callebant. Circa hæc questionem notato: quod doctrina hic contenta, non est a Porphyrio, vel in hætæ, vel addita: sed ab Aristotele Topicorum copilata. Quod celare Porphyrius non potuit, palam contestatus, sese quæ hic differat, ab antiquis mutasse, estque ipsius doctrinae notitia, quæ sit genus, & reliqua omnino requisita, imo ante prædicamenta prærequisita. Ut pote sine qua nec definire quisque, perfecte nec diuidere, & multo minus demonstrare sciet. Quam proinde Aristoteles non præmisit, neque prætermittit: nisi notabiliter, definiendo præerat. Dixi etiam prærequisiri ad perfectam prædicamentorum notitiam: quia impossibile est aut prædicamentum erigere, aut erectum comprehendere, dispositionem scilicet prædicatorum, nisi prædicata noscantur, existimoque: ante Porphyrium priores expositores cum in scholis discipulos instruerent, solere prædicamentorum expositioni harum rerum sermone intertexere. Quod in multis materijs in omni fere disciplina scholastica hodie nobis contingit. Nec ideo Aristoteli reprehendendus est huiusmodi ordinem præteriens. Satis existimare debemus cum esset & homo & primus disciplinarum reformator, præfuisse, si omnia logica necessaria pulchra dispositione tradidit: tamen si frustulum aliquod potuerit, vel debuisset aptius collocari. Sed neque in re tam exigua oportet nos amplius immorari.

De genere cap. i.

TEXTVS.

¶ C V M nomē ipsum genus æquiuocū sit (multi farie namque dicitur) significationes primo distinguere oportet. Dicitur autem genus omnis multorum collectio habetū

&

& ad vnum aliquod, & inter se habitudinem, per quam ab alijs similibus congregationibus distinguatur. Sic Israelitarum dicitur genus, & pariter Romanorum, vt pote illi omnes ex Israele descendentes, hi ex Romulo: & inter se propterea aliquam cognationem ob id ipsum habentes. Dicitur etiã genus ipsa generatio deducta ab aliquo principio, siue patre, siue patria. Sic Orestes habet genus à Tantalò. Orestis namq; generationis Tantalus fuit principium. Et Plato dicitur Atheniësis, à patria: vt pote Athenis oriundus. Patria enim, quemadmodum et pater, principium cuiuslibet generationis est. De quibus significationibus grammaticis interest per tractare. Dicitur etiã tertio genus, cui subiiciuntur species, vt animal, cui homo, & Elephas. Significatio nimirum haud penitus à præcedentibus diuersa. Quam potius hoc genus ipsarum specierum principium est, ad illudq; habitudinem ipsæ habet, & inter se mutuo. Huiusmodi generis specula-

tio ad philosophos pertinet. Quod proinde sic definiunt. Genus est, quod de pluribus differētibus specie in eo quod quid prædicatur. Per quã definitionē et genus constituitur, & ab alijs prædicabilibus distinguitur. Nam prædicari solent, ens de omnibus, genus, species, differētia, proprium, & accidēs. Ens non vniuocē: genus aut vniuocē: species vero de pluribus differentibus tantum numero, non specie. Vt homo de Socrate et Platone: animal vero de homine & leone. Differētia vero, propriū & accidēs, non in quid, sed in quale. Interroganti enim quid homo: respondemus apte animal: nō recte vero respondere mus, rationale, risibile, quantum, aut quale. Hæc ergo definitio generis ad æquata videtur.

EXPOSITIO.

CAPVT in tres partes maiores secatur. In 1. de nominis acceptionibus agitur. In secunda definitio generis traditur. In tertia exponitur, & expositione prob. Circa primum: oportuit priusquam tractatū aggredere, significationis multiplicatam duplici de causa pro palaret. Primo quia est nomen æquiuocum: & æquiuoca prius sunt diuidenda quam definienda. Vniuoca vero è contrario prius definiuntur: post modum diuiduntur.

Ratio

Ratio est: quia definitio semper est vnius. Est enim oratio explicans rei naturam. Impossibile est autem plurari sic, eandem naturam habere, quia si eandem forentur, plura esse desineret & vnum forent. Natura enim facit idem. Igitur quia plura vnam naturam non habent, & definitio est rei natura, nequeunt plura defini, sed vni. Vnde æquiuocum, vt pote plura, defini nō potest. Vniuoca vero quia vnum sunt, apte definiuntur. Plura vero possunt sane diuidi: & ita æquiuoca diuiduntur, vt ad eorum singula veniamus. Secundo cū æquiuoci multiplex sit representatio: est confusio, si prius secundum quã procedatur, non exprimitur. Præterea quãquã plures quam hic relata huius nominis significationes sint, eas præsingit, quæ cū sint apud Latinos frequentiores, significationi nostræ (vt mox videbimus) similiores sunt. Primo ergo, genus significat multitudinē rerū habentium inter se aliquã habitudinem, & ad vni primum: quæ à ceteris discernantur collectionibus. Vt Israelitarū genus atq; Hebræorum descendentiū ab vno Abrahamo, & propinquus ab vno Israeli. Memōtote (inquit) Abraham patrem vestrum & Sarām, quæ peperit vos: quia vnum vocaui eos, & multiplicauit. Sic omnes vnius prosapia generaliter vnius generis appellatur. Vt el à patria: vt omnes Hispanenses. Vnde cum Tobias Raphaelē rogaret, iudica mihi de qua domo, de qua tribus tu? respondit genus quæris mercenarij, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat. Sed ne forte sollicitum te reddam, ego sum Azarias magni Anania filius. Tobias ad hæc ex magno genere es tu. Ecce interrogatio de tribu, interrogatio generis est. Respektus autem secundus & mutuos eorū cognationis, vel alterius necessitudinis ex isto primo dimanat: quo illud vni omnes quasi sui principium respiciunt. Quod vnum latissime pater. Primo de patria: non modo oppidum vbi quis ortus est, verū & totū regnū, imò integrum etiam clima celi generis appellationem facit. Sic omnes Lusitani, omnes Beticici, quin omnes Hispani vnum genus esse dicuntur. Imò genus Orientalium, & occidentalium (locutiones fortis consuetæ) nec opus est principio naturalis: sufficit politicum. Sic Romani vocantur: qui Romulum principem habent ciuitatis conditorē. Omnes etiã eiusdem religionis eundem cultū habentes: omnes eiusdem instituti viuendi vnum

genus nominantur. Vt genus gentilitij, catholicorum, Mahometicorum. Omnes huiusmodi locutiones in hac acceptione fundantur. Sed tota collectio hominum & si ex vno prothoparente manarit genus haud dicitur vniob id quod ab alio per hoc principium non secernitur (quod tñ sumopere exigitur vt in ceteris constat) sed est commune omnibus. Secundo sumitur pro ipsa alicuius origine ab aliquo principio deducta: vt Orestes ducit genus à Tantalò eius proauo. At cum hic sint duo. s. rei origo, & principium ipsum originis: vt Tantalus & proceptio Orestis à Tantalò, controuertitur, quid horum hac acceptione genus nuncupetur, Tantalus, an ipsa ex Tantalò proceptio, atq; generatio? Porphyrius dicit esse vnius cuiusq; generationis principium, siue id sit pater, siue patria: & subiungit siue ab eo, qui genuit, siue à loco quo quis genitus est. Sic Orestes dicitur à Tantalò genus habere. Vnde prioribus verbis videtur genus dixisse principium, posterioribus ipsam proceptionem à principio. Sed licet referat nihil quoduis dicamus: existimo, originem hac acceptione genus esse. Quod vsus communis loquendi probat. Nusquam enim dicimus Tantalum esse genus Orestis: sed à Tantalò genus ducere; sicut à Cæsare, illū ab Alexandro. Verum si morem loquendi attendas, videbis quod non à quolibet principio proceptio genus trahi dicatur, sed ab remoto: non ab immediato. Vt quedã multorum series ab illo principio emanantium vsque ad me requiratur. Vnde si quis Hispani oriundus parentes habet Lusitanos, ab Lusitania genus est trahere asserimus. At de his acceptionibus Reitorum est disputare. Tertio vero modo capitur philosophicè pro eo, cui supponitur species: vt pro animali, colore, scientia. Animal enim homo, equus & alia. Colori viridis, Rufus, phœnix, cæcus luteus: spadix. Scientia vero omnes partes phylosophiæ, vt Logica, Ethica, Physica. Hac significatio est plurimum præcedentibus germana. Nam similis natura est principium quoddam suarum specierum: à quo proinde originem trahunt (vt videbimus) & inter se cognate sunt. Hac significatione genus est terminus secunda intentionis: priores erūt primæ. Vnde hæc distinctio generis vel prima vel secunda intentionaliter accepti est apud logicos tam arguendo quã respondendo celeberrima. Nobis vero de inceptis philosophicè de genere semper loqui, supponatur

Quaestio vnica.

VTRVM TEXTVS INTEGR
veritatem habeat?

PRO parte negativa contra primam generis descriptionem arguitur. Genus est pars speciei, haec vero totum: sed parti totum non supponitur ergo maior prob. species includit genus, & ultra differentiam addit ergo. Secundo in id quod genus principium specierum est species & genus sunt relatiua: sed vni relatiuum non est principium alterius. Sunt enim simul: cum principium oportet aliquo modo antecedere effectum confirmatur. Genus est totum in qualibet specie: sed vna species non est aliarum principium, ergo nec genus, quod est in illa. Confirmatur secundo. Principium & principiatum debent distinguere genus & species non distinguuntur: cum animal formaliter de homine predicetur. Ergo non est ipsarum principium. Tertio contra definitionem principii. Nulla natura communis multis speciebus est generica: ergo. Prob. quia ibi sub auditur, vt predicetur vni uoce, per quod excluditur ens: sed nulla natura sic vniversalis vni uoce est: ergo. Minor prob. No est eadem ratio ipsius naturae in omnibus speciebus. Etenim ratio sumitur a forma: & tamen in speciebus sunt diuersae formae omnino differentes. In homine, rationalis, in leone, rugibilis. Vnde Aristoteles asserit in genere latere quinque uocaciones: ergo. Quarto. Distinguitur huius definitionis predicatur semper denominatiue, vt animal est genus, color est genus sicut predicationes denominatiue. Est enim secunda intentio inconcreta: que denominatiue necesse est dicatur: ergo nusquam in quid. Si dixeris quod substractum praedicatur quidditatiue: praeterquam quod natura hic non definitur, adhuc natura predicatur in quale: vt pote secunda substantia. Confirmatur. Vna, eademque natura non potest predicari in quid & in quale: differentia & genus sunt eadem essentia: et differentia predicatur in quale. Ergo genus non in quid. Quinto. Si animal quidditatiue enunciatur, natura animalis dicitur de natura quid dici, est, vt sit natura et quidditas. Consequens est falsum. Nam rationalitas est humanitas, & tamen rationalitas non est animalitas: cum differentia sit extra genus, ita vt per se de illa non predicetur, quod philosophus dixit 4. Ethicorum. Et 3. metaph. Et tamen predicatio formarum semper est de per se. Ergo ratio

rationalitas non est animalitas. Sexto quoad antio homo est animal, aut predicatur animal in communi, vel animal, quod est homo. Si hoc dederis non predicatur genus, nec superius, sed aequale: si in communi, est pars: ergo nullo modo. Septimo. Natura generis non est integra in singulis speciebus ergo, non predicatur de illis. Consequens est bonum: aut prob. Omnes dicunt quod non conferuatur genus in vna specie: sed quod minus requirit duas: ergo non erat in singulis. In contrarium est auctoritas Porphyrii per omnes habens logicos huc usque suscepta. **Q**UANTVM AN QVAM nostra intentio est a qua stonibus peregrinis inuoluntate inhiere, ne in messem alienam falsum inueniamur, donec magna praedictio nobis eam inueniamus nihil scire volumus coram, quia vel de qua inueniamur haec perfectius noscantur, sua notitia deservunt. Ergo in nostris materis discutendis immoraborum exterius si vestigiis impressero, nunquam figamur: leuabo. Eas vero distinctiones ex metaphysica mutabo: quae disciplinis omnibus communes sunt. Dialectica vero vt frequenter nec in repositum ex Anticena citamus. Agit de secundis intentionibus adiunctis primis. Vbi opus est in principio illico dialectica praeter ea, quae primo libro de hac re a nobis disserata sunt, operosius nunc, quid sit prima intentio, quidque secunda dicamus. Doctrina vbi quae logica profuturam. In libro terminorum sermo erat de uocibus: nunc de rebus. Voces enim haud intentiones sunt: sed intentionum termini. Igitur cum intentio nomen sit actionis: apud logicos idem est, quid cognitio. Actus, sicut intellectus: sicut visus actus est potentia visus. Apud logicos (inquam) quia intermorales pro actu capitur voluntatis: quo per media appetitus redit in finem. Vocatur autem conceptus intentio: quoniam quoties quid cognoscimus, attendimus. Sine attentione nihil prorsus cognoscitur. Intellectio autem est duplex: alia prima, alia secunda: distinctio ex rebus promanans. Nam sunt quaedam apta vt ab intellectu primo intuitu & aduertentia noscantur: aliae tales, quae nisi his primis iam cognitibus, non attendentur. Prioris generis sunt quae cum in se habent esse: sicut corporea sicut incorporea, sicut praesentia, sicut occulta & abdita fuerint. Secundi generis sunt, quae in se cum non sint, ex priori operatione intellectus pullulant. Vnde animal est ens reale sensibile & alia, sed vnde habet predicatur de ho-

mine, homoque; ei subicitur? Vtrumque negotium est intellectus. Esse autem predicatum subiectum ve est aliquid esse, seu ens: sed hoc ens non est, nisi in intellectu animal de homine predicaret. Ergo ex operatione intellectus simile ens consurrexit. Vnde intelligi etiam, nisi prima intentione praesentia non potest: vt pote similitudinum fons atque origo. Nam cognitum animal predicatum de homine. Deinde animaduerti ex meo negotio animal predicatum resultasse, hominem subiectum: quod aduertere priusquam fieret, nullatenus potuit. Factum est autem prima operatione: ergo secunda, vt quae ex prima effecta remanserunt, cognoscantur, opus est. Quae non sunt numero vel specie pauca: vt oratio, propositio, suppositio, antiphrasis, oppositio, argumentatio. Quorum naturam protense in hac disciplina tractamus. Igitur prima intentio est prima cognitio: secunda posterior. Sed iam nomina conceptionum propria, vsu & more ad res cognitivas significandas translata sunt: vt prima intentio sit ens reale: secunda ens, quod in rebus, ex actione intellectus resultat. Sic deinceps nobis horum nominum, ne a communi locutione deuenimus, erit vsus & acceptio. Quae nimirum entia ideo rationis appellatur: quod ex operatione intellectus nascuntur. De quibus scientia rationales semper agunt: reales de prioribus. Et quia huiusmodi intentiones ex operationibus procreantur, sit, vt dum de intentionibus loquimur, si mul operationes, quales debeant esse, monstremus. Tales enim esse debent: vt ex illis recte intentiones ipsae promanent. Hac de causa vt munus praesentissimum dialecticae tribuitur intellectus in suis operibus dirigere, quauquam reuera subiectum eius sit secunda intentio non operatio. **I**NTEINTIONVM autem prima per nos enucleanda genus est: cuius productio sic se habet. Quae ad modum ex quo intellectus animal de homine affirmat, animal sit predicatum, homo subiectum: ita ex alia operatione intellectus illud sit genus, species, rationale differentia, & ita de alijs predicabilibus. Omnia enim secunda intentiones sunt copulata primis. Experiuntur autem intellectus esse talis virtutis: vt res multo aliter intelligat ac sit. Et inter multas eius conditiones sublimes ac illustres, haec ex prioribus videtur: quod intelligit aliquid, in quo multa conueniunt, ceteris relictis, quibus disconueniunt. At haec est vniversalis potentia: quae totius naturae ordinem illustremus, ac reuoluamus.

¶ *clut miser, & in felix orbis, licet in se pulcher rimus, mea sententia fuisse, si homo, qui admirabile eius dispositione, amantissimumq; cõcõtum intelligeret, & tanta eius pulchritudinis cõside ratione letaretur, defuisset. Ad quod nos propheta inuitat. Venite (inquiens) & videte opera domini, que posuit prodigia super terrã. Et alibi. Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis. Mens enim humana eius est potestatis vt in se (modo velle) alium orbem huic similitimum condat, dum eius rerum gradus, condependentiã differentiamq; percipit. Nam ipsa rei cuiusq; cognitio est ipsius generatio, atq; productio, non qua in re fiat (vt pote iam dudum antea facta) sed qua intellectualiter producitur. Vnde Augustinus orbis creationem genesis per Mosem sex diebus distributam, non ad rerum productionẽ phisicam, secundum quam cum Salomone putat simul in icõtu oculi cuncta omnipotentem cõdidisse, sed ad eiusdem in angelico intellectu productionem refert. Vt quiddam Moses ait dixit deus fiat lux, & facta est lux, sit angelos lucem impetio & voluntate simplici creatoris creatam cognouisse, & sex dierum partitio sextuplex notitia, quam de rebus conditis formauerunt. Vide quo pacto apud viros grauissimos rerum cognitiones quasi earum in anima productiones existimata sunt. Hinc Aristoteles suam exhausit partem, intellectum esse quo omnia fiunt. Igitur sicut in re homines singulares natura vniuersi cõueniunt, & multis inter se proprietatibus differunt (& quod de hominibus singularizo, de cõctis cuiusvis speciei intelligatur) intellectus similiter format conceptum: quo apprehendit quod omnes participant, scilicet naturam. In quo homine sic intellecto (par est) ea dumtaxat appareant, in quibus omnes conueniunt. Vnde nec niger aut palidus est, nec pusillus, aut procer & similia, que sunt, quibus indidua differunt. Ex tali natura sic cognita confurgit intentio speciei. Rursus animaduertito, hominem, leonem, & reliquas feras animantes naturam sensibilem communem sortiri: tãmet si vna quãq; aliquid amplius peculiaris re addat. Vt homo rationale, leo rugibilitatem. A quibus peculiaribus differentiis natura sensibilis intellectu exiit. Nam hæc consideratio natura sensibilis relictis differentiis, quibus in singulis speciebus coniecta est, quadam intellectualis segregatio est, atq; distinctio. Hæc ergo*

natura sic abstracta multis communis speciebus est genus. Qua abstractione potest quisq; facile exercitationis gratia ad substantiam, & que ascẽdere. De qua Philosophi axioma intelligitur. Nempe abstractum non est mendacium. Nã potest quis existimare semper in simili abstractione, deceptionem aut falsitatem latere, quippe qua animal ab speciebus seceruitur, quibus est re ipsa coniunctum. Sed aduerte q; sic abstractus, non aseri, hominem non esse animal, quod esset falsum, sed contemplatur animal non contemplato homine. Quod nullum est crimen, aut falsitas. Exemplum pomi est. Thomã appositiuissimum. In quo cum color, odor & sapor aduentur, olfactus sine ulla falsitate percipit odorem, non colorem nec saporem, gustus saporem, non odorem, aut colorem, obtutus vero colorem, non reliqua. Sicut ergo sensus ita operantes non decipiuntur, nec intellectus sic abstractus decipitur. Igitur in natura sic abstracta, sicq; intellecta secunda intentione generis resultat. Hactenus de generatione generis pingui minerua.

¶ *SECUNDVM* quam hic definitur per hoc quod prædicatur de multis specie differentiibus. Vbi nihil ponitur eorum que esse natura habet. Vt in animali, quod sit viuens sensibile, vel aliud simile quiddam, sed quod per intellectum natura sortitur: s. quod sit de multis hoc pacto prædicabilis. Nisi enim intellectus animal eleuasset, & ab specificis differentiis depurgasset, nullum certe de multis verificari posset. In qua definitione duo sunt breuiter discutienda. Primo quid sit definitum, vt pote quod non est admodum euidentis, secundo sufficientia, & bonitas definitionis. Quo ad primum rerum multiplicitas nomine generis inclusarum huic disceptationi causam dedit, vtrum subtractum, an secunda intentio definitur. Quod vero primum sit definitum, suadet cõuenire illi solum modo definitionem. Sola enim natura prædicatur inquit. Quia in quid prædicari est dici quidditatem, & rei quidditatem. Et profecto quidditas Perri & Brunelli differentium specie non est secunda intentio, sed natura animalis. Quod vero intentio definitur, probat definitionem esse Logicalem, ac proinde debere de proprio obiecto dari. Nos autem duabus conclusionibus questionẽ plane diluimus. Prima. Nõ definitur subtractum vt animal etiam quatenus intentioni substat. Prob. Necessẽ est definitum.

tum sit vnum subiectis, conueniens definitis minus principalibus: subtractis vero vt animali, color, actio, & passio (omnia hæc sunt genera) nullum est subtractum commune: ergo. secunda conclusio. Secunda intentio in concreto definitur, que antequam ratione roboretur: nobis explicanda est. Et primo recole definitionem esse definiti expositionem. Res vero vni sunt & non aliter explicanda sunt. Forma vero accidentalis huius conditionis est, quod eius proprietas etiam naturalis non illi adeo competit, quasi proprietatem ipsa forma exerceat: sed subiectum mediante forma actũ exercet. Vt albedo dicitur disgregare viliu, nigredo congregare verum ita dicitur ista efficere, vt non albedo disgreget, vel aliter color congreget. sed quia subiecta, quibus hærent hæc mediantibus ipsis faciunt. Album reuera mediante albedine disgreget. Vnde quantum hæc sit harum qualitatum proprietates, non prædicantur de illis, sed sunt rationes formales, & velut instrumenta substantiã, quibus eos effectus producat, sine illis nequaquam producantur. Et calori etiam tribuitur calefactio: qui tamen non calefacit ipse, sed subiectum mediante calore. Definitio itaq; accidentis in concreto cum eius proprietatem vel actionem explicat, non conuenit ipsi accidenti: sed explicat id, quod subiectum accidentis mediante illo facere habet. Quod inde animarum prouenit, quod actioes sunt suppositorum: que dicitur sic formis mediantibus differens producantur. Vnde cum accidentis sit forma subiecti actioes accidentium sunt ipsorum subiectorum, seu suppositorum, ideo in similibus definitionibus necesse est aliud sit definitum, aliud quod exercet definitionem: sicut aliud est accidens, aliud subiectum accidentis. Quo circa in presenti definitione explicatur proprietates seu actio natura secunda intentionis tamen definitio non prædicatur, seu non verificatur nisi de subtracto intentionis: quod intentionis actum exercet: qui est prædicari de pluribus in eo quod quid. Hæc doctrina plurimum aduertenda est non modo pro omnibus prædicabilium definitionibus. Verum pro cunctis dialecticilibus. At his suppositis conclusio prob. Definitum debet esse vnum inferioribus commune: sed generibus sola intentio est communis ergo. Secundo. Definitio definiti explicat quidditatem: hæc vero explicat ens rationis, vt pote data per terminos

secundæ intentionis. Ergo definitum est ens ratio nis: cum ens reale esse non possit. Sed obicit, itã quod definitum & definitio sunt termini cõuertibiles, tum quod definitio debet competere definito. Respondeo quod ambã regula, vt sunt in dialecticorum praxi, obseruantur. Est enim mutua consequentia inter genus & suam definitionem, & propterea definitio prædicatur de definito (vt hic definitur) scilicet de genere. ¶ DE DEFINITO cõiam pateat, ad definitionem exponendam transeamus. Vnde tertia conclusio respondemus esse legitimam, & sufficientem. Cuius conclusionis optima probatio est ipsa, textualis definitionis persuasio. Nempe quod sic distinguitur sufficienter genus ab alijs prædicabilibus. Pro cuius euidentiõ notitia considerato attentissime, & quætuPLEX sit prædicatio, & quid prædicati natura postulat: vt pateat qui de prædicabilibus & prædicatis differimus, & quia bonitas huius definitionis in natura prædicationis fundatur, notandũ, quod triplex est prædicatio, directa, indirecta, & identica. Prima est quando superiora de inferioribus, vel equalia formalia de equalibus subiectis prædicantur. Vt homo est animal, homo est rationalis, vel risibilis. Aequalia formalia de equalibus subiectis dixi: quia non sat existimo, vt equalia de equalibus dicantur. Hæc enim risibile est homo (& si extrema equi arctur) in directa est. Nam subiectum est forma prædicati: & prædicatum subiectũ subiecti. Et ideo prædicationis natura violatur. Quæ est vt subiectum sit nõ modo voce respectu prædicati, sed re: & prædicatũ forma subiecti. Indirecta ergo his duobus modis cõtinget, vel cũ inferiora de superioribus, vt animal est leo, vel cũ de formis subiecta dicitur vt par est numerus. Identica est cum idem sub eadem ratione de eodem: sicut sit particulare, siue vniuersale: vt Petrus est Petrus, animal est animal. Directa rursus alia est formalis, alia velut materialis: quæ etiam identica nõnunquam appellatur. Prima est directa vbi ratio formalis importata per prædicatũ denotatur cõuenire subiecto. Nam illa sunt prædicata quæ importat duo de materiali s. & formali, non modo cũ termini sunt cõnotati, sed etiam cũ absoluti. Vt animal importat materialiter suppositum, formaliter naturam sensibilem. Hæc homo est animal est formalis: quia ratio animalis competit homini. Et hæc homo

est albus pariter est formalis: quia albedo conuenit subiecto. Sed hæc risibile est homo non est formalis: quia ratio hominis nõ competit formaliter resibili: sed e conuerso ratio resibilitatis homini. Et hæc musicum est album non est formalis, sed identica: quia albi ratio non conuenit subiecto scilicet musico: sed e tantum illa conceditur: quia subiectum musica est etiam subiectum albedinis: unde ratione solum materialis significati extrema identificantur: & per consequens est identica. Ita solemus quædam propositiones in sensu formali, alias in sensu identico admitte re. Quod in hoc exemplo rñsto explicatur. Negamus hanc actio est passio: concedimus istam, actio est res, que est passio. Illa diffio res explicat in materia, quæ est motus, actionem & passionem conuenire: in ratione formali. Et ideo hæc propositio facit sensum identicum. Ex quo sequitur bisarie predicationem identicam contingere. Scilicet aut quando idem de eodem, aut quando predicatum materialiter tantum, non formaliter conuenit subiecto. Disparatam predicationem reliqui: quæ est cum predicatum repugnat subiecto: ut album est nigrum: homo est equus: substantia est quantitas: quia prope semper affirmatiua est falsa. Sed in omnibus predicationis speciebus vniversaliter obserua, quod cuius speciei affirmatiua est, & negatiua eius opposita censetur. Ut homo non est animal est directus: homo non est homo identica. Unde colliges, & disparatas sepe necessarias propositiones esse, ut homo non est equus: & directas impossibiles, ut equus non est animal. Hæc de primo.

¶ QUANTVM ad secundum exigit predicatum, ut habeat rationem communis & totius & forme. Communis, requiritur, formam habeat. Nam si est singularare, predicatio est: reuera identica: & tamen nulla predicatio identica est legitima. Finis enim predicationis est ut de subiecto aliquid pateat. Nam subiectum iam cognoscitur. Per identicam vero predicationem nulla noua notitia de subiecto comparatur. Per hoc homo est homo: animal est animal, cum sint etiam in terminis eorum: quibus, qui plura explicare solent: quid de homine, quid de animali noscitur: abest ut identica singularis quicquid valeat: ut Martinus est Martinus, aut hic est Martinus. Secundo dici de aliquo præsupponit (ut aiunt dialectici) esse in illo: ut esse in supposito.

Unde singularare non potest apte predicari: quia non est nisi in se ipso. Commune vero sicut est in multis: ita apte predicatur de multis. Debet etiam esse totum. Nam subiectum in affirmatiuis (quæ sunt negatiuis mensura) dicitur esse predicatum: pars autem non est totum: & ideo pars non potest predicari de subiecto. Unde necesse est predicatum formam habeat totius. Formam vero totius habere est, ut includat in se subiectum: ut animal, includit hominem. At anima non includit illum: sed e conuerso includitur in illo.

¶ CIRCA quod ut plene intelligatur, aduerte. Quod duplex est pars, duplex totum, duplexque compositio. Alia scilicet physica, alia metaphysica. Corpus & anima, & omnino forma & materia sunt partes physicae ad se inuicem diuise: ac proinde realiter componentes, suppositum vero ut Petrus totum physicum. Genus & differentia non sic componunt speciem, ut realiter distinguantur: sed ratione tantum componunt: & ratione tantum differunt & sunt partes. Quod facile intelligitur. Nam animal compositum est, & dicitur cum sit uiuens sensibile. Ideo est impossibile, sit dumtaxat pars hominis. Essent enim in homine tunc duo supposita. Rationale pariter quoddam totum est. Sed quia animal formaliter dicit solum naturam sensitiuam, rationale meritum intellectiuam, homo vero formaliter utrunque: accipiuntur illæ ut partes metaphysicales huius. At vero inter has partes discrimen est quod physica non possunt esse totum: metaphysicæ possunt. Et ideo qued est pars metaphysica, habet etiam formam totius, ut predicari possit. Ut anima non potest esse homo, sed animal potest. Cuius causa est quod anima sensitua, à qua animal est, potest in homine esse anima rationalis, in leone rugibilis, in esino rudibilis: & e conuerso formæ differentiales possunt esse ipsa forma generica. Ex quo identitas preuenit generis, differentie, & speciei. Quod ut perspicatius intelligatur, attentius est sidera: quod cum genus & quodlibet predicabile commune sit suis inferioribus, necesse est, ut predicabile non habeat nisi id quod subiectis commune est. Id scilicet in quo subiecta conueniunt. Etenim si haberet ea, in quæ differunt: primo quomodo posset habere eam sint disparata, & incompensabilia. Deinde etiam si haberet,

si haberet, quomodo singulis conueniret. Haud posset animal dici de homine, si animal foret irrationale: cum homini esse irrationale repugnet. Igitur necesse est tantum sit genus in se formaliter id quod inferioribus generale est, necminiq; illorum repugnat. At pro alia parte ex hoc quod singulis dicitur, par est in singula esse positum. Nam predicari fundatur super esse. Unde si animal & quodlibet genus consideretur secundum id quod actu & formaliter in sua natura, definitioneque claudit, abstrahit à differentiis & proprietatibus inferiorum: sed in potentia est omnia hæc. Potest (inquæ) omnia recipere, in homine rationale, in equo hinnibile. Unde duplex est totum, aliud actuale, aliud potentiale. Prius est species: quæ actu claudit omnem essentiam indiuiduorum. In Petro enim essentia solum est animal rationale. Præter hoc cætera reperta sunt accidentia. Totum potentiale est genus: ut pote continens in potentia principaliorem partem speciei scilicet differentiam. Ex quo sequitur genus est tota natura speciei: nam partem habet actu, partem potentia. Sequitur secundo sufficere, ut sit predicatum, utcumque, istorum modorum esse totum.

¶ TERTIO opus est predicatum formæ ratione habeat. Non oportet reuera sit forma: alias corpus non predicaretur: ut pote materia. Species vero formæ est, ut sit in alio velut in supposito. Quia cum predicatum dicatur de subiecto, præsupponit esse in illo. Si enim illic non foret: falso assereretur. Omnes hæc conditiones collectæ sunt ex predicationis affirmatiue exigentia, per quas definitionis intelligentia patet. Genus predicatur de multis differentibus specie. Etenim est predicabile genus: ut pote commune, totum & forma specierum. Commune: quia continet multa. Totum quia includit suas species. Unde etiam hæc appellantur partes subiectiuæ generis. Et forma: quia in illis velut in suppositis est. Confirmatur esse predicabile: quia est vniversale, et tamē conuertitur ista duo sicut homo & risibile. Quo statuto probatio definitionis procedit: per quæ generis predicabilitas aperitur. Duplex siquidem est modus predicandi scilicet in quid, & in quale. Et ab vniversis quæ in quale predicantur, differt genus: quod in quid dicitur. Ab his quæ in quid (quales sunt species) distinguitur per multitudinem subiectorum. Differunt enim subiecta generis specie: subiecta vero speciei, numero.

Et quia per quæ res vnaqueque differt, pariter constituitur: constat huius definitionis bonitas: si etiam aduertat: quæ consona est definitio, ut pote per terminos secundæ intentionis data. Ad primum ergo argumentum responsum est genus esse partem speciei, & totum. Partem quidem actualem, totum potentiale. Secundo ut respondeas aduerte. Quod principium est, unde motus vel res incipit esse. Unde omnis pars principalis alicuius, dicitur eius principium, quoniam ex eo & à partibus incipit. Et maxime in rebus materialibus pars quæ est materia, principium dicitur. Cum autem duplex sit pars speciei metaphysica: genus scilicet & differentia: prior scilicet genus est pars velut materialis speciei. Nam quemadmodum in naturalibus, materia de se indifferens est ad multas formas, & per vnquamquamque determinatur ad tale indiuiduum: genus est de se indifferens ad plures species, & per differentias contrahitur ad singulas species. Ut animal de se indifferens est (ide est) nõ magis postulat esse hominem quam elephantem sed rationale facit illud esse hominem: rugibile leonem. Et secundo in physica, forma educuntur de potentia materia præter formam hominis, quæ immediate à deo creaturita ex genere quasi ex potentia extrahuntur differentie. Leo enim primo est sensibilis, deinde rugibilis: & homo prius est animalis, deinde rationalis, unde rugibile ex sensibili deductum seu productum videtur. Omnes ergo hæc locutiones generum & differentiarum inuicem rerum physicarum analogie. Ad dunt alij, ideo etiam materialem partem nuncupari: quia sumitur à materia, differentia vero à forma: sed eadem profecto analogia & hæc propositio fundatur. Haud enim intelligitur sumi genus à vera & præcisa materia: sed quia natura generis relata differentie est velut materia. Ut in homine vita sensibilis collata intellectualem quasi materia videtur. Quæ nimium interpretatio eo evidens extat: quod secundum omnes genus in homine sumitur ab animalitate. Animalitas enim non est genus: sed principium. Quæ quidem animalitas claudit integram naturam, & per consequens aliquam materiam & formam. Non est ergo natura generis materia præcisa: et per consequens genus nõ sumitur ab illa. Deinde quo pacto natura sensitua à materia sumenda est magis quàm à

forma, nunquid ad sentiendum magis corpus quam anima existit, tam impossibile est corpus absq; anima, quam anima sine corpore sentire. Ergo sic intelligitur sumi à materia quem admodum explicuimus. Igitur quia genus est pars speciei: & talis pars videlicet materialis, dicitur principium speciei. Nam primū est quod in specie supponitur, & vnde speciei natura incipit, & differentia originem habent. Argumento dicitur, relatiua sumi dupliciter, materialiter pro ipsis rebus, quæ sunt relatiua, & formaliter. Et primo modo vnum potest esse nonnunquam alterius principium. Vt homo qui est pater, efficit filium. At paternitas non est causa sed nec potest esse filiationis. Genus vero si sumatur pro abstracto potest speciei principium esse, & prius illa. Prius est enim à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Substrata vero non sunt relatiua. Haud enim animal & homo relatiue dicuntur. Ad primam confirmationem negato consequentiam. Pro solutione secundæ confirmationis aduertito, duplicem esse distinctionem, alteram realem, alteram rationis. Realis est inter ea quæ seclusa operatione intellectus sunt plura, nam & alterum: vt Petrus & Paulus. Rationis est inter ea reperia, quæ cum ambo extrema sint vna res, intellectus consideratione vt plura sumuntur. Constat enim quod plato verissima existimatione omnium est vna res, vnusq; homo: quem nos vt multos intelligimus. Scilicet vt hunc hominem, vt hunc philosophum, vt hunc ciuem Atheniensem. Hac distinctione attributa diuina, vt sapientia, iustitia, omnipotentia & similia in deo omnia vnica, simplicissimaq; res, tot per nostram consideratione multiplicantur. Sic pariter vniuersale à particulari distinguitur. Vt hæc albedo, & albedo, color & qualitas: & Petrus & homo, & animal & viuens. Omnia enim hæc sunt ipsemet Petrus vnica res: & tamen abstractione intellectus superiora absq; inferioribus cognoscuntur. Quod vero hæc distinctionis distinctio sit sufficiens, constat ex subiecto ipso, cuius distinctio est proprietas, quod est ens. Nam sicut visibilitas proprium est homini, & par & impar numeri: & ideo tot sunt visibilia, quot homines: ita distinctio est proprium entis, & tot sunt distinctiones, quot entia. Ens autem primo diuiditur in ens reale & rationis. Vnde distinctio primo alia est realis, a-

lia rationis. Et hæc genus species & differentia, & si vna eademq; res existant, vt tria seuncta accipiuntur. Argumento ergo dicitur quod sicut genus principium est solum secundū rationē ita sola ratione ab principiatis, id est, ab speciebus distinguitur. Et bene omnia sibi consonant, quod si cuti genus non est nisi secundum rationem principium, ita sola ratione à principiatis seceruntur. Ad quartum nota rem quam piam esse vna dupliciter, vnitatem reali, vel rationis. Priori modo est vnum quodlibet siue substantia siue accidens in vniuersitate rerum existens. Vnitatem rationis est vna quæcumq; natura vt intellectum abstracta pluribus communis. Qui dat enim esse, dat & vnitatem: sed natura habet esse abstractum per intellectum: ergo per eundem est vna. Maxime cum ex hoc, quod abstractur, sit vna (in re enim multiplex.) V.g. homo est corpus, & anima simul: & aliud corpus & anima est in Petro, aliud, & alia in Paulo. Nulla natura realiter vna est, communis pluribus præter essentiam diuinā, quæ cum simplicissima sit, & maxime vna, communis est patri, filio, & spiritui sancto: in creaturis natura communis est vna vnitatem rationis. Sed dicitur quomodo per rationem homo abstractus est vnus? nimirum quia est indifferens ad singulos. Non enim habet proprietates alicuius. Et ideo non est maior ratio, sit homo abstractus iste particularis, quam alius: & cum sit homo, sequitur, quod est vnus homo: singuli ille, & ille singuli: & ita de singulis prædicatur. Itaq; vnitatem rationis est ipsa indifferencia equalis generis ad indiuidua. Et sicut natura communis alia specifica est, alia generica, alia analogica: sic triplex est vnitatem rationis, specifica scilicet generica, & analogica. Sed quia maxima vnitatem est numerica, à qua degenerant illæ imperfectæ vnitatem sunt. Absolute enim vnum non potest, quando vnum est, multa esse: quod tamen habet vnum numero. Quod vero est vnum specie: est multa numero: & quod vnum genere est multa specie: vt in homine videlicet, & animali. Vnum ergo specie potest vnum numero, & vnum genere minus est quam vnum specie. Quæto enim maiorē differentiam, & multitudinē cõpatitur, tanto minus vnum est. Sed nõ ideo secundum sui exigentiã non est perfectum vnum. Aliter enim vnus homovnus est, aliter vna respublica vna est. Nec minus pulchra est in publica

publicæ vnitatem pluralitas ciuium, & statuum diuersitas, quam in homine omnium membrorum cõtrinitas. Genus ergo est vnum: sed quod magnam multitudinem admittat, plurimum, maximeq; differentiam. Vnde argumento dicitur, eadem rationem esse generis in omnibus speciebus generica. At eadem generica non est tam eadem, sicut specifica, quæ nullam differentiam: essentialem patitur: & multo minus vni numerica. Sed pro intelligentia pro verbi notato, q. sicut perfectæ vnitatem est numerica, ita exacta vni uocatio natura specificas. Nam hæc requirit multitudinē rerum, & per consequens aliquo pacto differentiam, & identitatem. Vni uocatio enim sunt, quorum nomen est commune, & ratio substantia eadem. Vbi duo, sic communitas, atq; identitas adunatur. Nullibi autem est communitas, siue pluralitas significatorum cum tãta identitate vt in specie. Nam tanto maior est identitas, quanto minor est indiuiduorum differentias: quæ solummodo differunt numero, differentia omnium differentiarum penem minima. Vnde in creaturis non possunt, realiter plura magis esse idem, quam indiuidua eiusdem speciei. ideo summa vni uocatio in specie reperitur: in genere vero incipit, esse tanto minor identitas, & maior pluralitas, quæto plus species differunt, quam indiuidua speciei. Ita in hoc atur equiuocatio: sed tam parua nihilominus, vt genus non desinat esse vni uocum. Differentia ergo hæc specierum clausa: in genere appellatur equiuocationes latentes. Præterea sicut differentia sunt inæqualiter perfectæ, ita natura generis magis, & minus in speciebus eandem formarum causa perficitur. Quanto enim differentia genus contrahens præstantior est, tanto ipsummet genus magis perficit, & perfectiores operationes ipsius nature generis producit. Sic vita sensitua in homine multo excellentiores, & subtiliores actiones habet quam in vlla alia specie. Subtiliores enim sensus sunt in eo, & nonnunquam plures. Hæc participationes differentes generis equiuocationes, quasi quædam inæqualitates nuncupantur. Sed sicut his non obstantibus ab omnibus speciebus absolute participatur, ita absolute vni uocum est. Ad quartum bene responsum est: sed replicæ dicitur, prædicari non in quale absolute, sed in quale quid. Quia est vt forma subiecti: & omnis forma nomine qualis significatur.

Vnde omne prædicatum prædicatur in quale: sed quando prædicatum est quidditas subiecti, dicitur in quale quid. Ad confirmationem distinguo, q. eadem res diuersi modo accepta potest, vtroq; modo prædicari: inquit scilicet & in quale: & diuersa multum ratione natura sumitur, quando vt genus, vel vt differentia. Ideo non habetur illatum pro inconuenienti. Pro quinto argumento notato quod cum nomen sit duplex abstractum & concretum, duplex pariter prædicatio est. Nam vel extrema eiusdem qualitatis sunt, quantum ad hoc vel diuersa concretum scilicet de concreto; abstractum re de abstracto: vt homo est animal: humanitas est animalitas. Vel mixta, abstractum de concreto, aut contra: vt homo est humanitas: aut humanitas est homo: materia vberima doctrinis. Plurima enim in his prædicationibus discutiendis vtilissima ingeruntur. Sed nos (vt decet) vtremur compendio. Igitur cum concretum de concreto nulla est difficultas specialis: siquidem presentibus prædicabilium definitionibus earum vritas pensatur. Si quod scilicet illorum de sibi subiecto dicitur. Abstractorum vero prædicatio, siquam non nihil sub obscura, non ita facile per omnes admittitur. Vbi considerato, concreta præcipue generum, vt animal, includere tria: nempe in actu naturam sensibilem, seculo in potentia differentias specierum: vnde totum potentiale nuncupatur, tertio suppositum: quod abstractum minime importat: vt pote nomen solius nature, quod quidem sine cõtrouersia, nemine excepto suscipitur. Sed id cõtrouersum est, an sit ex illis tribus nomine animalis allatis suppositum animalitas præscindit, ita potestatem ad differentias excludat, & dicitur: at, id quod in animali de essentia est, significet. Pro parte negatiua est sententia Auicena creberrime in hac parte usurpata, vbi asserit, equinitas tantum est equinitas: nihil aliud quam equi essentiam claudit. Et cum par ratio de animalitate sit: nec de essentia sit animalis, differentiarum capax specificarum existere sequitur, non significari animalitate capacitatem. Pro parte affirmatiua militat, quod non solum suppositum, sed ipsa natura continet potentia differentias. Forma enim sensibilis est quæ potest esse rationalis: ergo nullo modo ab hac potestate animalitas abstrahit. Quod certe verissimum existimo.

Et refert omnino huius ambiguitatis iudicium ad prædicationes præfatas concedendas, vel negandas. Qui à potentialitate præsciudere putant, negant proinde, abstractum generis de abstracto specie verificari: ut pote pars metaphisica actualis, & non iam totum potentiale. Quæ admodum viuens sensibile si solummodo foret, quod formaliter est, nequaquam de homine prædicaretur. Nos opinantes ab huiusmodi non repugnantia nequaquam similia abstracta præscindere, sed tantum à supposito, consequenter arbitramur posse verissime prædicari. Nam intelligibile non videtur animal quidditative de homine dici, & naturam animalis quidditatem hominis non esse. Et si animalitas, quidditas est hominis: & non est duplex, sed vnica eius quidditas: quomodo si eius quidditas etiam est humanitas, humanitas non esset animalitas? Igitur verissima est affirmatiua propositio, ubi natura generis de natura speciei prædicatur. At circa huius prædicationis abstractiorum qualitatem, hæud existimo, indifferenter alterum de altero formaliter prædicari: sed potius, ut in concretis est dicendum, & id eadem prædicatio ita in abstractis. Licet omnes sint vere humanitas est animalitas, & animalitas humanitas, & rationalitas est animalitas, & econuerso: non omnes sunt prædicationes directæ, sed ubi vel abstractum generis vel differentia de abstracto specie: reliquæ indirectæ aut identicæ. Vt hæc rationalitas est humanitas. Vltimam extremorum combinationem, si quando abstractum de concreto vel contra vniuersi consentiunt reiiciendam esse: ut à nemine affirmatiua concedatur. Primo propter differentem modum significandi. Species enim est habens naturam, ut homo humanitatem: naturam vero est forma integra eius, cuius natura existit: at forma nusquam de eo verificatur, cuius est: ut pote quæ velut pars, & totum se habet, & ut continens, & contentum. Secundo nemo iusticiam ibi, quin species suppositum claudat, natura excludat: ut in rebus creatis natura, & suppositum distinguuntur. Quo ergo pacto prædicatur de supposito, quod suppositum excludit, quodque in se suppositum negationem affert. Vnde in terminis tantummodo diuinis propter omnimodam dei simplicitatem obstratum de concreto verificatur: ut deus est iustus & iustitia, ens, & esse, sapiens, & summa sapientia, & forsam

in transcendentibus. Super est igitur ut de argumento obiecto tantum negetur, enim prædicationem formarum debere esse aut formalem, aut de per se, cum eadem prædicationis differentia quæ in concretis reperiantur.

¶ AD SEXTVM. argumentum responderetur quod prædicatio generis de specie est superioris de inferiore, cum genus præter speciem, subiectam plures ambiat alias. Et prædicatur quidem animal quod est in homine (dici enim de præsupponit esse in) hæud tamen in ipsa prædicatione hoc animal singularizatur. Et animal quod est in homine, est absolute animal: unde animal in communi prædicatur de homine: & ita de quolibet genere philosophetur. Animal est res, quæ prædicatur: acceptio vero animalis in communi est conditio requisita, ut prædicetur. Prædicatio enim opus negotiorumque; intellectus est abstractentis (ut diximus) & separatis ea, quæ in re coniuncta sunt. Vnde & cum dico, homo est animal rationale, prædicatur animal superius. Restrigitur enim à differentia: & si vniuersalis homine non esset, profecto non restringeretur.

¶ SEPTIMVM. argumentum celebrem illam postulat inquisitionem, an genus in vna specie conseruetur: vel complures ad sui existentiam requiratur? Et quidem duo sunt in genere, alterum quod formaliter exprimit, alterum ipsa capacitas ad multas species, atque differentias. De priori nemo ambigit, quin natura integra eius in singulis speciebus reperitur: ut pote quarum vnaquæque, absolute est ipsum: quod tamen si quo illius careret, minime foret. Sed de capacitate est aduertendum, quod duplex est potentia, alia physica & realis ut visus: aptitudo denique, positima ad aliquid agendum vel patiendum. Secunda est potentia rationis seu logicalis. i. non repugnantia, quæ est multo latior, ampliorque quam prima. Quicquid enim primo modo potens est, potest & secundo. Nam quod quisque potest, efficeret, nullo modo ei repugnat: multa tamen nobis non repugnant, quæ facere, non valemus: ut cæcus non potest physice videre: hæud tamen repugnat videre. De hac potentia logicali, omnes hæ prædicabilium definitiones intelliguntur, s. genus est cui non repugnat, de multis speciebus prædicari. Hanc capacitatem, est difficultas, an in singulis speciebus genus retineat? Quod est querere utrum? animal in homine existit repugnet,

repugnet, in alijs speciebus esse. Ad quod videor mihi, quatuor esse notanda: primo quod huiusmodi non repugnantia competit natura per intellectum: quæ si non abstracta sed in re considerata omnino repugnat, ut pote singularis, & singulariter existens. Secundo quod intellectus bene potest, ex vna dumtaxat specie naturam generis abstractere: quandoquidem in singulis est integra, atque perfecta. Sic videtur quod generis capacitas remote saltem in singulis speciebus saluatur: cum vbi libet existat, est fundamentum sufficiens, ut abstracti, possit: & abstracta formaliter est capax, & non repugnans. Tertium est quod natura generis in re nusquam hanc indifferentiam propinquæ, aut formaliter habet. Nam in singulis est iam contracta: ergo non indifferentem: cum contractio tollat indifferentiam. Quartum est quod ut hæc habitus realiter exerceatur, multitudine specierum opus est: in quibus natura generis oppositis differentijs coniuncta sit. Questioni ergo hæc distinctione respondetur: si de natura generis queritur, in vna saluatur: si de eius potestate, solum formaliter est per intellectum: si de reali executione potestatis, non in vna sed in multis conseruatur speciebus. Huc usque de genere.

Cap. de specie.

TEXTVS.

¶ NOMEN etiam speciei est æquiuocum. Species siquidem appellatur vnius cuiusque, exterior forma, atque figura. Vnde dicimus pro uerbo optima species viri (qualis erat Priami) digna est imperio. Appellatur etiã species, quod generi subternitur de qua genus in eo quod

quid prædicatur. Quam sic describunt. Species est quæ prædicatur de pluribus differentijs numero in eo quod quid. Sed hæc definitio non omnibus: hæud enim sub alternis, sed specialissimis competit. In singulis quidem prædicamentis est quoddam genus supremum, supra quod nullum aliud genus est: & quod proinde ita genus est, ut species esse non possit: ut in primo prædicamento, substantia. Sunt etiam in singulis species specialissimæ: quibus rursus scilicet nullæ subiacent species, sed sunt immediatæ indiuiduis, ut in præfato substantiæ, taurus, catus, & equus. Inter has species imas & illud supremum genus: in singulis sunt quædam media, quibus velut gradibus ad species ex supremo genere descenditur, & ad illud ascenditur, ut in eodem prædicamento, animal, viuens, corpus. Quæ media vocantur alternatim species, & genera, ut pote quæ subiiciuntur superiori & prædicantur de inferioribus.

Et cum vtriusq; descriptionem participant, iure vtriusq; nomenclaturam sortiuntur, vt animal hominem, & cæteras species continet. Sed à viuente cum arboribus cõtinetur. Genus ergo est animalium, de quibus in eo quod quid prædicatur: & species viuents, quippe cui subternitur. Ita in reliquis vsq; ad substantiam inuenies: quæ cum hæc omnia amplectatur, & supra se superius non habeat, supremum genus est. Nam & si quid vniuersalius sit ens: non tamẽ genus est: quia nõ vniuoce, sed analogice dicitur. Quantitas enim, & qualitas non sunt ita æque entia, vt substantia. Vnde decem prædicamentis non est vnum genus commune, sed sunt decẽ suprema genera: sicut decem prædicamenta: vnumquodq; supremum quasi principium, & caput sui prædicamenti. Itaq; singulorum, hæc est dispositio cõmunis, vt duo sint extrema, genus supremum, & species imæ, & media quædam, quæ vtriusq; extremi, & nomen, & naturã habent.

Vnde constat quod prima et secunda descriptio generalis est omnibus speciebus, quippe quæ vniuersæ suis generibus subternuntur. Tertia tantum specialissimis conuenit: nam cõteræ nõ modo de pluribus differentibus numero, sed vt genera de pluribus differentibus specie dicuntur. Sed rogas, cur? species ima extremum est in prædicamẽto, non indiuidua, cū indiuidua illi sint, & rursus quæ nullatenus per alia inferiora diuiduntur, species vero saltem in indiuiduis multiplicatur? Triplex est huius ratio. Primo quod secundum Platonẽ indiuidua, vt pote infinita relinquuntur ab arte: quia infinita ab homine sciri, non possunt: cum artes vniuersæ, & disciplinæ nostræ ea tractent quæ à nobis sciri, possunt: species vero, & si multæ, finitæ sunt. Secundo quia in prædicamentis de prædicabilibus & prædicatis tractatur: indiuiduum de nullo prædicatur, sed est subiectum prædicatorum. Tertio, indiuiduum præter naturam specificã nullã aliam

essen

essentiam habet, tantum accidentia propria continet. Indiuiduum est enim cuius proprietatum collectio non contingit duobus. Species vero addit differentiam partẽ suã substantiæ: cuius ratione specialis mentio de ipsa etiã cognitio generibus faciẽda est: vt intelligamus quam nã rationem addat (rerum enim naturas speculamur) quo circa indiuiduum non definitur, sed omnis definitio est speciei. Sed quæres, cur? in prioribus descriptionibus species per genus definiatur: cum antea genus per speciẽ definitur? Videtur enim circulus in his definitionibus fieri, cū crimen sit, in definitionibus circulum facere. Sed causa est quod genus & species sunt relatiua sicut pater, & filius duplũ, & subduplũ: genus enim alicuius speciei genus est, & species alicuius generis species est. Et in definiẽdis relatiuis nullum peccatũ est circulo vt: alterum enim per alterum correlatiuum sufficienter definitur, & innotescit: vt fufius in prædicamẽtis videbimus.

Igitur quid, atq; quotuplex sit species, & genera: quid supremum, quid medium, quid imum, satis dictum est.

EXPOSITIO

APTISSIME per actõ iam de genere, de specie disseremus. Ipsa enim specifica natura sui generis cognitionem præsupponit. Nec enim albedinem quis exacte cognoscat, nisi eius genus præcognoscat colorem. Species etiã est quid genere inferius. Vnde iure post illud tractabitur. Siquidem vniuersaliora prius tractanda sunt. Præterea (vt habetur in textu) genus, & species sunt correlatiua: vt quemadmodum pater esse, est genuisse, habereq; filium: & filium esse, genitum fuisse, habereq; patrem: ita genus est, speciem continere: & species est, à genere contineri. Ex quo (vt in prædicamentis videbimus) mutuo sese & relatiua definiunt, & ad cognoscendum adiuvant. Scite ergo post generis sermonem subnectimus speciem.

TRES AVTEM sunt partes capituli. In prima acceptiones, & definitiones speciei traduntur. In secunda diuisio cum membrorum definitionibus, & arboris prædicamentalis dispositione. In tertia duabus respondetur obiectionibus: quarum altera est de indiuiduo: de quo proinde obiter disputatur. Circa primam partem notato: quod quemadmodum nomen generis a quo cum erat, ita & speciei, estq; terminus primæ, ac secundæ intentionis. Significat enim vnius cuiusq; figuram non in abstracto sed in concreto. Vnde de triangulo, & circulo non dicuntur hoc patet species: quia significantur absq; materia: species autem formam cuiuslibet, & connotando forsam quod sit decora, pulchraq; (nam de formis species, abusu species dicitur.) Accipitur autem & primæ intentionaliter pluribus alijs modis, scilicet apud iurisperitos pro re singulari: cum aiunt id si in specie accidat: apud poetas pro faciei aspectu: quo quis animum vel hilaritate vel merore ostendit: apud phisicos pro rei similitudine in sensibus, & potentijs cognoscendis existente. Sed harum, & similiarum illius dumtaxat meminit, quod nostræ dialecticæ si-

milima sit, qua pro natura sumitur, qua ex genere, & differentia constat. Vt homo amplectens in se & animal, & rationale. Quæ utriusque; proinde est velut pulchritudo, & decor: ut pote totius quoddam perfectum, & absolutum. Figura etiã & forma catechizat individuum: nam signa est terminus quantitatis. Ita species est quasi character generis ipsum perficiens. Vt enim absque figura individuum est res informis, atque inuisa: ita genus extra speciem confusum quoddam ac indeterminate: species vero determinat in se illud, & per propriam differentiam informat, & velut catechizat. Species igitur logicaliter est, quæ sub certo genere immediate collocatur. Ita enim necesse est subaudiatur. Alias competet individuo, ut pote sub genere pariter collocato. Nam unumquodque in prædicamentorum architectura sub sibi superiore locatur: genus vero est superius, & ad speciem, & ad individuum: & de utroque inquit prædicatur. At individuum mediante specie: hæc vero immediate continetur: quemadmodum & in prædicationibus inuenimus. Primum enim genus prædicatur de specie: quæ immediatius ad se genus trahit coarctando illud.

¶ AT CIRCÀ hanc definitionem, & integrum textum aduerte, quod & si logica sit de secundis intentionibus, princeps intentio nostra in prædicabilibus & prædicamentis est, nosse primas mediantibus secundis. Hæc utique sunt velut formale. Sed quemadmodum forma obiecti visus est lux, at quando intuemur non tam lucemcernere querimus, quam res alias mediante luceita hic: quæ natura sit specifica quæ generica inuestigamus, non quid specieitas, quid genericitas, relationes rationis. Quo circa cum dupliciter de specie & genere tractari possit. i. de substantiis & fundamentis quatenus substantiant intentionibus & de his ipsis intentionibus in se: hic agitur primo modo. Natura siquidem generica includit specificam, ad quam est in potentia, & specifica collocatur sub genere. Relationum vero nec generis est superior, nec speciei inferior, nec illa continens, nec hæc contenta, sed sunt correlatiua, & omnino æqualia. Sed nihilominus & illa consideratio est nobis formalissima, quia non inquirimus quid de se natura sit? sed quid habeat ut secundis substant. Et ita est quæ nec animal foret genus, nec in potentia ad multas spe-

cies, aut species sub illo collocarentur, nisi circa illa intellectus negociaretur. Itaque est secunda intentio in concreto definiatur, principaliter scire cupimus quid res per intentionem habeant. Igitur tres definitiones speciei in communi ponuntur. Prima species est quæ sub assignato genere collocatur: secunda species est de qua genus in eo quod quid prædicatur quæ duabus limitationibus egent, nam tam ly collocatur, in prima: quàm ly prædicatur, in secunda intelligitur immediate, & directe, non ad latera. Primum propter individuum: ut exposuimus) quod & continetur, & subijcitur, sed mediante specie: directè propter differentias, quia diuisiue (ut videbitur) sub assignato pariter genere disponuntur: sed ad latera, non in recta linea: quod appellamus directè collocari. Nec miretur quis, eiusdem rei coaceruentur definitiones. Quia cum sit relatiua, secundum multiplicem respectum positius, vel priuatiuis & desinitur multipliciter, & adhuc multipliciter definitur. Et bene hæc duæ definitiones præcedunt tertiam, quæ respicit individua: quia primo species respicit genus, secundario singularia. Et quia primum ut pote naturalius, & essentialius omnibus conuenit: quod secundario competit, deficere potest: hinc est, quod hæc tertia, descriptio, species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero, in eo quod quid. Est propria speciei specialissima: aut quod intelligitur præcisius (ide est) de pluribus differentibus tantum numero, non alia maiori differentia, sicuti, & præcedens generis de pluribus differentibus tantum specie (non rursus genere) quum quod sub alternis non competit illo modo prædicari de pluribus quatenus species, sed ut genera. Quod magnopere aduertendum reor. Nempe quod soli specialissima competit, prædicari de pluribus, ut species est: sub alternis vero dumtaxat, ut species sunt, competit, subijci generi superiori, ab illoque contineri. Nam quatenus inferiora respiciunt, genera sunt) ut ex definitione generis patet. Et impossibile est, quod secundum idem, & genera, & species forent. Igitur subijci & prædicari imæ speciei ut sic conuenit: sub alternis tantum subijci. Vnde hæc definitio speciei quæ per prædicationem datur, est specialissima propria.

¶ PRO MAIORI huius distinctionis intelligentia (qua insinuamus speciem esse duplicem sub

sub alternam, & specialissimam) integra prædicamentis dispositio commostratur, quæ est secunda pars textus. Vbi considera, quantum intellectus humanus profecerit, quantum valeat. Omnis enim hæc prædicamentorum fabrica, adeo excellit, atque operosa, opificum est mentis hominum genera species, & differentias constituens, & tam miro ordine unumquodque; apto in loco disponentis. In re nullum est genus, nulla species communis, nulla horum actualis distinctio. Quælibet res in se singularis consistit, alteri incommunicabilis. Et nihilominus huiusce architectura ingeniosa nec fuit pro libito ficta, aut casuali euentu reperta: sed in rerum ratione ad inuenta, fundamentum habens naturam. Ita ut si per ingenium prima causa cuncta creatis aptissime; locantis super adificasse, videamur. Fuit autem fundamentum rerum conuenientia, & differentia præcepta. V. g. æsimulantur in natura humana homines: per quam à cæteris animalibus differunt: & ita plurimæ animalium congregationes, ut omnes equi, omnes leones. Tales naturas intellectus fecit species, & differentias: quod quidem in omni specie, & genere inuenit. Nempe & in qua plura individua conuenirent per quodque; à cæteris differrent. Rursus hæc conuenientia, & differentia habet multos gradus: in quibus necesse est, ut quantum conuenientia creuerit, differentia decrescat. Næ cum sint opposita, quo pacto in summo simul gradu erunt. Vnde sunt quadam in multis conuenientia, in paucis differentia, & conuerso. Quod diuersorum generum eiusdem prædicamenti origo stetit. Nam à pluribus conuenientia gradibus propinquiora genera sumuntur: à paucioribus remota. Vt homo, & leo in omnibus fere coeunt scilicet in vita sensitua, vegetatiua, in corporea & existente (quam appellamus substantiam) tantum in vno differunt. In proprio & differentia li vnus cuiusque. Ideo singuli sunt species, & habent animal genus propinquum. Quibus gradibus, si quem admodum, genus remotum constituit. Vt homo, & animalia cum arboribus non in sensu, sed in vegetatione conueniunt: ita fit viuens genus superius. Sed rursus cum corporibus nec in vegetatione sed in corporea mole assimilantur: unde resultat corpus, adhuc & remotius animalibus & superius viuente. Cum ergo hæc fuerint prædicamentorum fundamenta

per eadem si proceperis (ut à nobis insinuat) sunt) poteris nullo fere negocio, non modo hoc prædicamentum, sed cætera callere, atque iustrare. In quibus singulis quatuor reperuntur genus supremum, species infima, media in recta linea, et ad latera differentia. De quibus in subsequenti capitulo: de prioribus tribus in presenti tractatur. Genus igitur supremum, bifarie desinitur: quod cum sit genus, non habet super se aliud genus. Secundo, quod cum sit genus non potest esse species. Vbi scito, quod non desinitur hic genus supremum ut genus (hoc enim capitulo præcedenti actum est) sed ut supremum: quod cum sit vltimum probe per negationem describitur. Eodem tramite & imæ species præter definitionem priorem (quæ ut species absolute describitur, s. quod prædicatur de pluribus differentibus numero) dupliciter idem hic ut infima desinitur: nempe quod cum sit species non potest esse genus. Secundo quod cum sit species rursus in alias species non diuiditur. Conditiones ambæ ex inferioritate speciei aptissime dimanantes, & omnino alterius extremi, s. generis supremi qualitatibus oppositæ. Per quas ambo extremæ patenter à medijs differunt utrunque; respectu amplectentibus. In quibus omnibus descriptionibus tam supremi generis quàm infimæ speciei, & affixatio ponitur vna & altera negatio: quia per puram negationem nihil probe vquam desinitur. Media ergo superest sint, quæ cum sint species, possunt esse genera: & rursus quæ cum sint species, in alias diuiduntur species. Sed rogas cur individua non sunt prædicamenti alterum extremum potius quàm species? Hæc est penultima pars afferens naturam individuorum ut sic tractandam: rem non facilem cognitum: quam propterea opus est, lucide tradere, conetur.

¶ PRIMO notandum est multa esse rerum singularium nomina communia in philosophia præter propria ut Socrates, Plato, Alcibiades. s. singulare individuum, prima substantia persona, huius postas, suppositum. Ex quibus duo priora in prædicationibus dumtaxat expèdemus: cætera in prædicamento substantia, declarabuntur. Singularè dicitur vnaquaque; res ad suum vniuersale relata. Et quia vniuersalia, s. species & genera inueniuntur & in substantiis & in accidentibus: singularè pariter commune nomè est rebus particulare utriusque; generis scilicet substantiæ, & acci-

identis: ut Petrus est singularis, & hæc albedo, ista quantitas. Quinimo quia relative singulare ad uniuersale dicitur & speciebus præcipue imis genera sunt uniuersalia: species etiam nunquam inter philosophos singularia appellantur, sed frequentius, & absolutius contenta sub imis singularia iure optimo vocantur. Individuum est nomen earundem rerum singularium, maxime prædicamenti substantiæ eas significans quatenus sunt, ita singularissima, & infima, ut magis singulares, vel inferiores non sint. Ille, significat deum, eas sic esse singulares, ut nihil uniuersalitati habeant. Nam hoc est proprium uniuersalis, ut possit diuidi in sua singularia: individuum autem dicit negationem omnimodam huius diuisionis, ut Petrus est individuum, i. nullo modo in alios homines diuisibilis. Est autem duplex diuisio, alia totius integralis in partes quoque integrales: quæ alio nomine diuisio continui in partes vocatur, ut Socrates in manus, caput, pedes, & ventrem, aliasque similes: alia superioris per inferiora, seu uniuersalis (quod idem est) per particularia. Individuum uero dicit negationem non illius diuisionis primæ, sed huius secundæ. Dixi, præsertim prædicamenti substantiæ, quia usus obtinet, ut hæc tribus modo individua, appellentur, ut potest potiora entia & per se existentia. Sed re ipsa non est cur aliorum prædicamentorum singularia non uocentur, sintque individua. Quia suo modo indiuisibile est hoc albi in alia alba, sicut hic homo in alios homines unde utriusque generis exempla Porphyrius subiungit dicens ut Socrates, & hoc album Itaque Petrus dicitur singularis, quia habet uniuersale individuum, quia non habet sub se alios singulares. Unde illud est nomen posituum: hoc negatiuum. At duplex est indiuiduatio altera formalis quæ est hæc diuisionis negatio de qua habentur altera fundamentalis, quæ & physica nuncupatur prior uero logicalis: illa est quod est ratio & causa cur Petrus, & cetera individua sint & incommunicabilia & indiuisibilia. In accidentibus quidem actualis in herentia tali subiecto est, & indiuiduatio ipsorum physica & ratio cur alteri conuenire non possint. In substantiis uero est quadam (ut dicunt) proprietati collectio, quæ non reperietur simul in duobus. Sicut enim singule species habent suas proprietates omnem talem naturam ubique committentes,

ita & indiuidua. In hominibus solent hæc proprietates hoc carmine signari. Forma, figura, locus, tempus, cum nomine, sanguis, patria: sunt septem quæ non habet unus & alter. Nomine forma dispositio membrorum, color, & decolor. Figura est terminus quantitatibus uniuscuiusque. Quæ duo (ut exposuimus) nomen speciei amplectitur. Locus in quo quis genitus est: quod supra genus appellatur. Hæc proprietates non est habentur re peritum ut duobus eadem sint communes: sed si edueniunt in unam uel altera puta in nomine & loco: differunt in alijs: ad differentiam illarum proprietatum speciei quæ omnibus pariter uniuersales sunt. Ergo de cæteris generaliter questio in textu mouetur, quare non sunt extremum prædicamenti, cum sint inferiora speciebus. Cuius ratio triplex apprimè consideranda redditur. Prima quod sunt infinita, nos autem infinita scire non possumus. In se quidem omnia finita sunt extra deum eum omnipotentem, infinitæque, & uirtutis, & naturæ nihil est non numero, pondere, & mensura limitatum, non modo quæ nunc existunt, sed si quotquot præcesserunt, & subsistentia sunt, in unum congeras, certa, determinataque sunt: respectu tamen scientiæ infinita sunt. Quia non dantur tot, quæ possint dari plura. Nec oportet nos miraculum appellare (nec sobrium est & multo minus eruditum, ubi rerum naturas speculamur naturæ terminos transcendere) sed naturaliter non repugnat, plura esse. Multiplicantur enim individua per causas accidentales ratione proprietatum, & accidentium: quæ autem sunt per accidens in infinitum abire possunt: unde nulla est causa de per se in natura cessationis: uel multiplicationis. Species uero repugnat, sine limite natura multiplicet. Multiplicatur enim per gradus essentielles, & differentias substantiales, quos natura à sui auctore constitutos, præfixosque, supponit. Prima causa, species, & genera, cõdidit, & rebus constitutis sui multiplicationem, & in cremetum indixit, atque cõcessit: ut ipse naturæ progressus attestatur. Vnum quodque enim generat sibi simile, non modo in specie, sed si posset in individuo. Et dicimus quod natura intendit conseruare speciem in individuo. Quod si scope intentio indiuidui frustratur: nec sibi omnino simile producat: intentio naturæ arripit de fraudatur, & sic idem in specie generatur. Hoc est scriptura. i. generis astruit, & ratio

& rationem physicam propriissimam docet. Germinet (inquit) iussit deum, terræ herbam uirentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum (id est) secundum suam naturam. Nomen quidem generis pro specie in similibus non raro sumitur, ut genus hominum. Et factum est (ait) ita: & protulit terra herbam uirentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum: et habens unumquodque seminem secundum speciem suam. Ecce quod antedixerat, secundum genus suum, hic explicat dicens iuxta speciem suam. Creauit in super deus cetera grandia, & omnem animam uiuentem, atque mobilem quam produxerant aquæ in species suas, & omne uolatile secundum genus suum. Et uidit deus quod esset bonum, benedixitque eis, dicens, crescite, & multiplicentur super terram. Itaque creauit species, & individua a genibus sui multiplicationem induxit. Cuius ratio etiam optima tolligitur: nempe quod cum principium generationis sit semen, quod est in omnibus secundum speciem suam, non potest non simile in specie generanti producimisi natura peccet, atque deficiat, & tunc germinat quam proximum. Quam rationem (si uolumus) possumus hæc confirmatione munire, nempe quod in prædicamentis ea disponuntur, de quibus scientiæ & discipline sunt: individua uero non sunt apta sciri. Scientia enim est certissima cognitio, & ita uerissima, ut uiolari eius ueritas non possit. Unde necesse est, agat de rebus, quæ aliter se habere non possint. Quia ab eo quod res est, uel non est propositio ubique est uera, uel falsa. Unde res quæ licet modo sint, & tales sint quæ possunt & non esse, sciri, non possunt. Quoniam contingit pariter & huius scientiæ ueritas foret, ac deficiatibus obnoxia: quo nihil est scientiæ naturæ repugnantius. Talia sunt autem nostra individua mutationi, & omnino corruptioni subiecta, mancipataque. Secunda ratio quia non est prædicabile. Et quidem cum duplex, aut triplex individuum sit, si ex suppositione singulare admittitur. Hæc ratio solum de proprijs intelligitur, sicut præcedit dumtaxat de generabilibus: non de incorruptibilibus curabat. Cur autem individuum non sit prædicabile, questione superiori patuit: nihil enim de subiecto manifestat. Tertia ratio est uniuersalissima de omnibus, si-

mul & uerissima. Nempe quod nullam aliam essentiam indiuidua præter specificam habent. Primo in substantia indiuiduis quicquid reperitur, uel est accidens, uel substantia. Accidens non potest esse de essentia substantiæ: si substantia non potest esse nisi materia, & forma, uel utraq; simul, quæ omnia sunt natura speciei. Ad hæc quæ admodum species est specialissima: ita & differentia substantialis debet esse specialissima: ut potest ambæ conuertibiles, atque æquales. Nullus ergo gradus differentia substantialis est sub specialissima differentia, & per consequens præter specificam non habent aliam essentiam indiuidua. Tertio (ut in capite subsequenti uidebimus) individua non possunt differre, nisi uel proprie, uel communiter, non propriissime. Ille priores sunt differentia accidentales, hæc essentialis: ergo non habent singula differentiam essentialem. Unde & solum numero differre censentur (ut ex definitione speciei deducitur.) Ultimo genus (ut est apud philosophos etiam in proverbum) & principium diuiditur formaliter, species materialiter (id est) genus per differentias formales, quibus constituuntur species. At multiplicatur individua differentijs materialibus tenentibus se ex parte materiæ, ergo individua nullam differentiam essentialem peculiarem habent. Quia differentia essentialis semper est formalis. Sed in contrarium agit: primo quod sicut Petrus in quantum homo est animal rationale, in quantum Petrus aliquid uel radebet, esse. Id autem quod unumquodque est, quatenus tale est: natura illius est. Respondemus quod Petrus, & homo non differunt nisi ratione penes signatum, & non signatum: ideo ut in quantum homo, est animal rationale: ita ut Petrus, est hoc animal rationale. Quod quidem super illud nihil addit præter proprietates indiuiduas, quæ sunt accidentia. Sed replicatur, doctores communiter dicunt, quod individuum addit materiam signatam, quam in nobis uocant hæc carnes, & hæc ossa quæ (ut constat) ad substantiam rei pertinent. Circa hanc obiectionem notato, quod duplex ponitur à philosophis materia: speciei scilicet & indiuiduum. Illa in animalibus est corpus organicum in potentia uitam habens, caro scilicet & ossa: secundum uero est hæc caro, & hæc ossa. Sed nullo modo debet existimari realiter differre: sed tantum ratione. Nam non possunt due esse in uno materia: quia oportet totidem esse

esse formas. Nec unquam quispiam ratiis est, duas sibi adesse carnes, duplicia ossa. Sed cum species ad sui consistentiam, & integritatem materiam postulet, nec tamen postulet hæc tantam, aut qualem, Illesonfi vel Francisci (aliis in alijs esse non potest) Illesonfius vero, & Franciscus exigunt istas: vocant species materiam carnem, nõ qualificando, aut modificando illam: individui vero hanc, quantitatis tali mensura, & qualitate cathedricatam. Sed hæc caro, & ossa, patet evidenter, materiam individui esse realiter materiã speciei: solummodoq; per se signatum & non signatum differre. Sicut definitio & definitum solum differunt penes maiorem, vel minorem expressionem. Individua vero accidentium cũ sint formæ simplices, evidentius est multo in illis nostrum intentum. Igitur verissime dictum est non habere individua venam præter specificam naturam, quæ sit definitiva: ac per consequens non est cur speciebus cognitio nouus sermo, nouaq; definitio de individuis adhibeatur. Speciei definitio est propria indiuiduorum: licet singulorum sit in adæquata. Ex quo demum concluditur, quod omnis definitio est speciei.

VTRVM TEXTVS
speciei verum habeat.

CONTRA primam, & secundam definitiones arguitur. Potius videntur vera propositiones, quam bonæ definitiones: ubi nulla quidditas speciei explicatur. Nam species ut sic, est vniuersalis. At vniuersali, etiam tali non conuenit, subijci: sed t. aliter prædicari. Et confirmatur. Atque agimus de prædicabilibus: ergo nõ de subiectis: non ergo impræsentiarum hoc patet species definienda est. Secundo contra tertiam definitionem, Michael, & singula substantiæ abstractæ sunt species existentes. It potest quæ per accidentia nõ possunt multiplicari. Quinimo etiam in rebus incorruptibilibus corporeis singule constituunt speciem. Ut sol differt ab omnibus alijs sideribus speciei: & tamen non possunt prædicari de multis differentibus numero: ut pote quæ tantum unum indiuiduum habere possint. Tertio contra omnes simul definitiones arguitur. Inuoluunt eõ traditionem: ergo. Atq; probatur. Contrarij re-

spectus non possunt esse rei vnius naturæ, tametsi eidem simul in esse queant: hic vero utrobique definitur species ut sic. & tamen indiuiduus explicatur respectus inferioris. s. quod sub assignato genere collocatur: in tertia superioris: sane quod prædicatur de pluribus: ergo vel neuter est quidditas speciei, vel saltem alter: cum vtrique esse nõ possit. Quarto in id quod indiuiduum non diffinitur. Porphyrius definit, dupliciter illud: scilicet indiuiduum est cuius proprietatum collectio non contingit duobus. Et rursum indiuiduum est quod in alia inferiora non est diuisibile: ergo. Confirmatur quia indiuiduis sunt multa nomina communia (ut in expositione diximus) ergo significant aliquas ipsorum rationes, & per consequens habent definitionem. Definitio enim rei est ratio significati per eius nomẽ. Et confirmatur secundo: hic non definiuntur species secundum suas naturas, sed prout subsistant intentioni: sed indiuidua pariter subsistant intentioni: s. ergo nõ est, cur in presenti indefinita dicantur. Vltimo in id quod omnis definitio est speciei. In præcedenti capite definitur genus ut sic. Ut pote cum natura generis exprimitur ergo.

¶ DVO ERVNT huius questionis articuli: in primo gradus, & qualitas definitionis discutitur: in secundo argumenta diluuntur. Circa primum nulla nobis de definito concertatio in eunda est: sed eisdem regulis, quibus, præcedens generis definitum constituitur: et præfens (imò omnium prædicabilium definitionem) constitutum est. Nempe ut secunda intentio definiatur: & nihilominus definitio de subiecto verificetur. Ut sicut significat, definiatur. At enim D. S. quod connotatiua aliud significat, aliud est, pro quo supponunt. De bonitate definitionis, & gradu inter viros doctos ambigitur. Sit ne quiddatiua, an discretiua. Vbi notandum quod definitio (ut in summis diximus) est oratio rei naturam exponens. At in re qualibet creata duo inueniuntur. Id est quidditas ut in homine humanitas, in albedine color: & accidentia siue propria, siue communia. Vnde dupliciter res cognoscitur scilicet aut per suam essentiam, quæ est perfecta rei cognitio, præindeq; rara (natura enim rerum ut in plurimum, nobis ignota sunt.) Nam & si genera rerum facile cognoscimus: differentias tamen quæ essentiam complet, rarissime per se capimus: sed per accidentia, quæ sunt manifestiora-

Nem

Nam unumquodq; dignoscitur, aut per ea quæ est, aut per quæ habet. Et quia definitio est perquam unaqueq; res intelligitur: duplex itidem est: quiddatiua scilicet & descriptiua. Illa est, quæ explicat veram rei quidditatem, hæc vero, quæ per accidentia propria rem manifestat. Nam communia: ex hoc ipso quod communia inepta sunt ad subiectum manifestandum: at rei natura dupliciter consideratur, sanè phisicè & metaphisicè. Primo modo quando ut in se sunt, consideratur. Vnaqueq; vero res creata, præsertim naturalis constat ex materia, & forma. Vnde cum sic quoq; res definiuntur, scilicet per materiam & formã, est definitio quiddatiua quidem, sed phisica: ut homo est quoddam cõpositum ex anima, & corpore organico. Quando vero per genus & differentiam, est pariter quiddatiua, sed metaphisica: dum modo ut bona sit, detur per genus propinquum, non per remotum. Enim vero cum definitio quiddatiua debeat omnem integramq; naturam definiti continere, aliquot gradus silerentur: si per remotum assignatur.

Hi scilicet qui inferioris generis proprij sunt. Vt si dicas, homo est viuens rationale, relinquuntur gradus sensibilis: qui actu nec in rationali significatur, nec in viuenti. Sicut ergo diximus, duplicem esse compositionem, duplicesq; partes logicas, & phisicas: ita duplex est definitio quiddatiua. Quoniam hæc datur per partes essentielles. Quarum quæcumq; deficiat, vergit in descriptiuam. Vnde triplex descriptio inuenitur prima cum non proprium genus assignatur, sed aliquid loco illius. Ut terminus est vox significatiua ad placitam: cum vox re vera non sit genus, ad terminum, sed subiectum, vel materia. Secunda cũ proprium genus inseritur: haud tamen vera & essentialis differentia: ut homo est animal admiratum. Tertia cum nullas partes essentielles habet, sed proprietates. Vnde colliges patenter quæ magno opere notitia prædicabilium conferat. Vel ad definitiones constitutas dignoscendas, vel ad easdem præbè constituendas. At is modus definitionem eiusq; diuisionem exponendi est optimus ut pote qui ab omnibus suscipitur: & à nemine iure reijci, aut contemni potest. Alij vero alio pergentes explicant eandem sententiam assertionibus sapius falsis, nedum dubijs. Aiunt, opus fore, ne quiddatiua detur per quid extrinsecu. Secundo ut quæcumq; posita fuerint in recto præ-

dicentur de definito. Tertio ut posita identificentur singula essentialiter cum definito. Sed nec hæc conditiones quiddatiuum constituunt: nec si altera deficiat, ideo erit descriptiua. Primo hæc est quiddatiua homo est animal constans ex anima rationali & corpore organico: & tamen anima ut pote pars nec prædicatur de homine in recto, nec identificatur essentialiter cum illo. Secundo non est negandum, quin accidentia ut pote vera entia habeant quidditates suas, & per consequens definitiones quiddatiuas: inter quæ tamẽ sunt quædam, quorũ totũ esse est aliud. Ordo ergo ad aliud est de quidditate multorum. Ergo definitio id explicans, quiddatiua erit: quod tamen non potest explicare, ni aliud illud exprimat. Ut pater est animal habens filium. Quod nimirum aliud, non est de essentia rei: sed terminus correlatiuus. Hi vero ita obliuenter illas conditiones requisitas opinantur, ut contentant contra omnes graues philosophos, non esse relatiua per suos terminos definienda. Sed quid de potentijs, habitibusq; dicent maxime de proprijs accidentibus: quæ necessario debent in ordine ad aliud defini, quantumcumq; quiddatiue definiantur. Nam qualiscumq; vnius cuiusq; natura est, talis debet esse definitio. Cum ergo harum rerum natura consistat in ordine ad aliud: non potest melius habitus defini, quam in ordine ad actus: & potentia ad obiectum: & propria passio per subiectum. Præterea definitio datur innotescendi causa (est enim modus sciendi) sed sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: ergo si est in ordine ad aliud: ita & cognoscenda, & definienda est. Vnde sapienter (ut plerumq;) Caietanus docuit esse aliquid intrinsecum nonnunquam definitioni, & tamen extrinsecum definito scilicet hoc aliud: ad quod definitum ordinem dicit: qui ordo sine extremo non intelligeretur. Et cũ oporteat sic rem defini, ut non modo definitio intelligatur, sed multo clarius, & distinctius explicet naturam, quam definitum: sequitur, debere, extremum continere. Propterea arbitror rectius, & reuiusq; à nobis constitutum quid sit definitio, & quotuplex: ut pote quæ à nemine non concedentur. Quibus suppositis quaeritur qualis nam præcedentes speciei, & generis definitiones censentur? Et videntur descriptiue maxime hæc tertia, quæ tamen est principalis: nempe quæ prædicatur de multis differentibus numero. Et enim vniuersale

uerfale per has quinque; predicabilium species parti-
tur: natura tamen uniuersalis non est predicabi-
le esse, sed tantum proprium illius. Est enim uniuersale
satis, primo unum in multis (ideest) natura pluri-
bus uniuersalium communis: unde emanat de multis
pradicatur: sicut ex rationali admiratum esse.
Præsertim quod utique; species consideretur si-
ne respectu generis siue indiuiduorum non est ra-
tio eius predicari (ut constat.) Ita scire omnes
tenent hanc, & præcedentem generis descripti-
uas esse: nec opus est de his intentionibus melio-
res inuestigare: sed ut sufficit ad cognoscendum.
Forfan facile assignari quiddam potest, si
dicamus genus est uniuersale quod est in multis
differentibus specie. Et species uniuersale multis
differentibus numero. Quamquam congruentius
est in logica per predicari definiantur: ut pote
nobis propius, & notius. Sed est ambiguum cum
hic species, & ut refertur ad genus, & ut indi-
dua respicit, describitur: uter horum respectuum
illi essentialior est, & naturalior. Non potest pri-
mo responderi ex æquo utriusque; conuenire: cum
respectus sint omnino oppositi: alter inferioris, al-
ter superioris. Tales autem & si latere, queant
vni, naturam tamen unius esse non possunt: cum
ipsi respectus totaliter differant specie: nec ut par-
tes concurrant. Nec potest quis pariter existima-
re esse potius unum, eundemque; respectum, quo ad
vtrumque; refertur: sicut filius ad matrem, & pa-
ter: & velut medium ad principium, & cetera, &
finem. Nam parentes faciunt, & concurrunt ad
generationem: ut unum principium integrum,
& totale, & inter se, ut materia, & forma cõ-
binantur: & ideo unum extremum filiationi cõ-
stituit. Idem proportionaliter pectet sorte de me-
dio teneri. At indiuidua & genus nullo modo
vnum ad speciem concurrunt, sed disparatè. Vna
autem relatio non potest, ad disparatos terminos
finiri. Igitur hac distinctione arbitror respon-
dendum: si species secundum suam naturam con-
sideretur: naturalius est ei, generi comparari: quia
genus est formalissime ipsius extremum. Species
enim est generis species: & genus alicuius speciei
genus. Non ita assignatur probe per indiuiduum.
Præterea id existimandum est, iure naturam un-
ius cuiusque; esse, quod omnibus indiuiduis com-
petit, non quod quibusdam: omnibus autem spe-
ciebus siue specialissimis, siue subalternis compe-
tit contineri à genere. Predicari vero nullo mo-

do subalternis speciebus, ut species sunt cõpetit,
sed ut genera. Igitur natura speciei in relatione
ad genus consistit. Et quemadmodum genus im-
mediatus respicit species, & nihilominus mediã
tibus illis habet pariter indiuidua, ita species di-
rectè genus, & secundario habebit singularia.
Confirmatur primo quia hec scilicet contineri
ab genere seu ad illud referri palam omnibus
conuenit: predicari de pluribus nec imis ita a-
perit conuenire: cum (ut statim videbimus) multa
sint species, quæ (ut opinatur) vnicum dumtaxat
possunt habere indiuiduum. Secundo confirma-
tur, quia species dicitur ab specificando quæ tam-
en non specificat (ut in commento docuimus) singu-
laria sed genus, siquid; cathecizat: ergo genus
species immediatissime respicit. At speciei ut à no-
bis hic consideratur scilicet ut uniuersale, natu-
ralius est indiuidua respicere, & predicabile esse.
Præbatur, quia relatio uniuersali: semper est re-
spectus superioris inferioris potius est oppositus.
Vnde neque potest esse is respectus, scilicet predicari diffe-
rentia speciei, prout continetur ab genere. Tõset
enim quis fingere quod respicere genus, for et ge-
nus speciebus, & predicari de indiuiduis differ-
entia. At cõ sit oppositus priori nullatenus potest
illam, quasi uniuersaliter cõtrahere. Secundo
nos hic in uniuersalibus hanc omnia tractamus:
scilicet hæc autem competit speciei in media
te, ut refertur ad indiuidua, non ad genus. Quo-
niam ad istud habitudinem potius dicit subiecti:
quam predicati. Ex quo sequuntur duo corolla-
ria. Primum est, priores definiences esse essentia-
les, scilicet definitio: hæc vero tertia descriptiua. Secun-
dum quod hæc descriptiua est, nihil minus hic
principalior: quia tractamus de specie, scilicet
quod predicabilis, & uniuersalis. Nec mirum est
descriptiua de se, in aliqua disciplina sit præstan-
tior: ut pote si disciplina illa, non quiddam rei
considerat, sed proprietatem. Quod maxime lo-
gicis contingit. Vt in predicamento quantitatis
tractat eam secundum rationem mensuræ: quæ
non est eius quidditas sed passio. Ita et ceteris de ar-
ticulo primo.

¶ CIRC A secundum respondetur questionem ad
firmatiue. Ad primum vero argumentum satis
multum superius respondimus. Pro solutione
secundi notato. Iam diu inter philosophos in-
fines theologosque; doctissimos controuersum esse,
cui

an in substantiis abstractis quot sunt indiuidua
tot sint species: quod in præsentibus discutere nulla-
tenus expedit. Sed nos partem affirmatiuam cum
S. Tho. supponamus. Maximeque; quicquid huius
disceptionis verum sit, difficultatem nostram de
finitioni non adimit: cum manifestissime in cor-
poribus celestibus singularum specierum singu-
la indiuidua dumtaxat existant. Sicut enim sol
inter latinos solus est in olia in celestibus in sua
specie solus est. Difficultas ergo est quomodo de
similibus definitio verificetur. Ratio vero &
caussa huius differentia (quod quadam, scilicet species
plura habeant indiuidua, quadam unum tantum-
modo sortiantur) hæc videtur. Quod intentio natu-
ræ est rerum species: propter quarum conser-
uationem indiuidua producit: unde quasi media
sunt indiuidua ad species: ac proinde secundum
exigentiam suis generantur. Ratio enim & mul-
titudine mediourum ex fine colligitur. Quo circa si
species potest perpetuo in vno indiuiduo manere:
non decet naturam (quæ nihil facit frustra) soli-
citam esse, plura generare. Sic in corruptibilia in-
diuidua singula, singula species censentur. Ita vi-
demus quod quædam sunt incorruptibilia
omnino ut celestia: quadam incorruptibilia se-
cundum se totum, ut elementa (quis enim potest
integrum elementum ignis, aut æris corrumpere)
re: quæ sunt tamen corruptibilia secundum par-
tem: & ita ea non nisi partialiter natura multi-
plicat: quia eo modo se habet generatio, sicut &
corruptio. Indiuiduorum vero penitus corrupti-
bilia multa singularum specierum producuntur,
ut perpetua generationum serie species illibata
superfit. Ex quo patet, quam per accidens sit,
species quæpiam plura actu habeat indiuidua.
Vnde merito à viris eruditissimis inquiritur, quo pa-
cto hæc definitio & per se definitio competat, &
cum illo sit conuertibilia? Secundo inquirunt qua-
nam ratione intellectus noster potuit maxime
hac definitione imbutus, in similibus indiuiduis
omnino incorruptibilibus speciem discernere, in
qua non multa indiuidua conuenire cernebat,
imo conuenire multa non posse. Circa primum
forfan Porphyrius in naturas rerum corrupti-
bilibus veritatem speciem definiuit, prout genera-
bilibus conueniebat. Nec deicit, qui tirones nunc
denuo logicam aggredientes docebat, instruebat
que; substantias illas abstractas, aut celestia respi-
cere. Secundo dicimus, quod habere actu multa, seu

predicari de multis, non est natura speciei: sed
posse habere, seu predicari: quia verba in defini-
tione non dicunt actum, sed aptitudinem. Et pos-
se, contingit dupliciter: physice videlicet, & logi-
ce. Potentia physica est positua aliqua virtus,
quæ quid potest agere, vel pati: ut habens oculos
cum dormit, potest videre physice: quia habet po-
sitiam virtutem cernendi. Potentia vero logica
est quadam non repugnantia ad aliquid. Ut ho-
mo cæcus non potest physice videre, potest tamen
logicaliter: quia ei non repugnat. Definitiones er-
go logicaliter cum non secundum actum, sed apti-
tudinem intelligenda sint, congruè de aptitudine
logicali interpretabuntur. Sensus igitur est quod
speciei non repugnat de pluribus differentibus
numero predicari: & generi de differentibus spe-
cie. Hoc autem uniuersale est omnibus speciebus.
Nam quæcumque; natura abstracta est indifferens.
Omnis autem ratio speciei in se abstracta est: quid
enim est abstractum esse in substantia, nisi pro-
prietates indiuidui & existentiam exui? quæ
omnia ratio speciei non includit in se. Cum ergo
hæc impediunt, scilicet proprietates & existentia nec
natura existens communis sit: sequitur hinc edu-
ctam nullum habere obstaculum, quo minus sit
communis, & per consequens ei minime repu-
gnare: licet physice non possit indiuidua habere.
In quo sensu loquitur d. Th. cum dicit impossi-
bile fore ut duo angeli sint eiusdem speciei (ideest)
quod natura in se non habet dispositionem, unde
multiplicentur: at per intellectum abstracta in-
differentes sunt ad plura. Circa secundum sane
ut intellectus cognouit tales naturas specificas
esse, non indiuiduales. Primo pariter illis prima
& secunda definitio conuenit. Secundo cum duo
sint regulariter in specie, scilicet quod multa conueniunt
in illa, & quod illa multa differant, essentialiter
ab alijs speciebus, earumque; indiuiduis: cognosci-
tur facile aliqua natura specifica vel quia multa
differentia numero conueniunt in ea: vel quia
hoc indiuiduum differt essentialiter à quocumque;
alio. Nam tantum specifica differentia essentialis
est, non indiuidualis. Quinimo proprius est spe-
ciei tribuere indiuiduo per quod differat essen-
tialiter ab alijs reliquarum specierum indiui-
duis, quam quod multa in se conueniant. Quia
differentiam habet positua & essentialiter: con-
uenientiam negatiue, scilicet non repugnantiam &
per intellectum. Vnde nulla est difficultas induo-
D bus

bus indiuiduis duas species agnoscere non modo in spiritalibus, sed multo manifestius in corruptibilibus: ut in vno equo assignato, & vno elephante. Ad argumentum ergo secundum negatur minor.

¶ AD TERTIUM dicitur, quod secundum diuersas considerationes possunt diuersi respectus non modo conuenire, sed esse naturales (vt exposuimus.) Circa quartum nota quod indiuiduum potest considerari primè & secundè intentione liter. Et quidem hoc pacto bene definiuntur, vt pote que in secunda intentione (vt argumentum contendit) bene coeunt. Sic indiuiduum est quod cum specie subiiciatur, in alia inferiora non potest diuidi. At primè intentione non est definibile. Cuius signum est: quod sic capta tantum habent nomen proprium vniuersi. Si duobus vero nomen commune est, æquiuocum est, vnde illa nomina adducta secundæ intentionis sunt: ideo in nulla harum definitionum primè intentione sumuntur cū nomina hic definita cunctis communia sint. Et ratio est, quod quæ addit indiuiduū super speciem, nō spectat ad substantiā. Quia in re illa oratio, indiuiduum est cuius proprietatē collectio nō cōtingit duobus, quæ de indiuiduo secundū suum esse naturale primè intentione agit, ver a quidem propositio est, non bona definitio. Specifica aut natura potius & melius definitur cōtrario primè intentione quæ secundè. & in hoc positū est in textu dist. rimen: vt multo melius exponitur, quid homo, & equus sint secundum suas quidditates quam vt species sunt. Petrus vero melius definitur vt indiuiduum est quam vt Petrus: adeo vt quatenus indiuiduum sit definibile, quatenus Petrus vero communiter iudicatur per omnes indefinibilis. At circa vltimum argumentum ratio huius axiomatis ea videtur, esse: quod cum definitum definiatur per suum genus, & differentiam, & respectu sui generis definitum semper sit species (etenim & subalterna ad superiora relatæ species sunt non genera) ita omnis definitio erit speciei (id est) definitum respectu definitionis ratione generis illic inserti est, et sumitur, vt species. Vnde & cum genus capitulo præcedenti definitur, si definitioni comparatur, vt species vniuersalis, seu prædicabilis ipsummet genus capitur. Secundo & eodem recidit: non intelligitur quod omnis definitio debet esse de specie vt sic. Alias

omnis definitio foret semper de secundis intentionibus: sed quod definitum debet esse natura specifica. Quando ergo definitur genus: definitur quædam natura specifica. Quia sicut homo est species animalis, ita & genus species vniuersalis.

De differentia. ¶ Cap. 4.

¶ T E X T V S.

ALTERO TRIVM modorum dicuntur aliqua differre: communiter, proprie, & propriissime. Vnde triplex pariter est differentia: communis, propria, & propriissima. Communis differentia est quodlibet accidens separabile. Quomodo non solum alterum indiuiduum ab altero differre potest: sed idem à se ipso: vt Plato differt à Socrate veste, & incessu. Et isdem Plato iuuenis differt à se ipso puero quantitate. Vnde à fortiori huiusce differentia in accidentibus transeuntibus reperitur, vt agens à quiescente, loquens à tacente: sedens abstāte: diues à pauere. Propria differentia est accidēs quodlibet inseparabile

indi-

indiuidui, vt crispitudo, ceruleus oculorum color: simitas. Propriissima est differentia specifica & substantialis: quæ essentialiter species differt à cæteris, vt rationale in homine. Tres hæ differentie in hoc conueniunt, quod faciunt semper diuersum: sed communis & propria faciunt dumtaxat diuersum, & de per accidens diuersum: at propriissima facit & de per se diuersum, & in tantum diuersum, vt sit aliud. Vt mouens à quiescente vt sic solum de per accidens differt, & tantum diuersum est: sed rationale facit hominē de per se differre ab equo, & esse aliud (id est) alia natura, alia substantia. Ex quo patet quod differentiarum alia est separabilis, alia inseparabilis: illa est tantum communis: hæc vero propria & propriissima. Quæ rursus inseparabilis alia de per accidens constituitur, alia de per se. In quibus differentiis rursus id discriminis reperitur: quod communis & propria suscipiunt magis & minus: propriissima nequaquam. Nec enim magis ratio-

nalis est vnus altero: nec magis corporeum vnum corpus alio. Cuius ratio est quod hæc differentia est de natura & essentia speciei: at nullius essentia siue accidentis siue substantie suscipit magis: aut minus. Sunt enim sicut numeri: in quibus minima varietas mutat speciem, additio. s. vel detractio vnitatis. Accidentia quidem in concreto vt album esse, vel sanum dicitur quod iam magis vel minus: at vnus color non est magis color alio. At de differentia communi & propria huc vsque actum sufficiat. Propriissima vero multipliciter diffinitur secundum multiplex munus & officium eius. Nam hæc primo diuidunt genus, & constituentur speciei. Vt corporeum & incorporeum diuidunt substantiam: at corporeum constituit corpus. Et rationale & irrationale secant animal, & rationale constituit hominem. Secundum hoc definiunt eam hoc pacto. Differentia est qua per se diuiditur genus & constituitur speciei. Per communes enim non probe diuiditur ge-

nus. Vt animal non partitur in album, & nigrum, & macidum. Sed ex quo cõstituit specie, sequitur alia descriptio. Differentia est qua species genus excedit. Sciendũ enim quod differentia diidentes genus quodlibet, non sunt de illius natura, nec eas genus cõtinet actu. Primo, quia sunt opposita huiusce differentia, & per consequens actu simul non possent esse, & multo minus esse alicuius natura. Secundo quia cum essentia generis in singulis speciebus integra sit: vnaqueq; species haberet pariter oppositas differentias. Vt homo esset rationale & irrationale. Sed dum taxat habet eas vt supra diximus in potentia. Singulae autem species habent actu suas singulas differentias: quibus proinde genus ipsum excedunt. Ex quo vltius sequitur: quod prædicetur sicut & species per se cõstituta de inferioribus eius. Secũdũ quod solent differentiam pariter his verbis definire. Differentia Specifica est quæ predicatur de pluribus in quale essentia-

le. Et quoniã differentia cum specie conuertitur: sicut duplex est species, specialissima & subalterna: ita duplex erit differentia, etiam si subalterna non probe appelletur. Illa de finitio vtriusq; communis est. Propterea quo nã pacto illa plura differat, nõ adiecimus. Sed specialissima prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quale essentialiter: speciei subalternæ differentia de pluribus differentibus differentibus specie in quale essentialiter. Etenim nõ in quid differentia prædicatur. Vt ab signo euidenter apparet. Interrogati enim quid est homo, genus respondemus non differentia. At si quæritur quale, dicimus rationale. Sed quia accidentia in quale quoq; dicuntur. Vt homo est albus, sapiens, decorus, posuimus essentialiter: quippe cum accidentaliter illa dicatur. Ex quibus omnibus sequitur quod differentia est pars essentialis eius, cuius differentia cõstitutiva existit, et quæ essentialiter nõ modo ipse species sed et indiuidua plurium specierum differunt.

GLO.

GLOS.A.

DIFFERENTIAE natura & multitudo ita extense in textu explicatur, vt non commento, sed lectione indigeat. Ad perfectiorem tamen eius notitiam assequendam primo notato. Quod præsens diuisio differentia non est vti præcedentes quid nominis: sed nec tam rei, vt sit vni uoca: cum non ita æque communis & propria differentia sit ac propriissima: quod & ipsa nomina insinuant. Communis enim distinguitur contra propriam: quod autem proprie non est aliqua species non censetur vniuocum cõ alijs, quæ proprie sunt illa species. Vnde diuisio videtur analogica. Cuius membrum principale tertia differentia est. Tamen si primitus nomen differentia communibus & proprijs impostum fuit. Nam ea prius homines differentias appellat, quibus sensibilibus ac citius indiuidua differre inspererunt. Sufficietia huius diuisionis sic colligitur: quod per ea quæ habet singulariter vnaqueq; res, differt: non per communia multis. Non potest autem proprium habere, nisi vel accidens separabile, vel inseparabile, aut differentiam substantialem. Sed circa communem differentiam ea sola suspensio dubitatio diluenda quam de identitate & diuersitate eiusdem indiuidui diuersis temporibus sumpti quæstione sequenti discutimus. Differentia propria constituitur in accidenti inseparabili: sed inseparabile est duplex: aliud proprium speciei, aliud indiuidui. Vnde est inter doctos sub lite, an inseparabiles proprietates speciei sint hic à Porphyrio propria differentia nuncupata? Vtraque pars est probabilis. Negatiua probatur eo quod differentia communis & propria videntur esse, quibus indiuidua eiusdem speciei inter se differunt: propriissima vero, quæ diuersarum specierum indiuidua: propria vero speciei naturam comitantur: ergo non clauduntur in secundo membro, scilicet sub differentia propria. Secundo quia differentia propria est inseparabilis per accidens secundu: Porphyriũ: proprium autem speciei de per se est inseparabile, non per accidens. Tertio differentiarum per se signauit exemplum susceptiuum disciplina: quod est proprium quarto modo: quod ideo rationabiliter fecit, quod cum differentia essentielles vt in plurimum ignota sint, loco ipsarum pro-

pria speciei substituiimus: ergo similes proprietates nomine differentia propria hic Porphyrius minime complexus est. In contrarium agit: quod indiuidua diuersarum specierum non modo propriissime, sed communiter & proprie quoq; differunt, vnde prima ratio in oppositũ adducta ruebat. Præterea cum proprium speciei suo gradu faciat aliqua differre: non est cur à numero & munere differentia arceatur. At his nõ obstantibus puto rationabilius non includi aliquo istorum membrorum propria speciei. Nam nec sunt manifesta sicut accidentia indiuiduorum: & cum patent, in numero essentialium plerumq; haberi solent. Circa textum secundu nota, quod diuersum in præsentiarum significat distinctionem accidentalem: vnde quod nos diximus diuersum, explicuit Boëtius alterum, nomen ab alteratione deductum. Alteratio vero est vt cum aqua calefit, vel homo febricitat. Quemadmodum ergo aqua calefacta diuersa est à frigida vel temperata: ita indiuidua eiusdem speciei diuersa sunt: & generaliter accidentia non plusquam diuersa facere possunt. Aliud autem significat distinctum in substantia. Vnde Petrus est alius (id est) diuersus à Paulo: an vero sit aliud omnes negant: ob id quod in natura conueniunt. Et multo rationabilius persona diuina, & si alia sit persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti: non tamen aliud est filius à patre: cõ amborum eadem numero essentia diuina sit. Congruè ergo propriissime tribuitur vt aliud faciat. De eo vero quod adijcitur magis propriam non suscipere magis & minus, multis sermo in prædicamentis nobis futurus est. Inter ea notato id esse, vt cum his met adverbis differentia prædicetur: vt magis albus; minus albus. At cum propriissima sit substantia speciei, nequit hoc gradus suscipere: quia quilibet gradus essentia facit diuersam speciem & naturam: vt in exemplo numerorum patet: in quibus nihil est tam minimum ac vnitatis: quæ cuiuscunq; tamen adita distinctam speciem numeri constituit. Vnde non potest maior esse differentia in vno quam in alio: sed quot gradus habuerit in vno, tot & in altero. Quod incunctis substantijs est pariter verissimum: a speciebus scilicet ac generibus: vt pote de quibus eadem ratio, causaq; currit. Haud enim dicimus hoc magis animal quã illud: aut magis equus is quam iste. At

D 3 in ac-

in accidentibus (de quibus tamen verificari quoq; debet, quandoquidem de differentia essentiali, vniuersaliter tractamus) non ita apparet: quim potius solemus dicere hoc magis simum, illud minus gibolum. Sed dicendum quod accidentia sumuntur in abstracto & in concreto: in abstracto sunt pura species, simplicesq; formæ, vt albedo, nigredo in concreto concernunt subiectum: quod est extra naturam speciei. In abstracto autem non suscipiunt magis & minus. Non enim is color est magis color illo: nec hæc figura magis figura quam alia. In concreto vero ratione subiecti suscipiunt intercessionem, & remissionem: quarum causa cibus aduerbijs prædicantur.

¶ SECVNDA pars textus est planissima & principalis vt pote in qua differentia definitiones & præcipua eius munia traduntur. Definitur multipliciter differentia: quæ tamen vt est in definitiõibus. Haud enim omnium est definitio sed (vt ita dicam) mediorum: indiuidua vero aut suprema genera, vel differentia laterales non definiuntur. Nam definitio siue metaphisica siue phisica, datur per partes & per superiora. Vnde omnino simplicia vt suprema & differentia laterales non sunt definitiõibilia. Sed media species vt pote sola ex genere & differentia constantes. Sed quia nulla res entitate caret per quam intelligitur, nulla non conceptum obiectiuum habet, per quem licet exactè definiti non possit, saltè describi non possit. Ita describimus substantiam vt sit ens per se: ens vero quod habet esse: bonum, quod est appetibile, vnum quod est indiuisum. Differentia vero non solum simplex est, sed simpliciter simplex. Nam conceptus obiectiuus dupliciter est simplex. Vno modo pro vt distinguitur contra complexum. Sic quilibet natura specificata est simplex conceptus (id est vnus relatus suæ definitioni, quæ ex duobus constat: alio modo dicitur simplex prout distinguitur contra compositum. Et quia conceptus obiectiuus est ipsa vnus cuiusq; natura. Sic natura composita ex genere & differentia non est conceptus simplex etiam si sit vnus. Differentia vero cum non constet ex genere & differentia, patet quod est conceptus simpliciter simplex: vt pote qui & vnus est, & deinde in compositis irresolubilibus omnino per alios conceptus. At res primæ intentionaliter indefinibi-

lis (id est) secundum suam naturam, definitur probe prout substat intentioni, vt substantia definitur vt est supremum genus. Quoniam nihil prohibet in re omnino simplici secundam intentionem fundari secundum quam definitur. Et quia multi sunt respectus differentia aliquo pacto se consequentes multifarie secundum vnum quæq; scilicet definitur. Primo consideratur vt diuidit genus, secundo vt constituit speciem, tertio vt prædicatur & de ipsa specie constituta vt eius forma, & de illius indiuiduis vt superioris & vniuersale. Ratio huius ordinis est quia cum superiora intelligantur priora. Vt prius est animal homine via generationis, intelligimus hominem fieri dum animal contrahitur ad esse hominis, sic ante hominem constitutum necesse est præcognoscimus animal contrahi, & per quid contrahitur. Vnde primus respectus differentia ponitur diuidere genus. Secundus constituere speciem. Tertius constitutam speciem à cæteris discernere eiusdem etiam generis speciebus. Prius enim vnum quodq; in se & est, & consideratur quàm vt distinctum ab alijs. In specie autem non est quid principalis per quod à reliquis differat. Enim vero proprietates præterquam quod sunt accidentia, sunt inferiores, & à differentia profluente. Igitur primum contrahit genus quod est illud diuidere. Quia genus non diuiditur instar continui quasi in aliquot sui frustula, sed quoniam in communi sumtum est indifferens ad quamlibet & in potentia ad singulas. Per quamlibet differentiam applicatur suæ speciei, & potentialitas eius ex illa parte actuat. Vt generis diuisio sit quedam contractio applicatio & formatio: quemadmodum actio immanens applicat formaliter actuatq; potentiam, quæ ante operationem indifferens erat ad multas. Et sicut forma substantialis cuius analogia superioris vsi sumus, contrahit materiam ad istud indiuiduum quæ alterius pariter esse poterat. Sed hoc primò agere differentia nõ valeret, nisi extra naturam generis esset, quia per quod vnæqueq; res actu habet, non contrahitur, sed ampliat, & extenditur. Est autem de natura speciei, quam constituit differentia. Ergo species genus excedit quia hanc super illud apponit. Ex quo sequitur, vt fiat prædicatum substantiale, tam ipsius speciei, quam indiuiduorum. Circa quod aduerte, quod omnis species habet

habet differentiam sibi, consequentia affirmatiue, & negatiue mutuo conuertibilem. Vnde quotuplex est species, & differentia. Tametsi non eisdem prorsus nominibus appellentur. Apud vocabitur altera specialissima, sicut species. At subalterna (vt pote quæ differentia tantum est, non etiam vt illa genus) haud nominabitur. Igitur necesse est, vt quemodum, si in quantum prædicatum species definiretur, de pluribus in eo quod quid diceremus. Ima vero species de differentibus numero: subalterna de differentibus speciebus pariter & differentia procedat, sane vt prædicetur, de pluribus in quale essentialiter, sed altera de pluribus differentibus specie: altera, differentibus numero. Porphyrius (mirantur omnes) quo intendens hanc definitionem cum membrorum definitionibus prætermiserit, & illico differentiam vt prædicabile, his verbis definiuit. Differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quale. Quæ, quo pacto imæ differentia adapteatur, glossatores eius sollicitissime exquirunt. Vnde multipliciter, & nimis violenter eum interpretantur. Ego vero arbitror id fecisse Porphyrium, ne res ignotas, nec vnquam cognoscendas definiret. Et quia vniuersalia sunt nobis notiora, contingit vt differentias generum cognoscamus, specialissimis, nos (quæ cogniti digniores erant) latentibus. Vnde celebri proverbio fertur, differentias rerum nobis ignotas esse. Quarum si vnam vel alteram attingamus, omnes fere latent. Nec existimandum est, virum grauem, & in re dialectica plurimum eruditum, atq; versatum nostram distinctionem, & doctrinam ignorasse: quam nonnulli dialectici callent. Quanquam aliàs & in hoc opusculo turpissimè hallucinatus fuerit, deum animal immortalæ opinando. Sed nihil mirum deum, veramq; religionem deserenti, si lumen in tenebras conuertatur, & heretici etiam circa naturalia aberrent. Porphyrius autem hereticus fuit. At circa particulam qualem: maximè à Porphyrio non restrictam (haud enim formaliter dicit in quale essentialiter) dubitant recentior es: cur differentia in quale prædicatur. Denominatio, vt videtur, prædicatio nis accidentalis, cum re vera quidditas speciei sit, & pars principalis. Veruntamen nullus est

scrupulus: nec idè, quis de substantialitate & principatu differentia vnquam ambegit. Sed duplex fuit huius uenclatura causa: Primò quod differentia est forma: omnis autem forma qualitatè materiam, & subiectum: vnde & differentia qualitatè genus & speciem, illud formaliter diuidendo, hanc formaliter, & essentialiter constituendo. Ideo dicitur in quale dicitur. Secundum in rebus artificialibus (quarum similitudine vtimur) reputat vulgus materiam substantiam, formam qualitatem. Ita nos genus vt pote in compositione logica materiam, ducimus quidditatem: differentiam vero vt formam, qualitatem. Sed vt duestigio obiectionem auferremus, adiectum est substantialiter. Vnde solet communiter qualitas distingui in qualitatem substantialem & accidentalem.

VTRVM TEXTVS differentia sit verus.

PRO PARTE NEGATIVA contra diuisionem differentia arguitur. Multa differunt absq; vlla istarum differentiarum. Primo suprema genera quæ nullam habent differentiam: quod eo euidenter constat, quoniam differre, & non esse idem, & diuersum esse, & equipollent: & illa manifestè non sunt idem: & secundum omnes sunt primo diuersa: ergo primo differentia. Secundo differentia vltima differunt: mirum esset enim si cum per eas alia differant, ipsæ non differrent, & tamen nullo istorum modorum. Tertio genus & differentia differunt sine vno membro distinctionis, Secundo principaliter arguitur, in id quod vir differt à se ipso puero dumtaxat communiter. Vir habet aliud corpus partem essentialem, quam habebat, cum puer erat: ergo plusquam communiter differt. Antecedens probatur, in anima libus calor radicalis in dies materia partem consumit: vnde necessitas cibi pronenit, vt suppleatur, quod carnis calore resoluitur. Et per consequens non est tantum diuersum, vel alterum, sed aliud. Tertio in id quod communis & propria faciunt diuersum, specifica aliud: prædicamenta sunt primo diuersa, & non differunt

comunitur: & proprie: ergo. Quarto in eo quod prædicatur in quale. Differentia est simpliciter simplex: ergo non potest de specie composita prædicari. Quinto, in id quod differentia est extra genus, differentia ut rationale est ens, ergo substantia, & reliqua media genera. Consequenter probatur. Primo: quia si est ens, aut est per se aut in alio: non in alio, quia foret accidens: si per se: ergo substantia. Et secundo probatur consequenter, quia superius non competit inferiori nisi per medium, si est. Ut corpus non conuenit homini, nisi per animal & viuens: ens autem est absolute supremum rationali: ergo non immediate competit: sed mediis generibus. Ergo sicut homo, ita & rationale formaliter est animal, & in eius conceptu clauditur. Confirmatur primo. Homo formaliter est animal: & homo formaliter est rationale: ergo rationale formaliter est animal. Probatur consequenter quia quæcumque sunt eadem vni tertio, sicut identificantur illi, & inter se. Confirmatur secundo si rationale non est formaliter animal, hæc prædicatio rationale est sensibile, est omnino accidentalis: cum subiectum & prædicatum non conueniant nisi ratione materie, seu subiecti amborum extremorum: sicut hæc album est dulce. Sexto arguitur. Irrationale insensibile sunt differentie diuidentes genus non constituentes ullam speciem. Quia negatione nulla specierum constituitur. Et confirmatur non prædicantur hæc in quale essentialiter, cum de specierum essentia non existant ut pote negationes. In oppositum est auctoritas Porphyrii.

¶ DV AE erunt partes principales questionis. Prima expenditur in solutione primi argumenti: secunda in reliquis diluendis. Nam de veritate textus nemini fas est ambigere. Circa primum nota sex nomina quorum notitia plurimum est necessaria scilicet idem, non idem, distinctum, diuersum, differens, & diuisum. Idem tantum est ac vnum: nisi quod vnum dicitur absolute, quatenus: vnumquodque in se ipso est indiuisum: idem vero relative, ut hoc est idem cum illo. Post idem sequitur, non idem, quæ est prima omnium distinctio, imo prima oppositio, & contradictio: idem, non idem: ens, non ens. Vni autem eidemque dicitur vere non idem quodlibet aliud, siue sit aliud ens reale, siue

ens rationis. Sic Petrus & chimera non sunt idem: quæ tamen non dicuntur distingui, aut diuersa esse, vel differre. Quia hoc postulat vtrumque extremum existat: chimera vero non est actu, nec potentia, ideo nec potest distingui, aut differre. Sed inter idem & non idem, ut pote contradictoria, non datur medium, sed datis duobus quibuscumque, erunt idem, vel non idem. Distinctum vero & non idem aequipollent, dum modo ambo sunt eiusdem coordinationis entis vel realis, vel rationis. Ut data duo vel entia realia, vel rationis debent esse idem, vel distincta. Ut Petrus cum quolibet prædicato cuiusvis prædicamenti aut est idem, vel distinctum. Sunt itaque: immediata in proprio genere idem, & distinctum: sicut mortuum & viuens in genere viuens licet absolute alias medium datur: scilicet lapis. Sed absolute illa non aequipollent. Quoniam distinctum ponit aliquid: non idem vero, nihil ponit. Et potest dici, quod idem, et non idem opponuntur contradictorie: idem vero & distinctum contrariè. Et proprie dicitur quid distingui ab altero, quod ab eo ex vno separatur. Vna species ab altera ex vno genere separatur: vel si ex vno conceptu ab alio separatur, ut vnum prædicamentum distinguitur ab alio. Sed distinctum accipitur etiam large ut valeat non idem. Et ita omne non idem dicitur distinctum: in qua acceptione ampla communiter nomine distinctionis vrimur. Vnde prima distinctio ponitur entis à non ente, cum proprie non ens, ut pote ens rationis non distinguitur ab ente. Et sic solemus dicere duplicem esse distinctionem, realem atque rationis. Distinctio realis est inter extrema realia, et realiter distincta: nec sufficit realia sint, nisi realiter sint multa. Næ sape sunt extrema entitates reales. Non duo tamen, sed ambo vnum. Ut homo, & animal, quodlibet est ens reale: quæ tamen ambo sunt vna, eademque res dumtaxat operatione intellectus: sicut superius, & inferius distincta. Quia quæ sunt idem, ut idem sunt: non possunt distingui, cum esse idem, & distingui opponantur. Homo autem & animal sunt idem realiter: ergo realiter non possunt distingui. Igitur opus est extrema realiter distinguantur. Quod ea ratione omnino conuincitur. Distinctio est species multitudinis inter multa (inquam) vnde & distinctio

estio realis inter realiter multa. Ideo adminus debent esse realiter dua entitates. At in distinctione reali duplex gradus inuenitur: quedam distinguntur totaliter ut Petrus & Paulus: alia sicut includens & inclusum ut homo & anima rationalis: ut medicus & medicina. Distinctio vero rationis est inter entia rationis vel inter entia realia operatione intellectus se iuncta. Ut intentio generis, & intentio speciei. Cuius ratio est: quia vnumquodque, sicut est, ita distinguitur (cum distingui præsupponat esse) ideo quæ solum sunt operatione intellectus, non possunt pariter, nisi ratione distingui. Quod vero extrema realia sepius distinguntur sola ratione, ut homo & rationale natura intellectus est causa potentis intelligere idem ut multa, & quæ coniuncta sunt, separatim. Et quoniam sicut quodlibet est vnum, ita & distinctum (quia vnum est indiuisum à se, & diuisum à quolibet alio) quando extrema realia non habent de se, sed per operationem intellectus diuersas unitates, non possunt nisi ratione distingui. Quod frequenter contingit. Etenim homo & rationale cum re vera sint eadem entitas. Vnde habent esse aliud, & aliud, vnumquodque (inquam) vni nisi per intellectum. Ex quo sequitur quod triplex est distinctio rationis in genere: nempe cum ambo extrema sunt entia rationis, & cum ambo entia realia, & 3. cum alterum est ens rationis, alterum ens reale. Quomodo libet enim altera illarum conditionum, ad distinctionem reale requiritur desit, verget in distinctionem rationis. Sequitur secundo quod multiplex est in his modis, rursus distinctio rationis, quedam distinguntur sicut superius & inferius, ut genus & species: alia ut aequalia & conuertibilia: sicut differentia & species, alia sicut omnino diuersa: ut differentia, & genus: alia ut omnino eadem: solum distincta ut confusum & distinctius: ut definitum & definitio. Illa rursus tripliciter contingit: nonnunquam enim inferius addit differentiam essentialè: ut homo super animal: quædamque accidentalem: ut indiuiduum & species. Aliquando nihil sed differunt solum sicut signatum & non signatum. Rursus à principio distinctionum rationis: quedam distinguntur per se: quedam per accidens. Enim vero quæ necessario postulat esse idem realiter, & distingui ratione,

de per se, iure dicuntur distingui ratione. Talia sunt genus, differentia & species: proprietates entis & ens: attributa diuina & deus. Quæ tam necesse est, ut sint prorsus eadem res, quod si diuersa realiter forent, nullo modo quicquam forent, haud enim genus quidditas speciei esset. Pro alia parte etiam est necesse ut cunctæ distinguantur: alias non posset & illud esse genus, & hoc species, hæc ergo & præfata de per se distinguntur ratione. Alia distinguntur ratione de per accidens: ut prædicamenta saltem sex ultimæ quæ probabiliter existimantur, identificari. Nulla tamen est necessitas huius identitatis. Vltimo quedam distinguntur ratione ratiocinata, alia ratiocinante. Siquidem duplex est conceptus formalis & obiectiuus. Sunt autem inter distincta ratione quedam diuersos conceptus obiectiuos habentia (id est) diuersas rationes formales: ut rationale & sensibile. Quedam vero habent eundem conceptum obiectiuum, sed distinctos formales: ut cum dicimus Petrus est idem sibi. Illa dicuntur distingui ratione ratiocinata, hæc tantum ratiocinante. Sic rideor mihi facile hæc distinctionem & exponere, & intelligere: quæ apud plerisque multum satis implexa est. Hæc tamen de distinctio & distinctione actum sufficiat. Diuersum accipitur proprie & large. Proprie dicitur diuersa, quæ cum distinguitur, in nullo conueniunt. Ut suprema genera, & differentie laterales sunt primo diuersa. Et etiam diuersum idem quod distinctum: & large idem quod differens. Vnde in textu habetur, quod omnis differentia facit diuersum, etiam propriissima. At differens postulat in aliquo conuenire, & in aliquo differre. Et ita non est differentia absque conuenientia. Sed quia conuenire non possunt, nisi sint: non possunt differre non entia. In quo expostio summularum verbi differt fundatur. Hanc enim Petrus differt à Paulo exponunt sic Petrus est et Paulus est, et Petrus non est Paulus. Quod si materia differentia exprimitur ut homo differt specie ab equo: ita exponitur. Homo est alicuius speciei, et equus est alicuius speciei: & species hominis non est species equi. Quæ expostio facile conuenit criminis: cum aperte habeatur in textu, differentia specificè esse, quæ species differt à cæteris. Hæc ergo est verissima homo differt rationali à leone: & tamen exponentes sunt false, nempe quod leo est rationalis. Quia ergo

necessaria est differentibus conuenientia, contin-
 git, vt in quo conueniunt differētia, sit idem spe-
 cie in vtroq; & differāt accidentaliter: siue com-
 munitur, siue proprie. Quandoq; conueniunt in
 genere, & differunt specie. vt equus & elephas:
 & tunc est differentia propriissima: hæc enim
 dumtaxat proprie differunt quia proprie, hæc
 met solum pariter conueniunt in aliquo. Nam
 & si quandoq; conueniant in analogia vt præ-
 dicamenta, vel in nomine vt æquiuoca, non est
 conuenientia in vna ratione reali. Quia analo-
 ga plerunq; non dicunt vnum conceptum obie-
 ctiualem, seu vnam rationem formalem: sed
 prorsus distinctas. Vt sanum, vt medicatiuum:
 quod in ante prædicamenti exponemus. At
 circa hoc quod est differre genere: vsus loquen-
 di sapientem obtinet, vt non dicantur differre
 genere, nisi quæ differunt prædicamenti figu-
 ra. Cui ratio suffragatur. Quia differre in ali-
 quo est non conuenire in illo. Quacumq; vero e-
 iusdem prædicamenti sunt, habent idem genus
 commune: ergo non debent dici differre genere:
 nisi forsan cum additamento: differunt genere
 subalterno. Sed obijcies, absolute homo, & leo
 dicuntur differre specie: tametsi conueniant in
 specie subalterna: quare non dicuntur absolute
 differre genere, quæ differunt subalterno gene-
 re licet conueniant in supremo? Respondetur lo-
 quendum esse cum pluribus: & congruentia
 vsui patrocinatur. Nempe quod differentia spe-
 cie specialissima non dicuntur proprie conueni-
 re in specie subalterna. Quia species subalterna
 non dicitur species respectu inferiorum, quæ cõ-
 ueniunt: sed respectu generis sui superioris. Ge-
 nus autem proprie dicitur & subalternum &
 supremum respectu inferiorum: & ideo differre
 absolute genere est nullum genus habere com-
 mune. Sed ad rem vt redeamus, dubium est, an
 res diuersorum prædicamentorum proprie cen-
 seantur differre? Et quidem hæc propositio
 est vera homo & albedo differunt genere, &
 à fortiori specie, & hæc differunt prædicamen-
 to: ergo res diuersorum prædicamentorum dif-
 ferunt proprie. Respondendum est tamen, quod
 ipsæ res non differunt inter se proprie in aliquo
 reali: quia nec in aliquo reali conueniunt: nisi
 forsan improprie, & inæqualiter in ratione
 scilicet entis, quod tamen nõ sufficit. At in præ-

dicatis secundæ intentionis proprie possunt dif-
 ferre: quia proprie in illis conueniunt. Intentio
 enim generis, & ratio prædicamenti absolu-
 tissimè est in singulis prædicamentis. Prime in-
 tentionaliter (id est) ipsæ res dicuntur proprie di-
 uerse, non differentes. Ex his sequitur primo,
 quod distinctum est quid commune diuerso, &
 differenti. Nam omne diuersum, & differens
 distinguitur. Sequitur secundo quod hæc habet
 se ex additione in ratione distinctionis, nõ idem,
 distinctum, diuersum & differens. Nam pri-
 mum vt negatiuum & contradictorium nihil
 ponit, distinctum, addit existentiam: diuersum
 vero nullam differentiam communem: diffe-
 rens ponit conuenientiam in differentibus.
 Vltimo tandem sequitur, quod dupliciter ali-
 qua differunt postiuè. scilicet & negatiuè. Nam dif-
 ferentia aliquando est in ambobus extremis:
 vt Petrus differt colore à Paulo: quorum vter-
 q; est coloratus. Albedo differt specie à nigredi-
 ne: vtraq; qualitas est species. Tunc dicuntur
 differre postiuè. Nonnunquam est in altero tã-
 tum: vt homo differt ab equo ratione: quæ e-
 quis vtiq; caret. Tunc differunt negatiuè scilicet
 penes habere aliquid, & non habere. Diui-
 sio demum non est idem, quod distinctio: quan-
 quam hæc illa comprehendit. Distinctio enim
 est inter membra diuidentia: diuisio vero inter
 diuisum & ipsa membra. Vnde genus dicitur
 diuidi in species, non distingui. Et contra
 membra alicuius diuisionis dicuntur disti-
 ngui: hæc tamen diuidi. Quin potius actiuè ap-
 pellantur diuidentia. Itaq; diuisio est alicuius
 in aliqua: vnus in multa: distinctio autem inter
 ipsa multa, estq; prior diuisio distinctione. Est
 præterea aliud discrimen: quod vbilibet est di-
 uisio, est distinctio: non è conuerso. Cuius ratio
 est, quod quicquid diuiditur debet esse vnum,
 & in multa secari: vt pote cum diuisio consti-
 tuat numerum, qui (vt constat) incipit ab vnita-
 te. Vnde patet quod omnia membra diuidentia
 aliquo modo sunt vnum: diuisum est sicut
 continuum quod in multas partes scinditur.
 Partes vero distinctionis debent esse distinctæ:
 & ita consequitur distinctio necessario diuisio-
 nem. At contra non est necesse, quæcumq; disti-
 nguntur, ex vno processerint: sed esse inter se quo-
 uis pacto distincta. Ita in plus est distinctio
 quam

quam diuisio. Igitur quia diuisio est vnus in
 multa: vnum autem esse contingit quadrupli-
 citer: vnum numero, specie, genere, analogia
 (de vnitate nominis solum hic nõ agitur: &
 sic diuisio æquiuoca excluditur) quadruplex
 est diuisio, alia est continui in partes. Hæc
 correspondet diuisio vni numero. Alia spe-
 cie in individua: alia generis in species; alia
 analogi in analogata: maxime in analogata ha-
 bente vnam rationem formalem, vt in ente.
 Quod tamen raro contingit. Sed rursus nota-
 to quod duplex est diuisio, alia realis, alia ra-
 tionis. Quæ non coincidit vilo modo cum illa
 distinctione distinctionis in realem & ratio-
 nem. Sed diuisio realis est, quando realiter par-
 titur diuisum. Vt quando continuum scindi-
 tur in frustra. Et hæc diuisio est diuisibile
 vnum numero quæ proprio nomine nuncupa-
 tur diuisio continui. Nam Petrus realiter non
 potest diuidi, nisi vel in partes suas essentielles
 cum corrumpitur: (quod potius corruptio dicitur,
 quam diuisio) sed proprie in partes integra-
 les: vt si decerperetur in membra, vel lignum
 in duas medietates. Cætera vero vna scilicet
 specie, genere, analogia diuiduntur diuisione ra-
 tionis. Et diuisio rationis est, quando membra
 diuidentia, & partes realiter sunt ipsummet di-
 uisum, non modo omnia simul, sed singula.
 Vt cum animal per species, quarum vnaquæq;
 est animal. Vnde diuisio quidem est rationis:
 & distinctio realis. Siquidem species inter se
 realiter distinguuntur: sed à diuisio sola ratione
 secernuntur. Ratio huius est in proprio, nempe
 quod hæc sunt vna per operationem intelle-
 ctus, & in suo genere: tota diuisio autem est to-
 tius in partes. Vnde diuisio rationis congruè ap-
 pellatur alicuius totius per rationem in partes
 pariter: quæ non nisi per intellectum partes
 sunt. Et ita est quod animal sola ratione est to-
 tum, & singula species partes atomæ. Re au-
 tem ipsæ vnaquæq; totum quoddam perfectum
 & absolutum. Sic videbimus, quod idem in his
 respectu etiam eiusdem diuersis tamen rationi-
 bus est pars, & totum. Vt animal: est totum po-
 tentiale, respectu hominis & pars actualis.
 Contra homo pars atomæ illius, & totum actua-
 le. Et sic animal diuiditur in species: rursus spe-
 cies in sua genera, & differentias, quæ omnia
 palam demonstrant omnes has diuisiones ratio-

nis esse non reales. Quoniam si reales forent
 hæc manerent scissa iam atq; partita inte-
 gra perfectaq;. Hæc doctrina distinctio-
 nis cum sit dialecticis omnino necessa-
 ria, nullo alio aptius loco tradidi potuit, vel de-
 buit, quam præsentis. Nam differentia est ra-
 dix omnis oppositionis, & est distinctio
 nis, ac deniq; diuisionis. Cuius tractatus aliqua
 pars solet in Summularum secundo libro ab u-
 lijs doctoribus tradidi: sed vt ante tempus trad-
 dita, ita & mutilatim explicata, & rix vn-
 quam intellecta. Sed quemadmodum præce-
 dens species caput aptum locum indicauimus
 ad definitionis naturam propalendam: quæ est
 primus modus sciendi. Ita & differentia fundat
 secundum scilicet diuisionem. Vnde ad primum
 argumentum patet quod suprema & differen-
 tia non differunt, sed sunt diuersa: & quod diffe-
 rentia, & genus non differunt, neq; diuiduntur,
 sed distinguuntur ratione.

CIRCA SECUNDI ARGUMENTI
 materiam notato, quod secundum diuersas in-
 diuiduorum naturas: diuersi modè de ipsorum
 identitate loquendum est. Diuersæ namq; spe-
 cies, diuersa, vt idem permancant, pculant.
 Primo corruptibile & incorruptibile: vt ange-
 lus, & homo necesse est aliter, & aliter esse ead-
 em nunc, quæ à principio. Aliter etiam perma-
 nentia vt equus: aliter successiua vt motus.
 Primo tamen considera quod omnes nature re-
 rum & generabilium, & incorruptibilium pa-
 ri gradu semper eodem permanent, suamq;
 identitatem seruant. Nimirum quod vniuersæ
 sunt incorruptibiles. Generatio enim atq; cor-
 ruptio circa singularia sunt. Semper gignitur
 iste homo, ille equus, nunquam de per se homo.
 Vnde dicunt metaphysici, generaliter vniuersa-
 lia esse incorruptibilia, in generabilia: ac per cõ-
 sequens perpetua. Sic natura hominis, & aliarum
 specierum eademque à principio, inuiolabilis
 manet: nempe animal rationale. Hoc nunquam
 mutabitur, sed nec mutari potest. Igitur varia-
 tas identitatis circa singularia contemplanda
 est: erga quæ omnis mutatio, & generatio versa-
 tur. Quæ non modo cum à principio esse adqui-
 runt, vel in fine illud amittunt, integre man-
 tur: verum existentiã sepiissime. Imò (vt se-
 risimè de homine gemens enunciat) nunquam
 in eodem statu permancet: nec moraliter ex-
 dent

dem volens, aut appetens, nec naturaliter: sed crescit, vel decrescit, alteratur, valet, aut egrotat, debilitatur, pinguescit. Et cum omnis mutatio sitamissio vnius, & alterius acquisitio: merito ambigitur, an inter tot mutationes idem individuū permaneat? Vnde de individuū incorruptibilibus vt substantia abstracta, celorumq; sidera, nulla est disceptatio: quin quæ, & quot quot à principio prima causa condidit, eadem omnino perseverent. Sed de sublunaribus rbi huiusce generationes exercentur, quæstio grauis est, quo pacto eadem individuua sint, quæ tot mutationes patiuntur? At cum sint plurima partim simplicia, vt elementa, partim mista: haud omnium identitatem animus est impresentia docere: sed tantum animalium. Quorum proinde corpora integritas, & compositio à medicis & philosophis tradita nobis supponenda est. Nempe quod in toto corpore v. g. hominis præter carnes, ossa, & nervos est calor naturalis: vt pote qui viuificat, ac nutrit, & quo omnes partes viuificantur, & nutriuntur. Totus enim homo crescit, nec pars eius est in sua proportione non crescens. Sed cum calor sua materia consumptivus sit, & per totum dispersus: quæruunt philosophi, quid in nobis is consumat? seu potius quid eū nutriat? & fometa sub ministrat? Quod est quæreret vel eius oleum, vel lignum. Respondent omnes esse humidum radicale: quod nō est accidēs, sicut calor: sed corpulentum: idem prorsus quod ipsa caro & ossa: quatenus sunt humida. Sed nebreni homo deglutiat, cibis infertur: quem susceptum decoquit: & quod eius calor potest, in carnem, sanguinem, ossaq; conuertit: & secundū partium necessitatem sagax natura & prouida varie distribuit: vt in singulis suppleat: quod calor vastauerat atq; absumpserat, & ad vigesimum vsque quintum annum tantum sua efficacia: vt nō modo instauraretur ac repararetur combustum: verum & membra augeantur. At tunc iam remissus tantum ad suppleendum conuertit, sic cessat augmentum. Itaq; calor & cibum in carnem mutat, & carnem mēbrorum & ossa in vapores exhalat. Vnde asserunt medici, quod omnes, & singule partes euaporant: velut aqua cum feruenter calefcit. Quia in re verissime Aristoteles dixit, ab ipsa generatione incipere hominem mori, mortiq; semper eius vitam misceri. Generatione enim per-

petua, & corruptione partium hæc individuua sustentantur. Ergo sequitur materiam à principio habitam paulatim consumtam esse. Quæ omnia sine controuersa vniuersi amplectuntur. Ergo quæritur, quomodo? idem homo est adolescens qui natus: cum non habeat idem corpus. Maxime, quod sicut de ratione hominis, & omnium rerum naturalium est materia. Ita de ratione huius hominis est hæc materia. Ergo si hæc non habet, non est idem. Et confirmatur cum materia, perditur quoq; forma. Hæc enim vt præsupponimus individuatur per illam. Vnde amissu hæc materia necessario amittitur hæc forma. Si ergo non habet iste idem corpus, eandemq; formam, quæ prius: non poterit idem homo censeri. Sed in contrarium est & veritas, & ratio. Nam si non forent ydē, nullus vir fuisset puer, nullus natus, nullus adolescens haberet parentes, nullus inter fideles baptizatus, nullus demum genitus: sic nullus existeret. Generatio enim ianua est vitæ. Sed difficultas est quomodo identitas saluetur. Respondent & recte quod quia partium corruptio insensibilis est, & pedetentim fit, ita vt consideratis singulis huius hominis diebus à die generationis, nulla dies est, in qua iste non sit prorsus idem, qui in besterna, idem corpus numero, eandemq; formam habens. Et cum per temporis cōtinuitatem, gradatimq; & sensim, non repente per saltum in hanc corpulentiam peruenerit: non potest idem non esse, qui natus & puer. Quippe inter medios dies idem permansens. Subiungunt exemplum de aliquo rogo ignis, cui si paulatim combustibilia recenter addantur, prioribus etiam morose subtractis censetur semper idem. Sed (meo iudicio) nō est appositum, vt pote qui re vera est alius, solum apparentia idem. Si quidem singulis combustilibus singule formæ denuo produciuntur. Non enim augetur per conuersionē, & incorporationē in præexistentem materiam, vt vinetia: sed per appositionem recentium suppositorum. Appositus videtur mihi esse flumen vbi cum reali totius mutatione manet semper idē Betis, idem Tormiscum quotidie effluit, & nusquā refluit aqua. Replcant tamen communiter. Quid? si repente materia paulatim consumta instauraretur: inquam hæc forma introduceretur. Dicendum, idem futurum, quandoquidem illoct in corpore positus à principio generationis idem prorsus erat,

erat, qui nūc est. At si anima à puero auferretur, & hoc corpus gradatim informaret, nō foret idē, qui nūc est, quoniam in hoc corpore nusquam stetit. Sed logicaliter replicatur. Puer & senex idem homo non sunt simul: ergo nec senex differt à se ipso puero, nec de conuerso. Consequentia probatur quia differentia postulat (vt diximus) existentiam. Vnde non dicimus quod chymera differt à Petro, quia chymera non est. Imo Socrates non differt à me, quia ille non est. Et confirmatur, si Plato senex differt à se ipso puero: ergo Plato senex, & Plato puer differunt: & per consequens sunt multa. Quod denuo etiam prob. Differentia communis facit diuersum, ergo senex & puer sunt diuersi, ac prouide multa. Respondetur quod propriè non differunt illa propter illā causā adductā. Opus est enim ambo extrema existat, quia differentia est relatio: & differentia realis est relatio realis: puer ergo & senex differant cōmuniter, & large, proprie tamen non sunt omnino idem. Itaq; Plato iuuenis proprie non est idē omnino cum se ipso puero, haud tamen proprie ab ipso puero differt. Eodem pacto respondetur ad confirmationem negati consequentia prima, & secunda. Haud enim possunt diuersa esse, aut multā: quæ non sunt: & Plato puer vt sic iam non est, licet idem Plato maneat. Ad tertium dicto, quod & si illæ differentia faciāt diuersum, non è contrariū omne diuersum sit ab illis. Et secundo iam diximus, quā multipliciter diuersum accipiebatur. Alterius generis est hæc diuersitas supremorum à diuersitate per differentias effecta, quia illa diuersitas nullam differentiam admittit. Ad quartum notato, quod trium horum prædicabilium sola species est actuale totum: differentia dicitur totum confusum, genus potentia le. Includit enim in confuso illa naturam specifi cam: formaliter solum explicat gradum illum, quem species accumulatur generi. Sed quemadmodum animalitas est natura integra sensitiua, nō materia dumtaxat, & principium. Vnde sumitur genus, non ipsum genus: ita rationalitas formalis differentia nō dicit animā tantū intellectiua, sed naturā, quæ est rationalitas. Sed rationale præter hæc formalitatem claudit in confuso quicquid essentialiter est illa natura: et ita cōtinet animal & hominē. Vnde negatur nō posse dīcari, quia non tantum dicit, quod formaliter est, sed quod in confuso habet. Non appellabitur autē ita con-

gruè differentia totū potentiale, quia omne quod est in potentia actuatur, & completur per illud ad quod erat in potentia: differentia vero potius actuatur, & completur: quia re vera est actus, nō potentia. Quod si absolum iudicet differentiam totum confusum nominare, nominā pariter sicut speciem actualem, maxime est de formalis importet actū, & quod in potentia includit vellit materia, genus vero contra se habet, nā quod habet in potentia est formale. f. differentia. Circa solutionem quinti argumenti notato, quod differentia est omnino irresolubilis, & simplex, licet sit ens actu. Quia ens non facit compositionem cum aliquo: nec est in singulis distinctus alter gradus: sed homo, & ens homo idem prorsus sunt. Homo resoluitur in animal, & rationale: & rursum animal in viuens, & sensibile: vsque ad supremum genus: qui omnes sunt gradus essentialis & distincti. At substantia, nec rationale non resoluitur, aut habent diuersos gradus: sed tantum sunt rationale, & substantia. Non quod non sint ens. Imo ob eam causam, inter multas ens non est genus: quia formaliter est omnis differentia: & sic non potest, per cas contrahi. Quid enim differentia est, si ens non est? non ens profectō, & nihil. Sed quoniam ens non est gradus aliquis super rationale, sed ens in rationali est formaliter & adæquate ipsum rationale. Qualiter non est animal homo: sed is super animal gradum rationalitatis addit, qui non est formaliter animal. Vnde in ente fallit illa regula, nempe superius non descendit ad inferius, nisi per media. Constat enim apud omnes, non esse genera de differentia conceptu, quæ oportebat esse: si eis medianibus ens formaliter conueniret differentijs. Sed regula intelligitur de generibus vt pote quæ descendunt: quorum descensus est ipsorum per differentias contractio. At ens non contrahitur, & ita nō descendit: sed immediate differentijs cōpetit. Ad primam probationem concedimus: rationale formaliter esse substantiam: prout distinguitur, contra accidens, & prout ponitur in recta linea identitatis, vt iam dicere pergitimus. Ad confirmationem negati consequentia, quia variatur appellatio, et illa regula fallit, quod sicut sunt idē vnitertio, debet inter se idē fieri vt patet. Quod hæc consequentia est nulla: homo de per se est corpus, & de per se est risibile,

ergo corpus de per se est risibile. Secunda confirmatio postulat, ut edideramus: quomodo genus prædicatur de differentia, & differentia superiorum generum de differentia speciei. Et relictis subtilibus huius rei opinionibus constat, quod si de veritate similibus prædicationum queritur: verissimè prædicari: cum prædicatum, & subiectum sint necessario, idem realiter & essentialiter. Quinimo si generis naturam in specie posita considerare tur, nulla est generis & differentie distinctio. At si de prædicationis qualitate sermo habeatur, utraq; est essentialis: cum nec prædicatur accidens, nec accidentaliter extrema coeant, sed (ut dictum est saepe) de per se. Nam & si animali et cui cumq; superiori accidens differentia inferior constituens speciem possit quoquomodo reputari: contra rationalem non potest genus de per accidens convenire, cum tam necessario exigat animal esse. Itaq; siue dicas, rationale est animal, siue rationale est sensibile, ambobus sunt essentialiter, tamen extra præsentem locum non admodum frequentes, nec formales, quia prædicatum non est de ratione formalis subiecti: sed sunt identica, & quasi materiales, de quibus in posterius operes us agemus. Ex quo diluitur facillime illa distinctio qua inquiritur: utrum omnes differentiae superiores contineantur in specialissima? Etenim formaliter loquendo evidens est, nullam superiorem in ratione formali inferioris contineri. Primo quia deberet esse, si inest, vel ut eius differentia, vel ut genus, vel ut species, aut demum velut accidens. Primum esse non potest, tunc quia differentia non est differentia: quum quoddam differentia tunc possint proprie differre. Reliqua esse non posse, omnibus patet. Deinde si clauditur, non est ratio formalis differentiae simpliciter simplex, sed composita. Ad hæc totum integrumq; genus est extra essentiam differentiam, sed pars eius constitutiva est ipsius differentia, ut sensibile animalis differentia: ergo & hæc est extra naturam inferioris differentia. Si vero hæc de idem tate moveatur: constat omnia cum specie esse unam, eandemq; entitatem diversimodè consideratam. Unde ad confirmationem negatur & sequella, & eius probatio. Imo non conveniunt ratione subiecti inhesionis de quo solummodo intelligitur illa regula: sicut patet in exemplo subiecto album est dulce. Nullum enim subiectum inhesionis in illis offendit. Negatur etiam quia

non accidentaliter sed per se natura identificatur.

¶ PRO SOLVTIONE sexti argumenti notato, necesse esse differentiam esse aliquod ens. Primo quia contrahit genus, & determinat: quod vero non est ens, determinare non potest. Deinde quia constituit speciem quasi forma: actus autem, & forma maxime est ens. Præterea debet esse differentia adæquata speciei, ut pote conuertibilis cum illa. Ex quo sequitur, quod nullius speciei prædicamentalis differentia est negatiua, neq; vniuersalior quàm species. Unde hæc irrationalis, insensibile, incorporum, non sunt vera differentia, de quibus hic agatur, nec prædicantur essentialiter. Primo quia formaliter dicunt negationem non rem positivam. Nam et si materialiter dicant species, quibus illa negatio conuenit: formaliter tantum negationem exprimunt. Et quia sunt vniuersaliores quacumq; specie, aliàs danda est species vel genus cui adæquate conueniret. Et nihilominus ratione, & causa vsus obtinere, ut genera per similes negationes diuidantur: ut diuisio sit perceptibilis, possibilis, & facilis. Nam quando plurimæ sunt species (ut frequentius contingit) operesum esset nimis, singularum differentias exprimere et sepius impossibile. Cum differentia rerum sint nobis in natura magestate recondita. Ob hæc diuisiones per duas iure assignari solent, alteram positivam, alteram prioris negatiuam seu priuatiuam: quæ necessario reliquis speciebus competit. Haud tamen intelligitur illa esse vel diuisua generis, vel constitutiva speciei. Non enim equus est equus, quia non est rationalis, sed proxime quia est binnibilis. Imo ideo est irrationalis quod est binnibilis. Differentia enim & speciem constituit (ut diximus) et eam à cæteris seceruit. Ac per consequens ratio, cur negationes aliarum specierum suæ speciei conueniant.

De proprio. Cap. 4.

¶ TEXTVS.

¶ PROPRIUM VERO quatuor dicitur modis. Nam proprium est id, quod soli

foli cuiusdam accidit speciei, & si non omni: ut homini accidit metiri, aut mederi. Id item quod vniuersæ accidit speciei, et si non soli. Ut hominem bipedem esse, aut coloribus variegatum. Id etiam quod soli accidit, & omni, sed quandoq; non semper. Ut omni homini in senectute canescere. Quartum autem in quo omnia conueniunt, ut soli, & omni, & semper accidat, quale est risibile respectu hominis. Nam homo & si non semper ridet, risibile tamen semper esse dicitur: non quod semper rideat, sed quod semper est aptus ad ridendum. Hoc enim semper est illi in infinitum, quemadmodum et equo hincibile. Inter quod proprium & speciem est mutua conuersio. Ut si est homo, est risibilis, & si est risibile, debet esse homo. Quod nimirum proprius, & breuius ab Aristotele. i. topico. c. 4. his verbis definitur, proprium est quod cum non indicet esse rei, soli inest, & conuersim prædicatur.

¶ COMMENTVM.

POST REI cuiuslibet essentiam, post prædicata essentialia genus, speciem & differentiam agitur de prædicatione accidentalibus. Ut quemadmodum ens aliud est substantia & aliud accidens: ita prædicatum quod ens esse debet aliud est substantiale, aliud accidentale. Pro intelligentia vero materia notato, quod proprium semper est accidens: sed accidens consideratur dupliciter, uno modo in se & sua natura respectu suorum quidditativè inferiorum: secundum quod in prædicatione disponitur. Sic accidens aliud est genus, aliud species, aliud differentia: & de suis singularibus prædicatur in quibus: ut color est genus: potest ita idem genus: albedo species: dispersiui differentia, & albedo prædicatur de hac albedine, et potentia de visu, & auditu in quibus (id est) quidditativè. Sed quia omne accidens est in subiecto, accipitur etiam secundum habitudinem ad illud. Sic videmus, quod omne accidens prædicatur in concreto de suo subiecto, ut homo est risibilis, Petrus est albus. Hoc patet ex ente considerato emanant duo prædicabilia, quæ proprium, & accidens nuncupamus: ob id quod hæc habitudo accidentis ad subiectum est diversa. Nam quandoq; sic vendicat sibi accidens inherere huic subiecto: quod nulli alteri inhererebit: & hoc vocamus proprium. Aliquando vero alijs subiectis est commune, & ita est quintum. Rationi enim consonat, ut maiorem & peculiarem habitudinem, & conuentionem habeat subiecto accidentis proprium, quam quod alijs indifferentiter conuenit. Propinquius est enim proprium vnicuiq; amabilis, atq; intimus. Igitur in præsentis capitulo agitur de accidenti proprio in subiecto: de communi. Proprium autem esse multitudine contingit: unde quatuor modi narrantur in textu, primo proprium quod competit omni individuo, sed non soli speciei, sed paucis alijs. Ut bipedem esse. Secundo quod soli speciei, haud tamen omni individuo. Ut medicum esse: quod in solo homine reperitur qui disciplinis accomodatus est, artibus aptus. Solus enim inter omnia animalia arte & ratione vivit. Cætera omnia instinctu natura ducuntur. Unde si aliqua animalia sibi mutuo mederi narrantur: medicina est instigante natura ministrata non arte cognita, & disposita: sicut in nobis contingit. Tertio quod competit soli speciei, & omni individuo, sed non semper: ut canescere in senectute: quod dumtaxat homini

homini competit. Vnde mederi, seu medici esse, aut metiri, non sumitur in præsentiarum pro potentia naturali ad artem, quæ est intellectus: nã id proprium est quanto modo: vt pote quid cõmune, omni, soli, & semper. Sed pro ipsa arte adquireta: quæ re vera est accidens. Alij dicunt posse capi, pro peculiari inclinatione indiuidui ad hæc facultatem, vel illam. Quidam enim suoapte ingenio affectant iuris peritiam: alij medicinam, vel artes, sicut & status, virtutes, & vitia. Videas enim quosdam propria ex complexione procliuus in libidinem, alios in auaritiã: quosdã caelibatum amantes: alios coniugium exigentes. Huiusceigitur procliuitates indiuiduales cõsent proprium esse secundo modo. Quod ego verũ non arbitror, cum per tales nemo vel sit, vel vocetur medicus aut quis alius artifex. Et quoniã (vt in questione elucidabimus) nõ agitur hic de proprietatibus indiuiduorum, de quibus capite præcedenti sub nomine differentiæ proprie discernimus: sed de proprietatibus specierũ probabilitibus ergo adquisitis sumuntur, quatenus sunt tales qualitates, quod soli huic speciei cõpetere possũt: extra vagari, aut inueniri, non possunt. Tertio quod competit soli speciei, & omni indiuiduo, sed uon semper: vt canescere: quod homini in senectute competit. Omnis enim senex est canus. Aduersus quod exemplum duplex est obiectio. Primo quod nõ competit omni seni (cũ plures absq; canitie inueniantur) & quod non competit soli homini, quia & alia animalia inueniuntur in senectute dealbari. Sed breuiter notato: quod canities non significat absolute capillorum albedinẽ cum sæpe pueri albos capillos habeant: qui minime sunt nisi abusive cani: sed significat illorum albedinem prouenientem ex tali causa: nempe ex corruptione humiditatis radicalis cerebri, secuta defectum caloris naturalis non prædominantis perfectẽ humido, nec valentis illud, debitam in materiam conuertere. Nã cum multum sit in cerebro hominum humidum (quia habemus cerebrum sicut maximum, ita & humidissimum propter operationes intellectuales quæ illic maxime exercentur) calor noster in iuuentute, & virili ætate adeo potens est, vt tam humidũ illud, quam vapores ex stomacho ascendentes integrẽ resoluat, & in materiam vtilem conuertat. Et excrementa per capillos & in capillos exhalet, vel in partes inferiores detrudat ac deiciat: in

senectute vero debilitatur præcedenti labore. Sic non potest perfectẽ in debitam materiam conuertere: sed in viscosam & putridam: vnde canities subsequitur. Et quanto calor est fortior, aut debilior, et humidum pinguius, vel subtilius, tanto magis vel eam properant, vel remouantur. Ex quo sequitur quod ex aliquibus causis raro tamen euenire potest, vt quis non canescat: quod tamen sententiam Porphyrij non infringit neq; subuertit, quæ id respicit quod vt plurimum contingit. Sequitur secundo, quod solus homo canescit, quia in eo solum huiusce ratio currit. Quarto modo est propriũ proprium in quo omnia cõuenire nempe vt soli speciei, & omni indiuiduo, & semper competat. Vt risibile, quod dumtaxat & homini, & omni homini, & semper conuenit. Nam risibile non est qui ridet: sed qui potens est ridere: seu cui ridendi innata potentia est: quod omni homini semper cõpetit tametsi (vt de quodam legitur) nunquam riserit. Sed posset quis obijcere quod hæc omnia quadrant in differentiã speciei: quæ dumtaxat de specie, & de omni eius singulari, semperq; verificatur. Sed facile respondetur, quod non competit differentia accidere, quod in definitione pariter habetur: per quod excluditur. Illo nõq; verbo exprimitur, debere proprium esse accidens subiecto, non substantiã. Sed quia minus proprie exprimitur (accidere enim proprie est accidentium communium: quæ constituta iam substantiã superueniunt) ideo definitio Aristotelis meo iudicio præferenda est: vt pote quæ clarius naturam propriũ descripsit. Nempe quod non indicat, quid est esse rei, & soli inest & conuersim prædicatur. Vbi prima pars differentiam semouit: quæ naturam rei demonstrat. Soli vero inesse, & conuersim prædicari postulat competere soli, omni, & semper. Quia ad conuersuam prædicationem, omnes hæc conditiones exiguntur. Conuersim enim prædicari cõst, vt inter speciem, & proprium mutua valeat consequentia tam affirmatiuẽ, quàm negatiuẽ: maxime in propositionibus de secundo adiacente: vt homo est, ergo risibile est, & contra. Conuersimq; prædicari, postulat: vt subiectum, & prædicatũ sint equalia. Habet hoc etiam species, & differentia: genus vero non prædicatur conuersim. Quia à superiori ad suum inferius affirmatiuẽ non valet. Vnde hæc potest haberi exacta definitio propriũ. Proprium est vniuersale accidens, quod de

per

per se & inest multis: & accidentaliter prædicatur. Vbi per secundam partem excluduntur tria prædicabilia priora, & per primam quintum prædicabile. Quod neq; de per se inest, neq; nisi contingenter prædicatur: vt homo currit, vel est albus. At propriũ vnaqueq; species ex propria natura sibi vendicat: vt homo admiratiuum: & equus hinnibile, bos mugibile, asinus rudibile, et ita de cæteris speciebus. Quod in homine perspicuus splendet, scilicet quàm ex rationali humanitateq; profluit, esse disciplinabile, & admiratiuum.

VTRVM TEXTVS
propriũ veritatẽ habeat?

CONTRA diuisionẽ propriũ arguitur quod præpropere posita fuerit. Antea enim, vt ex regula philosophorum constat, definitio propriũ tradenda erat, & tamen nõ modo postposita, sed omnino prætermisum est. Secundo propriũ efficitur & promanat ex principijs substantiãlibus: ergo est substantia. Quia ex substantijs nõ fit accidens, seu non substantia. Et per consequens vel est species, vel genus, vel differentia. Confirmatur: subiectum vt homo, est de definitione propriũ: vt risibile est homo aptus ad ridendum: & in abstractio si definias, risibilitas est aptitudo hominis ad ridendum: ergo est substantia: cum eius definitio sit substantia. Tertio, proprium nõ habet singulare: ergo non est vniuersale. Prob. antecedens. Vel singulare est species: & hoc non, vt pote equalis: vel sunt singularia v. g. risibilia. Sed de his nõ accidentaliter sed quidditatiuẽ dicitur. Vt enim hæc, album est coloratum, quidditatiua est: ita & hæc, risibile est risibile: igitur nõ habet singularia de quibus prædicetur. Quarto natura nõ potest esse causa passionum: ergo male assertum est ex natura manare. Prob. antecedens. Quia natura v. g. hominis non habet potentiam, aut actionem, qua producat risibilitatem. Et confirmatur de passionibus entis, quæ sunt idem prorsus quod ipsum ens: quomodo ens poterit sui ipsius causa esse? In contrarium est auctoritas Porphyrij.

¶ PRO NOTITIA huius materiæ primo aduertito, quod & indiuiduum, & species habet sua propria. Illius proprium appellamus supe

rius differentiam propriam: inseparabile scilicet alicuius accidens: vt ceruleus oculorum color: si mitas: nisi curuitas. Vnde indiuiduum describitur per hoc quod eius proprietatum collectio nõ contingit duobus, suntq; hæc proprietates, & differentie eius: quia sensibilissime distinguunt indiuidua: & propria, quia emanat ex proprijs principijs ipsius indiuidui. Nempe ex particulari humorum temperie, & compositione, ex climate ortus, vel ex similibus. Species etiam habet proprium, vt homo risibile. Quod non singulorum proprium est, imo illis commune. Sed ipsius hominis. De quibus in præsentiarum agimus, non de priori: vt ex verbis textus aperissime colligitur. Dicitur enim in singulis modis quod competit proprium, vel soli speciei, vel omni indiuiduo, vel vtriq;: quorũ nullũ membrũ cõuenit proprio indiuidui: quod de solo singulari verificatur. Vnde recte iudicauimus in superiori capitulo non uerẽ & contrario illiẽ Porphyrium de proprio speciei (quod indiuidua non diuersificat ac separat) sed de proprio indiuiduorum: quod esse iugit, & insignit. Quia ergo tractatur de proprietatibus specierũ: quæ ad speciem indiuiduaq; referri possunt, ideo per vtriq; describuntur his verbis: quod cõuenit, vel nõ cõuenit, soli, et omni. Ly soli significat speciem omni indiuidui. Secundo notato, quod hæc diuisio propriũ nõ est vniuoca, sed analogica: vti tria priua membra sunt talia secundũ quid. Quarto vero famosus significatũ absolute, perfecteq; proprium. A quo quantum aliquot aliorũ degenerant, à ratione propriũ deficiunt. Nam proprium (vt nomen præferret) distinguitur contra commune. Vnde non est propriũ alicuius speciei, quod alteri speciei pariter competit. Ideo primus modus à propriũ etymologia et ratione maxime distat. Præterea si perfectẽ propriũ est, debet species illud et secũ vbiq; possidere, et sepe illud; cũ specie vbiq; inueniri, eiq; inseparabiliter adherere. Quo circa secundus modus soli, sed nõ omni indiuiduo: et tertius, soli & omni, sed nõ semper cõueniens, merito à ratione propriũ exacta expelluntur: cuius ratio in propatulo est. Nempe quod cum natura à principio generationis de per se non mutetur (omnis enim mutatio media, vt alteratio, & motus localis rei permanentis, est accidentalis illi) accidentiaq; imo accidentalia sibi, eis medianibus dumtaxat acquirit, vt induciẽ patet. Vnde

si à principio proprium de per se sibi natura nõ comparatur: nec poterit post modum comparare illud. Quia nõ comparat quidquam, quod de per se competat, sed quod de per accidens. Ideo opus est vt proprium de per se soli, & omni, & semper conueniat. Tale secundum etymologiam, et secundum naturam optimo iure proprium existimabatur. Vbi est considerandum quod sicut species singule distinctas naturas habent: ita & particulares operationes, seu inclinationes habent. Ex quo vniuersaliter in omni specie præter quidditatem reperimus aliquot virtutes naturæ ab auctore naturæ inditas. Scilicet quibus species operatione, seu operationes exsequatur, vel finem assequatur. Vt igni datus est calor, & leuitas: alter ad operationem: altera ad finem. Lapidis grauitas, atq; frigiditas. Quod manifestius in animalibus splendescit: quibus à natura sensus inbrent, vt visus, auditus, olfactus. Nimirum ad aliquos actus exactos excedos. Præter quos, singulis adhuc speciebus singulares insunt proprietates: vt homini visibilitas, admiratio. Ex quo axioma inter philosophos emanauit. Qui dat naturam, dat consequentia ad naturam, id est, quæ natura ad sui consistentiam postulat. Quæ ratione licet à tota profluant, integræq; naturæ ratione totius (quod aiunt) coniuuuntur sequatur (vt patet) quod potètia ridendi animæ exigat, & corpus: sine quo nec stemus, nec ridemus, tamen principaliter vt par est ratione differentia cõpetunt, ab illaq; profluunt. Ob id quemadmodum illa incommunicabilis est alteri speciei: ita huiusmodi proprietates nemini alteri communes sunt: sed naturam naturali sequella comitantur. Quare bene per hoc definiuntur: quod soli, omni, & semper competunt. Quia non secundum suam naturam hic inseruntur (secundum quam species & quædam generæ erant) sed secundum habitum diu prædicationis ad subiectum, seu speciem. Quæ habitudo nomine accidentis, vel melius prædicationis (vt fecit Arist.) sufficienter exprimitur. Et non tantum habitudo, sed qualitas habitudinis illis particulis explanantur, soli, omni, & semper. Sed dices, hæc proprio dumtaxat quarto conuenire: nempe vt ex principijs essentialibus oriatur. At non potest negari quin ex eisdem cætera propria quoq; manent, vt ex exemplis patètrissime colligitur. Scilicet bipedè esse, vel canescere. Quæ enim latet, bipedem esse, ex natura

nobis prouenire? dicendum ergo, quod hæc propria ex principijs naturalibus discrimine quoddam pariter oriuntur: per quod, vt videbimus, à quinto prædicabili distinguuntur. Discrimen vero est, quod propriam quarto modo oritur ex principijs proprijs speciei quatenus talis est. Principia propria vocamus talem materiam, & talem formam: vt risibile in homine: eaq; ratio est, vt homini tantummodo conueniat. At bipedem esse, & primus generaliter modus, ex naturalibus quidem, haud tamè adæquatè speciei: sed alij, vel alijs speciebus, paucis tamen communibus: cuius signum euidentissimum est: quod cum per se bipes conueniat, & naturaliter seu substantialiter, multis speciebus conuenire inuenitur.

Quod ostendit ex aliquibus principijs naturalibus illis speciebus promanare. At canescere, & tertius modus ex principijs, quidem proprijs nõ tamen semper in actu positus: nam tota ratio canitici, imò potentia completa ad canescendum non semper homini competit. Secundus vero vt medicum esse, emanat & ex principio naturali, simul, & electione seu appetitu, quod istis modis peculiari simum est. In reliquis enim principia naturalia tantum concurrerent. Quibus suppositis ad primũ argumentum respondetur, non debuisse definitionem proprii anteponi: quia est æquiuocum, nõ vniuocum. Et æquiuoca seu analogia prius sunt diuidenda quam definienda.

¶ S E C V N D V M argumentum militat aduersus id, quod omne proprium est accidens. Priusquam tũ respondemus, aduertit: quod propriam habere nõ cõpetit soli substantiæ, sed etiam accidentibus: vt quantitati proprium est esse mensuræ, & facere formaliter vel æquale alteri, vel inæquale: triângulo habere tres angulos æquales duobus reëtis. Vnde argumentum nõde omnibus currit. Ad quod tũ nullo negotio respondetur, non solere dici propriam passionem ex principijs essentialibus fieri, sed profluere. Ex substantia vero necesse est emanent accidentia. Secundo respondemus, fieri quid ex quo, dupliciter contingere. Vno modo vt ex quo fit, sit pars essentialis illius. Vt homo dicitur fieri ex corpore, & aia: & ex materia prima fit res naturales. Sic ex substantia nõ fit accidens: quia nõ potest accidens quidditas, esse substantia. Alio modo vt ex quo fit, dumtaxat post modum sit eius subiectum: vt ex ligno fit scamum: ex argento scyphus. Cum hæc nomina significant formas accidentales:

tales: quæ re vera ex illa materia eductæ sunt: & tamen lignum non est de essentia scamni: sed subiectum eius: sicut homo, nõ est de natura suæ albedinis, sed eius subiectum. Per hunc modum & propria passionis, & accidentia omnia ex substantia fieri cõfiscatur, si quando ex substantia libus principijs fieri dicuntur. Quoniam (vt diximus) talis locutio non est in vsu. Sed difficultas maior est in confirmatione. Quo nam pacto videlicet hæc est prædicatio vno modo accidentalis, homo est bipes: aut quomodo bipes accidens etiam proprium esse possit, cum sit substantia, et pars integralis? At tamen in hoc quod dicimus bipes, includitur & pes duplex, & numerus pedum. Et non appellamus proprium hominis vno modo pedes (omnia enim animalia ferè habent pedes) sed numerum eorum quod scilicet eius pedes bini sunt, non terni. Quod nullatenus substantia, sed accidens manifestè videtur. Ad tertium, dato propria singularia ipsius speciei, de quibus de per se pariter suo gradu verificatur. Ad quartum non est præsentis loci per tractare an natura sit causa passionum? & in quo genere causæ? nec nos hic illud insinuauimus: tantum asseruimus ex principijs naturalibus proprium emanare. Duo tamen breuiter nibilominus hæc de re asserere possumus. Nempe necessario & naturam esse rationem, seu causam propria passionis, & non posse causam illius esse efficientem. Primum monstrabit in posterioribus. Vbi patebit, quod medium in demonstratione est & causa conclusionis, seu propria passionis: & est definitio. Vnde constat, naturam seu definitionem causam esse. At secundum fati ipsum: præsens argumentum probat scilicet non habere speciem actionem, qua producat passionem. Et clarius eo conuincitur, quod causa prior est existentia suo effectu: at propria passio simul est cum specie, vt pote conuertibiles. Nec datur vllum instans, in quo homo non sit risibilis. Et tamen si risibilitas per actionem naturalem hominis producenda esset, tempus actio consumeret quodpiam sed propria passio comproducitur natura. Et qui est causa generans hominem: gignit pariter illum consequentia, illiq; coherentia. Et ideo passio forsitan vocatur quia suscipitur, omne enim suscipere est (vt videmus) quoddam pati. Pro confirmatione nota to, inter hæc propria quædam esse propria sub-

stantia, quædam etiam accidentium, quædam ipsius entis in vniuersali ambo priora complementis. Inter propria substantia quædam sunt potentia, & virtutes ad aliquos actus exercendos, vt voluntas, ratio, sensus: quædam ad patiendum, vt mortale, corruptibile. At propria entis sunt, vnum, res, bonum, verum, aliquid. Quia quemadmodum ex quo quis est homo, sequitur, vt simul sit disciplinabilis, risibilis: ita ex quo quid est ens, debet esse vnum, verum & c. Vt pote quæ ex natura entis sicut illa ex humanitate dimanant. Ex quo duo sequuntur. Primum est, quod non omnis propria passio distinguitur realiter à sua specie, seu à natura. Nam corruptibile, mortale, seu corruptibilitas & mortalitas non possunt distingui ab homine huiusmodi conditionis sunt: & passionis entis. Nempe non distinctæ ab ente. Quid enim essent si ens nõ esset? Tamen etsi identificentur, non est inconueniens, vt diuersis rationibus eadem entitas sit, & ens, & vna, & res: & ens sit natura, hæc vero eius proprietates. Quod metaphisicæ quo nam pacto fiat monstrare, refert. Si quæ autem passionis realiter distinguntur, maxime sunt illæ potentia à nobis expresse (vt ex communi consensu liquet) sed alterius est facultatis ista perpendere. Ad confirmationem notato, esse inter philosophos axioma. Proprium definit per subiectum: imò omne accidens (vt in prædicamento videbimus) per substantiam definitur. Sed quemadmodum proprium quarto modo est essentialis speciei: sicut illam proprium sui obiectum vendicat: quantum vero prædicabile, sicut manat ex principijs, quæ multis possunt esse communia, non habet proprium subiectum. Vnde sequitur horum prædicabilium discrimen.

Quod proprium quarto definitur per proprium subiectum: quantum vero per communes, quod plerumq; substantia est. Quomodo autem accidens definitur in concreto, & abstracto, & vtrobiq; subiectum collocaretur, superius à nobis enucleatum est. Sed inferius quam necessaria hæc doctrina: hæc; ars definiendi iudicanda sit, referabimus. Sed nunc sciendum, quod nec subiectum (licet sit de integritate definitionis) est de essentia definiti, sed materia in qua existit: nec quicquid in similibus definitionibus necessario inseritur, est de quidditate definiti. Quia omnes ingenue futen-

tur accidentia per additamentum definienda esse. Et additamentum vocant subiectum vel obiectum: quod extra essentiam semper erit.

Cap. 5. de Accidente.

TEXTVS.

ACCIDENS EST quod accidentaliter inest, & per accidens de subiecto prædicatur. Quod sic à veteribus fuisse definitum hac ifagoge tradit Porphyrius. Accidens est quod abest, & adest sine subiecti corruptione. Quod diuiditur in duo, scilicet separabile, atq; inseparabile. Vt dormire est separabile. At coruo, vel Ætiopi nigrum inseparabile est: mente tamen, cogitationeue coruus albus, & Ethiops nō niger sine subiecti corruptione concipi potest. Definiunt etiam, & hoc pacto. Accidens est quod in esse, ac non in esse eidem potest. Et quod nec est genus, nec proprium, semper autē est in subiecto.

COMMENTVM.

ACCIDENS VT EST QVINTVM prædicabile (quemadmodum superius expandimus) non accipitur pro accidenti absolute, quod & genus est quandoq; & species: vt pote omnia nouem prædicamenta comprehen-

dens: sed pro accidenti illo, quod ad subiectum relatum ad illud habitudinem dicitur accidentale, non de per se. Quod proinde nos breuissimè & clarissimè duobus verbis definiuimus. Nempe quod accidentaliter inhereret, & de per accidens prædicaretur. Quorum vtroq; à tribus prioribus prædicabilibus secernitur. Quæ non accidentaliter vllatenus suis adherent subiectis: sed identifi cantur essentialiter, & quidditative cum illis: à proprio vero maxime per secundam particulam: vt pote quod non de per accidens, sed per se prædicatur. Album vero de homine per accidens. Sed quare accidens per accidens, proprium de per se conueniat, id causæ videtur esse, quod propriū emanat à natura, accidens ex principijs diuidui, & causis illi concurrentibus. Scilicet vt vel ex climate, aut loco, vbi quis nascitur, vel ex parentibus (à quibus gignitur) vel ex educatione, aut euentibus, & casibus: at hæc color idem vel diuersus statura, complexio, qualitas, status, mores, morbi, & studia similiter, competunt. Quæ fere sunt omne accidens. Quod Horatius præfert: quot homines viuunt totidem studiorum millia. Et Pers. Hinc est quod proprium primo competit speciei, & ratione illius indiuiduo vt homo est risibilis, & Petrus est risibilis, quia talis est homo. Accidens vero contra prius indiuiduo (ex cuius causis, & principijs emanat) & ratione illius speciei. Vt homo est albus quia Petrus est albus. Quod enim primo aliquid est, ratio est, vt illud alteri cōpetat, si competit. Vt ignis primo calidus causa est, cur cætera calida sint. Et quia generatio & corruptio, accidens sunt indiuidui (vt supra exposuimus) primo & per se generatur Calias, & Socrates: & ratione horum de per accidens homo. Qui sentit de per accidens, & secundario est albus, ita & genitus. Et cū hoc pacto hisq; verbis natura accidentis planissime innotescat: definiuit eam talibus Porphyrius, vt magno etiam ingenio eruditioneq; adhibitis vix recte interpretentur, & nunquam satisfacciant. Accidens est (inquit) quod abest, & adest sine subiecti corruptione: vt finitas, vt sciētia, vt motus. Per quod à prioribus prædicabilibus differt. Quæ sicut sunt vel ipsa natura subiecti, vel de per se illi conueniunt, non possunt absq; eius corruptione semel habita perdi. Corruptio enim est, per quam indiuiduum prorsus esse desinit. Accidens vero sepe superstitē amittitur

amittitur subiecto. In columis frequenter agrotat: & sepe valetudinem suam amittit. Sed hæc definitio vt pote logicalis, de potentia logica li interpretanda est: scilicet vt non repugnet, adesse, & abesse succedunt. Vnde non est opus omne accidens manens semper subiectum amittatur. Quomodo enim statura sua despoliabitur Plato: vel nigredine cornus nisi & infata concedatur: sed tamen non repugnat subiecto his priuatum esse, vt pote illi accidentalibus non de ratione naturæ. Vnde quia eis ablatis ratio naturæ integra manet: dicuntur absq; subiecti corruptione deperdi. Quam descriptionem multipliciter repræbendit, & carpit Auicena, merito, nec ne incertus sum. In cuius gratiam arguitur. Subiectū v. g. Petrus habet peculiaria principia sine quibus cum viuere repugnat. Sicut enim absq; humanitate, ita absq; hac complexione, absq; his caribus, & osibus, ac demum sine proprietatibus indiuiduantibus non potest is homo esse: ergo male per hæc verba accidens definitur. Deinde corruptio est accidens, & mors: quæ competere subiecto manenti non potest. Hæc & similes obiectiones Porphyrius (vt arbitror) cum hæc verba scripsisset, prospiciebat: qui bus proinde tacitis in textu expressè respondit. Quod per intellectum subiectum his qualitatibus exutum manet integrum: imo cognitum sub contrarijs, etiam si in re id aliud accidere non possit. Vt possum recte intelligere coruum esse album, nedum sine nigredine coruum concipere: at hominem non risibilem esse minime intelligere possum. Cuius discriminis ratio est, quod accidentia sunt extra naturam non modo hominis, verum etiam istius hominis. Nam ostensum est, nullā aliam essentiam esse indiuiduis præter naturam speciei. Præsertim quod licet aliqua accidentia debeant in indiuiduo inueniri, non repugnat tamen illi inueniatur cum alijs accidentibus ab illis. Tametsi hæc sint illi iam propria, ideo sine his accidentibus cognosci poterit. Proprium vero est intra naturam. Vnde non cognoscitur exactè sine proprio speciei. Eodem pacto explicat secundam definitionem. Nempe accidens est quod eidem inesse, & non inesse successine potest. Cum quo & sine quo subiectū intelligi potest. Sed hæc solutio (modo arbitrarij) subterfugij minimè; turritū asylū videtur: rem scilicet ad

intellectionem rei, & notitiam transferre nō ad naturam. Vnde alterum duorum dico, nēpe vel logicalius & breuius accidens nostris verbis de finiri: vel clarius hæc definitiones Porphyrianas posse defendi. Ad primum existimo nomine subiecti intellexisse Porphyrium speciem, & naturam (vt patet in exemplis subiectis cornus est niger) ad quam si accidentia referantur, nemini dubium est, quin adsint, & absint præter subiecti corruptionem (id est) præter mutationem naturæ. Homo enim indifferenter est procerus, et nanus pumilio, & gigas: & cornus niger, vel albus: ob id quod species corui, nō (sicut indiuidui) colorem aliquē sibi vendicat. Ita relinquētur indiuidua: quæ possent quis affirmare, non recte sine his, & talibus accidentibus cognosci. Sed certe etiā nomine subiecti indiuiduo cōprehensio nulla est repugnātia quātumuis ex eius principijs accidentia dimanent, sine his hoc indiuiduum esse. Quin potius frequēter naturali & occulta causa mutantur, & albus nigrescit, & niger de albascit, et procerus decreuit, & pusillus augetur. Quod si causæ naturales id efficere nō possint de se subiecto nō repugnat. Ad argumētū ergo respondemus quod etsi nō possit plerūq; sine suis principijs indiuiduum superesse: quando principia substantialia sunt: sine his tamē superesse poterit, quæ ex similibus principijs profluunt, quæ sunt accidentia: principia vero nō semper accidentia sunt. Ad secundū dicitur, quod corruptio nō est accidens positinū de quoloquimur, sed priuatio, de quibus tū in presenti nō agimus. Sicut hæc homo nō est equus, nō est pr. dicatione alicuius prædicabilis sed negatio potius prædicabilis: ita mors non est quintū prædicabile, sed priuatio vitæ. Sūt nibilo minus aliquot cōmunes obiectiones. Prima, medicū esse est accidens: hæc enim de per accidens. Martinus est medicus, Ioānes theologus: et tū est propriū scitudo modo: ergo hæc coincidunt. Secūdo, sequeretur hæc prædicationē, alia est homo esse quintū prædicamentū: cū prædicatum accidentale habitudine dicat ad subiectū. Tertio omnia hæc prædicata homo est albus, Petrus currit, equus est Russus, in sunt de per se subiectis, & tū sunt accidentia, ergo mala est definitio. Probatur maior, nō insunt per aliud: ergo per se. Ad primum dicitur vrug; fore accidens indiuiduo: & proprium speciei, quatenus extra illam inueniri non potest, & sequitur aliquod eius principium. Ita atus ridend; est

est accidens quintum prædicabile & proprium hoc pacto speciei: vel si soli & omni competit non semper. Ad secundum prædicationes indirec- ta non sunt scientiæ consentaneæ de quibus disciplina tractent. Proinde nos in præsentî dumtaxat directas docemus. Illa itaq; extra discipli- nam est, & nihilominus non accidentalis, sed substantialis est. Directa enim & indirecta in eadē materia sunt, ergo si hæc homo est animal in materia naturali est, & hæc animal est homo. Cum ergo non sit contingens, sed secundum omnes necessaria, non est quinti prædicabilis. Ideo non sunt audiendi, qui has rationes prius non soluentes nulla probabilitate docent, quinti prædicabilis esse: potius dicatur reduci ad de per se. Ad tertium notato, de per se in esse intelligi du- pliciter. 1. non per aliud subiectum, seu non per aliud accidens: & sic omne accidens reale de per se inest, quia necesse est in subiecto reali sit. Alio modo de per se in esse est necessario, & non contin- genter herere subiecto. Et sic non omne acci- dens de per se inest: sed proprium de per se, & ne- cessario: accidens vero quintum prædicabile, cō- tingenter, vt exposuimus.

QVÆSTIO V- trum tantum sint quinq; prædicabilia.

ET QUIDEM VIDENTUR ESSE
quam plurima. Primo prædicamenta sunt
decem in quorum unoquoq; multa prædicabilia
collocantur. Est enim prædicamentum ordinatio
prædicabilium: ergo plusquam decem sunt præ-
dicabilia. Secundo ens & illud consequentia, qui-
nimo & accidens cū de cunctis prædicentur, nec
hoc quinario claudantur, plura extrahantur vi-
dentur. Tertio, multe sunt prædicationes scienti-
ficæ, quæ ad nullam istarum reducuntur: vt sub-
stantia non est qualitas: actio non est passio, &
similes negatiuæ. Et contra videntur pauciora.
Prædicabile est quod potest, & debet prædicari,
vt notitia rei completa comparetur: sed tribus
cognitis scilicet definitione, proprio & acciden-
ti completissimam eius cognitionē adipiscimur:
ergo hæc tantum tria sunt prædicabilia. Secūdo,
prædicabilia disponuntur & continentur in præ-
dicamentis: sed omne vniuersale in prædicamen-

tis collocatum prædicatur de per se de suis singu-
laribus (vt ex arbore Porphyriana, & in cate-
ris inductiue constat) ergo nullum est quintum
prædicabile: quod si de per accidens, & contin-
genter de suis inferioribus verificetur. In contra-
rium est vniuersalis dialecticorum schola tam
vetus, quā noua quinq; prædicabilia constituit.

¶ SECUNDO SOLET, in huius opusculi
exordio à viris eruditissimis interrogari, an dumtaxat
hæc prædicabilia existant: quæ Porphyrius
vtilissime discussit: vbi nec pauciora esse, nec plu-
ra includitur. Sed aptius multo post ipsorū quin-
q; tractatum cognoscitur an alia supersint, vel
hæc sufficiant. Vbi etiam opportunè simul &
congruenter nominalium significationem enascetur,
existimantium genera, & species, ac demū præ-
dicabilia hic exposita, nomina esse rerum, non
res significatas. Quod hoc argumento maxime
probat. Prædicatum est nomen, cum prædica-
tio consistat in voce, & exercetur in illa: ergo
prædicabile nomen erit, cum prædicatū & præ-
dicabile identificentur. Sed nos è contra, funda-
mentalem hanc conclusionem statuimus. Res his
nominibus designata animal, color, elephas, ra-
tionale, hinnibile, album sunt genera, species, &
prædicabilia: non ipsa signa. Quam multis ra-
tionibus fulcire, vel maxime pudet, potentem in
manifestissimis non detineri. Primo non video
quibus faucibus deglutit hic enses, si genus,
& species prædicantur in quid, differentia essen-
tialiter: nomina de rebus quidditative, & essen-
tialiter prædicantur: cum omnia sine con-
trouersia patentissimè sint accidentia illis admo-
dum extrinseca. Videant homines quomodo acci-
dens maxime ens rationis qualia sunt nomina
de substantia vel ente reali quidditative dicetur.
Præsertim cum prædicatū essentiale etiā secūdū
illos sit essentia subiecti, & quidditative quiddi-
tas, & accidentale accidens. Quid? quod vniuersale
est etiā ipsorū proloquū, in prædicationibus
essentialibus extrema essentialiter identificari:
quod in Aristotele fundatur dicente. Si A. est B. ali-
quod vnum est a, & b. Nomina vero nullo mo-
do identificantur nec inter se, tantum ab eis, vt
rebus. Ad hæc & ipsi nobiscum agnoscunt,
dici de, præsupponere esse, in (cum veritas
prædicationis, & qualitas naturalis rerum imita-
tur) nominibus non congruit esse in subiectis, de
quibus dicuntur, ergo. Præterea prædicabile
est

est propriū vniuersalis, vniuersale vero est vni-
in multis, & de multis. Pende, quo pacto vel
nomen est vniuersale, vel possit esse in multis:
quod in abre, vel atramento, vel conceptu neces-
sario consistit. Deinde (vt ad singularia prædica-
bilia descenditur) genus, & species sunt relatiuæ:
ergo nomina non sunt genus, & species. Cum no-
men non ad aliud, quàm ad suum significatum
referatur: genus vero ad speciem. Postremo, ge-
nera diuiduntur: sunt principium specierum, &
totum potentiale: nec ego quomodo ly animal
aut principium sit speciebus vel etiam nec alijs
nominibus specificis, aut diuidatur in illa, vel cō-
tineat. Differentia etiam contrahunt genera, &
constituunt species, nomina vero (quæ solum ex
beneplacito constituuntur) nullatenus contra-
hent. Nec entitatem realem constituunt. Deinde
prædicamentum est ordinatio prædicabilium,
& tamen sunt prædicamenta decem ordinatio-
nes entium realium: igitur prædicabilia entia
realia existunt. Certe cui serijs ab eisdem serijs
ri non lubet, non potest non grauate ferre in huius
assertionis oppugnatione detineri. Sed ipsorū
argumento superest satis faciamus. Ad quod ex-
notis quidam docent res principaliter prædi-
cari, nomina vero propinquius: alij prædicari vt
signa: alij vt quo: quibus non multum refragor.
Sed libentius vocibus tantummodo con-
cederem, vt proferantur, vt significant, vt lo-
co rerum in oratione substituuntur: haud ta-
men prædicari quidditative, essentialiter, vel ac-
cidentaliter. Quia prædicari de aliquo quiddita-
tiue, necessarissime præsupponit illi quidditati-
ue competere, illudq; quidditative esse, quod vo-
cibus minime coheret. Sed dupliciter prædica-
tio intelligitur. 1. actiue. 2. passiue. Nominibus tri-
buissem ego prædicationem actiuam. Instrumē-
taliter siquidem homines prædicant, faciuntq;
medijs vocibus prædicationes: & voces ex parte
hominum se tenent, non ex parte rerum. Ideo
prædicatio actiua competens principaliter ho-
mini, adaptabitur congruè voci, velut instrumē-
to: prædicatio vero passiue nullo modo vtiq; nisi
rebus, à qua tamen prædicabile dicitur. Haud
enim quod prædicare potest, prædicabile est: sed
quod prædicari. Quod apparentissime confirma-
tur. Voces substituuntur loco rerum, & tamen
voces non sumuntur à nobis vt significata (quod
rebus conuenit) sed vt significantes: ita perfectio

nomina prædicati, & subiecti non sumuntur vt
prædicatum, sed vt prædicans. Et sicut illis licet
proferantur non competit, significari, sed signi-
ficare: non debet competere prædicari, sed præ-
dicare. Quod est perfectio huius locutionis sensus.
Prædicatio fit in vocibus vel terminis (intelligi-
tur enim de prædicatione actiua: quæ est prædi-
catio realis, & formalis: nam passiua non est
passio realis, sed rationis, & quædam denomina-
tio ab extrinseco: sicut dicitur partes videri. Vnde
licet prædicatio formaliter sit in terminis,
prædicabilia nullo modo sunt termini, nec præ-
dicata. Quoniam non appellantur prædicabilia
vel prædicata à prædicatione actiua quæ nomi-
nibus competit, sed à passiua, quæ in rebus dum-
taxat reperitur. Quod si ex parte rerum nomi-
na sumas, & per consequens aliquo pacto præ-
dicari, dumtaxat prædicantur vt quo: genera ve-
ro: & species, & reliqua vt quod, & ita res sunt
prædicabiles nō nomina. Quoniam prædicabile
hic intelligitur vt quod. Quo firmiter statuo (ad
quæstionis dilucidationem vt redeamus) prædi-
cabilis natura cognoscenda nobis est. Prædica-
bile est quod prædicari merito debet. Haud enim
solum dicit potentiam, & aptitudinem, sed exi-
gentiam quoq; & necessitatem respectu subie-
cti. Vt homo cum sit prædicabile non tamen re-
spectu brunelli: sed Socratis. Vnde prædicabile,
& prædicatum propemodum coincidunt, solum
differunt sicut eadem res in potentia, & actu
significata. Velut generabile, & genitum. Et
prædicata dicuntur de subiectis, vt per ea subie-
cta nobis innotescant. Et hæc est necessitas, &
exigentia prædicabilis: nempe vt subiectum ma-
nifestet. Quo circa licet multifaria prædica-
tio (vt exposuimus superius) existat, altera iden-
tica, altera disparata: altera directa, altera indi-
recta: haud decebat in præsentî opere de omni-
bus promiscue ageremus: quæ possunt penè in-
finitum protendi: sed de regularibus & quæ
sui huic prædicationis deseruiunt. Finis au-
tem prædicationis est vt subiectum cognosca-
tur. Cognoscitur prius, & perfectius, dum quæ
habet, intelligimus. Sicut enim res se habet ad
esse, ita ad cognosci. Vbi est aduertendum du-
plicem esse modum apud sapientes rem ali-
quam cognoscendi affirmatiuum scilicet, & ne-
gatiuum. Ille est, quādo quid essentialiter vel acci-
dentialiter vnumquodq; est, cognoscitur: hic vero,

quandoquid non est, discurrimus. Vt homo dupliciter innotescit, primo per hoc quod est animal, & viuens. Deinde etiam per hoc quod scimus non esse albedinem, aut quantitatem. Et quamquam sunt quedam, de quibus melius quid non, quam quid sunt, attingamus (vt deus & substantia angelica, & anima hominis) modus tamen prior generaliter est perfectus, secundus imperfectissimus. Quia nullius valoris fere in communi loquendo notitia comparatur: etiam si mille de ea coaceruētur negationes. Est etiam posterior. Sicut enim prius vnaquæq; natura in se aliquid est, quam aliud non sit: ita prius est cognoscere, quid sit, quam quid non est. Quinimo per quod singula sunt, optime, & facillime detegitur, quid non est. Igitur ante omnia Porphyrius loquitur in præsentiarum de prædicabilibus, & prædicatis, quæ subiecto alicui positiuè competunt: per quæ dum de illo enunciamus: intelligitur. Vnde vniuersæ negationes, seu prædicationes negatiuæ, à præsentii speculatione relegantur. Primo quia prædicatio negatiua non est proprie prædicatio: proprius dicitur negari prædicatum de subiecto quam prædicari. Secundo quia debuit de eo modo prædicandi tractari, per quem primo & directe res cognoscitur: ad quod negationes nihil perse conferunt. Sed dum comparat quid res sit, inuestigatio quid non sit patet. Vt dicitur detegitur lapidem esse substantiam, panditur interea non esse aliquid nouem prædicamentorum. Maxime quod similes prædicationes negatiuæ si sunt scientificæ, & per se, sunt disparatæ quantumcumque, vt e. Vt homo non est leo, qualitas non est situs. Nam eodem in gradu sunt, quantum ad materiam affirmans, & negans, & si cut hoc est in materia remota: substantia est quantum sit, ita & hæc, substantia non est quantitas. Rursus vt per affirmationem res cognoscatur, opus est prædicatum aliquem gradum entis exprimat. Nam non proprie rei natura cognoscitur per hoc, quod esse, notum est. Sed per hoc quod quid sit, intelligitur. Vnde communissima quæque, merito à ratione, & numero prædicabilium se mouentur, vt sunt ens, eius proprietates, & accidens. Hæc enim videntur de re tantum, quod sit, manifestare. Quamquam & alia ratio communis ad illa excludenda cogat. Nempe agi hic tantum de vniuersis, quia (vt statim videbimus) nec æquiuoca, nec analogæ in prædicamentis collocæ

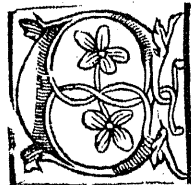
tur eo, quod non vnam communem, sed multiplicem rationem dicant. Ens vero, & forsitan accidens, analogum est. Quibus exclusis tantum (quod sit conclusio responsiua) quinque prædicabilia supererunt. Quæ manifestis rationibus comprobatur. Ea de re quæpiam prædicari merito possunt, quæ illi insunt, vt cunctæ ab ea distincta. Necesse est enim vt prædicatum quod notificat subiectum, aliquo pacto distinctum ab illo. Idem namque per omnino idem nullatenus innotescit) hæc vero non possunt esse, nisi quinque. Quoniam vel est natura, quidditasque rei, & si integra actualiter, est species, si partialis, & materialis, est genus, si formalis, differentia: aut est accidens, quod ex natura emanat, vel aliunde: ex quo duo posteriora resultant scilicet proprium, & accidens. Præterea prædicabile proprium est vniuersale: sed proprie vniuersalia tantum sunt quinque: ergo totidem prædicabilia sunt. Minor prob. Vniuersale debet esse natura communis multis, quæ (par est) vt ad singularia descendens contrahatur (id enim de ratione huius defectus videtur esse) non contrahentur autem nisi ista quinque. Cum nec ens, nec accidens, sint contrahibilia: sed idem prorsus formaliter, & integrè iter quod singula. Per quod ab ratione vniuersalis degenerant, quod non debet actu esse, quicquid est singulare. Ideo vocantur transcendentia, quod limites vniuersalis excedat. Sed impendio valde aduertendum in hac re existimo, nos in præsentiarum de prædicabilibus logicalibus, seu metaphisicalibus tantummodo locutos. Diximus enim distinctum alium esse ordinem phisicalem procedendi, duasque compositiones, duplicesque partes. Vnde de prædicationibus phisicis nihil in præsentii ventilamus. Vt homo est compositus ex anima & corpore. Res naturalis constat ex materia, & forma. Petrus habet caput, & brachia: nullius prædicabilis sunt enunciationes: cum tamen sint essentielles prædicationes. Igitur ad primum argumentum dico quod prædicabile potest sumi dupliciter, in communi, & in particulari. In prædicamento disponuntur singula prædicabilia, vt singula genera, & singule species: & sunt quam plurima. At hic cōtemplamur ea in communi genus & speciem. Et in vniuersali tantum sunt quinque: in quibus illa omnia in prædicamentis dispersa conueniunt, atque continentur. Ad secundum & tertium iam satis

satis respondimus. Ad quartum fatemur, illis tribus perceptis, rem omnem penetrari: veruntamen primum habet tria scilicet speciem, genus, & differentiam (si logicaliter sumantur) et sic fiunt quinque. Sed pro quinti argumenti solutione notato: quod in singulis prædicamentis præter singularia, ad radices velut infima inserta, tantum sunt tria scilicet genus, & species in re, & ad latus differentia. Vnde si seorsum singula prædicamenta rimemur: in singulis tan-

tum tria prædicabilia disponuntur. Et ita omnis prædicatio singularum est essentialis, nec dum de perse. Alio modo considerantur, quatenus res vniuersali prædicamenti prædicatur de re alterius: quæ plerumque vel prædicatur vt proprium (id est) de perse: vel contingenter, vt accidens. Vnde his quinque prædicabilibus omnem prædicationem prædicamentorum affirmatiuam cōplectimur, & eam scilicet quæ in singulis exercetur: & eam quæ in duobus simul reperitur.

LIBRI PRÆDICABILIIUM Porphyrij finis.

COMMENTARII FRATRIS THOMAE
de Mercado ordinis prædicatorum artium, ac sacræ
Theologiæ professoris, in librum Prædicamentorum
Aristotelis.



IN HOC CAPITULO logicam Aristoteles felicissimo auspicio exorsus est: nec parua dialectica nec prædicabilia præcedebant, sed introitus, & ianua prædicamenta erant. Cuius operis, & ordinis duplex necessitas fuit. Primo quod cum dialecticæ scopus sit, opera intellectus dirigere: quorum primum est simplicium apprehensio: de cuius in prima parte artis, quo hanc operationem dirigat, prædicamenta tradit: ubi naturam cuiusque rei docemur. Hic enim non quid genus, sed quot genera, & quod uniuscuiusque saltem remotum, & plurime species, exprimitur: quod pro modo natura tota singulorum est. Hac methode probè conceptio dirigitur dum eius obiectum intellectui explicatur. Error enim inscius is maxime desestit: atque intransuersum agit, dum de re quapiam nõ suã naturam, sed alienam apprehendunt. Vt si volens intelligere albedinem, quantitatem conciperet, putans albedinem quantitatem esse. Dum ergo que singulorum natura sit scilicet eius genus, & species, proditur, recta simplicitate apprehensio erit: rectoque calle hæc operatio dirigitur. Quæ ratio non modo utilitatem, ac necessitatem operis, verum eius in arte situm palam ostendit, scilicet prudenter, atque scitissime facta hypothese prædicabilium opusculum non esse confectum, hinc Aristotelem inchoasse. Nempe ut prima pars dialecticæ, primam operationem dirigeret. Secundo modos sciendi definitionem, diuisionem explicaturus, per uile duxit, non tantum formã definitionis præscribere, sed materiam communem omnium fere præbere: quæ est genus, species, & differentia: quorum maxima multitudo accommodatissime hic congeritur. Quia in re notanda est horum opusculorum differentia. In præcedenti natura prædicabilium in genere exarata est: nempe quid genus, quidque species & reliqua fo-

rent. At hic singularia prædicabilia disponuntur. Non id quid genus effamur: sed quæ, et quot genera sint, & species, quantum fas est, aperimus. Ex quibus proinde tractatibus maxima rerum peritia comparatur. Enim uero in priori genus, & cætera constitit prædicari de multis: nunc hoc ipsum in singulis prope generibus exercetur. Quod genus scilicet de quibus differentiis speciebus verificetur. In quo omnis semper eruditionis consumatio, perfectioque, consistit. Sane cum rem uniuersalem in communi, & sua singularia callemus. At cum multa in hoc exordio alij soleant interpretare: uentilare: nos quid sit prædicamentum, ut pote obiectum operis: duntaxat discutimus. Quoniam est obiectum, et si quidam multis ostentent: ipsi haud aliter proterne negantes conuincere volumus: quam Diogenes sibi negantem in orbe motum esse, reuinxit. Certe mouens sese eum interrogauit, quid tibi ego nunc facere uideor? Ita hos ipse rogo quid hoc in opere exponimus? et in quo exponendo desudamus? Prædicamentum igitur est ordinatio prædicabilium secundum prædicationem, & subiectionem. Traditur enim quod genus de quibus species dicatur: quæ species cui generi supponantur: quæ differentia unumquodque genus succindant, & species constituant: quæ propria ex singulis speciebus emanent: & quæ sint accidentia cuique communia. Quod dum sit, omnia prædicabilia ingeniosissime ordinantur, & pulchro ordine singula suis sedibus collocantur. Ordinatio itaque forma est prædicamenti. Quia prædicabilia (ut in præcedenti opere seorsum capita) uelut materia lapidum & noua parietum rudera, saxa recens contusa in cumulo congesta, prædicamentum non componunt. Materia uero prædicamenti sunt prædicabilia disposita, quæ sunt entitates reales. At entis realis tractatio quatenus secundis intentionibus subsistat, haud dialecticis interdicta est. Unde de generibus ut in prædicatione & subiectione ordinantur (ut pote

pote ordinatio rationis, & secunda intentio) ex officio proprio, munereque; pertractat: tantum ab est alienos in hoc limites calcet. Sed in contrarium multifariam arguitur. Primo prædicamentum (ut nomen præse fert) est prædicatum: ergo non ordinatio prædicatorum. Primo huic obiectioni dato prædicamentum forsitan ut nomen æquiuocum aequè utrunque; referre, scilicet & prædicatum, & ordinem prædicatorum: ut parlamentum uocabulum Gallicum, ut senatus. Appellatur namque; parlamentum & locutio, & locus, ubi similes locutiones, uel sententiæ proferuntur, sanatus & multorum senum decretum, & domus ubi iudices decernunt. Et licet categorias huius libri titulus apud græcos ambo significat: nempe prædicatum (à qua significatione proposito categorica est, ac prædicatoria) & prædicabilium dispositionem. Quæ acceptio iam diu est, adeo prima frequentior, ut illa penè aboluerit. Secundo arguitur in priori tractatu actum est de uniuersalibus, ut prædicabilia sunt, quatenus prædicantur, subijciunturque; ergo de eisdem hic non potest iterum eadem consideratione, nisi frustra tractari. Respondetur illic in actu signato naturam prædicabilium generis, & speciei, ac cæterorum in communi traditam esse: hic uero in exercitio singula prædicari, & subijci, diuidere, & diuidi: alia demum constitui, emanareque. Ideo tractatus prior huic præsupponitur, uel quod agnouit Porphyrius, huius introductio est. Tertio non uideamus philosophum in prædicamentis proprietates generum, & specierum: secundum quod subsistat intentioni, perquirere (quem admodum palam auctor prædicabilium fecit) sed potius naturas ipsas, proprietatesque; naturales scrutari. Ut de substantia, quod non sit in subiecto, nec suscipiat magis, & minus, sed omnia cõtraria: de quantitate, ut mensuret, per camque; res æquales, uel inæquales nuncupentur: de qualitate, ut afficiat substantiam, & sit facile uel difficulte mobilis: aliaque; similia, ut in isto, quum in alijs prædicamentis indagat naturalia prædicata ex se subiectis: non prout substantiam, competentia: ergo iactum fundamentum auertitur. Ad hoc notato metaphisicum, & logicum agere de prædicamentis: illum quidem, quia ut sapiens altissima principia, & causas in omni ferè genere rimatur: inefficentia, quæ sit prima in materiali, pura potentia in finali, ultimus finis uni-

uersi: & præsertim principia formalia, ut pote rei magis intranea: omne autem uniuersale maxime genus, species, & differentia inferioribus est principium formale, quia & de illo prædicatur, & illa continet. Unde debet de maxime uniuersalibus (quæ prima principia formalia sunt) disserere, & quia decem sunt genera suprema, dum de his disputat, & nonnullas saltem immedias species exponit: prædicamenta enucleare, censetur: haud tamen ea secundum ipsarum rerum naturas disponendo, uel collocando: sed quid u. g. natura sit substantia, dignitas, & præstantia: & ita reliqua prædicamenta enodando. Dialecticus uero longæ alio prospectans, eadem suprema secunde intentionaliter contempletur, uniuersalia prædicando, singularia subijciendo. Sed non debuit tam præcisa esse doctrina, quin uiliter, & obiter aliquot naturales generum, & specierum proprietates nominentur. sane ideo uel maxime ut per eas uelut per notiora, nobis genera, & species (quas disponimus) melius quænam sint, cognoscamus. Ut cum qualitatem in habitum, & dispositionem partimur: quæ (uidentur æquipollere) ut illa signo clarescant, dicitur habitus difficilis, dispositio uero facilis. Et ita in cæteris. Unde sicut hæc non ex principali intento afferuntur, ita sane per pauca sunt, si ad ea quæ metaphisicus tradit, comparentur. Ultimo tandem arguitur. Prædicatum, & prædicabile est nomen: ergo prædicamentum est dispositio non rerum, sed uocum. Antecedens patet: quia prædicatio sit, consistitque; in uocibus. Et consequens confirmatur ex Boetio asserente hunc codicem de decem uocibus esse: imo Aristoteles hanc diuisionem entis in decem prædicamenta, uocis in uoces explicuit esse, dicens eorum quæ nulla complexione dicuntur, singula significant aut substantiam, aut quantum, aut quale. Ergo membra diuisionis si significant, erunt uoces. ¶ QVAM QVAM à principio statuerim mecum (quod hætenus quantum licuit, obseruauim) ut me à labore stultas nonnullorum opinionones referendi, & refellendi ex composito eximere: opera pretium duxi breuissime nouellis dialecticis ostendere, quam uerissime philosophus enunciarit, in multa inconuenientia lapsurum, qui semel errans in errore persistit. At enim quod paruus error in principio maximus sit in sine. Nam qui singunt, genera species: uoces, & nomina

nomina esse, nõ potius res, nominibus importatas: consequenter affirmat, nõ modo nos hic de vocabulis queq; agere, sed totius in vniuersum scientie. Imo omnium disciplinarum, obiectum esse nomina, & signa. Quod in presenti generali omnium sensu, & labore sufficiat, redarguere. Vniuersi enim quarimus sollicitudine in quo prædicamentum res queq; locetur? Vt in quo visio? Vbi aia? que fuit longa, & operosa Aristotelis inquisitio. Volens enim animæ naturam detegere, eius prædicamentum multis discursibus inuestigat, sciens prædicamentum reperto genus animæ euestigio cognosci: & tamen nulla cum nominis animæ dissectio vexabat, quod perfecte cognoscebat. Præterea ens diuiditur in ens reale, & rationale: & ens reale in decem prædicamenta: vt omnes metaphisici celebrant, & fatentur: ergo res & non nomina disponuntur. Quoniam si nominum ordinatio foret, que entia rationis sunt, entia rationis, non realis coordinationes, prædicamenta essent. Ad hæc vt omnes agnoscunt inter prædicamenta quedam sunt intrinseca substantiæ: vt quantitas, qualitas, & ad aliquid. Alia extrinseca: & tamen cuncta nomina sunt penitus extrinseca substantiæ. Deinde superiorum generum descriptiones nullo pacto nominibus adaptari, possunt. Substantia est ens perse: quantitas diuisio substantiæ, vel mensura: qualitas affectio, & ita in alijs. Nomina vero nec perse existunt, nec diuidunt, nec mensurant, nec qualificant substantiam. Igitur & prædicamenta sunt dispositiones prædicabilium, & prædicabilia res significat: genera, & species. Quare deinceps nulla huius fictionis memoria habeatur. Ad argumentum negetur antecedens. Ad confirmationes respondetur, primo nonnunquam graues doctores, cum de rebus patentissime agant, in nominibus eas significantibus doctrinam exprimunt, vel exempla subnectunt, vt pote nobis plerumq; notiora. Vt S. Th. qui 5. metaph. tex. 13. & 3. phisico com. 5. & de potentia q. 7. ar. 9. aperte docet: res esse genera, & prædicata, in prædicamentoq; collocari. 5. meta. tex. 6. loquitur ad hanc formam. Inter partes istas, que sunt in hac oratione (id est) in hoc termino complexo Cornificus musicus: altera pars termini complexi scilicet musicus accedit alteri parti perse significatæ. Cornusco. Vbi cum de ente vnitato tractaret promissit veritatem & in terminis & in re-

bus exemplificans sternit. Et in eodem commento. Similiter (inquit) accipitur vnum per accidens, si aliquod accidens dicitur cum aliquo nomine alicuius generis, vel alicuius vniuersalis. Sicut accipitur vnum de per accidens in prædicatis: quando accidens adiungitur nomini singulari. Vbi idem omnino (quod dudum) intuemur. Et paulo inferius vniuersalis substantia inest singulari, vt genus: sicut hoc nomen animal: aut si non est genus, saltem est in substantia subiecti, (id est) vt substantiale prædicatum: sicut hoc nomen homo, hæc ille. Eodem modo intelligendus est Boëtius: cum decem voces nos hic tractare, asseuerauit, nepe nomine vocis res significatas intelligens. Et Arist. cum dixit: singula aut substantiam significant, aut quantum, aut quale, cum ens diuideret, haud nomina significantia. Præsertim quod prædicamentum in terminis formaliter constituitur. Sicut enim res prædicabilis est: prædicatio tamen exercetur in voce rem asseritam significante: citu prædicabilium (quæ nos manu capere, vt ordinamus, non possumus) ordinatio in eorum signis exercetur, atq; fabricatur sine mentalibus, vt intus: sine sensuibus, vt foris. Itaq; prædicamentum quidem formaliter ex terminis compactum est. Et sicut numerus formaliter ex unitatibus constat, vbi tamen res numerantur: ita res sunt que vti prædicabilia passiue in prædicamento collocantur, licet terminis medianibus collocentur. Ideo merito dixit Boëtius, de vocibus hic disputari, quatenus prædicabilia suis signis quo ad prædicationem, & subiectionem ordinamus. Igitur quid operis obiectum quidq; prædicamentum, & quanta eruditio, peritiaq; hinc comparetur, sufficienter hactenus dictum sit. Diuiditur autem liber in tres partes principales, nempe in ante prædicamenta, prædicamenta, & post prædicamenta. In prima iaciuntur quedam fundamenta, quibus prædicamentorum fabrica fulcitur. Quorum notitia proinde ad illorum intelligentiam præambula est. Quod quidem talem nomenclaturam huic doctrinæ frustulo fecit, vt ante prædicamenta appellaretur. Horum ratio, necessitas, & ordo in ipsorum expositione patebit. Modus tamen totius libri est definitiuus, & resolutiuus. Nam cum de simplicibus, & incomplexis (vt diximus) agatur, que non nisi definitione, & diuisione sciuntur: congruit ille modus.

De

De æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis.

Cap. I.

TEXTVS.

Æ Q V I V O C A dicuntur ea, quorum nomen solum commune est: ratio vero substantiæ nomini accommodata, diuersa: vt animal dicitur & ipse homo, & id quod est pictum. Horum enim nomen commune tantummodo est, ratio vero substantiæ nomini accommodata diuersa. Si quispiam enim quæ nam sit vtriusq; ratio animalis voluerit assignare, ratione vtriusq; profecto propriam assignabit. Vniuoca ea dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ nomini accommodata eadem est: vt animal dicitur & ipse homo, & equus: nomine namq; communi & homo, & equus animalia nuncupantur, & ratio quoq; substantiæ vtriusq; eadem est. Si quispiam enim vtriusq; rationem voluerit assignare, quæ nam sit vtriusq; ratio animalis, eandem rationem omni-

no reddet. Denominatiua ea dicuntur, quæ ab aliquo nominis appellationem habent, solo differentia casu: vt à Grammatica Grammaticus appellationem habet, & à fortitudine fortis.

COMMENTVM.

PRIMUM ANTE PRÆDICAMENTUM est vniuocorum, æquiuocorum, & denominatiuorum tractatus. Et quidem de terminis vniuocis, & æquiuocis quantum fas iudicauit, in summis locuti, de rebus nunc æquiuocatis, & vniuocatis verba conteximus. Quo (vt mox fert sententia) vtriusq; loci clarior intelligentia comparabitur. Nam & res denominantur æquiuocæ à terminis, & termini à rebus. Quia sicut ab se mutuo signum, & signatum dicuntur: ita termini à conuenientia, vel differentia rerum significatarum vniuoci appellantur: & res importatæ æquiuocatæ, vel vniuocatæ: quoniam talibus signis referuntur. Vnde nec rerum æquiuocationem, vniuocationemve nisi per nomina: nec nominum, nisi per res tractare possumus. Ratio autem huius antepredicamenti ea est, quod cum de prædicabilibus, & prædicationibus realibus acturi simus: & omnes prædicationes hæc ad tres reducantur: ad vniuocam scilicet æquiuocam, & denominatiuam: præterea, æquiuoca, & reliqua prænosceremus. Namq; prædicationis qualitas ex prædicato pullulat. Si æquiuocum est, æquiuoca nuncupatur: & sic in cæteris. Quod vero ad has tres species omnes prædicamentales assertiones velut consistuntur, constat. Siquidem non possumus latius, pluribusve modis prædicamenta considerare, quàm vel omnia respectu ipsorum superioris scilicet entis: vel inter se mutuo, vel vnumquodq; in se ipso. Ens de illis æquiuocis: vnumquodq; vero supremum de contentis in se vniuocis verificatur. Nunc autem de alio denominatiuæ prædicatur. Vnde oportune horum sermonem inserimus. Igitur æquiuoca dicuntur, quorum nomen est commune,

Et ratio substantiæ nomini accommodata diuersa. Cum vniuoca in nomine, & ratione conueniunt: non potuerunt æquiuoca, quæ aliter extremum videntur, in ambobus differre. Quoniã cum ex nomine similem denominationem ex hauriant: si idem nomen haud haberent: nullam secundum illud appellationem fortirentur. Igitur æquiuocis nomen commune est: & ratio nomine importata (id est) naturæ rei significatæ diuersa. In prædicamentis patebit, substantiã vno modo pro essentia, & natura cuiusq; de sumi: in qua acceptione capitur in presenti. Præsertim cum sciamus æquiuoca, & vniuoca accidentibus, sicut & substantijs indifferentem competere. Vt visio dicitur & de obtutu oculorum, & de animæ intellectu. Et lumen de splendore Phæbi, & perspicacitate ingenij. Fortitudo de viribus corporis, & tolerantia animi. Genera etiã, & species accidentium vniuocè de singularibus prædicantur, alias non essent genera. Itaq; ratio nomini accommodata est natura rei significatæ per nomen. Philosophus dicit, quod ratio significatæ per nomen est definitio, eodem ambæ expositiones reddunt: nisi quod omnes res habent naturam: haud tamen omnes definitiones, quod capite de specie prospeximus. Vt ens, & eius proprietates: quæ sunt æquiuoca: genera etiã suprema, & differentie laterales non definiuntur saltem quidditatiuè. Vnde si per rationem nomini accommodatam definitionem vniuersaliter interpretemur, hæc neq; æquiuoca, nec vniuoca essent. Vniuersalis ergo in præsentiarum ratio nomini accommodata intelligitur, esse natura rei significatæ per terminũ. Et sensus est. Æquiuoca sunt, quorum nomen est commune, sed natura diuersa. Vt oculus nomen commune est & potentie visus & intellectui: natura sensus longe diuersa est ab ratione intellectus. Floriditas agri & ætus ridendi nominantur risus: at conditio florum distincta est omnino à vero risu, & gaudio. Vniuoca vero, ambo habent communia: nomen scilicet atq; rationem. Vt singuli homines quatenus hæc dictione importantur: in appellatione, definitioneq; conueniunt. Omnes appellantur homines, & sunt animal rationale. Vnde respondetur facile, si obijciat: non omnes termini æquiuoci, vel vniuoci significat substantiã: ergo definitio est diminutiua: patet enim in sensu definitionis vniuersos substantiam referre.

¶ AT PRO NOTITIA ILLIUS PARTICULÆ, nomini accommodata, notato: quod quam nomina ad res significandas imponantur: non tamen vnum nomen semper significat quicquid est illa res, vel habet. Siquidem eidem rei contingit plurimas inesse rationes: vt in Petro est color, statura, figura, potentia, ætus, & essentia. Ly album tamen significans Petri, nõ eius magnitudinem, sed tantum suppositum eam colore significat. Quo circa omne nomen rem quãpiam secundum aliquam peculiarem ipsius rationem, vel intrinsecam, vel extrinsecam significat. Quia non potest eam secundum omnem representare. Vnde ad iudicandum vtrum duo vniuocentur, vel sint æquiuoca: non est perpendendum an aliqua ratio ambobus communis sit (hec enim prope semper reperitur) sed an ratio secundum quam nomen illas importat, vtriusq; vna, vel diuersa sit. Quod manifestis rationibus prob. Primo quia res non vniuecantur in se absolute, sed respectu nominis: ergo rationes rerũ, vel ipsarum participationes non eas vniuocas, vel æquiuocas constituit. Secundo contingit frequenter aliqua in vna, & in duabus rationibus nõ significatis tali nomine conuenire, & in significatæ differre: vt potentie animæ, & corporis conueniunt, quatenus sunt virtutes subiectorum, quibus aliquot operationes eliciant: & in hoc etiã quod sunt accidentia subiectis inbarentia: & tamen intelliguntur, & aures æquiuocantur hoc nomine auditus. Nimirum quod nullam rationem eandem illis affert. Vltimo si per conuenientiam absolutam rerum vniuocatio iudicanda feret, nullæ prope æquiuoca essent, quoniã nullæ sunt in multis non conuenientes. Rursus si per diuersitatem æquiuocatio colligitur, nulla forent vniuoca: quia in multis omnes differunt. Igitur ratio importata per nomen tantummodo respicienda est: & penes illam metiendum, vtrum res æquiuocæ, vel vniuocæ existant. V. g. (causa claritatis, & breuitatis vt amur exemplis) si intellectus, & auditus respectu huius nominis potentia considerentur: vniuoca sunt: quoniã significat illas vnam rationem communem (vt supra explicimus) at in hoc nomine sensus æquiuocantur, vt pote cum diuersa ratione ab auditu intellectus sit sensus. Ille enim re vera sentit, & sensatione actuatur: hic vero (cum sit penitus insensibilis) sensus animæ dicitur: quia eo mediãte res, & percipit,

capit, & iudicat. Ecce quomodo ratio vni. accomodatæ nomini, res denominat æquiuocas: quæ respectu alterius sunt vniuocæ. Multa alia de vniuocis æquiuocisq; admodum vtilia loco summularum præfato tradidimus: de quorum insuper gradibus in prædicabilibus quoq; disertum nobis est: vbi speciem specialissimam summam vniuocationem constituimus. Quæ duo si positis hic miscantur, & melius omnia intelligentur, & materia penetrabitur. Denominatiua vero dicuntur, quæ ab aliquo sibi accidenti appellationem habent, vt albus ab albedine. Vbi aduerte, qd Petrus habens albedinem si absolute consideretur, vt proprio nomine Petrus presentatur, non est denominatiuum: sed vt nomine importatæ in concreto accidens, à quo denominatur, vt albus. Omne enim accidens est in subiecto, cui velut forma aliquam denominationem tribuit, vt sapientia confert, quod habens se sapiens appellatur. Quantitas, vt magnus, motus, vt mouens. Et quia veritas propositionis ab esse rei emanat, ideo ab his forma hæc denominantur: quia hæc forma re vera illa talia reddunt. Imo omnis fere denominatio ab aliquo velut à forma provenit, non modo in accidentalibus, sed etiam in substantialibus. Vt rationalis ab anima, homo ab humanitate. Tamest haud omnia denominatiua sunt, sed ea dumtaxat, quæ ab aliquo sibi accidenti denominantur. Denominatiuum enim est quasi ab alio nomen capiens. Vnde diuisione, & distinctione inter denominans et denominatum opus esse, ipsamet nomenclatura insinuat. Denominatiuum enim quasi ab alio nominatum. Quod autem est ipsa res, vel pars essentialis illius, aut proprium, non censetur quo ad præsens tam aliud esse, vt ab eo denominatiuum dicatur. Vocantur tamen aptè denominata, & cum hæc definitio verissima sit, pariter & plana: eo pacto Aristoteles denominatiua definit vt non parum negotij definitionis & intelligentiæ, & defensionis pariat. Ait enim denominatiua dicuntur, quæcumq; ab aliquo nominis appellationem habent, solo differentia casu secundum nomen: vt à grammatica grammaticus, & à fortitudine fortis. Sensus est quod forma denominans vt in albo, albedo, & ipsum albũ (quod est denominatiuum) habeat propemodum tam idem nomen, vt quasi terminatione tantum vtrunq; differat. Quod similitudine quadam vo-

cat differre casu. Nõ enim casus (vt cõstat apud Latinos) nisi varia terminatione distinguuntur. Quod vellet grammaticis recentior aduerentibus notius (meo iudicio) philosophus inseruit. Quo facile discernent, à qua forma nũquodq; denominaretur. Et forsitan etiã denominans, & denominatiuum solo differre casu (id est) nomine dixit: quoniã in ea (vt quidam arbitrãtur) opinione erat, quod concretum solam qualitatem significat. Sed quanquam definitio prope semper verificetur, non est opus, ea vti: vt pote admodum extrinseca definitio, ac proinde defectibili, vt pluries deficit. Etenim studiosus (quod est obiectio communis) appellatur quis à virtute, à qua penitus nomine differt. Humanus præterea à pietate & lenitate animi. Et in dies potest denno millies definitio deficere. Quoniã multum de per accidens est denominatiua, cum forma denominatæ in nomine conuenire. Quæ vero habent se de per accidens, possunt frequenter mutari, & mutantur. Necessario vero exactum est, vt ab aliquo sibi accidenti denominetur. In eadem quoq; definitionem arguitur, homo dicitur materialis ab materia, humanus ab humanitate: à quibus etiã quo ad nomen solimodo differt casu: & tamen hæc prædicationes, homo est materialis, vel humanus, imo hæc Petrus est homo ab humanitate (etenim Petrus pariter nuncupatur homo) non sunt denominatiue, sed essentiales: ergo definitio corrumpit. Miror certe vnum aliã grauem, quo definitionem tutetur, concedere ista denominatione de homine dici, esseq; prædicationes denominatiuas prædicato à natura diducto: non à virtute, & clementia animi, vt dudum argumentabamur. Ab vtroq; enim trahitur, & dicitur, sed æquiuocè. A quidditate, siquidem appellatione defusione omnes sunt humani: à virtute vero pauciores denominantur. Plurimi enim crudelēs sunt, & intrastabiles. Cum paullo tamen antea eodem in loco idem auctor dixisset, distinguere apud Aristotelem prædicationem denominatiuam, ab essentiali. Quod ex motiua huius antepredicamenti manifestissime colligitur. Nempe quod vt prædicamentales habitudines, quo ad prædicationes competias haberemus hæc tria ventillamus. Et denominatiua prædicatio est, qua res vnius prædicamenti de re alterius verificari potest. Et tamen alterũ prædicamentum de altero (vt omnes sentiunt) solam

Liber prædicamentorum

solum accidentaliter verificatur. Ergo illæ prædicaciones, & omnes essentielles non possunt denominatiua censerī. Imo (quod ego opinor) nec proprium, vt risibile denominatiuè prædicatur, nec prædicatio tam intrinseca, & de per se apud me denominatiua vnquam indicabitur. Sed si quis ad omnem prædicacionem accidentalem denominatiuam extenderit (quod non admodum repugno) nullo tamen pacto ad essentielles vsq; extendere debet. Ex quo certe nostra definitio clarior & exactior infertur.

VTRVM TEXTVS
is habeat verum?

PRRIMO CONTRA DIVISIONEM huius capituli. Analoga non sunt alteri horum membrorum (cum inter vniuoca, æquiuocaq; velut medium consistant; ergo diuisio est insufficientis. Confirmatur, denominatiua sunt vniuoca, vt album, sapiens, iustus, vniuocè enim de inferioribus dicuntur: & ratio substantia nominibus accommodata est illis eadem: scilicet sapientia, & iustitia. Confirmatur secundo. Nullum apparet huius diuisionis diuisum, sed nec apparere potest: quia illis tribus nihil commune assignabitur: sane cum prorsus disparata videantur. Secundo contra definitionem æquiuocorum: res dicuntur æquiuocæ, secundum quòd substantia intentioni: at secunda intentio est illis & vniuoca, & vniuocè conueniens: ergo ab illa non possunt æquiuoca nuncupari. Quia nulla forma dat denominationem sibi oppositam. Tertio sequeretur ex ea, corpora, & substantias æquiuocè dici. Prob. primo de corporibus. Quia corruptibile, & incorruptibile differunt genere. Secundo, substantia ratio lōge alia est abstracta, quam corporea: cum non modo illa incorruptibiles sint, verum corporis etiam expertes. Consequens tamen est falsum: ergo & aūs. Quarto contra definitionem vniuocorū. Ens non est vniuocum, & tamen entibus nomen est commune, & ratio substantiæ nominis eadem. Cuncta enim quoniam sunt, & habent esse, entia dicuntur. Ergo alicui competit definitio, cui non definitum. Quinto hæc prædicaciones, calix est argenteus, domus est lapidea, sunt denominatiuæ, & tamen non denominantur ab accidenti, vt, aliqua forma, sed à substantia,

& materia rei scilicet ab argento, & lapide. Ergo definitio denominatiuorum insufficientis. In contrarium est philosophus. Ad quæstionem affirmatiua conclusionem responso. Ad primum argumentum fatemur, non esse ista tria alicuius diuisionis partes saltem adæquatas. Nec arbitror hoc in capite diuisionem esse. Quia si quodpiam diuisum constitui potest, maxime id scilicet ea quæ dicuntur partim æquiuoca, partim vniuoca, partim denominatiua sunt. Præter quæ tamen alia plurima dicuntur, sanè propositiones, syllogismi, perorationes: si dicas esse, quæ incomplexè dicuntur, adhuc non adæquat. Quia & complexis vniuocatio, æquiuocatioq; conueniunt. Quia propter philosophum nulla hic diuisionis forma vsus est: sed disunctim vnumquodq; definit. Et ita celebri proverbio fertur, primum antepredicamentum esse tres definitiones. Igitur secunda confirmatio plane diruitur: ad reliquas suis locis in hac quæstione dicemus. Ad secundam, primo respondero. Non omnia æquiuoca vniuocè æquiuoca esse, id est, cum eisdem equaliter intentionem, & nomen æquiuocationis competere: sed habet gradus (vt illico de analogia exponemus.) Vniuoca vero vniuocè omnia (altem logice videtur esse) merito. Quia vniuocatio inconformitate rationis consistit, & velut in medio: æquiuocatio vero in diuersitate. Aberrare, vero seu distare ab vno, & medio vt (tibici dicunt, & mathematici) multifarie contingit. Ideo æquiuocationis multiplex est species. Secundo etiam si vniuocè conuenirent: non ideo æquiuoca esse desinere: nec intentioni æquiuocationis opposita denominatio est vniuocatio. Quinimo in his intentionibus, altera subaltera comprehenditur vt suppetat, vel parumper luserit forte condensa, cōfusions caligo eum proprio lumine orbabit. Æquiuocæ enim res respectu sui nominis in particulari dicuntur. Quæ tamen ratio in omnibus æquiuocis non est inconueniens vniuocè reperitur. Et ita vniuocè posset cōpetere, vt essent æquiuoca. Ad tertium notato quòd vniuocatio, atq; æquiuocatio est duplex (scilicet logica, & phisica. Logicus qui naturas, vt intelliguntur & prædicantur, considerat, eas vniuocas existimat, quas eodem conceptu intelliguntur, equaliterq; de inferioribus verificantur. His nanq; positis non potest ratio nomini accommodata eadem non esse. Siquidem

Siquidem conceptus saltem obiectiuus est ratio importata per nomen. Nomina enim imposita sunt ad significandos hos conceptus etiam formales (vt aliàs fuisse tractauimus) ideo si est idem conceptus est eadem ratio. Deinde ipsa æqualis verificatio arguit, in ratione vniuocè conuenire. Intellectus vero est abstractiuus, a qualibet scilicet proprietate præsertim essentiali rationem aliquam abstrahens & formans: quantumcumq; aliàs inferiora differant. Et quia habere materiam, & per se aptum natum existere, essentialis quædam proprietates est: ab omnibus corporibus (etiam si altera sunt corruptibilia, altera incorruptibilia) ratio corporis abstrahitur: & à substantiis (quæ per se omnia existunt) substantia eleuatur, quæ est ens per se. Licet tantum incorporeæ à corporeis distent. Phisicus vero rerū naturas contempletur, & quia differentia sumitur à forma, genus à materia. Quando non modo ex parte formæ, sed etiam materiæ res differunt, phisica trutinā genere differre iudicatur. Quando vero ex parte duntaxat formæ, solum speciei. Et quia corruptibile competit ratione materiæ. Illud enim corruptibile habetur: cuius materiæ est in potentia ad alias formas. In corruptibile cuius materiæ satiata est habita forma. Hinc corruptibile, & incorruptibile secundum naturam duo genera rerum existunt: & multo iustius substantia spiritalis, & corporea: vt pote quæ nec in forma nec in materia villo pacto cōueniunt. Illa enim corpore caret & forma simplex existit: quæ ista nullatenus habet. Igitur omne vniuocum phisicum est logicū. Quia quæcumq; in natura conuenierint à fortiori & in conceptu. Haud tamen æquiuocū phisicū, est pariter & vniuocū logicū. Quidam autem putat nullum genus vniuocum esse phisicè, quoniā hæc vniuocatio, s. phisica (inquunt) fundatur in vnitatem naturæ logicæ vero in vnitatem rationis. Omne autem genus est vnum vnitatem rationis. Quod minime credo vero simile. Phisicus enim cōsiderat genus, & mox species: vt primo animā, dein de specificas, & singulas formas viucentes. Quod nequiquā fecisset, si eas genere differre putasset. Nā quæ differunt genere, non possunt definitionem habere cōmunem. Secundo si nomine vnitatis naturæ intelliguntur isti vnitatem realem, nec species vniuoca est, vt potest vnitatem rationis. Soli enim indidui dū vnitatem sortitur realem. Igitur rectius vniuoca

phisica & logica illa libra metietur. Vnde respondemus: quòd substantia & corpus sunt æquiuoca phisicè, vniuoca logicè: reliqua vero huius prædicamenti genera vtraq; in disciplina habentur vniuoca. Quartū argumētū postulat de analogia disseramus, res & cognitu necessaria & à multis multū satis discussa. De qua, ne onerosa repetitione legentes fastidiant, præsupponamus hic, quæ secundo capitulo summularum de eadem re late tradidimus. Vbi analogiam in genere sufficienter expendimus. Dicitur nobis fuit analogia esse quorum nomen non est omnino cōmune & ratio substantiæ nomini accommodata non penitus diuersa, sed proportionalis. Primo analogia (quod & æquiuocatio exigit) est inter multa: quorum alterum primo rationem nomine importatam habet, alterum vero propter proportionem vel similitudinem cū illo priori de nuncupatur. In quo patentissime analogia ab æquiuocis distinguuntur. Horum nanq; scorsum vnumquodq; suam peculiarem ex importatis per nomen habet. Vnde æquiuocum multas simul rationes æque affert. Vt Petrus: & hunc significat & illum. Analogum vero abq; relatione & cōparatione ad prius de posteriori signato minime verificatur. Vt effigies non vocatur homo nisi ex similitudine viui: & floriditas præti non appellatur risus nisi ad lætitiā hominis relata, propter proportionem inter ea repertā. Habet enim se ager cum floret admodum ridentis gaudetiq; hinc est quòd in æquiuocatione est rationum signatarū omnimoda diuersitas: in analogia vero non potest ratio importata non esse vtriusq; vna. Sic inter vnitates rationis vnitatis analogiæ computatur: sed est vnitatis quantū minima esse potest: cui magna proinde & in æqualitas, & diuersitas compatitur. Ratio huius est quia (vt dicit Aristoteles) vbi vnum propter aliud, ibi propemodum vnum tantum est. Alterum autem analogorū semper est tale propter alterum: ergo aliquo pacto vnum est. Præterea analogia exigit proportionem conuenientiam non disconuenientiam. Quædam enim nonnunquam in hoc cōueniunt, quòd proportionabiliter inter se vel ab aliquo differunt (quæ in phisica vniuociter difformia nuncupantur) vt oculus & noxem, alterum est omnino per partes æquales diuisibile, vt in quatuor & quatuor: rursus quatuor in duo & duo, & deniq; duo in vnum, &

vnam: nouenarius uero omnino est indivisibilis, similis proportio differentie non constituit analogiam: sed conuenientie. Nempe ut in ratione importata proportionalitabiliter conueniant. Cum ergo in ratione analogie conuenientia signatorum exigatur: non potest ratio non aliqua tenus intelligi vna. In quo ab æquiuocatione perfecta deficit. Vbi sicut plures sunt rationes, vnaquaq; distinctim suo signato atq; independenter ab altero competit. Huius non aliunde rationem & causam opus est inquirere, quam & ex rebus, & ex natura intellectus, qui est collectiuus, & comparatiuus. Duo enim vel plura quoadq; ratione conueniunt, quoadq; uero & si differant, nonnihilim assimilantur. Quod cum intellectus aduertat: analogia exorditur. Hinc quo ad nomē pertinet, sequitur æquiuocū tot nouis impositionibus egere, quot significata primaria refert: ob id quod singula seorsum sine alterius collatione importat. At analogo vnica impositio post modum vsu protensa ad sua significata referenda sufficit. Vt oculus primo ad obrutum corporis exprimentum impositum est: postea vsu ad intellectum significandum translatum. Ipsa enim secū dary significati cum primario conuenientia efficit, ut prima impositio vsu extensa sufficiat. Hinc distinctio, & diuersa signatorum analogi nominatio profluxit. Nempe ut alterum importaretur per prius, alterum per posterius. Alterū esset significandum famosius, alterum minus principale. Quamquam doctrina S. Tb. in hac re plurimum consideranda est, ut pote dignissima scitu. Sanc quod (quia nomina substituantur ad significandum que intelligimus) impositio sequitur & nostram cognitionem, & eius ordinem. Et contingit quoadq; ea res prius nobis innotescat, cui minus ratio importata conuenit: ac per consequens minus principale signatum primario importatur. V. g. ly bonū cum maxime deus sit bonus: & creatura tam deficienter: (quia he nobis cognitione priores suere) prius ad bonitatem creaturarum importandam, absolute impositum est. At temporis discursu celsitudine, infinitateq; dei bonitatis cognita (ex quo vniuersa creatura bonitatem mendicant.) Non tantum nomen ad eum significandum extenditur: sed ut tanquam famosius signatum referatur: & creatura ipsius effectus ob proportionem quam cum illo gerunt, bona nuncupentur. Itaq;

impositione creatura per prius, deus posterius: sed rationis signata conuenientia, deus principalis, creatura (ut par est) minus principaliter importantur. Plerunq; tamen impositio & cognitio quantum ad hoc rerum ordinem sequitur, estq; prius impositione expressū, quod prius rationem expressam participat. Vt sanum prius representat animal, quam cibum, & urinam: ens antea substantiam, quam accidens. At vniuersaliter non tenet, id prius analogum significat: ergo est principalis significatum. Quoniam impositionis prioritas prioritatem cognitionis arguit: non rei præstantiam in ratione allata concludit.

¶ SUPEREST TANDEM UT DE SPECIEBUS ANALOGIE, quo eius notitia persequitur, differamus. Quæ est duplex altera proportionalitatis, altera proportionalitatis. Proportio nunc idem est quod habitudo. Vt anima rationali humanum corpus est proportionalitatis, id est, accommodatum, & habet habitudinem. Proportionalitas autem est harum habitudinum seu proportionum similitudo. Vnde proportio est inter duo: proportionalitas postulat quatuor. Vt risus habitudinem dicit ad ridendum: & effigies similitur proportionem ad vnum: floriditas vero prati nullam proportionem dicit ad risum, sed tantum inter ea proportionalitatis reperitur. Vt que: admodū cum homo ridet, letitia de bono afficitur: ita cum prata florescunt, habent vigorem & pulchritudinem: quod corū hilaritas & bonū iudicatur. Et ita ut risus ad hominē: sic floriditas ad agrum: vniquodq; ad suum subiectū proportionem, & habitudinem habent: inter se tū tātū proportionalitatem exprimunt. Hoc patet sunt analogia ly clavis, visus fundamētū, ad fundamētū domus, & doctrina. Elemētū ad quatuor orbis, & ad literas. Materia ad corpus rerū naturalium et artificialium. Vtraq; enim habet se proportionalitabiliter & ad cōposita, & ad formas. Analogia vero proportionis quadrupliciter cōtingit: scilicet quadruplex genus causarū est. Est distinctū, quod principalis signatū analogi ad quod cetera analogata habitudinem dicit: ob quā talia nuncupantur: quoadq; respicitur ab illis velut sui finis aut alterius, vel ut efficiēs, aut tanquam materia, vel forma. Vt sanum primū est animal cui formaliter sanitas hæret: cibus vero sanus est, qui est debitu medium ad illū finem, scilicet sanitatē, cōsequendum:

dum: vrina vero ut signum. Vnde hæc analogata respiciunt principale signatū, ut finem. Quoadq; uero habitudinem dicunt ad vnum efficiēs. Vt medicina formaliter de antidoto, & pharmaco, cibo, & alijs rebus homini applicatis & medentibus: sed de doctrina & arte medici secundario. Habitudinem enim ad primas velut ad vnā effectricem sanitatis dicunt. Vnde que sana secundum quid vocabantur: nunc principaliter medicinæ nominantur: ad vnā causam materialiter referuntur accidentia: quæ corpori habere valent. Homo & reliquæ species ab intrinseco materiales sunt albedo & similia accidentia; denominatiū propter habitudinem ad corpus materialia nuncupantur. Alia vero eadem analogia spiritalia: ut scientia, virtus vnā formā designant, quæcunq; ob similitudinem cum primario talia appellantur: ut homines crudeles. Nones: fortes, leones, pulchri, & narcissi. Est demum vltimo aduertendum, sepe vtraq; specie analogiæ idem nomina dicit, & ex vna specie alteram nascitur sanum per attributionem ad vnum finem de cibo, & vrina dicitur: sed de incolumitate mentis, & corporis proportionalitabiliter tātū analogiæ proportionis. Prima fuit in illo, ex qua deducta est secunda. Rursum tertio de salute animæ & de consilio vocatur enim etiam sanū cōsiliū, sana sententia analogia proportionis. Itaq; in vno eodemq; nomine, & vnica impositione tres analogiæ offenduntur. Quibus suppositis. Ad argumentum respondetur, iure analogia intra latitudinem æquiuocorum contineri. Quia ratio nomini accommodata, est non omnino, sufficiens tamen diuersa est. Constat enim quam multū distincta est ratio sanitatis in animali ab ea quæ cibo, & vrinæ competit. Si vero analogia pura, meræq; æquiuocationi comparetur, medium inter vniuoca & æquiuoca (ut notauimus) tenere videtur. Nonnulli analogia æquiuoca, à consilio vocant: reliqua vero à casu. Ob id quod cum analogia dicitur proportio, seu collationem vnius ad alterum: opus est animaduersione, & consilio intellectus extendētis ex professo nomen ad secundaria importanda propter proportionem ibi repetam. Equidem omnia analogata possunt vere ita vocari, quoniam nec constitutum analogiam constituit (licet requiratur) sed proportio. Nec vbiq; consilio nomen diuersis, imponitur, analogia dicitur, ut si pro-

pter aium nepoti. Vnde non conuertuntur. ¶ ARGUMENTVM 4. PETIT ENTIS analogiam satis discretè per metaphisicos ex officio traditam: quorum disciplina obiectum est ens. Nobis vero quod in decem prædicamenta pariat, opus est, rudi saltem Minerua perscrinatur. Ens dicitur de deo, & omnibus creaturis, at proinde de substantia, & accidentibus. De quibus (quod sit prima, & vniuersalis conclusio) non potest mere æquiuoce dici: ut scilicet entibus solummodo nomen sit commune: ratio substantie penitus diuersa. Nā quod nemo inficias ibit, ratio illi nomini accommodata est id, quod est. In quo tamē omnia illa vtrunq; conueniunt. Primo deus in tantum est ens, ut Antonomasia ens sit proprium nomen illius, esseq; ipsius natura, et essentia. Nihilominus creatura (quod apud omnes constat) habent quoq; esse. Ad enim quando deus eas condidit, fecit: de non esse, scilicet illas in esse producere. Accidentibus pariter, eodemque pene medio rationem conuenire patet. Quæ quidem si non essent, nihil omnino facerent. Ad omnes quippe actiones maximè causæ vtrunq; agentis esse præsupponitur: nihilq; est impossibile: quāquam quippiam facere, quod non est. Sed his non obstantibus: est de contrario secunda conclusio. Non potest his omnibus vniuocum esse. Nempe ut ratio entis cum illis parilis existat. Primo accidens nec est, nec vocatur simplicitate, sed diminitissime ens: ergo in eius ratione cum substantia nequaquam equiparatur. Quibus enim ratio est eadem, nomen etiam illam significans absolute, equaliterq; competit: ut inducitur prob. Substantia vero est absolute ens appellatur, multo magis ab esse diuino degenerat, quā ipsa accidentia antecellat. Vt pote illa distantia infinita: inter finitum vero & infinitum (ut communi axioma ferunt) nulla est nec proportio quidem: tantum abest vniuocatio. Super est ergo ut analogice virificetur de deo, & creaturis, analogia proportionalitatis: de substantia, & accidentibus: proportionis ad vniuersum subiectum. Omne enim accidens est ens per respectū ad substantiā cūctorum subiectū. Creatura vero ad esse habet se proportionalitabiliter, sicut ad suum esse deus. Nēpe (quod et Ioānes dixit) sicut ille est, ita & nos sumus: tamen in infinitum ille sublimius. Itaq; non dicit creatura proportionem proprie ad deum in ente, à quo sine vlla

proportione excellitur: sed ad esse proprium sui. Sed hoc eius esse ad eam proportionabiliter tantum, & non vndequaq; se habet: quemadmodum esse diuinum ad deum. Multa enim hoc habet, quæ illud nullatenus habet (vt supra insinuauimus) si quis vero asserat, esse pariter analogiam proportionis ad vnum efficiens (quoniam vera habitudinem effectus ad causã dicit, ad deũ creatura) non contendam.

¶ H A E C T A M E N est plana sunt, haud plane defenduntur. Vrgent quidam enim quæstiones, quid immediate ens significet (cum de immediato significato definitiones istas intelligantur) vtrum vnum, vel plura? Et quidem videtur palam, vnum importare: videlicet id quod est. Quia quot quot eius significationem nouerunt, id, quod est, eo audito concipiunt, & explicant. Igitur si vnum presentat: erit vniuocum. Quoniam æquiuocum immediate diuersa refert. Quidam hoc maxime argumento deieci putant ens immediate significare diuersa scilicet substantiam, & accidens: & quod cum illud audimus, hoc distinctum concipimus. Alij arbitrantur significare immediate decem rationes (hoc est) decem prædicamenta, totidemq; sortiri significationes. Nos autem communi sensu tracti, quo vniuersi rogati quid ens significat respondere consueuimus, id quod est, arbitramur, hanc ipsam rationem immediate significare, eãq; intelligi, atq; concipi, vnicumq; conceptũ formalem, & obiectiuum habere. Inæqualitatem vero, & analogiam in diuersa huius rationis participatione consistere. Nam hoc, scilicet quod est, imperfectè accidentibus, & per attributionem conuenit: creaturis vero (si ad celsitudinem esse diuini conferantur) tantum proportionabiliter. Vnde argumento primo dicimus, quod forsitan in ratione significanda non sunt istæ differentie immediate: mediate. Licet in significando supposito inueniantur. Non enim nomen significat vniã rationem mediate, alteram immediate: sicut significat hominem in communi, & secundario Petrus: quæ ambo supposita sint. Deinde si de immediata ratione interpretentur: quo pacto vlla analogæ æquiuocæ erunt, cum constet, omne analogum immediate, vt pote per prius vnum significare, & alterum per posterius, non ergo poterit esse æquiuocum si hoc postulat in mediate duas rationes referre. Ista certè immediate non

important diuersa, sed vnum. Quicquid tamen sit respondemus secundo: quòd ratio etiam immediata consideratur dupliciter, id est, absolute in se ipsa, secundo respectu secundariorum (si ita fas est loqui) signatorum: seu (quo clarius loquar) respectu suppositorum. Et hoc modo accipitur in definitione. Dicitur enim quorum ratio eadẽ est, vel diuersa & patet ly quorum pro secundo signatis supponi, & sensus est, quod ratio immediate signata est illis eadem, vel diuersa. Et dicimus, quòd ratio entis in communi sumpta vna est, sed ad secundaria significata relata diuersa. In tantum inquam dispariter eam in se participant: vt analogice dumtaxat, non vniuocè conueniant. Quòd eo maxime patet, quia nulla ratio maior generica potest vniuocæ esse. Ratio vero entis maior est generica, cum genus esse non possit. Si vero obijcias, quòd natura quoq; generis diuersi modè ab speciebus possidetur, facile discrimen prospicitur. Quia natura generis integra, perfectaq; est in singulis. Ideo analogia non habet locum: ratio tamen entis est in accidentibus absolute imperfecta. Et in substantijs comparatiue, imperfectè & mutilatim. Quia in re id maxime cõsideretur oportet, quòd inter analogæ entis pene peculiare est, vt importet vniã rationem: quæ formaliter omnibus inest analogatis. Cætera enim analogæ siue proportionalitatis, siue proportionis, aut duas rationes significant, licet vnam propter alteram: aut si dumtaxat vnam, illa formaliter solum est in primario signato: à quo reliqua extrinsecè denominantur. Vt visus primo importat sensum: secundario intellectum, cui ratio sensus formaliter non conuenit, sed proportionalitate quadam, visus, intellectus nuncupatur. Sanus sanitatem, quæ solummodo animali inheret, importat: cibovero nulla penitus sanitas inest, sed extrinsecè sanus denominatur. Vnde hæc prædicatio, cibus est sanus: est omnino accidentalis, & extrinsecæ. Ens vero formaliter licet inæqualiter omnibus competit analogatis. Et quia hæc inæqualitas ipso nomine non exprimitur: vnam rationem immediate significat multifariam participatam.

¶ P R O S O L V T I O N E vltimi argumẽti notato, denominatiua nõ absolute, sed relatiue, seu comparatiue, denominatiua esse. Quod & æquiuocæ habent, et vniuocæ. Vnde coloratum esse

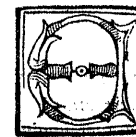
Petro

Petro denominatiuum est. At albo, & viridi minime. Quinimo est illorum genus, & prædicantur de illis inquit. Sed quibus denominatiua sunt: quæstio est, an possint vel vniuocæ esse, vel æquiuocæ. Vtrum hæc prædicationes, Petrus est albus, Ioannes est fortis: sint prædicationes vniuocorũ: & Petrus & Paullus vniuocentur in colore, vel scientia. Quidam opinantur, adeo hæc tria secerit: vt neq; diuersis quidem rationibus denominatiua vniuocæ esse possint. Quibus patrocinatur philosophus asserens, in prædicamento substantiæ: vniuersalia accidentia in cõcreto sumpta non prædicari de substantia ratione, sed tantũ nomine. Vt in his prædicationibus Petrus est iustus, & socrates est sapiens: ratio prædicati non dicatur de subiecto: & tũ talia sunt semper denominatiua. Ergo cõnominatiuorũ ratio neq; est eadem, nec diuersa denominatiuis: quandoq; non prædicantur de illis, nec conuenit eis: sequitur non esse illis vniuocæ, vel æquiuocæ. Sed vero similis iudico, denominatiua esse & vniuocæ, & nõnunquã æquiuocæ. Quod manifestè conuincitur. Omnia analogæ sunt æquiuocæ: & tamen sanum, medicinale, visibile, sunt analogæ, & denominatiua, ergo æquiuocæ. Quod si æquiuocæ sunt, nõ est tũ, principalia significata non censeantur inter se respectu nominis vniuocari. Philosophus autè in alio sensu ibi procedit (vt videbimus) nec potuit doceri: in illis prædicationibus non prædicari vniã significatam per prædicatum de subiecto: sed tantũ nomen, vt pote cum nomen non verificetur nisi ratione rei significata. Vnde ad argumentũ dicimus, vtrumq; diuersis respectibus esse. Quatenus enim eandem rationem inferioribus applicat, licet accidentale vniuocũ est: & illa vniuocatur. Vt vero quid accidentale in concreto refert, denominatiuum. Confirmatio concludit nõ esse opus denominatiua dicere verũ, & reale accidens: opus est tamen dicere, quòd rei denominatiua accidens est. Et accidit sæpe non modo substantiæ accidentis: sed accidenti substantiæ. Quia sicut accidens extra naturam est substantiæ: ita subiectum, talem quando non est propriũ, extra est etiam, est accidentis, & accidit illi. Ideo hæc prædicatio, calix est argenteus est denominatiua: quoniã multum est calici continens, argenteum esse. Sicut triangulus: quòd sit vniuersus: vel circulus, aureus. At in his figuris vniuersiũ contra habitudine duorum prædicamentorũ hæc tã frequen-

ter assertam arguitur. Sane rem vniũ prædicamenti dumtaxat denominatiue de re alterius prædicari. Hæc prædicatio triangulus est figura rectæ linea, aut trium linearum: est essentialis, vt pote cum prædicatum definitio sit subiecti. Et tamen triangulus est prædicamenti qualitatis, linea quantitatis: ergo. Hoc argumentum diluitur prædicamento qualitatis, vbi oportune rogabitur quãtũ nõ quãtitas de figura substantia existat?

Cap. 2. De complexis & incomplexis.

¶ T E X T V S.



Orum quæ dicuntur alia cum complexione, alia sine complexione dicuntur. Illa talia sunt homo currit: homo vincit: hæc istius modi sunt: homo, bos, currit, vincit. Rursus cũ ens in substantiam, & accidens diuidatur: in quorũ vnoquoq; vniuersalia sũt, et singularia. Cõmunia in substantia, vt homo, aial, & lapis dicuntur quidẽ de subiecto, quia vniuersalia sunt (conditio enim vniuersalis est prædicatum esse) non tamen illa in subiecto sunt: quia substantia sunt. vniuersalia vero accidentium vt color, magnitudo, & de subiecto dicuntur: quoniam vniuersalia sunt, & in subiecto sunt, quoniam accidentia sunt. Esse autem in subiecto est, in

hære illi: velut in fulciant. Singularium vero substantiæ singulares nec dicuntur de subiecto, quia singularia sunt: nec erunt in subiecto. quia subiecta sunt. Accidentia vero singularia sunt quidem in subiecto: quia accidentia sunt: non dicuntur de subiecto, quia particularia sunt.

EXPOSITIO.

SECUNDVM ANTEPRÆdicamentum sunt duæ utilissime distinctiones, quibus propinquius prædicamentis accedimus. Prima est complexorum, & incomplexorum, quæ exemplis non definitionibus exponuntur: sed per definitiones similium terminorum: primo libro summarum insertas facillime quæ res, cum vel sine complexione dicantur: patebit. Quæ enim termino complexo illic definito, vel maiori, ut oratione, & propositione significantur: cum complexione dicuntur. Quæ vero in complexo sine complexione, dummodo æquiuoca excludas. Et est (meo iudicio) hæc apta regula, & libra iudicandi: quia dici sic, vel aliter, competit rebus mediatis vocibus. Et hæc distinctio prodest, ut scias cū æquiuocis etiã complexa a prædicamentis rejici: & solummodo in complexa collocari. Complexa plerumque sunt res diversorum prædicamentorum: ut Petrus est albus, & sic non possunt in uno collocari. Et semper ad minus duo, quorum unum quodque suam formalem rationem habebit. Et ita vel erunt duæ species, aut genera: aut mixtum aliqua similium prædicabilium. Omne autem in prædicamento collocabile debet esse unum: quia eo hic collocatur, ut eius natura cognoscatur. Natura vero una minus est, vel minus generis, vel minus speciei, & sic de alijs. Itaque complexa excluduntur, partes tamen eius ut pote in complexa reponuntur. Licet enim homo albus prædicamentum non habeat: homo seorsum habet, & albus. Cognitis autem singulorum naturis, nullo negotio cognoscitur totum. Obiectiones vero siquæ in hanc distinctionem adduci

queunt: ille met sunt: quas loco præfato definitionibus nostris obieciimus, & soluiimus.

¶ **S**ECVND A distinctio omnem fere prædicamentorum & materiã, & sine amplectitur. Summa enim eorum, & scopus est, unius cuiusque naturam cognosci, quod sit diu eius prædicata cognoscimus. Ideo in debita sede locatur, ut pateat, quibus ipsa subijcitur, & de quibus prædicatur. Unde quod ad materiam spectat: primo ex distinctione colligitur esse, vel substantiã, vel accidens. Secundo omnia in confuso sumta diuiduntur in prædicata, & subiecta: & mixtum priusquam in specie de prædicatis unius cuiusque, in singulis prædicamentis agamus: tractamus in genere quæ nam poterunt esse prædicata, & quæ subiecta, & quæ sit eorum natura. Hæc enim omnia sunt ad prædicamentorum ex ætã notitiã præsupponenda. Dicit ergo primo, utrobique, tã in substantia, quã accidenti uniuersalia esse, & singularia. Illa generaliter sunt prædicata (prædicatum enim esse ut in prædicabilibus euidenter probauimus) sequitur ad esse uniuersale. Sed qualis sit horum uniuersalium natura, utcumque propalatur. Substantia enim uniuersalis dicitur de subiecto, non, tamen est in subiecto. Generaliter enim (ut in prædicamento substantiã videbimus) quod hic præsupponendum est: omnis substantiã est ens per se. Accidens vero est entis ens (id est) hærens substantiã: à qua fulcitur, & esse recipit. Albedo enim per se stare non potest, nec quantitas, nisi per miraculum virtute diuina. Sed est aduertendum: duplex esse subiectum, unum reale quod vocatur subiectum inhesionis, ut corpus est subiectum albedinis. Et hoc explicatur hic hac dictione esse in subiecto: quod quidem subiectum prope semper est substantiã. Aliud autem est subiectum propositionale in ordine scilicet ad prædicatum. Siquidem prædicatum, & subiectum dicuntur relatiue. Et quia nulla res est, de qua quidpiam enuntiarî nõ queat: apparet quam latissime subiectum propositionale pateat. Quod in textu exprimitur, illa particula de subiecto. Per hæc sententiã, sensusque: textus splendens. Sunt enim primo duo prædicamentorum ordines, ambo (ut ex fundamento elicitur) uniuersalium. Primus, s. uniuersalium substantiã tantum habet dici de subiecto: secundus vero accidentium utrunque, ob rationes ibidem expressas & esse in subiecto, & dici de subiecto. Totidem sunt pariter ordines subiectorum

ut in

ut in textu definiuntur. Ex quo sequitur ista duo subiecta explicata hic per dici de subiecto & esse in subiecto habere se disparate & sequi diuersa principia. Dicit enim de sequitur naturã uniuersalis estque negotium intellectus & tale subiectum indifferenter est substantiã vel accidens. Esse vero in subiecto sequitur rerum naturam. Et quia quod secundum naturam competit, uniuersali & partitulari quadrat: & esse in subiecto competit accidentibus, ideo & de singularibus accidentibus & de uniuersalibus affirmat textus esse in subiecto. Quem in stilum clariorem eo reddimus quod suo more vel affectione philosophus hic maxime vsus rem perspicuam implexissime explicuit.

Cap. 3. de Regulis.

TEXTVS.

CVM QVIPP IAM de quopiam prædicatur ut de subiecto, ea quæ de prædicato essentialiter dicuntur dicuntur de subiecto. Ut homo de quodam homine prædicatur: & animal de homine. Igitur de quodam etiam homine dicetur animal. In super & differentiã superiorum dicuntur de inferioribus. Petrus est rationalis, sensibilis, animatus & corporeus. Quare quotquot sunt differentiã talis prædicati, sunt quoque subiecti.

EXPOSITIO.

TANDEM AD FACILIORVM prædicamentorum & introitum & notitiã

præfens apponitur fundamentum, quo iacto nihil est causæ cur aggressum inmoremur, aut formidemus. Sensus autem harum regularum est: quod quando aliqua species vel genus prædicatur de aliquo, sibi directe inferiori, seu (quod alij appellant) quidditative inferiori: omnia genera superiora illi speciei vel generi verificabuntur pariter de eodem subiecto. Secundo quod etiã differentia talis prædicati & omnium superiorum eius una dicentur de subiecto. Quo utroque asserto nihil est nec in prædicabilibus nec in prædicamentis patentius ac euidentiis. Quæ omnia proinde (ut ego verissime iudico) si Aristoteles ex prædicabilibus exordium faceret: sicuti iam diu nos facimus, relicurus erat, ut pote quæ tam fuisse tantis verbis docuimus. At non est adhuc nec esse debet fastidiosa tam vtilis doctrinæ repetitio. Quæ cominus apertius prospicimus: quæ mediis species & genera annulli sint, quibus super a imis contextuntur, & quo glutimine omnia eiusdem prædicamenti prædicata copulentur. Nam cum prædicamentum ordinatio prædicamentorum sit: hæc regula naturam prædicamentis produnt, illique adiuuantur. Est autem natura vera & affirmatiue prædicati ut subiectum sit prædicatum: rursum quicquid essentialiter de aliquo dicitur identificatur cum illo. Unde quocumque de prædicato iam prius asserto essentialiter dicuntur, necessario conuenient subiecto: imo erunt ipsum subiectum.

¶ **CIRCA PRIMAM REGULAM** aduertito nos in secunda parte adiectionis essentialiter: ut pote quo non adiecto frequenter falsificatur. Nam animal prædicatur de homine ut de subiecto (quod est exemplum Arist.) & tamen genus & multa alia tam prime intentionalia, quam secundo prædicantur de animali & non de homine, ut animal est genus, animal est leo, & similia quæ nullatenus quadrant in hominem. Unde quantum Aristoteles absolute regulã absque modificatione protulit: omnes eius expositores eã subaudiunt. & subaudiendã monent. Ipse in adiectione illã ut de subiecto ut regulã prædicata & subiecta dicitur at eiusdem prædicamenti amplectetur. Nã hanc ut de subiecto significat subiectum inferius quidditative prædicato. Aliàs frustra esset appositum: si tantum voluisset dicere: quid quidpiã de subiecto prædicatur. Ad quod sufficeret, quando quidpiã de quopiam prædicatur. Quoniam

vt subiectū quomodolibet existat (sæpe est de quopiam quippiam prædicari. Vt de subiecto vero illud solummodo prædicatur, quod est quidditativè superius, vt species & genus. Quomodo forsan differentia de specie, vt de subiecto (inquam) ad huc non prædicatur. Et multo minus quando res vnius prædicamenti de re alterius (vt Petrus est albus) prædicatur vt de subiecto sibi. Vnde si quemadmodum in prima parte scilicet cū quippiam de quopiam prædicatur, apposuit vt de subiecto: eandem & in secunda apponeret scilicet quicquid dicitur de prædicato rursus vt de subiecto, haud opus esset, essentialiter adijci. Quia id ipsum ly, vt de subiecto explicat. Sensus ergo est quando quippiam de quopiam quidditativè prædicatur, quicquid essentialiter dicitur de prædicato: dicitur de subiecto.

¶ AT EST duplex hic dubiolum. Primum an sine his restrictionibus vllius frugis esset regula? Deinde quo gradu quod verificatur de prædicato competit subiecto? Quo ad primum dico primo sine restrictione regulam firmam non esset, rãtum abest prodesset scilicet cum quippiam de quopiam prædicatur, quicquid dicitur de prædicato, vt instaurimus. Et multo facilius in prædicationibus accidentalibus, & sæpius instabitur. Vt Petrus est quantum: & quantum est accidens: ergo Petrus est accidens: vel quantum est album: ergo Petrus est albus. Quidam consilium aliam scilicet: cum quippiam de quopiam prædicatur quicquid cum distributione dicitur de prædicato, dicitur de subiecto. Quæ est verissima: sed non quæ naturæ primæ prædicationis adnitatur: sed in dici de omni prioristico. In vi (inquam) distributionis secundæ propositionis. Dico secundum, quod etiam si regula absq; his modificationibus foret stabilis: non plus quo ad præsens quàm cum illis prodesset. Imo tunc opus esset his velut compedibus stringeretur. Intentum si quidem est illa mediante prædicata in prædicamento locata, & inter se & cum primo illorum subiecto adglutinare: vbi omnis prædicatio generis superioris & speciei est quidditativa & de inferioribus quidditativè.

¶ AD INVENIENDAS vero plures prædicationes (quæ est alia huius regulæ utilitas) nõ nulla alia quoq; inseruimus: quarum hæc princeps videtur. Næpe omne superius verificatur de eo, de quo inferius. Ex qua ille locus arguendi cele-

ortus est. Ab inferiori ad suum superius, affirmativè. Ad secundum respondeo quod secundum regulam textus verificabitur de subiecto eodem gradu quo de prædicato. Si quidditas fuerit prædicati: erit & quidditas subiecti. At secundum tenorem huius vltimæ regulæ verificabitur de subiecto illud superius, sicut verificabatur primum prædicatum quo ad conuenire essentialiter vel accidentaliter. Vt patet sine fallentia singula discurrenti. At secundam regulam obijcies superflue: cuius sententia manifeste in priori continetur. Respondetur Aristotelem alijs verbis plura alia significantibus eam contextisse: quæ non prædicabilibus præsuppositis, vt illo in euo non præsupponebatur, erant apprimè requisita. Vbi & in alijs huius codicis locis sparsim Aristoteles prædicabilia insinuat: & ita nostra ibidem inserta resolutio firmatur. Næpe & sollicito esse tunc interpretes promiscuum prædicamentis prædicabilia docere: & necessariam omnino ad prædicamentorum scientiam esse prædicabilium notitiam. Sed & nunc his verbis contexta regula minime otiosa est: vt pote de differentijs specialiter tractans: quæ non sunt in recta linea, sed ad latus. Igitur cum prædicamenta velut hominum nationes & patria sint prædicatorum sedes, & rerum: vbi natura vnius cuiusq; rei detegitur: antepædicamenta huc intendunt: vt primo collocanda vel abigenda noscamus. Quæ res (inquam) & qui termini in prædicamento reponantur: & quæ ab ingressu arceantur. AEquiuoca enim & complexa simul arcentur. Deinde vt naturam prædicationis qualitatem & multitudinem calleamus. Vnde in primo capitulo quot & quales prædicationes hic inueniantur æquiuoca scilicet vniuocæ & denominatiuæ in genere tractatum est. In secundo quæ qualiaq; prædicata & subiecta vniuersalia scilicet substantiæ & accidentis, & vtriusq; generis singularia reseratum est. Vbi integram omnium prædicamentorum materiam summo ingenio: q; vbi compedio perstringimus. Vbi certe connexionem partium singulorum prædicamentorum & multiplicationem verarum prædicationum explicuimus. Quibus luculenter explicatis, deo auctore ad prædicamenta iam iam accedamus.

¶ CAPVT

Cap. 4. De diuisione entis in decem prædicamenta.

¶ TEXTVS.

¶ EORVM QVÆ nulla complexione dicuntur singula aut substantiam significant, aut quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem, vt in summa dicamus, velut homo, equus: quantitas autem, vt bicubitum, tricubitum: qualitas, vt album, grammaticum: ad aliquid, vt duplum, dimidium, maius: vbi verò, in foro, in Lycæo: quãdo autem, vt heri, superiore anno: situm verò esse, vt iacet, sedet: habere autem, vt calceatum esse, armatum esse: agere verò, vt secare, vrere: pati, vt secari, vri. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se nulla cum affirmatione negatione ve dicuntur. Horum autem ad se inuicem complexione, aut affirmatio aut negatio fit. Videtur e-

nim omnis affirmatio vel vera, vel falsa esse: eorum autem quæ secundum complexionem nullam dicuntur, nihil neq; verum neq; falsum est: vt homo, album, currit, vincit.

¶ EXPOSITIO.



ARISTOTELES Maximo & prudenti consilio vsus cum plurima præsens diuisio ad sui perfectam notitiam exigat, omnia fere prætermittit, vt pote altioris facultatis, et acutiora ingenia, & prouectiores discipulos posulantia. Solum cum diuiso correspondentiam partium ostendit. Vt sicut diuiduntur ea quæ in complexione dicuntur: sic partes singule in complexa videantur. Probatio autem est hæc. Nulla harum partium est affirmatio vel negatio: ergo est incomplexa. Antecedens probatur. Affirmatio vel negatio est vera vel falsa: in nulla parte istarum est veritas vel falsitas. Qui enim dicit substantiam vel quantitatem, nihil aut affirmat aut negat, nec vere vel false annunciat. Cõsequentiã vero prima, sane non est affirmatio, vel negatio: ergo non est complexio, manet & improbata & satis inapparens. Sed nos rem adeo perspicuam sine probationibus & argumentis suscipimus. Constat enim non modo illa propositiones non esse: sed neq; terminos complexos. Circa hanc entis diuisionem in decem prædicamenta multa metaphisici & logici disferunt, pariter ac eruditè perscrutantur. Primo de qualitate diuisionis an sit generis in species, vel analogi in analogat secundo an partes totius amplitudinem exhauriant: Tertio quanta & qualis sit prædicamentorum distinctio: sollicitissime exquirunt. Sed nos duo priora breuissime in præsentia (vt decet) determinemus operosius eandem rem post prædicamentum oportunius tractaturi. Vbi meo iudicio aptius singulis iam perlustratis atq; discussis sufficientiam diuisionis & originem perpende-

F 9 MUS.

mus. Tertio vero, prædicamentorum distinctionem metaphisico (vt par est) deferamus. Igitur cum ens (vt abunde multiplici argumento probauimus) non sit genus: sed analogum: diuisio non potest analogi in analogata non esse. Secundo prædicamentorum disparitas atq; inæqualitas monstrat, non posse equaliter & per consequens generice in ente conuenire. Substantia enim ita cæteris prædicamentis antecellit: vt ipsa sola quod philosophus in septimo metaphisico tradit ens videatur: et sufficienter naturam entis expedit, qui vel substantiam solum copiose exponit. Tertio non possunt illa suprema scilicet decem capita prædicamentorum vt substantia, quantitas et cætera species esse: sed dumtaxat genera: ergo diuisio non potest esse generis in species.

¶ SUFFICIENTIAM vero diuisionis difficultimum est hic adaperire. Sed si sobrietatem Arist. (qua in hac ipsa re probanda in metaphisica vsus est ubi radicatus tamen rem agere potuit) logici (vt tenemur) imitamur: nullo pene negotio clarissime & efficaciter ostendetur. Prædicamenta sunt rerum ordines, in quos vti in proprias sedes & domus vniuersitas rerum occiditur. Ad has autem decem vniuersæ res habentibus nobis cognita reducantur: ergo sufficiens est diuisio: cum idem sit res et ens. Minor probatur. Inter entia (quod omnibus inconfesso est) primitiua est substantia: reliqua sunt accidentia. Quæ tamen plura esse non possunt quam in substantia reperimus. Nullum quippe accidens extra illam existere potest. In substantia autem has tantum nouem differentias illorum offendimus. Nam secundum quodcumq; accidens substantia est aliquid: vt mediante albedine est albam: nigredine nigram: magnitudine quantam. Omne autem esse accidentale substantiæ est aliquid istorum. Et ergo ordines ambiunt vniuersa. Minor patet. Ad omnem interrogationem factam de esse accidentali substantiæ per hæc probe satisfacimus. Nihil enim aliud quam aliquid istorum vnquam querimus. Nempe quanta sit, aut qualis, ad quod referatur, quid agat, patiatur & reliqua. Igitur tantum sunt decem prædicamenta. Quorum primum iam opæ diuina freti enucleamus.

Caput Quintum de Substantia.

TEXTVS I.

SUBSTANTIA multifarie suscipitur. Primo natura cuiuscumq; rei dicitur substantia eius. Et sic substantia, essentia, ratio, natura quidditas, æquipollent. Et quia omnis res habet naturam suam: nulla est etiam si accidens, cui sua substantia non sit. Substantia albedinis est color. Secundo modo dicitur substantia prout distinguitur contra accidens. Et ita non modo totus homo substantia est, sed singulæ partes eius, siue essentielles, vt corpus & anima, siue integrales: vt caput, stomachus, cor, venter, & crura. Tertio modo accipitur substantia secundum eius etymologiam, pro eo quod substans & substantias subiicitur accidentibus. Nam omne accidens realiter substantiatur in substantia. Ex quo provenit vt omnia prædicentur de illa & omnibus in prædicatione subiiciatur. Et ab vtraque substatione (vt ita loquar) & reali scilicet à parte rei & intentionali in

propo-

propositione substantia nuncupatur.

IN HAC acceptione substantia est calum, elementa, ex his mixta, planta animalia, & alia substantia (vt aiunt) immateriales & insensibiles (quas angelos vocamus) & omnium horum species & genera. Non modo quia natura & essentia sunt priorum scilicet indiuiduorum: sed quia in ipsis prioribus quoq; accidentibus propter identitatem vtriusq; substans. Haud enim tantum dicimus Petrus est albus: sed homo est albus: nec Socrates aut Plato dumtaxat sentit: sed animal. In hac acceptione non proprie appellantur substantia partes substantiæ, vt manus, pedes: quia certe non substans nisi totum. Igitur duabus prioribus acceptionibus relictis: substantia tertio modo dictam oportet dialecticè tractare. Vt pote quorum est de his secundum quod prædicationibus inseruiunt inquirere. Quid ergo proprius tractabimus? vnde aptius exordiemur: quam subiectum omnium prædicatorum & principalia prædicata. Quibus etiam de causis iure hoc prædicamentum primum habetur.

Tex. 2. Substantia ergo est

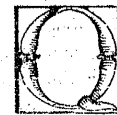
ens per se subsistens vt ignis, arbor, et bos. Et est duplex alia prima, alia secunda. Prima est substantia singularis proprie, principaliter, & maxime substans, vt Petrus, vt Fabellus (qua vt ex antecedentibus constat) nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto: sed est subiectum omnium. In qua plurima sunt & de qua omnia dicuntur. Qua proinde sublata impossibile est aliquid aliorum esse. Omnia enim alia aut prædicantur de illa aut sunt in ea. Quare non existentibus primis substantiis non potest quicquam aliorum esse. Secunda est, species & genera primarum, vt leo, animal, viuens, & corpus: quæ licet non sint in subiecto: dicuntur tamen de subiecto (ides) de primis. De quibus inter omnia prædicata hæc sola nomine & ratione dicuntur. Nomen siquidem speciei et generis, & pariter definitio est nomen & definitio indiuiduorum. Vt Petrus & appellatur homo: & est animal rationale. Accidentia vero in abstracto quidem nullatenus prædicantur de primis substantiis: in concreto vero. & si nomine, non tamen ratione de substantia prima prædicantur.

Definitio enim sapientis est competit Socrati: tibi autem est definitio Socratis. Quare substantia secunda simul & differentia vniuoce de prima dicuntur: vt pote cum nomen sit illis commune, & ratio substantia nomini accommodata eadem. Quæ in re patet species specialissimas magis substantias esse quam genera. Tum quod pluribus prædicatis substans: quum quod primis sunt propinquiores. Quæ maxime substantia sunt.

Tex. 3. Proprium est substantiæ

in subiecto non esse. Nam esse in subiecto est proprium accidentis. Quare non esse competit substantiæ, prout distinguitur contra accidens: & ita conuenit non modo substantiæ integræ, sed singulis quibusq; partibus (vt superius insinuauimus.) Quare proprium est substantiæ, vt vna, eademq; numero permanens contraria suscipiat. Vt idem homo nunc albus, post ægrotat: nunc est albus, post vel antea niger. Quod in alijs prædicamentis non reperimus. Vnus enim color non est nunc albedo post nigredo: & vnus, idemq; negotium non est nunc bonum, postea malum. Nisi forte de oratione obijcias: quæ eadem successiue est falsa & vera. Sed primo in modo est differentia: sane quod substantia suscipit sui mutatione contraria. Vt cum ex valentibus quis in ægri tudinem quadam alteratione incidit: oratio vero immobilis persistens has qualitates subiicit. Secundo negamus orationem suscipere villo modo re vera contraria. Haud enim ex falsa sit vera quia in se quicquam suscipit: sed ex mutatione & ab mutatione rei significat hoc illi prouenit. Ab eo enim quod res est vel non est: propositio dicitur vera, vel falsa. Quo circa colligitur substantiæ nihil esse contrarium: vt pote quæ omnia contraria in se suscipiat. Ad demum nulla substantia siue prima, siue secunda in sua ratione gradus admittit. Vt vnus homo sit magis homo altero: vel vllum animal magis animal, sicut in alijs prædicamentis videbimus. Quod vnum album est magis, album quam aliud.

EXPOSITIO.



QUEM AD MODUM IN prædicabilibus nominum impositiones computauimus, potiori iure in præsentem eas referemus, cum omnes sunt philosophales, plurimum frequenter,

ter,

tes, & valde viles. Tres in genere referuntur hu-
ius nominis acceptiones vniuersales, sub quarum
altera scilicet secunda, alia eiusdem nominis ac-
ceptione comprehenditur non minus frequens, aut
celebris: qua solet scilicet pro supremo genere ac-
cipi. Quia tamen res significata sic secunda sub-
stantia est: decuit maiores & vniuersaliores ac-
ceptiones proponere. Prima acceptio est apud
omnes admodum vulgaris & cognita. Secundum
quam (præter id quod in textu exprimitur) om-
nes nomine substantiæ quod in re qualibet natu-
rali, vel morali præcipuum est & medula apprehen-
dunt. Ita dicimus, hoc est substantia huius nego-
cij. Vnde vis, virtus, & vigor præcipuus rei
substantia nuncupatur. Secunda est ærtior &
breuior: vt pote cum omne accidens excludatur.
Hoc patto differentiæ laterales vt rationale, sen-
sibile, substantia sunt: cum licet genus supremum
extra illarum rationem existat, haud extra hoc
prædicamentum distrahuntur. Tertia adhuc bre-
uior: quippe quæ in recta linea disponuntur dum-
taxat includens. Quoniam totum re verã tantum
modo dat esse accidentibus. Prima substantio vel
subiectio substantiæ est realis: qua scilicet in se
accidentia suscipit: secunda intentionalis in mix-
tiori: qua subiicitur in propositione prædicatis.
Ideo enim in hac Petrus est albus subiicitur præ-
dicato vere, quia à parte rei albedo est in Petro.
Substantia in communi definitur quæ sit ens per
se subsistens. Definitio quidem descriptiua est:
quia & quidditatiua esse non potuit. Non modo
quia primam & secundam substantiam definit.
verum quia & ab utraque abstrahit: & per con-
sequens non potest habere genus: quæ est prima
pars definitionis. Et nihilominus est congruens.
Quia esse ens per se subsistens eam non modo ab
accidentibus, verum & a partibus tum integra-
libus, tum essentialibus discernit atque segre-
gat. Vt pote quæ non seorsum: sed toto inex-
sistunt.

¶ DIVISIO vero in primam & secundam
eo patet, quod in quolibet genere particulare &
commune formaliter sine medio opponuntur, vt
color vel est singularis, vel vniuersalis. Et pri-
ma, & secunda substantia idem est ac singula-
ris & communis. Sequuntur statim membrorum
descriptiones. Prima est. Singularis substantia
proprie, principaliter, & maxime substans. Pro-
prie dicitur substare ad differentiam secundam,

quæ improprie (vt plane loquar) substât. Sicut
enim seorsum à prima non viuunt, nec esse ha-
bent: ita per se illud accidentibus dare non possunt.
Prima vero sicut in se proprie est: ita & proprie
substât. Sed argues quod proprium accidens sal-
tem conuenit prius speciei, & ratione illius indi-
uiduo. Vt quia homo est risibilis, Petrus est risibi-
lis. His ergo proprie imo proprius substât secun-
da quam prima. Respondetur quod omnibus sine
communi bus siue propriis substât proprie pri-
ma, & proprius quam secunda. Nam ipsa pro-
pria passionis non sunt, nec in hærent realiter vn-
quam nisi indiuiduis. Vbi enim risibilitas in-
uenitur nisi in singularibus. Quando in specie cõ-
siderantur: habent esse tantum intelligibile. Igi-
tur substantia prima proprie substât: & princi-
paliter.

¶ VBI CONSIDERATO accidentia in
esse quidem omnia substantiæ ordine tamen quo-
dam. Inter accidentia corporea primum in hæret
quantitas, & ea mediante multa suscipiuntur.
Vt color, & nonnullæ actionum & passionum, vt
calefacere, ambulare, caleferi, moueri. Calor
enim non inest Petro nisi superficie extendere-
tur. Vnde quantitas pariter dicitur suscipere ac-
cidentia: quia est medium, quo substantia pluri-
ma suscipiatur. Quo circa solet distingui, acciden-
tia suscipere scilicet tanquam quod, vt ipsa sub-
stantia, & vt quo, vt quantitas. Omne autem a-
gens vt quod principaliter, imo principalius a-
gere consetur, quam instrumentum. Ob id dicitur
quod substantia suscipit principaliter seu
substât: vt quantitas & similia excludantur.

Quæ vt media & instrumenta substabunt. Ha-
bet genus de substantione reali. Maxime denique, sub-
stât. Ista differentia intelligitur de substantione in-
tentionali (id est) pluribus prædicatis, quæ quod
libet aliud subiectum siue substantiale siue acci-
dentale. Pluribus etiam quæ species immediata
cum sibi hæc ipsi non subiiciantur: cui subiicitur
prima. Vnde patet hæc multo magis substã-
tiam esse illa. Quod enim cum aduerbio maxi-
me verificatur, magis sine dubio dicitur. Defini-
tur autem secundo eadem prima substantia, &
satis congruenter per hoc quod est, nec inesse sub-
iecto, nec de subiecto dici. Quoniam extrema quæ-
q; vix nisi per negationes intelligimus, aut expli-
camus. Quæ nimirum definitio capite quarto ex-
posita est. Vnde inter dialecticos abiit in prouer-
bium

bium nullam prædicationem à prima substantia
proficisci (id est) de nullo (vt hic habetur) prima
substantia prædicatur. Quia cum sit primum sub-
iectum omnium par est nullatenus sit prædica-
tum. Ne alterum extremum scilicet subiectum,
rationem alterius (id est) prædicati subeat. Quod
enim in aliquo genere primo tale appellatur: vi-
detur esse pure illud, & ita congruit vt primum
subiectum non prædicetur. Rationem formalem
huius reddidimus in prædicabilibus. Vbi cuius
conditionis natura prædicati esset, expandimus.
Oportet enim vniuersalis rationem subeat. Vnde
non habetur incõueniens idem de se ipsa dica-
tur. Vbi nihil de re subiecta proditur.

¶ SECVNDA substantia est species & gene-
ra primarum. Quæ licet non sint in subiecto, di-
cuntur tamen de illo. De his ante omnia decet,
præsupponamus conuenienter substantias voca-
ri. Primo quia licet in primis substantijs, substãt
accidentibus. Quod euidenter ipsa verificatio
probat. Homo enim dicitur vere grammaticus,
leo mouetur, aquila volat: & tamen non possunt
accidentia in concreto nisi de subiecto verificari.
Igitur secunda pariter illis subiiciuntur. Et
est rationi per quam consonum: vt quod median-
tibus primis secunda faciunt: & illis attribua-
tur: & per se facere consetantur. Tum ob identi-
tatem virtutis essentialis, quæ quod definitio-
nes quidditatiuæ & ipsi secundis immediate cõue-
nientes absque diminutione pariter de primis
prædicantur. Præterea cum sint primarum esse
tia: iure substantia appellantur. In decens enim
foret multumque absurdum, si essentia substantiæ
accidens esset. Et tamen si est ens reale: substantia
vel accidens debet esse.

¶ EX QVIBVS euidenter illud textus dedu-
citur. Nempe quod prædicetur secunda nomine
ac ratione. Quod non sic intelligendum est: quasi
ratio denominatiuorum non competat subiectis
(alias propositiones essent false) sed ratione dici
contingit (vt ex textu elicitur) dupliciter primo
pro eo quod est conuenire: & ita omnia acciden-
talia dicuntur ratione. Alio modo pro eo quod
est non modo competere: sed esse pariter definitio-
nem subiecti. Et cum nullum accidens sit definitio-
tio substantiæ, solum secunda substantia prædica-
tur ratione de prima. Vnde hac de causa in præ-
dicabilibus collegimus indiuiduum non esse defi-
nibile. Nimirum quod præter rationem speciei

& generis nullam essentiam haberent. Quo cir-
ca secunda substantia prædicatur vniuoce. Quo-
niam si vt prædicatio vniuoce foret: sufficeret
eadem ratio singulis competere: quanto melius
si ita competat, vt singulorum quoque sit definitio.
Ex quo deduces prædicata etiam aliorum prædi-
camentorum de suis quidditatiue inferioribus
nomine rationeque: nec non & vniuoce prædica-
ri: eadem ex causa dici. Vt pote quæ ipsorum spe-
cies & genera existunt.

¶ SPECIES autem magis est substantia quàm
genus. Comparatio admodum propatula & ma-
nifesta ob causas ibidem inferas. Enimvero
quanto quodpiam singularius est: tanto aptius
vt subiectum sit, & pluribus subiiciatur. Vnde
& inter ipsa genera erit eodem argumento ali-
qua in substantiæ participatione disparitas: vt-
que plus à primis distans minus substantiæ ha-
beatur. Quia in re supremum antonomatice ob
dignitatem capitis prædicamenti substantia nũ-
cupatum, minus cæteris inferioribus hac confi-
deratione substantia est. Secunda ratio est natu-
ralis. Sane in tantum vnum quodque aliud gen-
us participare, quanto propinquius illius gene-
ris primo & maximo. Vt in genere bonitatis
quanto creatura propior est deo, qui est maxi-
me & per essentiam bonus: tanto melior est: &
quanto quid similitus est igni, qui est valde cali-
dus, calidius est.

¶ SEQVITVR secunda pars textus de pro-
prietatibus: per quas ipsa substantia clarius in-
notescat. Prima est in subiecto non esse. Sicut enim
primo substantiæ positio competit esse per se: ita
primum quod de illa negatur est in subiecto esse.
Secunda est. Vt suscipiat contraria. Primo enim
contraria (vt post palam fiet) in se sunt acciden-
tia: quæ tamen omnia substantia recipit: ergo et
omnia contraria. Proprietates quidem nequaquã
est cõtraria vt cunq; suscipere. Posset enim quis-
q; præcedenti argumento facile, in genere fateri
contraria in substantia recipi. Sed in diuersis sub-
stantijs. Verum contrariorum natura explanata
constabit, quàm si suscipiuntur in substantia,
in eadem suscipi debeant. Contraria enim sunt
qualitates, quæ mutuo ab eodem se se subiecto
expellunt: vt calor, & frigus: sanitas, & ægri-
tudo. Vnde et ipsa contraria identitatem subiecti
plerumque possulant: & substantia eadem contra-
riorum susceptiua est. Sed obijciatur de oratione:

quæ eadem numero successiue est vera, & falsa. Cui obiectioni licet duplex adhibeatur solutio, et utraq; vera: secunda est fundamentalis. Nempe quod veritas, & falsitas non sunt qualitates orationi adhaerentes: sed primo denominationes extrinsecæ. Vt sicut paries visus est, & visus appellatur à visione in oculis existenti: ita ab eo quod res est, vel non est: propositio dicitur vera, vel falsa. Et demum veritas, & falsitas sunt potius relationes quam contraria. Nam veritas est adæquatio, falsitas inadaquatio: hæc autem sunt relationes. Ergo sola substantia suscipit contraria. Sed arguet de superficie & omnino de quantitate, quod recipiat contraria, vt diuersos colores: sed de contrariorum receptione dicendum quod de susceptione accidentis superius diseruimus.

QVÆSTIO V-
trum textus substantiæ
sit verus?



APARTE NEGATI-
ua arguitur primo contra
nominis acceptiones. Secū-
da, & tertia coincidunt.
Nam substantia, prout di-
linguitur contra acciūes,
est ens per se: quibus etiā
verbis, definitur inferius tertio modo accepta,
scilicet quod sit ens per se subsistens: ergo coinci-
dunt. Secundo contra diuisionem substantiæ. Nul-
lum est diuisum huius diuisionis, quia nihil com-
mune est primæ, & secundæ substantiæ. Quid
enim esse posset nisi genus: quod tamen est secun-
da substantia. Confirmatur. Quod diuisione for-
mali, non reali diuiditur, est commune: ergo hic
substantia communis partitur, & per consequens
non potest in primam diuidi. Diuisum enim v-
traq; pars diuisionis est: vt animal rationale, et
irrationalē. Tertio contra definitionem primæ
substantiæ. Illud est prima substantia, cui primo
competit esse ens per se: sed id prius speciebus cō-
petit quam indiuiduis. Enimvero esse ens per se
est natura, & essentia substantiæ: & tamē essen-
tia, & natura prius competit vniuersalibus, &
eorum causa particularibus: ergo. Confirmatur.
Vniuersalia sunt magis substantia (vt asserit phi-
losophus) ergo secunda substantia, magis quam

prima. Secundo confirmatur. Propter quod vni-
quodq; tale & illud magis singularia probatur
substantia per species, & genera, velut per me-
dia à priori (vt patet syllogizando) ergo sunt ma-
gis substantia. Confirmatur tertio, cui immedia-
tius aliqua ratio competit, magis competit: aut
saltem non minus, quam cui mediate. Hæc vero
propositio corpus est substantia est immediata,
hæc Petrus est substantia valde remota: ergo.
Contra dispositionem arboris huius prædicamen-
ti arguitur quarto. Deus est substantia, & non
collocatur in prædicamento ex S. Th. 1. par. quæ-
3. arti. 5. & alijs multis in locis. Si respondeas
quod substantia prædicamentalis debet constare
ex actu, & potentia: & quod deus est purus actus:
sequitur, quod supremū genus habet in se actū,
& potentiam, ac proinde differentiam. Ab om-
ni enim forma, & actu substantiali deducitur
aliqua differentia: ergo non est genus supremū.
Quia omnis differentia substantialis est consti-
tutina speciei, & diuisiua generis. Confirmatur.
Christus est homo, & tamen nō continetur in præ-
dicamento: quia nulli est inferior quidditatiue.
Quinto corpus diuiditur primo in mixtum, &
simplex: mixtum vero, in animatum, & inani-
marum. Ergo non descendit immediate corpus
ad viuens. Et confirmatur. Corpus prædicatur ab-
solutè de corpore hominis: quod tamen non est
animal: ergo corpus non est genus ad viuens &
animal. Sexto rationale dicitur de anima a cor-
pore egressa: quæ tamen non est homo: ergo ratio-
nale non est differentia hominis: vt potè quæ non
est illi adæquata. Confirmatur sensibile verifica-
tur de manu, & partibus integralibus: quæ non
sunt animalia: ergo non est eius differentia.
In contrarium est communis dialecticorum
schola,

¶ CVM SUBSTANTIA maxime sit ens
& vnde cetera prædicamenta entia sunt (vt A-
rist. septimo & nono metaphisicæ docet) operæ
pretium existimo, ex actius eam in præsentiarū
expendere. Si prius tamen vniuersalis, & affir-
matina responsio questionis præsupponatur. Cir-
ca primum argumentum: multitudo acceptio-
num substantiæ caliginem in eius noticiam dif-
fundit. Quas forte nunc breui sermone illustrabi-
mus. Triā sunt nomina, quæ cum velut synony-
ma equipollere videntur, non parum formaliter
differunt. Essentia, scilicet subsistētia, & sub-
stantia:

stantia: quæ de eadem natura nempe humanita-
te diuersimode verificantur. Tres enim hæc &
qualibet alia quidditas huius prædicamenti ha-
bet actus: à quibus illa deducuntur. Primum est
esse. Id enim qualibet in re post quidditatem pri-
mum est, à quo ipsa quidditas essentia nuncupatur.
Et quia esse omnibus est, siue substantialibus,
siue accidentalibus: ideo omnis quidditas siue
substantiæ, siue accidentis essentia est. At huius
prædicamenti naturæ habent tale esse, sane vt
per se subsistant, non alteri inhæreant. Propter
quod subsistentia appellatur. Vnde accidentia
essentia simplices non dicuntur subsistentia: vt
pote non in se, sed in subiecto existentes. Quo cir-
ca hoc nomen est minoris ambitus illo. Sed quia
natura dicitur subsistere in supposito, et ipsum
pariter suppositum, per se stare, ideo ly subsisten-
tia verificatur de ambobus: de quidditate scili-
cet, & supposito. Humanitas enim est subsisten-
tia, & etiam homo. Natura est subsistentia, vt qua
suppositum subsistit: suppositum vero vt quod
subsistit. Vnde & in diuinis vbi vna est essentia,
& tres personæ: confitemur esse, & tres subsistē-
tias: nomine subsistentia exprimites supposita:
quod non inuenitur in nomine essentia, quod solū
modo de quidditatibus verificatur, vnde vnica
est dumtaxat essentia diuina & tres subsisten-
tiæ. Et aptè dicimus, humanitas est hominis esse
tia: non autem propriè homo est essentia. Tertio
res huius prædicamenti subsistunt accidentalibus,
& à substādo appellantur substantia: & hoc
patet solummodo de rebus in recta linea colloca-
tis verificatur, & hæc est prima huius nominis.
Est etiam alia eiusdem non impropria, sane vt
substantia dicatur, quod qualibet in re præstan-
tius, & intimius est. Et quia nihil in singulis su-
blimius, quam natura, hæc in omnibus substan-
tia vniuersaliter nuncupatur. In qua acceptione
naturæ in abstracto sumtas dumtaxat signifi-
cat, non etiam supposita. Sic sumta amplitudi-
ni adæquat essentia (vt habetur in textu.) Hoc
est, omnis essentia est substantia & contra. Inter
omnes tamen huius nominis acceptiones tres
sunt præstantiores, & magis celebres, sane qui-
bus vel pro natura cuiusq; capitur, vel pro ente
per se, vel pro substantie: sub quibus ceteræ quæ
in vsu sunt (quemadmodum patebit) compræ-
dantur. Nam quæ pro prima, & pro secunda, vel
pro supremo genere prædicamenti sumitur: bis

amplexantur. Inter quas prima collata, secūda,
& tertia æquiuoca est. Terminus (inquam) æqui-
uocus est substantia secundum omnes has imposi-
tiones. Secunda vero, & tertia consequenter se
habent. Vtrobique enim accipitur semper pro ente
per se, siue pro toto, siue pro parte. Sed per se
accipitur dupliciter, id est, pro non esse in subie-
cto: quod est proprium accidentalibus. Vnde id est
communissimum substantiæ, non esse accidens,
seu non inherere: quod proinde vniuersis substan-
tiæ particulis competit. Vnde in hoc sensu partes
vt caput manus imo forma, & materia sunt
substantia, id est, non sunt accidentia, nec inherē-
tia. Secundo intelligitur positiuè, id est, per se sub-
sistens. Et quia partibus subsistere non compe-
tit, sed toti: hinc præsens acceptio substantiam in-
tegram, nō vllam partem etiam essentialē (vt
differentiam) compræhēdit. Quia in re negamus
argumento primo, eandem esse prorsus descrip-
tionem secundo & tertio modo captæ. Additur
enim sic sumta, quod per se subsistat, & acciden-
tibus subsistat, quod in rectam lineam dumtaxat
quadrat.

¶ PRO SECUNDO argumento diluendo ex-
quirunt diuisum dialectici, vbi nonnullæ sunt re-
flexiones, & nodi quemadmodum argumentum
insinuat. Quidam facile respondēt, diuisum esse.
Quicquid ponitur in recta linea: siue eorum quæ
illuc disponuntur, alia est prima substantia alia
secunda. Et potest probe defendi. At non assigna-
tur vnus pro diuiso, sed multa. Et ideo notandum
reor, tripliciter naturam quamlibet: vt v.g. ho-
minem considerari. Primo in se absolute secun-
dum essentiam suam, quod est animal rationale.
Ita acceptæ explicatur natura nominibus
suis communibus primæ intentionis, siue abstra-
ctis, siue concretis. Vt equus, leo, elephas. Secundo
pro vt est in singularibus. Vbi constat, nonnulla
habere actū: quæ prima consideratione non clau-
debantur. Primo additur esse naturam singula-
rem alteri incommunicabilem: multa deinde ac-
cidentia. Hoc modo representatur nominibus
primæ intentionis, & aliquot secunde, vt Socræ-
tes, & Iulius, & Hector, indiuiduum, singulare, prima
substantia. Tertio prout est in intellectu iam vni-
uersalis species, vel genus. Prima consideratio
est intranea: secundum quam solum illi cōueniūt
essentialia, & naturalia sibi: quæ vbiq; steu-
retinet. Reliquæ vero considerationes sunt naturæ
acciden-

accidentales. Accidentale namq; est homini esse vel singularem, vel vniuersale. Quod enim per se cuiquam competit, semper competit (ratio optima ad idem concludendum) sepe à diuo Thoma formata) vnde si quid istorum essentiale natura foret, ubiq; illi adesset. Si vero ubiq; singularis esset, non posset vniuersalis esse, aut è contrario si vniuersalis: nõ erit particularis vnquam. His notatis, aduerte quòd prima substãtia est substãtia in res: secunda vero prout est in intellectu. Extra quas proinde conditiones necesse est substantia per se sumta supersit, quæ erat prima acceptio, & consideratio: & hoc pacto diuiditur in primam, & secundã. Scilicet substantia per se alia est prima, alia secunda: quòd quidem singularis, & omnibus quidditatibus specierum, vel generum accidere potest. Vt homo, alius est in particulari existens, alius in communi consideratus. Ex quo sequitur, & quòd diuisum est substãtia per se sumta: vbi actus nec communis est, nec singularis. Et quòd diuisio formaliter est subiecti in accidentia: vbi omnis ille regula in argumẽto adducta, diffinitur: quæ de diuisio superiori directe, membris diuidentibus, & diuisione formali loquuntur. Et nihilominus diuisum est vnu quodq; mẽbrũ diuidens: quia est diuisio eiusdẽ rei sub diuersis solummodo respectibus accepta. Qui quidem respectus seu accidentia est intentio singularitatis primæ substantiæ, & vniuersalitatis secundæ. Quibus præter ens rationis nihil commune videtur. At substantia vtriq; substernitur. Per hunc modum secundum argumentum diluitur.

¶ PRO TERTIO notandum, quòd esse per se prius conuenit substantiæ per se sumtæ, quam primæ, & secundæ: sicut propria passio prius conuenit essentiæ speciei quam indiuiduis. Essentia autem substantiæ non est esse per se, sed essentialem naturam, cui debeatur per se subsistere. Sicut esse hominis nõ est esse visibile: sed eam esse naturam: quam talis proprietates consequatur. Sicut è contrario esse in subiecto non est substantia accidentis: sed tale ens esse, cui debeatur inherencia subiecti. Vnde per se subsistere essentialiam, & principia sequitur substantiæ, velut proprium: & ratione naturæ competit indiuiduis. Et quia substantia absolute sumta in primam, & secundam diuiditur: definimus eam, secundum id quod est proprium, & naturale, ac

per consequens omnibus substantijs commune: scilicet esse perse subsistens. In quo proinde nec prima excedit secundã, nec è conuerso. Propriũ enim ex æquo ab cunctis participatur. Et deinde hæc proprietates conuenit substantiæ antequam sit prima, vel secunda. Sicut visibile competit homini, antequam sit, vel in re, vel in intellectu. Hoc enim temporaneum est, illud autem æternum. Et nihilominus verum est in actu exercito per se subsistere prius conuenire primæ substantiæ, quàm secundæ. Quippe eò dumtaxat per se subsistere censetur: quòd identificantur primis. Sicut licet visibile prius conueniat homini quàm Petro: in actu exercito tñ prius ridet Petrus quàm homo. Maxime quòd esse existentia prius competit singularibus. Vniuersale (inquit philosophus) aut nihil est, aut posterius est. Imo præter singularia vtriq; nihil est. In alijs autem acceptionibus & prima excedit secundam, & è contrario. Quatenus enim dicitur à substãdo sine controversia prima excellit secundam. Quatenus vero significat essentiã: constat vniuersalia antecire, & esse; magis substantiam. Vt pote quæ sunt ipsa natura & definitiones singularium: & deinde plus à materia & potentialitate sciuncta. Vnde argumẽto dicimus esse per se primo competere substantiæ absolute sumtæ priusquam primæ, & secundæ. Vbi magnopere aduertendum quàm omnes fere nonnulli calligent hic modo loquendi credentes, idem esse loqui de secunda substantiã ac de substantiã per se sumta: non considerantes nobiscum tripartite naturas, & decipiuntur. Nam secunda substantia est sicut homo captus: species in intellectu & tamen visibile non competit ei ut species est. Sed is sermo prius competit propriũ speciei quam indiuiduis: nomine speciei intelligitur natura (quæ aliàs est species) per se tamen capta & considerata. Ad primam confirmationem philosophus intelligitur secundã quòd substantia idem est, quòd quidditas, & natura (vt nunc exponemus). Ad secundam confirmationem notato: quòd acceptio substantiæ pro supremo genere prædicamenti est à cæteris distincta, tametsi in aliquot priorum inclusa. Sunt ergo ista discrimina: primum prædicatio generis est prædicatio superioris de inferioribus: inferiora sunt species, reliqua genera, & indiuidua. Vnde non prædicatur genus substantiæ vltateus de partibus integralibus: vt pote quæ non sunt ipsæ species

species nec in recta linea disposita. Substantia vero prout distinguitur ab accidenti, imo prout dicitur à substãdo, non est superior: & ita verificatur de partibus. Deinde genus multiplicatur in singularibus ad eorum multiplicationem: substantia vero, prout contra accidens non multiplicatur. Non enim valet ista, sunt duæ manus, & vnaquæq; est substantia: ergo sunt duæ substantiæ. Sicut valet, ista sunt duo animalia, & vnumquodq; est viuens: ergo sunt duo viuentia. Vbi est considerandum quòd substantia (prout distinguitur contra accidens) est ens per se. Super hoc additur quòd sit per se substans: & ita extenditur ad rectam lineam. Super hoc apponitur continentia ad inferiora, & sic constituitur specialis ratio substantiæ secundum quòd genus supremum itaq; substantia recte linea vniuersalis est ens per se, substans & continens: quæ omnia nullatenus partibus adaptari possunt. Quàmquam circa primum membrum non tam liberè libenter saltem concederem, verificari substantiam: etiam prout distinguitur contra accidens de partibus integralibus, nisi cum addito partia licet. Et idem dicerem de ente: nempe quòd hæc propositio manus est ens, sine addito non admittatur. Et rationi consonat, quandoquidem nec accidentibus ens nisi imperfectè & cum addito competit. Respondemus ergo, quòd per corpus, & reliqua probatur genus substantiæ competere indiuiduis: non tamen substantiã absolute sumta. Id est secundum se accepta: sic enim immediate omnibus competit. Et sic respondendum ad tertiam replicam. Illa enim immediationes: dispositioni prædicatorum admittuntur: ita enim iacent inter vtrunq; media, quibus velut gradibus ascenditur. Verum prout dicitur à substãdo, ipsa prima: vt Petrus immediatissime est substantia: sed vt distinguitur contra accidens, non immediatim competit secundis. Comparationes vero textuales procedunt de substantiã à substãdo sumta. At hic plurimum aduertendum est circa primam substantiam multiphase nominari. Dicitur enim prima substantia, suppositum, hypostasis, & persona. Quæ in prædicabilibus polliciti sumus, nos hic exposuros. Nam alia, indiuiduum, singulare, ibidem exposuimus. Suppositum ergo dicitur respectu naturæ: quæ in eo suppositatur. Et suppositari nihil aliud est, quam habere in singulari esse subsi-

stentis. Hypostasis vero est nomen græcum, idem prorsus re & ratione equipollens. Prima autem substantia dicitur velut primum subiectum: quod vniuersis prædicatis sine accidentalibus, sive essentialibus substernitur. Persona vero dignitatem quandam suppositi explicat. Est enim persona (vt definit Boetius) natura intellectualis indiuidua substantia. Vnde ab supposito non differt, nisi vt nomen contractius. Nam suppositum, & prima substantia dicitur de omnibus indiuiduis huius prædicamenti. Persona vero tantum de hominibus & angelis.

¶ CIRCA SOLVTIONEM QVARTI quæstio communis est inter theologos, pariter & metaphisicos vtrum Deus in prædicamento reponatur? cuius decisio nobis plurimum prodest. Quoniam rationes, & causæ quæ deum à prædicamento excludunt: quæ, & qualis substantia in prædicamento reponenda est, aperiuunt. Sed aduerte quòd dupliciter aliquid est in prædicamento, vno modo vt quod est illud: alio modo vt principium. Sicut punctum, quod non est quantitas, sed principium quantitatis: & vnitates collocantur in quantitate. Quidam rursus distinguunt, quòd vt principium pertinere potest ad alterum duorum modorum: intrinsecè scilicet vt exempli proposita, & extrinsecè. Vt causæ inquam extrinsecæ: qualis est finis, & efficiens. Sed (meo arbitrata) est abusus distinctionum. Etenim implicat poni quoquo modo in prædicamento, & extrinsecè. Quoniam extrinsecum principium esse, extrinsecèq; pertinere est, intra ordinem prædicamenti non includi. At hæc substantia quoq; est principium extrinsecum omnium prædicamentorum, & tamen non nisi in vno prædicamento ponitur. Præterea si deus vt principium extrinsecum ponitur in prædicamento substantiæ (vt isti volunt) in singulari quoq; prædicamenti reponeretur, vt pote quorum est causæ. Igitur ad quæstionem cum S. Tho. conclusionem respondeamus negatiua. Quæ facile primo ex ante discussis prob. Quæcumq; in prædicamento contenta vniocantur nomine & ratione in substantia vt pote in genere ad illa: & à fortiori in ente: sed creaturarum vniuersitas, & deus in ente, & multo melius in substantia analogatur.

Sed efficacius secundo. Substantia prædicamentalis necessario debet esse finita: Deus autem necessarissime est infinitus essentiæ: ergo nõ queunt eadem in sede locari. Minor tum ex octavo phisicorũ, cum ex. 12. metaph. & ex. 1. seu. præsupponitur. Maiorem exponamus, & ostendamus. Finita essentia vocatur, quæ certos gradus essentielles habet, quod in prædicabilibus summis lahijs delibauimus. v. g. homo habet sex, aut septẽ. est enim rationale, animal, viuens, corpus, substantia, ens. Deus vero habet innumeros. Illud tñ necessario exigi, manifestè conuincitur. Quæ enim plurimos habere potest, species specialissima est: quæ tamẽ habet solũ genus, & differentiam. Genera superiora palã numerata imo per pauca sunt: differentia vero est alter gradus: ergo necessario aliquot præfixos habitura est. Siquidẽ differentia non potest secum infinitos afferre: vt pote forma simpliciter simplex. Præterea non est, neq; imaginabile: quo pacto se gradus infiniti inter se haberent. Vnde tanquam regula vniuersalis effertur. Substantiam infinitã essẽtia in prædicamento non reponi. Dupliciter enim quicquam infinitum est. Primo scilicet in ratione entis, seu quidditatis. Secundo in magnitudine, vt linea infinita. Quæ infinitas minime obstat: quin res in prædicamento reponatur: imo finitum, & infinitum sunt passio quantitatis: & ambo sunt eiusdem speciei. Similis enim extensio (si daretur) est limitatissima naturæ: & tamẽ in prædicamento non extensio, sed definitio pensatur. Si prædicamentum locus foret magnitudinis: infinitam magnitudinem nequaquam reciperet: est autem solum sedes naturæ. Ideo infinita virtus essentiæ, gradusq; naturæ non recipiuntur. Magnitudo vero illimitata, velut limitata recipitur. Præterea omnis substantia hic reponibilis maxime quæq; singularis habet actum, & potentiam, vt pote genus, & differentiam. Illud enim potentia est differentia: & hæc actus illius & speciei. Adhuc enim ipsum genus supremũ habet actus, & potentie misionem. Est enim actu ens, & in potentia adesse, & ad species subtractas: quod non tantum negotium est intellectus: sed re vera quod genus (si ad differentia conferatur) potentiale, & perfectibile est. Haud enim vniuersalium creatio, simul & distinctio pura est intellectus operatio: vt sit factio, seu imaginatio: sed habet in natura fundamentum,

cui intellectus adnitiur. Deus autem sic est purus actus, vt nulla eius ratio, nulla formabilitas nisi falso tanquam alteram perfectiorem intelligi potest. Perfecta enim vt in se imperfecta, necesse est, tunc intelligatur, quod abest a nobis. Vnde impossibile est, deus in prædicamento reponatur. Tertio (vt Auicena affirmat) substantia prædicamentalis debet distinguí formaliter ab esse existentie: scilicet non esse ipsum esse: quod inductiue inuenitur. Vnde quidditas semper conuenit, & propositiones formantur perpetuæ: esse vero ex tempore aduenit. Ita nullius creaturæ esse in prædicamento directe ponitur, sed reductiue. Ratio huius est, quod esse non potest, subire vicem generis, aut differentia nec genus habere, nec differentiam. Generis quidem vt pote quod est vltima perfectio, & actualitas. Genus vero perfectibile: differentia citã non potest, quia esse est effectus formæ differentialis. Præterea si esse existentie differentia, vel quidditas alicuius substantiæ prædicamentalis foret, vniuersalia existerent in rerum natura. Quoniam differentia semper actu competit sua speciei. Deus autẽ est suum esse, sicut animal est quidditas hominis: & sicut est inuariabile, atq; æternum hominem esse animal, ita deum actu esse. His & alijs quam plurimis argumentis constat, Deũ nõ constitui in prædicamento: cui ipsa prædicamentum structura omnino repugnat.

¶ AD ARGUMENTVM principale bene ibidem responsum est. Ad replicam cõcedimus, aliquam ibi actus, & potentie misionem: non sic vt pars actuata, & actuabilis, nec per intellectum in ea designetur: sed quia & tota est in potentia adesse, vel in potentia ad differentias diuisivas, quæ omnia sunt extra essentiam substantiæ. Vnde non sequitur habere differentiam. Sequeretur tamẽ si in ea partem perfectibilem, & actuatẽ, vel per intellectum discernere mus, sed est omnino substantia abstracta simplex. Sicut in animali materia perficitur per formã, & ambæ partes sunt natura animalis: & in homine genus perficitur per differentiam, & ita hæc componuntur ex actu & potentia. Natura vero animalis tota est in potentia ad differentias specificas, sed non ob id dicitur componi exactã & potentia: quia hæc potentia est logica, s. non repugnans: quæ quidem cum actu non cõponit & ita est substantia supremum genus in poten-

tia

tia ad inferiora. Sed quanquam differentiam nõ habet, habet suum modum intrinsecum scilicet per se esse, de quo vltima quæstione huius libri loquimur. Ad replicam vero dicito, poni Christum in prædicamento. Primo quia est verus homo, & vniuocè nobiscum: ergo & nomen est cõmune, & ratio, id est, definitio, & species eadem & per consequens si species quidditative prædicatur, sub illa continetur. Secundo rationes, quæ Deum à prædicamento expellunt, sumuntur ex parte diuinæ essentia, non ex parte suppositi: ex humanitate Christi nulla ratio exclusionis colligitur: ergo. Tertio suppositum ratione sui nõ spectat directè ad prædicamentum. Quod enim de se addit, est esse: vel personalitas, quæ reductiue ponitur. Ergo quod esse Christi existentia quod est deus, hic non collocetur nõ obstat: quo minus Christus homo reponatur.

¶ QUINTO argumento posset quis respondere mixtum & simplex non esse differentias essentielles, & formales corporis generis, sed materiales, & accidentales. Mixtio enim elementorũ non est ipsum substantiæ, sed qualitati. Haud enim elementa manent formaliter in mixto: vt in homine sit ignis, aer, aqua, & terra, sed qualitates. Hæc enim dumtaxat ad consistentiam mixtorum exiguntur. Vnde & ex parte materiæ se tenent, & mixtio accidentalis, non essentialis videtur. Cui congruenti responsioni tempore siue replicabitur, quod licet huiusmodi commissio sit qualitatum: arguit tamen illorum corporum distinctam esse naturam: cõ non accidentaliter talia corpora similitudine postulerent: sine qua nullatenus existerent. Respondeo forsã diuersa essentia, ea corpora esse: non tamẽ cognoscimus aliquam formã vniuersalem, mediam inter viuens, & corpus, quæ hanc misionem exigat. Quæ forma mediante velut quadã differentia, corpus diuidatur: & illa species media, quam singis cõstituta. Si quis vero arbore sic erigere voluerit, vt corpus, per mixtum diuidat: & mixtum per animatum & in animatum non refragor.

¶ AD SEXTVM respondetur, corpus sumi æquiuocè. Significat enim corpus trinam dimensionem, & partẽ substantiæ corporeæ, & integrã: quarũ posteriores significationes sic videntur, profluxisse. Primo enim corpus habet, vt nõ sit in corporeum: sed sit in eo materia, & sic imponitur corpus ad representandũ quicquid non

est spiritus. Ita partes integrales dicuntur corpora, sicut substantia dicitur, quicquid non est accidens. Nisi quod vsus obtinuit vt absolutissime corpus dicatur de corpore hominis: quod non admitterem ego in substantia. Secundum est, quod corpus est natura totalis: & ita est genus. Quo vero pacto differat prædicatio corporis, quando vt genus, vel primo modo dicitur: explicatum fuit cum de prædicatione substantiæ tractaremus.

¶ AD SEPTIMVM argumentum respondetur, quod rationale non verificatur de anima in corpore nec separatu prout est differentia: si d secundum quod dicit quandã potentiam siue radicalem, seu essentialem, siue accidentalem. Quatenus vero differentia est, non potentia sed actum significat naturam quandã. De sensibili vero, & animato philosophandum est quemadmodum de corpore, & substantia philosophati sumus. Quanquam id plurimum arbitror aduertendum, quod substantia prout est genus prædicatur extrinsecè seu identicè de rationali, & de superioribus differentis: extra quarum rationem est. At sumta prout distinguitur contra accidens formaliter, & intrinsecè.

De quantitate.
Tex. 1.

Quæritas est, qua substantia est diuisibilis in partes eiusdem rationis. Est etiam mēsurā substantiæ. Secundum quam cõsiderationẽ hic tractatur. Est autẽ duplex, alia cõtinua, alia discreta. Continua est cuius partes copulantur vno termino communi: vt partes lineæ coniunguntur puncto. Continuum demum est cuius partes actu copulata sunt:

& ex cuius diuisione fit numerus. Discretū vero cuius partes actu inter se diuisæ sunt: vt fenarius habet sex unitates: quarum vnaquæq; ab altera nūc femota est. Vnde discretum est cuius partes non copulantur termino cōmuni.

Tex. 2. *Quantitas continua est quintuplex: linea, superficies, corpus, tempus & locus. Discreta vero duplex numerus, & oratio. At qui de illis tribus prioribus nemo iure dubitabit esse quantitates: vt pote tam manifeste mensuras substantiæ existentes. Linea enim mensurat longitudinem: superficies latitudinē: corpus habet trinam dimensionem. Siquidem ipsa linea est in se longitudo, superficies latitudo: corpus his addit profunditatem. At nō æque perfecti sunt, quantitates esse continuas: sed profecto partes lineæ copulantur puncto tāq; termino communi: partes vero superficiei lineæ: partes corporis superficie. Præterea si linea scindatur, iam partes nō erunt vna linea, nec totalis: sed due. Non ob aliud nisi quia iam partes puncto nō copulantur & cōnectuntur: ergo quando erat vna: partes copulabatur. Itaq; in his cōtinuitas reperitur. Tempus quantitas est, vt pote mensura. Nam si queritur quanta sit vel actio, vel vitæ: ex tempore longa, vel breuis dicitur. Vt actio dicitur quæ multo tempore peracta est. Partes præterea copulantur instanti: vt tempus præteritum futuro coniungitur instanti præsentis. Locus autē est mensura locati: & sicut locatū est cōtinuū, & habet partes continuas, ita & locus.*

Tex. 3. *Inter discretas vero numerus citius frequenter mensuret, nō potest, an sit quantitas abstractari. Mensurat autē multitudinē, cuius partes non copulantur. Quia partes sunt unitates, inter quas nihil iacet, quod terminus cōmuni vtriusq; unitatis possit esse. Oratio vero vocalis (de qua dumtaxat quantitas asseritur) eo prob. esse quod longa, & breui, syllabæ*

mensuratur. Et cum syllabæ se invicem sint, cōstat esse discretum.

Tex. 4. *Rurfus inter quantitates: alterius partes habent positionem in toto, alterius non habent. Illa sunt linea, superficies, corpus, & locus: ista vero tempus, numerus, & oratio. Habere autem partes positionem in toto est, vt hæc pars sit superior, illa inferior, ista retro, illa anterior, altera sinistram, altera dextram. Quod non habent unitates in numero, nec partes temporis: tamen si ordinē prioritatis habeant. Vt duo prius quā tres: præteritum priusquā præsens, vel futurum.*

Tex. 5. *Rurfus quanta: aliud est per se, aliud per accidens. Quanta per se sunt ea, quæ habentur diximus: cetera vero, per accidens, vt album.*

Tex. 6. *Quantitati vero nihil est cōtrarium: vt patet inductiue. Quid si de magno obieceris, quod opponitur paruo, notato. Magnū absolutē sumtū idē esse, quod quātū, siue continuū, siue discretū, & sic non opponitur illi parū. Alio modo accipitur vt indicat excessū, & ita opponitur: nō tamē cōtrariē, sed relatiuē. Quod multipliciter probatur. Primo quia aliquis mons dicitur paruus, formica magna: cum mons sit lōge maior formica. Nimirū quod ille mons respectu aliorū montium paruus est. Hæc vero formica alij relata magna est. Deinde in pago dicimus esse multos homines, vel in domo, in ciuitate autē paucos, vel in foro: cū multo plures in ciuitate, quā in vice: & in foro, quā in domo sint. At respectiue dicimus, & hic multos adesse, & illic paucos interesse. Præterea si hæc contraria forent idem, simul cōtraria susciperet. Quod nec substantiæ cōpetit: vt pote quæ successiue dicitur ea suscipit. Simul enim contraria eadem in esse, non possunt. Sequella tamen prob. Quia idē simul est magnū, & paruum. Vt idem vir est magnus respectu pueri: & pusillus respectu gigantei: quinimo sequitur idem sibi ipsi contrarium esse: quia idem est magnū, & paruum. Igitur relatiua sunt, vel si quanta sunt: nihil illis contrarium est, cum simul eadem rei competant. Quod etiam respondendum est: si de loco opponas: quia inferiori opponitur superior. Nēpe quod in quantum loci quanta sunt, & ambo superficies: superior autem, vel inferioris*

relationes

relationes videntur. Quo circa sequitur, nullam quantitatem esse magis quātitatē, aut quātitatē altera. Nullū tempus magis tempus altero tēpore. Nullum numerum magis numerum alio.

Tex. 7. *Est autem propriū quantitatis, vt secundum eam res æquales, vel inæquales sint, & dicantur. Vt duo homines æquales, vel inæquales: si sunt eiusdem, vel diuersæ magnitudinis. Secundum autem albedinem, & similes qualitates res non æquales, sed similes appellantur.*

EXPOSITIO.



QUANTITATE post substantiam opportune mihi tractari videtur: quod inter omnia accidentia corporea (quæ tamē nobis prius innotescunt) primū est: & forsitan cunctis maioris entitatis. Ens enim inæqualiter cōpocrit prædicamentis. Et reliquis subsequētib; istud præstare manifestat (mea sententia) ipsius quantitatis moles, corporeitas, & vastitas simul & capacitas ad vices substantiæ exequendas. Vnde in altaris sacramento hoc accidens absq; substantia subsistit, & cetera accidentia, vt colorē, saporē, odorem, figurā fulcrit atq; sustentat. Is tamen quantitatis tractatus multus est, adeoq; profusus: vt integræ, & plures disciplina eam euoluant, & versent. Scilicet mathematica. Arithmetica discretam, geometria cōtinuā. Quare non est in dialectica exactus de ipsu sermo à nobis efflagitandus: sed vt aritico, & cōpendioso (nō tā ea quæ in se quātitas plurima habet, quā quid substantia ea mediāte habeat) scrutemur. Quia eam in abstractio mathematica cōsiderāt, nos autem secundum quod de substantia prædicatur. Quamquam non possumus, non aliqua ipsius quantitatis intrinseca ad maiorem nostri tractatus notitiā perstringere. Tripliciter enim cōsideratur: primo vt est accidens naturale substantiæ corporeæ, vt pote prima passio propria illius. Primū enim eā consequens est esse quātitatē. Vnde cum de subiecto, & propria passione eadē disciplina disputat, naturalis philosophiæ interest eam hoc pacto discutere: cuius est substantiā corpoream perpendere. Alio modo ingenere se-

cundū quod est accidens substantiæ. Sic nos, & metaphisicos complectitur. Tertio est subiectum proportionis: quemadmodū ad mathematicas spectat. Sed illius materiam, ita metaphisici, et dialectici sibi partiuntur: vt cum quātitas sit diuisio vna, & mēsurā substantiæ. Primus philosophus eius diuisionem consideret, dialecticus vero mēsurā. Sed quia diuisionis notitia valde vilis, & cōspicua erat: ambo breui sermone in textu amplexi sumus. Igitur quantitas est diuisibilis in partes eiusdem rationis, vel quæ substantiā diuisibilis est in partes eiusdem rationis. Vt lignū infrustra: quorum quodlibet lignū sit, & appelletur. Substantia quidem corporea (de qua solimodo definitio loquitur) sicut primo composita est ex materia & forma, ita in cas primo diuiditur. At non sunt ambæ partes eiusdem, sed diuersæ rationis: altera actus, altera potentia tamen quādo hæc substantia realiter in partes essentielles distribuitur, non tam libenter istud diuisionem appellarem: quam realem. corruptionem, atq; interitum. Secundo constat ex partibus integrabilibus: quæ in hoc (quod est esse quantitas) omnes vniuersaliter conueniunt. Quæ quidem diuisio non competit substantiæ, nisi mediāte quantitatē. Per se enim sumta indiuisibilis est: nec extenderetur, nec locum repletet: sicut nec angeli replent. Quod si mors diuisio non est (vt diximus) sed corruptio: absq; modificatione potest quantitas hoc pacto desiniri. Est quia substantia realiter est diuisibilis. Vnde & in predicabilibus tenuimus, solum vnum numero (quod quidē est quantum continuum, vel discretum) realiter posse diuidi. Quia resolutio totius non partitio (meo arbitrati) sed corruptio est. Quibus id tamen displicuerit, poterūt diuisionis quātitatis qualitatem illis verbis exprimere: in partes eiusdem rationis. In quo sensu & definitio philosophi in metaphisica tradita intelligitur. Quātū est diuisibile in ea quæ insunt: quorum vtrūq; vnum quid aptum est esse. Vltima particula partes essentielles excludit: vt pote quæ ab se diuisæ non permanent. Forma enim cum à materia separatur, desinit esse: & corpus fit etiam aliud: quippe distinctam iam formam habens, & demum ingenere partus illa forma, & materia vt materia est, non sunt apte seorsum vnaquæq; manere, nec materia absq; forma, nec forma sine materia: demta anima

rationali. Partes vero quantitativæ per se sunt dispartitæ. Ideo dixit: quorum unaquæq; pars nata est, per se superstes esse. Prima vero particula forsitan propter elementa adiecta est: quoniam mixtum dicitur dividi in elementa, esseq; ista, utcumq; partes illius: cum tamen re vera (ut ex posuimus) non sint in illo nisi secundum suas qualitates. Unde divisio nisi (si est in elementa) non est in ea quæ insunt: sicut est divisio quantitativæ: cui omnes eius partes inherent. Licet proprie resolutio illa vocetur, non divisio. Quod ea de causa duntaxat habet aduerto, ut deinceps proprie dialectici loquantur. Secundæ definitio est, quantitas est mensura substantiæ: ut pote qua de magnitudine, vel multitudine substantiæ certiores fieri consuevimus. Ut quam magnus, vel nanus sit homo, per eius quantitatem innotescit. Ut si bicubitus est, vel tricubitus. Si viginti, vel triginta homines in platea decumbent. Sed duplex est mensura sane intrinseca, & extrinseca: illa est quæ rei mensuratur in se. Ut longitudo, & latitudo insunt substantiæ: per quas eius proceritatem metimur. Extrinseca non inest, sed circumiacet. Ut locus, v. g. vas aquæ mensurat aquam, per vas enim quanta sit aqua, patefcit. Quod tamen, nec eius superficies concava (qua aquam tangit) non inhaeret aquæ. Ambæ mensuræ (ut constat) reperiuntur in quantitate, & de ambabus intelligitur definitio. Partitur quantitas in discretam, atq; continuam: utraq; enim est divisio, atq; mensura: & utraq; dividitur in partes eiusdem rationis: continua in quantitates: discreta in unitates: quæ omnes eiusdem rationis sunt. Et nihilominus differunt: quod continua dividitur in partes, quæ sunt in ipso toto continua. Ut homo dividitur in brachia, collis, & caput: quæ continuantur in toto. Et si dividerentur, desinerent esse continua: & fierent discreta. Ex divisione namq; continui fit numerus, & continuari partes in toto (ut clarius loquar) est univcrsas esse unum numero. Discreta quantitas dividitur in partes: quarum unaquæq; ab alia seiuncta est. Ut septenarius dividitur in septem unitates, quarum nulla cõtinuatur alteri. Et utraq; etiã est mensura. Sed quia mensura debet adequari mensurato, secundu diuersitatem mensuratoris, diuersæ mensuræ assignandæ sunt. Et primo res mensurata aut est vna, vel plures: unius mensura est quantitas continua, plurium vero discreta. Et ideo sicut res vna partes habet

cõtinuas: ita & quantitas cõtinua. Et sicut pluralitatis partes segregatæ sunt, ita & quantitatis discreta. Vnaquæq; harum partitur in suas species: cõtinua in lineam, superficiem, & corpus, & tẽpus, & locum: discreta in numerum, & orationem. Linea est longitudo nullâ latitudinẽ habens: quæ duobus punctis clauditur. Cuius partes, ut duæ mediæ partes copulatur termino cõmuni. Superficies vero est lãga, & lata: ac si fingeres ex protractione unius lineæ versus aliquod latus produci. Cuius proinde partes copulatur lineæ: quæ respectu illius est (velut punctum in lineam) indiuisibilis. Per hunc modum ceteras species cõ textu prosequitur. Quarum oratio est, quæ minus quantitas apparet: cõmuni surari potius tẽpore: quæ mensura videtur. Sed cõ multipliciter possit cõsiderari, nẽpe & materia liter, secundu quod est vox cõplexa, & formaliter ut significatiua, & ut actio loquẽtis, et passio itẽ aeris (secundu quas ad alia prædicamẽta pertinet) hic accipitur, secundu quod syllabæ diuersæ partim breues, partim longæ separatim ad cõpositiõnem unius orationis cõfluunt, cõeuntq;: Quæ proinde simpliciter in hęc modum definit. Oratio est discretio elementorum, id est, syllabarum sibi inuicem succedentium: quorũ alteri nũ est permixtum. Quæ quidẽ oratio & extrinsece tẽpore mensuratur: & intrinsece se ipsa: secundu quod syllabæ natura sunt longæ, vel breues. Unde & carminũ varietas promanat. Huius distinctionis & specierum sufficĩentia ex natura quantitatis decernitur: quæ est esse mensura. Ex quo etiã velut ex fundamento & pcedẽs distinctio in cõtinuam & discretam deriuata est. Nam quot fuerint mensurata in genere, tot sunt necessario mensurata. Quantitas cõtinua mensura est unius. Si hoc unum permanens est, mensuratur in lineam, superficiem corpore & loco: si successiuum tẽpore. Multitudo vero (quæ discreta metitur) si permanens, numero: si successiua, oratione. In textu ponitur secunda quantitatis divisio velut in accidentia. Et quidẽ habere partes positionẽ est hic vel illic in toto eas esse dispositas. Ut ac superius, illa inferius: & ut plane loquar) huiusmodi dispositio est situs partium in toto. Habent & situm, & diuersam dispositionem partes in ordine ad locum. Alium situm, & dispositionem quo ad locum dico, cum sedeo, alium cõ iaceo, vel sto: & tũ partes inter se semper eundẽ retrobiq; sitũ, eandẽq; dispositionem seruant. Semper brachia humeris affixa sunt: stomachus collo appen-

appensus, & sic de alijs. Ille situs localis, & mutabilis constituit peculiare prædicamentum: is vero partium inter se permanens est dispositio, de qua hic agimus. Sunt autem sex differentie, dispositionis scilicet supra & infra, destrum, & sinistrum, ante, & retro, quæ sic deducuntur. Duo postulat huiusce proprietates, nempe ut quantitas sit continua, & permanens. Primum nemo ambigit: secundu constat. Quia dispositionem inter se habere non possunt, nisi quæ actu sunt: qualia neutiquam erunt, si successiua sunt. Tales sunt tantum quatuor species sane lineæ, superficies, corpus, & locus. Sed quia hæc dispositio est partium inter se: non in ordine ad aliud: & exclusiõne ad aliud idem est superficies & locus: manent tantum tres species dispositionem habentes, lineam, superficiem, & corpus. Igitur lineæ ut pote longitudini correspondent inferius & superius: superficies, tanquam latæ, amplaq; destrorsum & sinistrorsum: corpori velut profundo, ante & retro. ¶ In textu ponitur tertia divisio nõ quantitatis, sed quanti. Triplex enim quantum dicitur: ipsa quantitas, in qua (ut in questione patebit) idem est concretum & abstractum: scilicet quantitas est quanta, & lineæ est longitudo, & longæ. Secundo ipsum subiectum quantitatis est quantum. Tertio multa accidentia, quæ sicut denominatiue materialia, ita quanta appellatur ut albi, dulces. Priora duo sunt quanta de per se, primo de quantitate nemo dubitabit esse quantum de per se: sed & subiectum esse constat. Haud enim quantitas est accidens commune substantiæ corporeæ, sed proprium. Unde etsi nõ est realiter quanta sit, sicut quantitas, de per se tũ quanta est sicut homo de per se risibilis. Albi autẽ & similia sunt quanta de per accidens: quoniam ratione duntaxat subiecti talia nuncupantur. Sed obieciẽs de tẽpore & oratione, quod sint quanta de per accidens. Ut pote quæ nec sunt subiectum quantitatis, nec quantitates. Illud est manifestum: hoc prob. Primo tẽpus nõ est per se diuisibile, sed ad divisionem motus: rursus motus ad divisionem spatij (quod exemplis nullo negotio clarescet) ergo est quantum de per accidens. Cõfirmatur: istæ hæc species in metaphisica inter quantitates de per accidens cõputantur. Hinc obiectiõni damus (si quantitas per suam naturam cõsideretur) hæc nõ esse quanta de per se (ut argumẽtum euincit) quippe quæ nec diuisibilia per se: at si ratione mensuræ eas (ut in p̄sentis) speculamur quantas sunt de per se: ut pote necessariæ mensuræ di-

stintarum rationũ. Tẽpus enim metitur motus, & uniuersaliter res & cõtinuas & successiuas: oratio vero res, & successiuas & discretas. Cetera in textu constant planissime.

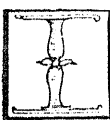
Utrum textus quantitatis babeat verum?



PARTE NEGATIVA
 ua contra definitiones arguitur. Estẽtia quantitatis nõ est, ut sit divisio, sed extẽtio substantiæ: quæ mediã te scilicet habet partem materie extra partem: ergo definitio ex acta non est. Antecedẽs prob. Prius est partes extẽsas esse, atq; impermixtas: quæ esse diuisibile. Sicut enim diuidi est segregari vnã partẽ ab alia: ita diuisibile esse est habere partes potentia segregatas. Quod est extẽsum. Et cõfirmatur. Quod est inextẽsum ut punctum, & inlãs, omnino est indiuisibile. Fundamẽtum ergo diuisibilitatis extẽtio est: & per cõsequẽs hæc est natura quantitatis. Cũ natura uniuscuiusq; sit in eo primũ & reliquorũ fundamẽtum. Secundo substantia habet de se partes extẽsas et est diuisibilis: ergo nõ per quantum titatẽ. Antecedẽs probatur. Integra quantitas subiectatur in substantia, & singule partes quantitatis in singulis partibus substantiæ. & tũ prius natura est subiectum quæ accidens: ergo prius natura substantia habet partes extẽsas & diuisibiles, quæ quantitas. Tertio totũ heterogeneũ nõ est diuisibile in partes eiusdem rationis, sed diuersarum. s. in caput, & vtrũ & crura: quæ sunt (ut constat) differentis rationis: & tũ hæc eius divisio est divisio quantum tũ cõtinui. Cõfirmatur numerũ est quantitas: & tũ nõ est diuisibilis: sed itã diuisus? quid enim est diuisum esse, nisi partes singulas seorsum existere: & tũ unitates seorsum existunt, & impermixte. Quarto in secunda definitione, Ratio mensuræ nõ uniuoce sed analogice cõpetit cõtinuam & discretam: ergo male quod est genus (ut quantitas est) definitur per id, quod sibi est analogum. Antecedẽs habetur. 10. metha. tex. 2. Cõfirmatur ratio mensuræ nõ est natura quantitatis, nec propria passio: ergo definitio nec descriptiua est. Antecedẽs prob. Nõ est quantitati cõuertibilis: ut pote cõpetens maxime unitati: quæ nõ est quantitas, sed principium quantitatis. Secundo quia proprie cõuenit tẽpori & loco: quæ non sunt per se quantitates.

¶ IN DIVISIONEM PRIMAM QUANTITATIS. Linea est quantitas continua: & tamen nullus est terminus communis, quo partes copuletur: ergo. Maior prob. Quicquid est in linea est pars lineæ & per consequens diuisibile: sed punctum est omnino indiuisibile: ergo. Confirmatur. Partes continui sunt infinite, quia est diuisibile in infinitum: ergo essent infinita puncta. Sexto numerus non est quantitas: ergo falso inter eius species computatur. Antecedens probatur. Componitur ex unitatibus, quæ sunt indiuisibiles: & tamen indiuisibili (vt habetur tertio philosophorum) additum indiuisibile non facit quantum, nec extensum. Confirmatur numerus est passio entis: ergo non est ad hoc prædicamentum restringendus. Antecedens prob. Constat ex unitatibus: & tamè unum sequitur ens, imò unū & multa sunt proprietates entis: & in ea diuiditur: multitudo autem est numerus: ergo. Septimo locus est frequenter discretus: quando scilicet medietas in aere, altera in aqua. Octauo augmentatio & diminutio sunt motus contrarij: ergo habent terminos contrarios: termini sunt quantitas: ergo quantitati aliquid est contrarium. Et confirmatur. Quantitas est maior & minor: ergo suscipit magis & minus. Octauo adhec plurimæ aliæ proprietates assignantur quantitati. scilicet longum, breue, finitum, & infinitum, & similia: ergo diminutus est textus.

¶ IN CONTRARIVM est auctoritas philosophi hæc ipsa & si non est in verbis sensu eodem asserentis.



¶ IN HAC QUÆSTIONE si tantulum profusus fuero, id cause est, quod quantitas notitia finitū & difficultatum decisio, quæ circa eam ventiletur plurimæ sunt utilitatis. Præmissa ergo conclusione affirmatiua quæstioni. Primum argumentum inquit, quod solet exquisitissime inuestigari: quid scilicet quidditas quantitas existat? Quinque autem videtur esse in quantitate: quorum primum ponamus (quod rationi consonat) esse extensionem partium: secundo earundem diuisibilitatem: tertio quod sit finita vel infinita (vt habetur primo philosophorum) quarto æquale vel in æquale: quinto mensuram. De his vicinis tribus apud omnes in cõfesso est proprietates esse, nõ naturam. Nã est s. lbo. 1. p. qu. 1. 29. & in tractatu de loco asse-

rat rationem quantitatis secundum quod quantitas est, esse rationem mensuræ, intelligitur scilicet dum considerationem logicam (vt nos vltro fatemur) nam absolute cum ratio mensuræ sit relatiua: quantitas vero accidens absolutum: non potest mensura esse quantitatis natura. Sed vtrum ex duobus prioribus pro essentia habeatur inter graues viros sub iudice manet. Mihi vero similis videtur vt quantitas sit extensio: & in hoc eius natura consistat: quod est habere partes extensas. Et quia est genus supremum non potest exacte definiri: sed describi: quod non melius quam argumento inducto in contrarium patere potest. Nam meo videre est efficacissimum. Hanc extensionem sequitur, vt sit diuisibilitas. Quicquid tamen huiusce ambiguitatis veritas habeat, id peculiariter in hoc prædicamento reperitur, vt quantitas sit quanta & abstractum, conuertitur. Quod in alijs non offendimus. Albedo enim non est alba, aut actio agens. Quod quidem ex singulari natura quantitatis promanat. Quæ cum sit extensio vel diuisibilitas: debet habere partes eiusdem se cum rationis, id est, accidentiam substantiam. Omne autem habens partes est diuisibile in illas: omne autem diuisibile & consimiles partes habens est quantum, id est, magnitudo & quantitas & quanta est, & linea longitudo, & longa, superficies, & latitudo & lata. Vnde quantitas est apertissima & modum substantiæ subire, & absque subiecto considerari. Quo circa cum quantitas sit diuisibilis in partes eiusdem rationis: hoc bipartite intelligitur. Nempe & quod secundum se ipsam in abstracto sumta sit diuisibilis, & quod substantia mediante ea sit corporaliter extensa, diuisibilisq;. Et quia quod alicui de se inest, prius conuenit quam alteri, diuisio conuenit prius quantitati quam substantiæ. Vnde cum quantitas inherens substantiæ, habeat duo. scilicet existentie (quod est illi inherere) & esse diuisibile, extensum ve. Esse existentie datur sibi ab substantia: non autem esse diuisibile. Contra eum substantia habeat duo. scilicet, & extensam esse: primum sibi de se competit: secundum per quantitatem. Et ita quo ad esse prius est substantia quantitate: quo ad diuisibilitatem prior quantitas substantia. Ad argumentum ergo secundum hanc distinctionem respondeto substantiam, & partes eius priores quidem esse in existentia: non autem in esse diuisibiles.

¶ PRO

¶ PRO SOLVTIONE TERTII NOTATO: hæc nomina homogeneum, & eterogeneum greca esse: & conditionem totius & partium exprimere. Homogeneum est cuius partes sunt eiusdem rationis cum toto: quod quidem ex nomine cognoscitur: si diuisa scilicet eandem naturam & nomen, quæ totum (vnde abscissa sunt) retinent. Vt aqua, aer & ignis: qualibet pars aquæ est aqua. Eterogeneum vero est cuius partes differentis ab toto rationis sunt: quod in viuentibus contingit. Quæ sicut variæ edunt operationes, ita diuersas potentias ab natura dotata sunt: quibus eas eliciant, & exercent. Vt arbor habet radices, stipem, ramos, folia, fructus: animal sensus, caput, pedes, & venter. Hoc autem sanè vt partes disparatis rationis sint, multas habet veras expositiones. Primo intelligitur quo ad operationes & per consequens quo ad nomen. Radices enim suggerit humorem, truncus ramos emittit & robur est arboris: folia fructus tegunt, atque tument: & distincta nomina vnumquodque sortitur. Quod facilius est in partibus animalis philosophari: vt pote quarum diuersitas atque necessitas operationum multo nobis & conuenientior & patentior est. Secundo vt habeant diuersam figuram ad distinctum actum, eliciendum ab natura præstitutam. Quæ omnia homogeneis desunt: quorum singulae partes eandem proorsus actionem quam totum, & non aliam efficiunt, eademque figuram donantur. Ignis enim rogosurit & quodlibet frustulum ignis: amboque ignes appellatur. At vero quoad essentiam & naturam omnes partes etiam eterogeneæ sunt eiusdem nature, id est, per eandem formam essentiali & per eandem materiam primam: tamen si forma illa in distinctis partibus materiæ differentes faciat actus. Quod in anima nostra experientia docete inuenitur. Quæ in stomacho cibum decoquimus, in iecore digestum atque decoctum in sanguinem conuertimus: in arterijs sanguinem in carnem congelamus, atque coagulamus. Deinde quo ad quantitatem omnes sunt pariter quantæ: extensæ scilicet atque diuisibiles. Vnde consimiliter nuncupantur vniuersæ & quantæ & integrales. Itaque eterogeneæ partes differentis rationis esse intelligitur quo ad aliqua non quo ad omnia. Et sic argumentato. Respondetur. Quamquam his non obstantibus potentia vt sensus differunt specie secundum quod sunt potentia. Sed hoc est alterius loci ex-

plicare. Confirmationi dico quod omnis numerus componitur materialiter ex unitatibus: omnis autem pars materialis cum sit rei intrinseca, debet illi vnita esse: vnde unitates (quam diu partes sunt numeri) non sunt ab toto seimta, ita vt vnæque; diuisa ab illo subsistat: sed sunt in toto numero & per formam totius, ab reliquis quidem unitatibus discontinua, ab toto vero nulatenus actu diuisa. Ideo nullus numerus est diuisus: sed omnis est diuisibilis in ea, quæ insunt. Nãly in esse non intelligitur strictè (alias solum quantitati continua conueniret) sed est sensus, in ea quæ ibi formaliter sunt. Ad confirmationem igitur respondemus: quod diuisum esse est, quod partes ab toto & non solum inter se actu separate sint. Quod numero eiusque unitatibus minime competit. Haud enim unitates sunt partes numeri, nisi solum quam diu sunt intra totum numerum.

¶ CIRCA QUARTVM ARGVMENTVM operæ pretium existimo fore naturam mensuræ (res inter philosophos multum agitata: & vix vnquam satis cognita) quantum breui potuerit, dialecticis exponere. Mensura proprie est ratio cognoscendi alicuius quantitatem. Mensura enim est mensuratum præ se quantitatem sonant: idco proprie in quantitate inueniuntur. At vt mensura possit esse ratio cognoscendi alteram (par est) ipsa sit cognita, atque certa. Nam quod aliud manifestat, maxime secundum id quod manifestat, debet esse multo notius & patetius illo: & denique velut fulgentissimum lumē: quod de se, & non rursus alia luce vel splendore conspiciatur. Vnde oportet quod mensura exacta atque perfecta non sit quantæ, nec omnino quantitas. Omnis namque quantitas est mensurabilis: vt pote de cuius magnitudine rogari potest quanta sit. Et ita de linea querimus quam breuis vel longa sit: de superficie quam lata de corpore quam profundum. Quod quidem necesse est certiori aliqua mensura dignoscamus. Non ergo mensura debet esse quantitas. Sed illud erit apertissima mensura quod mensurat & non mensuratur: vt pote in illo genere adeo certum: vt nihil certius sit. Quoniam mensura est clarior & mensuratum obscurius. Quid ergo in quantitate reperiri, potest non quantum: quod mensura dumtaxat possit esse, non etiam mensuratum, nempe id, quod est pars, est indiuisibile. Tale autem solum est vnitas. Pars in primis vel esse aptum, vt pars sit,

G 5 debet

debet esse: quia optime, naturaliter, intrinsicèq; vnum quodq; suis partibus mensuratur indiuisibile vero vñu necessarium erit. Ne si diuisibile fuerit, quantum sit, ac proinde mensuratum. Omne enim quantum est mensurabile. Quo circa punctum in linea & instans in tempore licet indiuisibilia sint: quia non sunt partes: non apta sunt ad mensuram manus obeundum. Sed mensura ratio maxime competit vnitati: in qua ambæ conditiones conueniunt: ut pote pars numeri & indiuisibilissimo sola vnitatis perfecta mensura est. Sed obijcies illico: ergo quantitas præsertim continua non est mensura: ut pote & diuisibilis & reuera mensurata. Secundo quod falso per mensuram in textu quantitas describitur. Verum scito: quod quamquam exacta mensura sit vnitatis, ad illius tñ similitudinem est etiam apta mensura: quod est pars, & velut indiuisibile aliquo in genere sumimus: quo probe tamen totum innotescat. Et admetiendum spatium aliquod vtimur leuca, stadio, passibus, pedibus. Pes in hoc genere vnitatis mensura est: simpliciter quidem diuisibilis, a nobis tamen tanquam indiuisibilis sumtus & non mensuratus: sed vt certissima & irrefragabilis regula captus. Idem in ponderibus & numis mensura sunt, mercium, & rerum venalium iudicatio. Per hunc modum quætitati & continuæ & discretæ ratio mensuræ perfecte adaptatur. Nempe vt in vtraq; aliquid detur: qd solum sit mensura. Rursus hæc est duplex alia quæ tantummodo mensura sit vel secundum se, & quo ad nos, vt vnitatis, vel quo ad nos tantum: vt illud quod dudum ipsi dicebamus velut indiuisibile sumi: alia est mensura & mensuratum & de se, & quo ad nos vt leuca: quam constat & mensurare distantiam & statim mensurari. Huius conditionis est omnis quantitas: quæ cum sit quantitas & pariter mensurata: linea mensurat longitudinem substantiæ, & ipsa palmis vel digitis mensuratur. Ex quo inferes primo, quod ratio mensuræ maxime competit vnitati, & ratione illius quantitati discretæ priusquam continuæ: vnde quantitas continua mensuratur per discretam. Linea enim est tricubita aut bicubita. Discreta vero adeo de se nota est: vt nemo pene eius quantitatem metiatur. Quis enim vnquam inuestigat, quanta sint decem, vel quot sunt viginti: sed frequenter rogamus quantum est is homo vel illic. Vnde ratio propria quætitatis, id est, quod

sit extensa vel diuisibilis prius actu cõspicitur continua quam discreta. Nam ex diuisione, actuali continua resultat discreta: & tamen prius est quantitas continua, quam diuidatur, seu prius est diuisibilis: quam diuisa. In ratione vero mensuræ discreta antecedit continuam. Secundum inferes, quod omnia fere quætitas est mensura imperfecta. Haud (inquam) ita certa, quin per alterum quanta ipsa sit, innotescat. Tertio sequitur ratione mensuræ non sic esse proprietatem quætitatis, vt risibile: & admiratiuū hominis, quando quidem principalis vnitatis conuenit, quæ non est quantitas, sed eius principium. Ac demum quinto rationem mensuræ quætitati analogam esse: non modo quod prius vnitati, & posterius quantitati: illi perfecte, huic aliquatenus imperfecte: verum quod inter ipsas quantitates, prior dicitur de discretæ, quam de continuæ. His de mensura quantitatis paucis expositis aduertito, qd analogia proportionalitatis assumpta dicitur mensura in alijs generibus, quod in illis perfectissimum & simplicissimum est. Quoniam cum mensura sit ratio inotescendi per quod in quouis genere perfectio ceterorum quanta sit, patefecit: vnde optimo illi mensura nuncupatur. Ad quod officium exercendum apta est perfectissima singulorum generum species, vt in animali homo, in colore albedo. Quoniam quanto reliquæ his appropriat: tanto perfectiores esse cogoscuntur. Semper quidem mensura est quantitatis: sed quætitas est duplex, alia mollis (vt dicunt) alia virtutis sine essentialis sine accidentalis. Et sicut quætitas mollis id est, corporis proprie quantitas est, ita mensura proprie est dicitur: vt in genere quætitatis. Quantitas vero virtutis similitudine quantitas appellatur, eodemq; gradu illius mensura altera species ponitur. Igitur argumenti quarti antecedenti concessio negatur consequentia: quia non est definitio quidditativa, sed descriptiva. At nonnulli arbitrantur propter hanc objectionem Aristotilem non ex definitione quantitatis prædicamentum præsens inchoasse, sed ex diuisione, ratum mensuræ naturam analogice quantitati in genere sumptis competere. Prima confirmatio dicitur esse proprietatem quandam, quatenus ex quantitatis principio dimanant. Secunde confirmationi & satis in cõmẽto diximus & adhuc dicemus. Sed replicatur: si hic quantitas in prædicamento secundum quod est mensura,

collocatur, & vt sic non est vniucocum: sequitur non esse genus: & per consequens vel non reponi, vel æquiuocum in prædicamento poni. Dicitur qd quantitas & quælibet res ponitur in proprio prædicamento secundum suam naturam: non secundum proprietatem aliquam. Vnde quætitas non collocatur hic secundum quod est mensura, vel proportionabilis: sed secundum quod est extensio, vel diuisio: & ita ponitur vniucocum, & genus: sed in hoc genere dialectici non tam cum considerant essentiam illius, quam proprietatem. Haud ideo tamen secundum hanc proprietatem in prædicamento collocatur. Imo vniuersaliter dialectici in naturis prædicamentibus principaliter ordinem prædicandi, atq; subijcendi meditantur: quæ est ratio naturis admodum, accidit talis, & extrinseca: sed non propterea species & genera secundum accidens in prædicamento reponuntur. Nam longe aliud est in natura collocata aliquam rationem propriam considerari, & aliud secundum similem rationem, in prædicamento collocari. Collocatur enim secundum suas entitates reales: consideratur tamẽ in illis ordo, dispositioq; rationis.

¶ CIRCA quintum argumentum natura continui referenda est. Quod sicut est vnum numero. Ita omnes partes maxime quantitatis (de quibus hic sermo habetur) non tantum componunt vnum, sed sunt ipsum. Vnde non sunt actu plura: sed potentia. Quia possunt scilicet, ex vno continuo multa fieri: vt pote si in duas vel quatuor partes scindatur. Haud tamen actu iam plura facta sunt, quia nondum diuisio exercita est. Et ita quantum non est diuisum sed diuisibile. Itaq; partes sunt in potentia. Quod est quælibet posse seorsum ab toto seiuicem existere, suūq; esse habere. In toto namq; quam diu permanent, idẽ esse (quod totum) habent. Vnde vniuersæ quidem sunt actu partes, id est, actu componentes, & in toto tñ sunt in potentia. Quoniam esse actu partem continui, est non esse actu per se. Nam esse in actu est in se iam seiuicem ab toto illam partem existere, vt euenit quado absconditur. Quo circa partes continui realiter non copulantur vno termino communi: sed secundum rationem. Nam realiter copulantur, quæ sunt entitates distinctæ. Realiter quidem continuantur, & continuari est idem, prorsus esse, copulatio vero multo minus est quam continuatio. Ea copulan-

tur realiter, quæ cum sint duo vel plura, realiter vniuntur, vel sunt contigua. At partes continui non vniuntur: sed sunt penitus idem: sed dicitur copulari, quatenus nos duas, vel plures partes continui sumimus, ac si per se existèrent: & ad integrandum totum coniunguntur: re aut ipsa non copulantur. Ideo sicut partes sunt in potentia, & copulatio est solum secundum rationem: ita necesse est, intelligi punctum esse continuatiuū seu copulatiuum, scilicet secundum rationem. Quo circa sicut non est inconueniens, infinitas partes continui esse: quia sunt in potentia: ita nec infinita puncta. Partes vero esse in numeras intelligitur, si diuisio per partes proportionales procedat, non dari tot, quin plures & partes, & puncta dari queat. In linea quidẽ duo puncta sunt actu initiatiuum & terminatiuum: at in potentia absq; numero continua.

¶ PRO SOLVTIONE sexti aduertito: qd quantitas discreta componitur ex indiuisibilibus scilicet ex vnitatibus: continua vero & si indiuisibilia habeat, non constat ex illis (vt illico patebit) sed opus est, nosse, quid sit hæc vnitatis, & quomodo indiuisibilis: quod exemplo manifestissime constabit. Dicimus enim decem ligna: quæ quidẽ diuiduntur in singula: quorum quodlibet est vñu. Vnde huius denarij vnitates sunt ipsa ligna: & tamen lignum (vt pote continuū) diuisibile est: non tamen diuisione discreta, sed cõtinui, scilicet in partes cõtinuas. Hæc est enim diuisio continui. Itaq; vnitates eo pacto indiuisibiles sunt quo numero diuisibilis est: sane in alijs vnitates. Nam materialiter vna quæq; sumpta potest diuidi: cum materialiter vnitatis sumpta sit vniuersumq; continui (quod anumeratur) quantitas. Itaq; vnitatis non vnde quæq; indiuisibilis est: sed tali dumtaxat genere diuisionis quo circa differunt vnitatis & punctum. Quod licet ambo sint principia quætitatis, altera discretæ, alterum continuæ: punctum & instans omnino est indiuisibile, & materialiter & formaliter: vnitatis vero huius prædicamenti materialiter capta, & quanta est, & extensa: sed est indiuisibilis diuisione discretæ. Ob id multa puncta simul sumpta non possunt reddere extensum, aut quantum continuū, quoniam penitus sunt indiuisibilia. Secundo considerato, quod partes continui sunt infinitæ in potentia: discretæ vero sunt.

sunt limitata, & certa. Vnde diuisio numeri quomodolibet procedat tandem finitur: quia partes eius sunt discretæ, vt sexdecim, in octo, & octo: octo, in quatuor, & quatuor: quaternarius in duo, & duo: binarius in vnum, & vnum: vltra vero non pertransiunt. Continui vero diuisio per partes proportionales terminari non potest. Vnde postulat necessario componi ex diuisibilibus. Quoniam si diuisio ipsius non sinit, necessè est, diuidatur semper in adhuc diuisibilia. Quantitas vero discreta contra postulat componi ex indiuisibilibus vt sic. Alias enim nõ posset eius diuisio terminari. Nam omnis hæc diuisio est in partes. Vnde si partes numeri forent diuisibiles, & non indiuisibiles, eius partitio non finiretur: Quam diu enim ad indiuisibilia nõ peruenitur diuisio potest procedere. Vnde est aduertendum: quòd omnis numerus in mediate & de per se cõponitur ex singulis unitatibus, nõ ex medijs numeris. Vnde numerus definitur, quòd sit multitudo unitatũ seu aggregatio. Vnde Arist. S. meth. textu. 19. sex (inquit) non bis tres sunt, sed semel sex: & octo ex octo unitatibus, non ex bis quatuor, aut ex duobus quaternarijs constat. Numero enim de per accidens est habere, aliam partẽ aliquo tam præter unitatem. Plurimi enim hæc tantummodo habent. Ad argumentum ergo patet respondendum necessario discretam ex indiuisibilibus componi, regulam vero Arist. intelligi de continua.

¶ PRO CONFIRMATIONIS DILucidatione considerato, quòd omnis numerus est multitudo unitatũ, ex illisq; compactus: sed duplex est unitas: transcendentalis (quæ conuertitur cum ente) & prædicamentalis, quæ peculiariter appellatur principium numeri. Vnde & duplex est numerus transcendentalis & quantitatius. Primus per omnia prædicamenta dispersus est. Computamus enim in singulis species & genera. Talis numerus computat naturas. Qui ideo in substantijs immaterialibus reperitur. In deo sunt tres personæ & vna essentia: & angelorũ ei millia millium ministrant: & dicies centena millia assistunt. Inter hos numeros est discriminẽ: quòd huius prædicamenti de per se est quantitas transcendentalis minime. Ille enim est diuisio, & diuisibilis per suas unitates: vt decem homines, viginti populi diuiduntur in singulos: transcendentales unitates inutiliter componunt nume-

rum. Quia similis numerus vt decem natura in aniter diuiditur in singulas. Naturis enim entibus alius est modus diuidendi per diuisiones scilicet formales. Deinde numerus ille est mensura & ratio cognoscendi, transcendentalis nequaquam. Nam de naturis quid cognoscitur ex quo decem aut viginti esse dicitur? nihil. Vt pote quæ non per suas unitates: sed per suas entitates cognoscuntur. Vnaqueq; per suam definitionem & naturalia. Imo cum duplex sit quantitas motus, & perfectionis: adhuc nec perfectionis quantitas (quæ in entibus reperitur) per unitates seu numerum detegitur. Per hoc enim quòd leonem esse alteram naturam affirmo, nullam quantitatem ipsius perfectionis intelligo. Alia enim (vt diximus) mensura est similem quantitatem cognoscendi: nempe præstantissimi a perfectissimiq; in singulis generibus species. Numerus vero quantitatis est mensura cognoscendi multitudinem indiuiduorum. Sicut enim ex unitatibus materialibus constat: ita computat indiuidua, quæ per numerum cognoscuntur. Vnde merito species quantitatis ponitur, & absolute numerus nuncupatur. Cuius principium est unitas. Vnde refert id discriminis inter unitatẽ transcendentalem, & hanc prædicamentalem assignatur: quòd hæc est principium numeri, illa nõ: huius maxime ratio mensuræ competit: illi vero minime. Nihil enim mensurat vnum additum enti. Igitur patet quid confirmationi docendum.

¶ AD SEPTIMUM argumentũ respondeto quod locus addit super superficiẽ respectum, & habitudinem ad locatum, & ad multa alia (vt post dicemus) superficies vero est materia loci, vnde locus est vnus, si habitudinem dicit ad vnum locatum. Et ita duo corpora non possunt esse in vno adequato loco, sed in duobus. Et sicut omne corpus est continuum, merito locus quantitas continua ponitur. Vnde superficiẽ multitudine distinguet quidem aut multiplicabit superficies secundum quòd est accidens corporis continentis, & species distincta ab linea & corpore: non tamen multiplicabit locum.

¶ PRO SOLVTIONE octauo notandum: non oportere motus contrarius esse in terminos simpliciter contrarios: sate est, sint vt cunq; contrarij, & impossibiles. Nam generatio, & corruptio sunt mutationes contrariæ termini
autem

autẽ contradiçtorij, esse, non esse. Et ex cecatio & illuminatio sunt contrarij motus & in termini opponuntur priuatiuè, scilicet & cecitas. Vnde augmentatio, & diminutio tendunt ad quantitatem oppositis relationibus substractã: & ita aliquo modo termini opponuntur relatiuè. Vnde Arist. in libris de anima dicit: quòd termini augmenti & decrementi magis sunt relationes oppositæ, quam quantitas. Scilicet maior & minor quantitas. De quo in prædicamento relationis, differemus. Ad confirmationem dicendum: quòd quantitas augetur, & diminuitur. Præterea est maior & minor: & res secundum eam maiores, vel minores. Suscipere autem magis est intendi: quòd quantitati non competit. Sed de curuo dicendum quòd illa loquutio non est neganda: vt pote ab omnibus suscepta, licet sit in tota materia quantitatis singularis. Sed magis hic, idem est, quòd plus & perfectius. Sic decimus magis rotundum, magis quadratum, id est, perfectius. Hæc autem perfectio non est intentio: sed potius delineatio.

Caput septimum de ad aliquid. Textus. I.



AD aliquid ea sunt quorũ esse est ad aliud: vel quorũ id quod sunt ad aliud sunt, vt pater, & filius, magister, & discipulus. Esse enim patris, vt sic, est ad filium, videlicet habere filium: & discipulum esse est ad magistrũ. Sed sunt quædam reuera nõ relatiua, quæ relatiua apparent: quoniam nisi in ordine ad aliud, non explicantur

nec exacte intelliguntur. Et ita duplex relatiuum solet distinguui scilicet secundũ esse (quæ ad aliquid sunt) & secundum dici. Entitates sane absolutæ: quæ respiciunt tantum aliud, vt potentia respicit obiectum, & scientia scibile. Sed hæc distinctio nõ est generis, sed analogæ. Nec hæc entitates in hoc prædicamento collocantur. Alias omnia hic reponentur. Omne enim accidens respicit substantiam, & in ordine ad illam explicatur.

Tex. 2. Sed ad aliquid habet hoc peculiare: quòd tale secundum rationẽ, absolute tale est, vt genus, & species, quæ secundum rationem relatiua sunt, absolute & complete relatiua sunt. Quod quidem in alijs prædicamentis non offendimus. Vt quantitas rationis sane vt vniuersalitas propositionis, nec est simpliciter quantitas, nec actio rationis vt quiesco, sto, non est absolute actio. Vnde specialiter distinguitur ad aliquid, in ad aliquid reale, & rationis. Cum reuera de relationibus realibus duntaxat hic agamus: de quibus tantummodo definitio intelligitur. Siquidem prædicamentum, membrum est entis realis. Sed ad aliquid reale est duplex, mutuum & non mutuum. Illa relatio est, quæ in vtroq; extremo realis est: vt duplum, & subduplum: maius & minus: omnes demum, quæ fundantur in quantitate: & plerumq; actionibus & passionibus immixtæ, vt causa & effectus, nec non & qualitati, vt simili. Nõ mutua, quæ in altero extremo realis est: in altero rationis: vt creatura quæ est realiter ad creatorem: at creator non refertur nisi secundum rationẽ: & dextrum, vel sinistrum cũ de homine,

¶ columna dicitur. In homine est relatio realis, quia habet dextram & sinistram, in marmore est rationis. Rursus realis alia est equiparentia, alia disquiparentia. Illa est cum vtraq; eodē nomine in specie nōcipatur: vt æquale æquali est æquale & simile simili. Disquiparentia vero, quæ distinctam nomenclaturam sortiuntur: vt totū & pars, mensura & mensuratum.

Tex. 3. Relatiuum autem nō habet cōtrariū: tātum relatiue opponitur suo correlatiuo: sicut duplum & subduplum. Contrariorum enim vnum expellit aliud, nec secum illud compatitur: relatiua vero simul habet idem, & sunt in eodem. Vt idem est pater & filius, magister & discipulus. Secundo vnum contrariorū non pendet ex alio: alterum vero correlatiuorū ex alio velut ex termino pendet. Nec magis & minus ratione sui suscipere videtur: sed ratione tantummodo fundamenti. Proprium tamen illorum est dici ad conuertentiam: vt herus serui herus, & seruus heri seruus. Ad quam conditionem obseruandam impendio quam maxime opus est, recte correlatiuum assignetur. Quia recte assignatum semper ad conuertentiam dicitur, non recte nominatum, non dicitur. Vt si seruo assignatur dominus, non mutuo verificatur. Seruus domini est seruus: at dominus nō serui est dominus: quoniam & domus potest domini esse. Ad æquatum est herus: quæ proinde ad conuertentiam dicitur. Quo circa si nomen non fuerit proprium correlatiuo impositum: necesse est de nouo imponatur.

Tex. 4. Præterea relatiua sunt simul natura. Pedito vno ponitur alteri: & similiter ablato aufertur & in re ipsa, & in illatione. Quinimo & intelligentia perfecta si quis nouit vnum relatiuum noster & aliud. Hoc autem oportet intelligatur de relatiuis formaliter, vt causa & effectus. Quamquam enim, quod causa est, antecedit effectum: illud tamen non erit antea causa: quam ipse sit effectus.

¶ COMMENTVM.



ERTIVM PRÆDICAMENTUM & tertia entis pars cōputatur relatio: entitates quadæ adeo parua, vt omnium mini-

ma secundum commentatorem iudicentur, & tamen plurimæ vt pote quæ & citissime pullulant, & euanescent. Ad quas proinde discernendas ob sui subtilitatem, atq; tenuitatem magno ingenij acuminis opus est. Vnde frequenter iudicatur relatio: vt in processu patet: quæ minime relatio est. Hæc relationis paruitas, atq; tenuitas exigit etiā (vt melius rem intelligamus) nominibus concretis non abstractis vtamur. Vt non tam quid sit paternitas, quam quid pater, non quid magisteriū, sed quid magister discussimus. Enimvero maioris entitatis concreta sunt. Vnde prædicamentum sub nomine ad aliquid constituitur non relationis. Nam tria sunt in patre, primum ipsum animal pater appellatum, secundum ipsa paternitas (qua pater est), tertium comparatio actualis, qua patrem filio refero. Ex his tribus nomen relatio significat secundum absolute & tertium: sed ly ad aliquid in concreto animal prout habet paternitatem: sicut ly album corpus habens albedinem. Ad aliquid ergo ea sunt quorū hęc sic est ad aliud. Quorum id quod sunt, aliorum sunt. Pro cuius intelligentia aduertere discrimen inter accidentia aliorum prædicamentorum & huius. Quod cū omnia denominent substantiam, eiusq; formæ accidentales sint: alia tribuunt esse, & denominationem subiecto in se ipso: cum quo proinde vt cum q; componunt. Vt quantum & sibi ipsi, & in se ipso quantum est, idem & album, & potens, & patiens. Itaq; quod secundum has formas subiectum est, sui est (vt ita loquar) sed esse & denominationem, quam pater habet ab paternitate, est ad aliud. Patrem enim esse non est habere in se aliquid, sicut album esse: sed habere filium: & (hoc est dictū) id quod sunt ad aliud sunt. Huiusmodi sunt herus & seruus, creatura & creator, duplum, & subduplum, totum & pars, maius & minus. At sunt quædam reuera habitudinē ad aliud habentia: non tamen relatiua: & si videantur esse. Quæ iam diu oēs relatiua secundū dici appellant (id est) quæ non sunt quidem ad aliud: sed in se ipsa sunt: non tamen id quod sunt exprimi, aut definiiri potest, nisi per aliud. Vt potentia, habitus, & actus, quæ ordine quodā respiciunt obiectum. Quorum nullum etiā quispiam definire, aut exacte explicare potest, nisi per aliud: saltem in specie. Vt si est potentia, quæ colores cernantur: tactus quæ primæ qualitates percipi-

percipiatur: intellectus est entis præceptiuus: voluntas bonitatis. Imo & in communi potentia est, quæ aliquid agere, vel pati potest. Taliæ sunt fere omnia prædicamenta accidentium. Vt pote quæ sicut re ipsa ab substantia dependentia habitudinē cum illa, quemdamq; nexum habent (sine quo explicari non queunt) & inter se mutuo. Vt agens ad patiens: vbi ad locū: quando ad tempus (vt post modum patebit) quæ sunt tamen entitates absolute, non relatiua. Potentia qualitas tertiæ speciei, principium operæ diuisibilis species prima ordinans respectu sui subiectum. At ad aliquid totū esse est ad aliud. Vt pater est ad filium, non sibi ipse pater est. Sicut potens sibi ipse quispiam est per potentiam, & virtutem sibi herentem absq; alicuius exterioris exigentia. Nec potens est ad aliud: sed potens aliud. Et habitus non est ad obiectum, sed obiecti. Sed quoniam & si multum interfit, nō nihilum hæc qualitates cum relatiuis assimilantur: ex quo in eorū explicatione aliquid extrinsecum inseritur, omnia promiscue absq; distinctione antiqui relatiua nominabant: & eam descriptionem relatiuis assignabant: vt vtraq; vnā complecteretur. Scilicet ad aliquid ea dicuntur, quæcumq; hoc ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur, aut ad aliud quouis modo aliter se habere. Et quidem si relatiuo statet quomodolibet ad aliud se habere, nihil est in verum vniuersitate, quod non ad aliud habitudinē quampiam habeat. Quinimo & pleraq; videntur sicut vera relatiua, ad conuertentiam dici. Vt caput ad capitatum: & albedo alicuius albi albedo est: & album aliqua albedine album: & humanitas alicuius hominis humanitas & homo aliqua humanitate homo est. Sed constat euidenter, hæc esse substantiam, entitatesq; absolutas: non quoquo pacto ad aliud. Imo nec dici proprie ad conuertentiam. Quia non dicuntur alterius vel sibi correlatiui, sed velut subiecti, aut obiecti aut totius, aut partis, aut suppositi, aut naturæ (vt in exemplis præfatis intueri licet) quo circa nec, sunt vera relatiua, nec definitio relatiuorum danda esse per dici quomodolibet aliter ad aliud: sed per esse ad aliud, velut ad terminum. Nec in hoc prædicamento collocantur nisi relatiua secundum esse, id est, quæ re, & natura ad aliquid sunt. Hoc enim illa particula explicat secundum esse. Vt homo secundum esse est verus ho-

mo: secundum dici vero explicat esse nomine tenus: vt effigies cum homo nuncupatur. Vnde Aristoteli statuens in huius capitis exordio descriptionem. Ad aliquid antiquorum, & longo sermone explicans quasi ipsa explicatione eam falsitatis, & absurditatis conuincisset: in finem hanc bonam definitionem ad aliquid inseruit: quam nos in principio ceteris omisis statimus. ¶ R V R S V S tamen notandum ad aliquid esse duplex, aliud reale, aliud rationis. Sunt quedam absolute relatiua: non habentia tamen esse nisi operatione rationis: vt genus, species, & cetera secundæ intentiones tam logicæ: quam aliarū artium rationalium, cum alijs non paucis: alia vere reales. Quæ de re alius error contrarius relato inter sciolos olim ortus fuit, vt omnes relationes censerent esse rationis. Priores opinabantur omnia esse relatiua: bi nulla de se, sed operatione intellectus vnum ad alterum referentia. Sed mediæ, ac regia via incedendum est. Vt & multa relatiua realia, & plurima esse rationis fateamur. Sed hoc probatur euidenter. Inter duo vel plura frequenter est ordo, & dependentia de se, omni cognitione seclusa: ordo autem, & dependentia sunt relationes: ergo reales. Maiorem probant S. Tho. & Auicenna inconcentu & dispositione partium vniuersi: cuius præstantior perfectio, & decor delectabilior est ordo, & colligatio partium: quo inferiores loco & virtute superioribus subiiciuntur, celum est superior, terra ima, calis rori, atq; influentia subiecta. Cōpositio pariter partium in toto naturali. Hærens, & seruus, & omnino dominus ad realem possessionem vt prædium relos. Constat quod intellectus, & si magna delectatione vniuersum contempletur fruatur, quæ ex pulcritudine ordinis prospecti suscipitur, nullatenus ordinem ipse efficit, aut fingit sed à natura indictum aduenit. Igitur reales relationes sunt quæ plurimæ. At genus, & species relationes rationis: nimirū, quod res non sunt de se tales, sed actione intellectus tales constituuntur. Ex quo nouum argumentum ad detegendas reales habitudines colligitur. Nam si ideo illæ sunt rationis, quod extrema ratione sunt: cum pater & filius absq; intellectus negotio ipsa natura sint, duplum & subduplum: patet esse reales. Quæ relationes reales duo postulant: nempe esse inter entia realia: & realiter distincta. Etenim relatio est vnus ad al-

ad alterū, exigiq; plura. Et ita relatio solet species multitudinis conferri, id est, plura ponens & multitudinē exigēs. Ergo realis erit inter plura omnino realiter. Quæ sint (inquam) ambo realia, & realiter ambo, id est duo, aut plura. Vnde idem ad se ipsum (quomodolibet ratione consideretur) non refertur inquam, nisi ratione. Haud dico ego has condiciones ad quamlibet relationem realem sufficere: sed ad omnes & singulas requiri. Quarum quævis deficiat, si relatio est, rationis est. Triplex ergo in genere potest & ratione extremorum relatio rationis consurgere. Nempe, aut quando extrema sunt entia rationis: vel quod in presenti idem habetur, non existentia. Ut adam est prior Antichristo, vel cum alterum existit: alterum, non. Sicut inter ens, & non ens: ut præsens antecedit futurum: distinguuntur ratione. Distinctio ergo hæc (quæ & relatio est) relatio dicitur: ut rationis est: & quædo sunt entia realia, non duo tamen, sed ambo unum, ut identitas eiusdem ad seipsum. Et attributa diuina. Omnia, & singula sunt id quod deus: sed quia deus unus est, attributa idem sunt: ut in sitia & sapientia.

¶ VTRAQVE autem relatio & realis, & rationis est: secundum esse, nec in ratione formaliter communi differunt. Nam formalis ratio est esse ad aliud abstractens ab entitate reali, vel rationis: & tamen ambo relatiua sunt absolute ad aliud: sed alterum est entitas rationis, alterum realis. Vnde quia nos in prædicamentis de ente reali tractamus: definitio præfecta intelligitur in hunc modum de reali. Ad aliquid reale ea sunt quorum esse est ad aliud ex natura rei. Quod quidem (ut in textu illico subiungitur) est duplex: mutuum, & non mutuum. Primum est cum ex utroque extremo est relatio realis: ut pater & filius, vicinus, & amicus, magister, discipulus. Non mutua, quando ex altero extremo est realis: ex altero rationis: ut creator, & creatura. Hæc enim realiter dependet ab illis: vero non realiter est ad creaturam) sed intelligitur esse ad illam. Enimvero nulla entitas ex vniuersi productione, quem potenter, sapienterq; construxit, creatori acreuit. Sed in his relatiuis intelligendis primo aduerto: non dici, non mutuum, quasi vtriusq; extremum non sit relatiuum, vel non referatur, & creaturæ enim refertur ad creatorem, & de conuerso. Sed in hoc potius, quod crea-

tio in creatura est realis dependentia, & habitudo ad suum conditorem: deus vero non realiter ordinatur ad creaturam. Sed denominatio est rationis summa, vel ab relatione reali alterius extremi, vel ab ea quæ formaliter intelligitur in creatore. Quæ eo manifestantur vera: quod si alterius extremi relatio realis est: esse eius est ad aliud: sed hoc aliud est terminus, & correlatiuum: ergo alterum pariter, id est, illud aliud est relatiuum. Secundo radices huius disparitatis sunt, quod nō unumquodam per quod relatiua sunt, est in ambobus terminis) & propterea vocantur eiusdem ordinis: quandoq; solummodo in altero est: & tunc sunt diuersi ordinis & non mutua. Omnia, quæ secundum quantitatem relatiua sunt, mutua sunt, & eiusdem ordinis: quoniam quantitas fundamentum relationis ambobus extremis habet, ut duplum, & subduplum, & quale et inæquale. Omnis etiam proportio & habitudo quantitatis continua & discretæ (quas Arithmeticus & geometricus versant) est mutua: & omnes fere relationes in actione & passione fundatæ. Siquidem effectus realis semper dependet ab causa, & omnis causa mouens mota, agensq; per motum ordinatur utcumq; in suum effectum. Ipse enim eius motus indicat, quod ex se vel ab superiori agenti ordinatur ad effectum producendum: quod nō est rationi absolum: cum ex effectus efficiuntur in similibus reperimus inductiue aliquid perfectionis causæ provenire. Vnde causa naturalis saltem agens per motum & effectus sunt semper mutua relatiua. Quo circa superiora agentia ut calidæ & calorum motores (quos angelos appellamus) realiter ad inferiores effectus referuntur, ad quos producendos ab prima causa mouentur & pariter ordinantur. Omnis quoq; ars & causa artificialis ad effectum realiter est. Vti pictor ad imaginem: & architectus ad domum. Sed sunt quedam relatiua extra illud genus proprius, quod est fundamentum relationis) ut sensatio, cognitio, amor sunt rationes, quibus hæc potentia ad obiecta referuntur: quæ tamen rationes vel causæ nullatenus tangunt ipsum sensibile, intelligibile, vel amabile, & ideo licet potentia, & habitudo dicantur realiter referuntur ad potentias ratione. Quia in se nō habent vllō modo reuera illam rationem, quæ potentia ad illa referantur, nimirum actiones. Obie-

Obiecta etiam agunt non mota, & multo minus ordinata. Non enim color ordinatur ut visu percipiatur, idē dicitō similitudine de imagine, & eius exemplari. Imago realiter ordinatur in exemplari: hoc autē secundum rationem, quia est extra genus representationis. De qua re quoniam subtilissima est, pariter & vtilissima) libuit verba ipsa etiam doctoris sancti referre: quibus eandē veritatem docet. Agentia (inquit) siue mouentia, vel etiam causæ aliquando habent ad patientia, vel motu ordinem. In quantum scilicet in ipso effectu, vel passione, vel motu inductis attenditur quodam bonū & perfectio mouentis. Sicut maxime patet in agentibus vniuersis, quæ per actionem similitudinem suæ speciei inducunt, & per consequens esse perpetuum) iue speciei (secundum quod est possibile) conseruant. Patet hoc ipsum in omnibus quæ mota mouent, vel causant. Nā ex ipso suo motu ordinantur ad effectus producendos, & similitudine in omnibus, in quibus quodcumq; bonū causæ provenit ex effectu. Sed alia sunt ad quæ alia ordinatur nō de conuerso. Vt scies per actum intelligibile ordinē habet ad scibile: sed ipsa res scibilis, quæ est extra animā, omnino nō attingitur ab tali actu: cui actus intellectus nō sit transiens in exteriorē materiā, & ideo ipsa res est extra genus intelligibile. Propter quod relatio) quæ consequitur actum intellectus) nō potest in ea esse. Si nihil ratio est de sensu & sensibili. Licet enim sensibile immutet organum sensus in sua actione, & propter hoc habeat relationem sicut alia agentia naturalia ad ea, quæ patiuntur ab eis, alteratio tamen organum non perficit sensum, sed perficitur per ipsam sensationē, cuius sensibile obiectum omnino est expers. Homo etiam est extra genus artificialium: per quas sibi imago constituitur. Et ideo nec homo habet relationē realem ad suam imaginē. Deus autē nō agit per actionē mediā, quæ intelligatur ab deo procedēs, & in creatura terminata, sed sua actio est sua substantia, & quicquid in ea est, omnino est extra genus esse creati: per quod creaturæ refertur ad deū. Hæc illic. Vnde colligitur quod (quædo fundamentum relationis nō oportet realiter alicui extremo) talc extremum nō refertur realiter, sed ratione, quod est quæ consonatissimū rationi. Quia relatio (ut mox videbimus) necessario præsupponit fundamentum. Et in solutione ad primum, quod huic maiori adhibebatur, quod mouēs refertur realiter ad motū, ut &

philosophus, y. metaphisicæ asserit. Idem doctor sanctus respondet. Quod agēs naturale agit actio ne media, quæ est inter mouēs & motū. Vnde oportet saltem in hoc medio conueniāt: & sic agēs in quantum agens, non est extraneum ab genere patientis, in quantum patientis. Et ita vtriusq; est realis ordo vnius ad alterū, & ipse cui ipsa actio media sit perfectio propria agit, & per consequens id (ad quod terminatur actio) est bonū eius. Igitur relatio est duplex mutua, & non mutua.

¶ C V I V S distinctionis occasione ratione fundamēti tripartita est iterū relatio. Ala enim fundatur in quantitate, alia in actione, & passione, alia in qualitate. Nā cū relatio sit adeo minime entitatis nō modo subiectū postulat, cui habeat, ut cetera accidētia: sed fundamētū quoq; ad sui consistentiā exigat, id est, causā: cuius ratione in subiecto pullulet. Præsupponendum est cū Aristoteli, & philosophorū quod ad relationē non est per se motus nec quispiā mouetur, ut ad aliud referatur, sed ut in se ipso, vel sibi ipsi quicquam boni lucratur: quo consequuto forte fortuna restat alteri similibus, vel equalis. Vt crescens suo augmento alteri redditur equalis: augmentatio tamen nō ad equalitatem reddebat, sed ad maiorem quantitatem: qua adeptæ resultat equalis: qualis antea minor nō erat. Hæc ergo causa consurgendi relationem est triplex. s. quantitas, quæ innumerata) ut dudū exponebamus) fundat relationes: & actio & passio, & qualitas. Cuius loco Aristoteli mensuram posuit & mensuratum: quod in questione ventilabimus.

¶ R V R S V S quædam relatiua sunt equiparatiæ, alia disquiparatiæ. Prima sunt cuius vtriusq; extremi idē est nomē, ut equalitas, similitudo, amicitia, vicinitas, propinquitas. Sed licet per nomen definiantur: nominis tū idētitas, & in re atq; natura equiparare indicat. Nomē enim significat naturā, et ita ambo extrema sunt equalis perfectionis, & statim in illis. In disquiparatiæ vero relatiuis nominis diuersitate perfectionis quoq; & dignitatis disparitas concomitatur. Magister enim excellenti dicit, discipulus subiectio nē. Idem habent herus, & seruus, pater, & filius, subditus, & perlatus. Hæc distinctio nō est alicuius membri præcedentis partitionis. Quia, & ex mutuis quadam sunt disquiparatiæ. Vt simile cum de imagine & eius exemplari dicitur.

RELATIVUM autem non habet contrarium, haec est secunda pars principalis textus. Vbi proprietates relatiuorum, & conditiones exarantur. Et primum dicimus quid non conveniat: quonia convenire videbatur, praesertim cum Arist. asserat convenire. Nepe ut haberent, essent ve contraria, ut iustitia, & iniustitia. Id tamen non asserens: sed velud inconueniens contra definitionem antiquorum inferens dixit. Iustitia enim & iniustitia reuera contraria, non sunt relatiua, sed qualitates. Cuius conditionis seu negationis duo argumenta quasi signa ponuntur. Primum quod in contrariis vnum alterum expellit. Ut patet, tum ex definitione contrariorum, tum inductione. Sunt enim qualitates incompatibiles. At relatiue opposita complete, & perfecte sunt & in eodem, & idem. Nam si quod contrarium habet: relatiuum pariter erit: quia eiusdem generis esse debet (contraria enim sub eodem genere maxime distant) imo nulli alteri relatiuum quoadpiam opponi videtur, quia suo correlatiuo: caeteris disparate se habet. Sed opposita relatiue eisdem et si diuersis rationibus absolute insunt. Idem est magister, & discipulus, idem pater, & filius; idem amicus: ergo non habent contrarium. Secundo cum omne contrarium excludat aliud, nullum profus depeditum habet ex illo: nec in esse, nec in cognosci. Notitia enim vnius non representat alterum. Sed relatiuum dependet ex suo opposito quasi ex termino: definitur enim in ordine ad illud & intelligitur: ergo. Hic illae rationes formari quoque possunt: quibus ostendit philosophus in predicamento quantitatibus magnam, & paruum contraria non esse, sed potius relatiua. Secunda conditio negatiua est, quod non suscipiunt magis & minus, non est vnus magis pater, quam alius, tametsi melior pater esse possit. Sed obijcies statim, quod vnus dicitur similior, equaliorque alteri. Respondetur dupliciter loqui de his denominationibus: vel striete, vel vulgari ter. Propria similitudo fundatur in vnitae qualitatibus, & equalitas in vnitae quantitatibus. Sic dicit Arist. quod vnum in substantia facit idem: idemitas enim relatio est: vnum in quantitate equalitas: vnum in qualitate simile. Et ita illa proprie sunt equalia (quod vnum quantitas est penitus eadem) sicut eadem esse potest, quae est duplex & duorum indiuiduorum id est, omnino eiusdem mensurae. Et ideo non suscipiet magis, & minus, neque eiusdem magnitudinis, vel altitudinis, latitudinis ve similitudo, cum consistat in indiuisibile. Si vulgariter loquimur suscipiunt

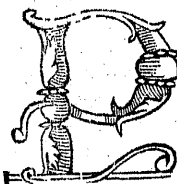
magis, & minus, sed adhuc solummodo ratione fundamenti. Ut si alter est albus ut ter, alter ut quater: vulgo assimilantur. Et si albedo prioris paululum interderetur, foret absque dubio similior: & ad incrementum fundamenti cresceret similitudo. Et de contra si color posterioris tantisper remitteretur altero immutato, fieret quoque similior. Ecce mutatio fundamenti secundum habitudinem alterius extremi relationis: huius gradus conueniunt non sui ratione. At qualitati ratione sui competit secundum magis minus ve dici. Sed replicas quantitas non suscipit magis & minus: ergo si hoc gradus equalitas sortitur, non est causa fundamenti. Respondetur quod relationi in differens est fundamentum mutetur aut intentione, aut augmento: praesertim cum quod est in qualitate interio, & remissio, sit in quantitate augmentatio, & diminutio. Relatio tantum exigit fundamentum mutetur: quod vero haec vel illa specie motus ipsa non postulat: sed postulat natura fundamenti. Nempe ut si fuerit qualitas, intendatur, vel remittatur: si vero quantitas, augetur, vel decrescat. Et ideo semper ratione fundamenti competit relationi: magis & minus dici.

QUARTI TERTIA proprietates est quae potest, & prima haberi (quando quidem affirmatiua est) relatiua dicuntur ad conuertentiam. Ut pater est filij pater, filius est patris filius. Quod est verum quoque relatiuum dici de se ipso cum explicatione sui correlatiui. In qua quidem oratione conexio, & dependentia ipsorum in genitiuo, vel datiuo alio ve quocumque casu explicatur. Propter quod Arist. in definitione adiecit, id quod sunt aliorum sunt: quoniam saepe explicatur habitudo in genitiuo: vel quomodo libet aliter ad aliud: quia frequenti in datiuo, & in accusatiuo exprimitur. Ut vicinus vicino est vicinus. Non apte dicemus vicini vicinus, & amicus amico amicus: deister vero, & sinistra videntur accusatiuo indigere cum praepositione ad. Ex quo sequitur, quod dici ad conuertentiam non postulat illationem, vel quod firmetur argumentum. Vnde non est mutua consequentia. Nam mutua consequentia latius patet quam inter relatiua. Cum inter speciem, & differentiam, & propria passionem sit mutua illatio. Nec est conuertentia conuersio propositionum (de qua in sumulis agebamus): sed peculiaris conditio forsam relatiuorum.

ULTIMA adaequataque proprietates relatiuorum

rum est esse simul natura: ut posito vno ponatur & alterum, & ablato auferatur. Et quia de prioritate & similitudine naturae adamus in post predicamentis mot sumus acturi, rudi minera saponatur similitudinem naturae postulare, ut nullo modo alterum antecedit alterum. Ut magister nemo fuit illatenus antea quam alter est discipulus. Vnde necesse est proprietates formaliter intelligatur. Nepe relatiua ut sit esse simul natura. Si quidem subiectorum relationum frequentissime vnum est prius altero: ut persona, quae pater est, multo antea natus est: quam gigneret filium: at non fuit illa persona pater, prius quam is foret filius.

Vtrum textus ad aliquid sit verus.



RO PARTE NEGatiua arguitur. Definitio haec multis alijs rebus competit, quae non sunt huius predicamenti: ergo. Antecedens patet tum relationibus, quas

vocant transcendentales, ut rerum distinctio: quae omnia, & singula consequitur (vnum quodque enim est in se indiuisum, & diuisum ab quolibet alio) & omnis oppositio est etiam ad aliud. Dissipositio pariter partium est ad aliquid. Quae tamen ad hoc predicamentum non spectat: sed ad predicamentum situs, vel quantitatis. Secundo relatiua secundum dici dicunt veras relationes: ergo non possunt excludi ab hoc predicamento. Antecedens constat: primo auctoritate. S. Tho. dicentis relatiuum secundum dici esse, quando nomen non significat relationem, sed rem absolutam, quam consequitur relatio: ergo quaquam illo nomine non exprimitur, habitudo relatiui secundum dici: vera relatio est. Deinde inductione. Potentia reale habitudo & dependentiam habet ab obiecto & habitus ab actu: ergo licet secundum haec nomina hic non ponantur, ponentur sub his nominibus habitudo, & relatio. Tertio Arist. in 4. methaphisica distinguit relationem penes fundamenta in tres classes, ut quaedam fundentur in quantitate, alia in actione & passione, alia in ratione mensurae, & mensurati: nulla in qualitate: ergo. Confirmatur nemo inficias ibit mensuratum & mensuratum relatiua esse realia & tamen nullo horum membrorum (qua

in textu ingeritur) continentur: ergo. Quarto contra distinctionem primam. Relatio non mutua ex altera parte est realiter: ergo debet habere extremum reale, ut creatura, & creator (quia entis ad non ens non est relatio realis) sed extremum esset alterum correlatiuum: ergo ambo correlatiua sunt realia, & per consequens nulla sunt non mutua. Confirmatur totum & pars sunt relationes mutuae (ut omnes vnanimiter affirmant) & tunc ex altera parte est relatio rationis. Prob. partes non sunt entia in actu, sed totae: ergo non possunt dicere relationes actu. Quia quod est in potentia, non refertur actu: maxime quod idem est esse in potentia & non esse. Quinto caput & capitatum, ala, alatum, & similia dicuntur ad conuertentiam: & tamen sunt relatiua, sed partes substantiales vel integrales: ergo. Sexto in secundam proprietatem simile, & dissimile, amicitia, & inimicitia, equalitas, & inaequalitas opponuntur, & non nisi contrarie: quia nec traditorie, neque priuatiue, nec relatiue (enimvero relatiue opponuntur, quae sunt correlatiua) qualia haec minime censentur. Vltimo in postrema proprietate relatiua non mutua non sunt similes, sed scientia est prior scibili: ut cum scitur quod non est, profusa in hieme, & de contra scibile antecedit disciplinam: ut quadratura circuli. Ergo non est proprietates adaequata. In contrarium est sententia dialecticorum.

DE RELATIONIBVS cum hic & in quinto methaphisicae agatur: par est, parce atque temperate scribamur, altiora sublimioraque methaphisico suo iure illibato deseruetes. Veritatem ergo in his constituenus: difficultates (quae arcae sunt nimirum, & maxime implexae) potius insinuabimus: quam vitilemus. Primo apud omnes solet duplex relatio distinguere predicamentis & transcendentibus. Prædicamentales appellantur: quae in hac serie & sede reponitur transcendentem, quae omnia predicamenta sequitur, per omnia vaagatur. Et primo, quod sunt habitudines, seu ordines aliquot in hoc predicamento irreponibiles palam est. Nam quod ordo in aliud est de essentia aliquid accidit absolute, & velut eius differentia, necesse est, non ad istud, sed ad aliud predicamentum pertinet: cuius est sua species. Quia differentia, et species eiusdem necessario sunt generis: tales autem non raro reperitur. Habitudo potentiae ad obiectum adaequatum differentia illi est: penes quas habitudines intrinsece atque essentialiter potentiae distinguuntur. Et intelligitur.

Et voluntas diversa sunt: quia ille est ad verum hæc ad bonum. Idem enim habetibus, & actibus, quibus præstantior differentia est habitudo, & relatio ad obiecta, vel operationes. At quantum doctrina hæc nemine dissentiente veri verissima ab omnibus suscipiatur, impendio quam difficilimum est discernere in specie, quæ & quot sint huiusce non prædicamentales, sed transcendentes habitudines. Hic labor, hic opus. Si qua vero certa ac fidelis trutina est qua id facilius dignoscamus atque perscrutemur: natura est meo videre huius prædicamenti. Quotcumque enim hanc naturam non induerint, constabit non esse prædicamentales. Et quidem quidditas relationis prædicamentalis primo est ad aliud, tanquam ad terminum sui correlativum. Quod quidem haud est vno pacto causa illius: sed dumtaxat terminus. Quod ex postrema proprietate patenter ducitur (simul enim natura est nihil potest cum eo) cuius utcumque causa fuerit: quoniam omnis causa est prior aliquatenus effectu. Ex quo apparere incipit omnes illas habitudines, quæ sunt ad obiecta, & subiecta non esse prædicamentales: quia sunt ad sui causam, vel formalem, vel finalem, vel materialem, vel efficientem. Accidens enim non dicitur habitudinem ad substantiam, vel ad terminum, sed vno ad sui subiectum. Vnde dicitur habitudinem in, non ad. Sed obijcies de causa: quam constat ut sic respicere effectum, & respici ab illo. Respondetur: quod res, quæ est causa, efficit effectum mediante operatione: at relatio causa posterior est compositione & operatione. Vnde formaliter in quantum causa non causat effectum. Quo circa sapienter magnus aduertit albertus: relatum nec defini, nec intelligi per alterum: sed ad alterum. Quia si per dicit aliud quod genus causæ. Quam efficientiam nullum relatum habet formaliter in aliud. Accidens vero absolutum definitur per aliud: velut per sui causam extrinsecam: & habitudo, & ordo illis est ad substantiam, vel est subiectum: vel ad formam sui, vel est obiectum. Quo circa omnes similes relationes sunt transcendentes. Est etiam alia via easdem transcendentes cognoscendi: pro qua supponamus fundamenta relationum prædicamentorum tria esse. Næpe quantitatem, actionem, & passionem & qualitatem. Ioco cuius Aristoteles connumerat rationem mensuram, & mensurati. Et rationi consonat, quod cum relatio sit accidens: & subiectum relationis substantia

fundamentum (quæ est ratio conueniendi substantiæ relationem) sit accidens absolutum: ut pote quod est medium inter substantiam & relationem. Vnde omnis habitudo etiam quæ in mediate fundatur in substantia, congruit ut transcendens censetur non prædicamentalis: quippe non habet fundamentum aliquod illorum trium. Talis est identitas nam eiusdem numero ad se ipsum (hæc enim rationis est secundum esse) sed quæ est inter duo individua in vna specie, vel inter duas species in eodem genere. Distinctio pariter rerum (ut due substantiæ: quantumlibet accidentibus exuatur) distincta sunt realiter. Relatio est transcendens: & confirmatur distinctio est passio entis: vnde non potest in prædicamento relationis coartari. Maxime cum cetera ipsius proprietates nullius prædicamenti limitibus includatur. Hæc omnes habitudines cum alijs multis fundantur in mediate in substantijs, & rerum essentialijs. Dispositio etiam nominis est relationis, quæ consequitur situm partium, & nomen pariter ipsius situs: sicut idem nomen solet propter propinquitatem & fundamentum importare, & respectum: inde pullularet. Vltimo tandem hæc habitudines transcendentes non solent coexistentiæ realis sui correlatiui, & simultate naturæ postulare ut in præfatis exemplis inueniuntur. At prædicamentales adeo sibi iniuncte inueniuntur, ut neque esse, nec intelligi profecto sine termino vllatenus queat. Quod non minus (crediderim) refert ad perpetuam facilitatem, quæ sit prædicamentalis. **DE OPPOSITIONE** vero an sit relatio valde ambiguum est. Pro parte negativa facit quod omnes species oppositionis essent relationes, si genus (oppositionis relatio) foret. Sic omnia opposita opponerentur relatiue: quod est falsum. Cum neque vnum contrarium referatur ad aliud: neque dependeat ex illo, velut ex termino etiam in quantum contrarium, ne dicas quod formaliter ut contrarium dependet potius ut in tribus speciebus oppositionis patet, aufert illud. Præterea in relatiuis alterum non claudit negationem alterius: per quod ab contradictione contrarietate, & priuatione relatiui differt: in omni autem oppositione simpliciter dicta, alterum continet negationem alterius (omnis enim oppositio est per affirmationem & negationem). Ergo oppositio non est relatio. Tertio si oppositio relatio foret: relatiua oppositio esset perfecta oppositio, & tamen opponitur secundum quid. In contrarium est quod oppositum oppositio est oppositum, & sic etiam de singulis speciebus: ut

contra

contradictorium alteri contradictorio est contradictorium: si ergo dicuntur ad conuertentiam: relatiua erunt. Secundum totum esse oppositum (ut sic) est ad aliud. Quod confirmatur quia sunt si mul natura, & intelligentia formaliter loquendo. In quantum oppositum enim nihil potest intelligi absque opposito: & idem in speciebus. Nullum contradictorium ut sic, nullum contrarium. Oppositio autem relatiua, & priuatiua non habent peculiaria nomina (quibus in quantum opposita exprimentur) in quibus si nomina haberent, antecedens, palam verificaretur. Ergo sunt in quantum contraria vel opposita, relatiua. Ad hoc primum dico si oppositio est relatio, non semper est realis: cum ens ad non ens (quæ sunt extrema, contradictionis, & priuationis) non sit relatio realis. Secundo si relatio est, transcendens talis est: non prædicamentalis. Vnde de oppositis Aristoteles in post prædicamentis sermonem adduxit quasi rem omnia prædicamenta consequentem. Tertio crediderim quod oppositio est relatio propter argumenta præfata. Præsolutione autem oppositorum recolendum est: quod sicut in ceteris relatiuis: ita & in oppositis aliud est fundamentum ab relatione. In contrarietate albedo & nigredo non sunt ipsa contrarietas, seu oppositio: sed eius fundamentum. Secundo notandum: quod in nulla specie oppositionis oppositio addit nouam habitudinem, aut relationem super habitudinem ipsius speciei. S. V. g. albedo & nigredo sunt contraria, & opposita: sed oppositio idem est in illis quod contrarietas: & in relatiuis ipsa relationes sunt ipsa oppositio, & ita fundamenta relationum fundant pariter oppositionem. His suppositis ad primum argumentum respondetur, quod in quantum opposita omnes species sunt relationes: ut patet cum contradictorium & contrarium ut sic semper sit ad aliud, ceteris speciebus non est nomen proprium inditum: quoniam opposita significentur. Ad probationem dicitur: quod fundamentum quidem non dependet, nec refertur, ut sic, aut diffinitur. Ut albedo in contrarietate si intelligitur secundum naturam non pendet vno modo ab nigredine: si vero ut contrarium absque nigredine profecto, nec diffinitur, nec intelligitur. Ad secundum respondeo quod in tribus speciebus fundamentum est quod claudit vel exprimit negationem alterius fundamentum est infirmitas & sanitas, homo non homo,

videns & cæcus: sed in quantum relatiua vni non expedit alterum, nec alterius negationem asfert. Quomodo vero dicitur, quod omnis oppositio est per affirmationem, & negationem de fundamentis oppositionis sermo habetur: ratione cuius relatiua oppositio est perfectissima oppositio cæsetur, si quis vero iudicauerit non esse relationem non cõdēno. **AD SECVNDVM** argumentum respondeo, habitudines relatiuorum secundum dici nonnunquam veras relationes. Sed non si vera relatio est, prædicamentalis est: cui transcendens est positum. Et talis sunt in numero, quæ fundamenta secundum dici consequuntur. Vt habitudo potentie & actus de quibus superius loqui sumus. Vtra autem illarum prædicamentalis vel transcendentalis censenda sit per regulas duarum perscriptas perpendatur. Ad tertium notandum, Aristoteles in 5. methaphisicæ triplex fundamentum relationibus assignauit, scilicet quantitatem, actionem, & passionem rationem mensuram, & mensurati. At circa hoc tertium vero aduertit, quod quantitas est mensura quodammodo rerum corporalium: quæ prouide in primo membro intelligitur. Sed alia est mensura rerum veritatis, imo & alia etiam perfectionis (ut diximus de specie cuiusvis generis præstantiori) quæ ceterarum specierum perfectionis, & gradus metitur. Hæc autem mensuratio perfectionis est relatio rationis: cui alie species non pendeant vno modo realiter ab prima: nec trutina hæc aliud efficit quàm nos ipsarum perfectionis certiores. At mensura veritatis maiorē habet difficultatem. Cõstat enim propositionem mensurari ab obiecto: ab eo enim quod res est, vel non est, propositio dicitur, vera, vel falsa) & de cõtra obiectum ab scientia practica, quæ efficit opus: ut architectura domus bonitatem & rectitudinem mensurat. Illa enim vera est, quæ regulis artis & dolo sui artificis cõformis respondet. Quia ergo mensuratum ab mensura pendet: non autem è contra mensura ab mensurato: illa est habitudo realis, hæc rationis. Sed dico duo: primum, quod forsitan hæc similitudo mensuratum dependetia non est alia, nec ponit in numero cum ea, quæ dependet ab eis, velut ab obiectis significatis, vel causa. Primum dicitur propter scienciam speculatiuas, secundum propter practicas. Illa enim similitudo ab rebus habentibus causam rerum. In plerisque istorum quod mensuratur est veritas: sed hæc est ens rationis scilicet ad æquationem: ergo relatio quæ dicit ad sui mensuratum non erit realis, ac per consequens nec prædicamentalis.

Tertio relatiua in quibus Arist. posuit has habitudines sunt, secundum dici, nempe sensibile & sensus, intellegibile & intellectus, scibile & sciētia. Quare nolui huiusmodi fundamentum inter ea, quæ relationes prædicamentales fundant anumerare. Quod si omnino hæc dependentia mensurati ab mensura prædicamentalis est: assequendum est eisdem fundamentum, quod signo, & signato assignari solet. Nempe in signis ad placitum impositio: in naturalibus conceptibus ipsorum generatio & productio: quod nomine actionis & passionis aptissime exprimitur. Igitur loco huius qualitatem in gestis, quæ fundat similitudinem, & dissimilitudinem, quam sub nomine quantitatis afferunt quidam Arist. intellexisse. Nimirum quod non quomodolibet qualitas fundat, sed ut est in ambobus extremis una (id est) omnino cõformis & equalis. Unde (ait) quod unitas in substantia facit idem, in quantitate aequalis, in qualitate simile. Et quia unum principium est quantitatis: sub nomine quantitatis hæc tria fundamenta intellegit. Cui interpretatiõni nusquam subscripsi. Primo quod unitas fundans identitatem, non est principium numeri quantitatis, sed conuertibilis cum ente. Nam cum duæ species sunt eiusdem generis: hæc identitas in unitate formali natura, & entis ipsarum fundatur: non in quantitate. Secundo unitas qualitatis non est etiam numerica ipsius albedinis: quæ penes subiectum quantum colligitur: sed est utraq; albedo equalis intentionis, vel remissionis. Vnde rationabilis existimo dici, quod fundamentum relationis huius prædicamenti est quantitas, actio, & passio, & qualitas, reliquæ autem sunt transcendentes. Nam certe equalitas & similitudo in substantiis (ut cū duæ species similes, vel æquales nuncupantur) analogice & per similitudinem cum equalitate quantitatis dici videtur. Sæquales, vel inæquales aut similes. Maxime cū sit penitus idem in his duas naturas esse similes & æquales. Sicut dicit Augustinus, quod in his quæ non quantitate molis magna sunt: idem est esse maius, quod melius, & tamen equalitas, & similitudo corporea nullatenus coincidunt. Hæc argumenta conuincunt (ut mihi videor) quod quantitas, nec unitas quantitatis non potest esse fundamentum similitudinis relationum. Non ergo & ille relationes prædicamentales cum istis censenda sunt. Idem

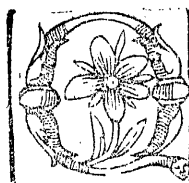
arbitror tenendum de identitate duarum specierum vel generum. Nam ea quæ est eiusdem numero ad se ipsum relatio rationis est. Ad tertium igitur argumentum respondetur: rationem mensuræ, & mensurati posse apte includi nomine actionis, & passionis. Si quæ huiusmodi cõmensuratio: relatio realis est. Nec idmirum videri debet, præsertim eis, qui facile admittunt qualitatem hęc sub nomine quantitatis exprimi. Nam quæ sit, quod fundamentum similitudini Arist. constituit: respondent, quantitatem.

¶ AD QVARTVM dico quod ambo extrema sunt realia in quantum entia quia entis ad non ens relatio realis non est: non tamen oportet ipsam relationem, qua alterum denominatur, realem esse: ut creator & creatura entia realia sunt extremaq; realia: relatio tamen creatoris non est realis: & in hoc consistit non esse mutua. pro confirmatione notato partes esse in duplici differentia: quædam sunt iam entia distincta à toto, quo ad entitatem, licet habeant idem esse quod totum. Vt sunt partes essentiæ philosophicæ rei naturalis: ut corpus, & anima: & partes numeri, unitates. Corpus enim ens quoddam est partiale distinctum realiter à toto: sicut inclusum, et includens. At partes quantitatis continua non sunt entia in actu: sed solummodo in potentia. Ideo relatio primi totis, id est, philosophici ad suas partes est realis, & actualis: hæc vero postremi est relatio rationis cõsideratis cõsum partes, ac si distinctæ iam fuissent. Quod probatur. Quia pars est idem cum toto in similibus: tametsi in ethero generis non habeat idem nomen. Et secundo cum huiusmodi partes sunt infinite, imo actu partes sunt infinite, quia quod dicantur esse in potentia, est adesse entia: non adesse partes. Tam enim in ipso continuo (cū integrant, & actu componunt, actu infinite partes sunt) & tamen absurdum est dicere, infinite actu relationes esse in uno continuo. Nã et si una totius terminetur ad omnes, tot, & cõtrario debet esse, quot sunt partes. Sicut una patris terminat multas filiorum: cõuerso quot sunt filij, tot sunt filiationes. At nihil valet realiter est totus: et realiter pars: ergo dicunt relationes reales. Sicut non valet realiter deus est creator, realiter collina est dextra vel sinistra: ergo sunt reales in illis habitudines. Ad secundam confirmationem negatur dici ad conuertentiam: quia non sunt termini relatiui: sed capita

capitatum est denominatiuum ab capite nõ correlatiuum illius. Sexto dicendum, quod ille relationes sunt disparatæ: sicut & in prædicamento sub stantiæ multæ species sunt, imo omnes specialissima in cõpatabiles: nõ ideo tamẽ cõtraria. Vbi est considerandum: quod dissimile non est negatio similitudinis, nec priuatio. Sic enim unum dum taxat extremum existens diceretur dissimile. Quia non habet similitudinem, & est aptum habere: & tamen non dicitur nec inæquale, nec inimiticum: sed sunt relationes positina, & habitudines. Vltimo argumento negamus, non esse simul relatiua non mutua prædicamentalia, ut creatura, & creator, dextrum & sinistrum, saltem formaliter loquendo. Verum est, in illis quoq; relatiuis exempla solere doctores subnectere, quæ non sunt simul: quia reuera non sunt relatiua secundum esse & prædicamentalia. Vnde declarant proprietatem intelligendam de potentia, id est, sensus in potentia & scientia, & sensibile in potentia & scibile sunt simul natura, quod in conuenienter satis dicitur. Quia in potentia omnia sunt simul. Nam sumus simul possibiles, & possumus simul actu esse. Adde quod esse simul natura intrinsecè respicit entia in actu. Est enim, ut posito uno ponatur alterum, & sublato auferatur: quod quidem entibus in actu dum taxat competit. Hæc tenus de relatiuis.

De quali, & qualitate.

Tex. i.



Valitas dicitur tripliciter: sane differentia substantiæ vnius cuiusq;: quod tertium prædicabile ponitur & in quale prædicari dicitur. Secundo omne accidens dicitur qualitas substantiæ. Sed strictè qualitas est secundum quã absolute quales denominamur. Nam secundum quã

titatem potius quanti, & relatione ad aliquid vocamur. Denominamur autem secundum qualitatem quales absolute ut calidi, frigidi, videtes, audientes & similia.

Tex. 2. Qualitas autem diuiditur in quatuor species subalternas.

Prima est habitus, & dispositio. Secunda potentia, & impotentia. Tertia passio, & passibilis qualitas. Quarta forma, & figura. Si quæ vero aliæ qualitates erunt, ad has forsitan omnes reducuntur. Habitus est dispositio secundum quam quisq; bene, vel male disponitur, vel adesse & maxime ad operationes, ut pulchritudo, & deformitas. Pulchritudo enim est optima dispositio, deformitas pessima. Iustitia est habitus, quo quisq; in se bene disponitur ad operari, quod iustitiam ad alterum. Iustitia enim ad alterum est. Iustus vero: ut anarum male dispositus est: erga proximos. Habitus autem est duplex, alius corporalis ut sanitas, ut pulchritudo: alius spiritalis, ut scientia & virtutes: quæ sunt in parte animæ siue sensibilis siue rationalis. Rursus spiritalis, alij sunt speculatiui, scilicet quibus ad speculandum, & intelligendum bene, vel male intellectus disponitur: ut artes, & disciplinae. Alij sunt morales, quibus ad uolendum bene, vel male uoluntas determinatur, ut castitas: ut liberalitas: ut in temperantia. Quorum singula mēbra multifaria post modum in ethicis diuiduntur. Dispositio autem est pene quædam inchoatio habitus. Vnde cõsequenter, atq; cõsimiliter definitur esse, quæ bene, vel male incipimus disponi. Vt febris. Ex quo sequitur differre habitum ab dispositione eo, quod habitus est duratior, & difficile mobilis: dispositio facile. Quod ex cõmuni iudicio, & sensu hominum constat esse verum. Cui enim quispiã dissecere exorditur, dicit ad sciētiam cõparatam disponi: quãdo iam diu in disciplina versatur. putat cõsequitur esse habitum. Idemq; indicat in virtutibus, & vitijs, in ægritudinibus, & sanitate. Habitus vero & si difficulter moueatur: haud tamen est inamissibilis: cū nonnunquam aliquarum vehementi mutatione deperditur. Vt si quis diuturno lethargo cunctus alicuius scientiæ obliuiscatur.

Tex. 3. Secunda species est potentia, & impotentia. Potentia ut visus, auditus, robur, impotentia, tenebrositas, mollities debilitas: quibus subiecta contrariis resistere, non queunt; sed facile ob defectum virtutis cedunt. Vbi constat, quod impotentia in presenti non est privatio, ut cæcitas, nec negatio (alias species qualitatis esse non posset: ut pote nihil: & pluribus deinde conueniret) sed est quedam aptitudo positiva: qua subiectum redditur impotens ad agendum, vel resistendum. Potentia vero alia est actiua, alia passiuas illa ut virtus digestiua, loquitiua, sensus, & intellectus. Quæ rursus alia est ad absolute agendum: alia ad bene agendum. Quidam possunt, quidem loqui: sed non bene: alij loquuntur eleganter, atq; facunde. Quo circa impotentia non raro mixta est potentia. Nam balbuties quedam impotentia est ad loquendum, claudicatio ad ambulandum. Et tunc operatio sequitur defectus. Gressus quidem procedit ex potentia: sed claudicatio ex tibiæ impotentia.

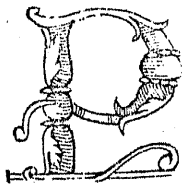
Tex. 4. Tertia species qualitatis est passio, atq; passibus qualitas. Cuius classis sunt obiecta ferè omnia propria quinque sensuum, colores, odores, sapes, sonitus, & primæ qualitates, quæ tactu percipiuntur: alia etiã sunt in anima, ut iracundia, insania. Patet enim secundum has omnes & singulas quales nos de nominari. Passiones vero sunt hæc ipsæ cum breues sunt, ac transientes: ut color faciei rubicundus ex repetita erubescencia ortus. Id enim qualitates passiuas, & passiones determinat, quod illa sunt permanentes ac diuturnæ: passiones temporariæ, ac breues. Vnde in qualitatibus corporalibus pene plures sunt qualitates passiuæ, quàm passiones: in anima è conuerso multo plures sunt passiones, quam qualitates passiuæ: ut amor, timor, spes, gaudium, & similes. Quæ prope semper (ut ita loquar) sunt momentaneæ. Quæ quidem qualitates non omnes eadem ex causa passiuæ, aut passiones dicuntur. Sapores enim, & odores, & primæ qualitates dicuntur passiuæ principaliter: quia passionem aliquam in sensibus efficiunt. Itaq; passiuæ actiue videntur. Dulcedo enim cum passione & mutatione gustatur. Colores vero termini videntur passionum ipsorum subiectorum. Et animæ passiones hoc pacto. etiã

dicuntur. Mens enim eis mediantibus patitur. Et color repentinus ex mutatione sanguinis procedit. Idemq; iudicandum est, cum fuerit permanentis. Nempe quod illa sanguinis accessio est in tali subiecto continua, & intermissa.

Tex. 5. Quarta species qualitatis est figura, & vnus cuiusq; forma: ut triangulus, quadratum. Et non modo in mathematicis, verum & in rebus naturalibus, quarum terminus quantitatis est ipsarum figura, & forma. Quod rectum est aut curuum, quale ideo dicitur. Sed asperum, & lenè, rarum, & densum (cum non dicant figuram, sed dispositionem partium: saltem duo priora.) Asperum enim est cuius aliquæ partes prominent alijs: lenè cuius omnes sunt æqua superficie terminatæ, constat ad hanc speciem non spectare.

Tex. 6. In qualitate autem est contrarietas propria dicta: & per consequens in qualibus. Quale est enim quod ab qualitate denominatur, ut iniustitia & iniustitia, & sunt contraria, nigredo, & albedo: sanitas, & aegritudo. Et in concreto studiosum, & vitiosum: album, & nigrum. Sed non in omni qualitate contrarietas est. Nam impotentia, & figura nulla apparet. Sed neq; in omni possibili qualitate. Quia melij colores nulli nec inter se opponuntur. Ad hæc qualitas suscipit magis, & minus: ut alter est altero iustior: magis album, vel sanus: tametsi non omnes qualitates id habeant. Figura enim & forma hos gradus nullatenus suscipiunt. Vnde patet nullam istarum conditionum proprietatem huius prædicamenti adæquatam esse. Adæquata autem est ut secundum qualitates res similes, vel dissimiles sint, & dicantur.

¶ COMMENTVM.



PRÆDICAMENTUM qualitatis nimis multum plurima complectitur: cuius textus tres sunt partes principales. Prima est nominis acceptionum: secunda ipsius definitio & diuisio. Tertia eiusdem proprietates. Circa primum considerato: quod qualitas dicit intrinsecè modum, & determinatio-

nem substantiæ: sicut quantitas dicit mensuram seu extensionem. Ideo quod alterius modus & determinatio est, potest eius qualitas appellari. primo autem genus in substantia determinatur per differentiam ad speciem: & forma determinat materiam ad indiuiduum, ut in prædicabilibus patuit. Vnde differentia essentialis vnus cuiusq; speciei qualitas illius nuncupatur, & in quale prædicatur. Sed quia quale, & essentialè sunt diuersa, & pæne opposita: secundum quid, differentia qualitas constetur: nempe qualitas essentialis: quod de ratione qualitatis dimittit, vel ab ea alienat. Et præterea differentia determinatio non est integræ substantiæ: sed quasi partialis: sane generis, aut materiæ. Omne etiam accidens vocatur qualitas substantiæ: & in quale de ipsa prædicari. Non quod omne accidens modus est substantiæ. Cum quantitas, & relatio nullum penitus modum dicant. Modus enim (ut dicit August.) est, quem mensura præfixit: quantitas vero est ipsa mensura modum constituens: vnde ipsa modus esse nequit. Sed quia non sunt essentialia substantiæ, in quale prædicari dicuntur.

¶ TERTIO modo accipitur peculiariter pro rebus huius prædicamenti, quibus proprius (ut illico monstrabitur) comperit maxime modum esse, & determinationem substantiæ. Itaq; nomè qualitas est æquiuocum. Hactenus de prima parte. Qualitas autem est secundum quam strictè quales esse dicimur, seu denominamur. Quod pro descriptione dixisse sufficiat: cum quidditati (ut pote genus supremum) definiti non possit. Et cum accidentia hic quatenus substantiæ insunt, contemblemur: recte, per quod nobis tribuit, describitur. Confert autem ut quales absolute denominemur. Sicut quantitas est, qua diuisibiles sumus: & relatio, qua ad aliquid referimur. Secundum autem alia prædicamenta non dicimur strictè quales: sed quati vel ad aliquid vel agentes, vel patientes aut quid huius modi. Interrogati enim absolute qualis est Petrus? præter differentiam essentialè (ut plurimùm) per res huius prædicamenti respondemus. Vt pulcer est, de formis, bonus, aut malus.

¶ IN TEXTV secundo diuisio subijcitur, cuius prima species subalterna (ut pote quæ multipliciter post modum subsecatur) est habitus, & dispositio. Habitus est dispositio, qua in se sub-

iectum bene, vel male disponit præsertim ad operationes. Vt ars disponit medicum ad recte medendum agroti: iniustitia parat hominem ad seruandam æqualitatem cum proximo. Vbi duo consideranda sunt: primum quod definitur per dispositionem, cum hæc dudum ab illo conditum retur. Sed dispositio accipitur dupliciter. i. generaliter ut ambiat non modo hanc speciem, verùm & secundam, & quartam. Siquidem dispositio (ut ipsum nomen præsertim) ordo est. Imo Arist. addit, quod sit ordo habentis partes (quod enim ordinatur: partibus carere non debet, secundum quas ordinetur) vnum enim, & omnino simplex ordine noneget. Quoniam ordo est in pluribus, sicut exercitus. Et constat, quod per potentiam vnusq; ad aliquid agendum subiectum disponitur, & ordinatur. Et pariter per formam. Tametsi non ita proprie sicut per habitum: quia non absolute agens per potentiam disponitur, sed constituitur potens ad agendum. Quemadmodum embryo, cum anima introducit, non existimatur, disponi ad esse hominem: sed hominem constitui. Habitus autem proprius est dispositio: quia subiectum proxime in se disponit, vel ad esse, vel ad operationem. Dispositio autem quoddam additum existenti, vel agenti videtur: qua bene, vel male fit: & talis esset habitus. Per quem postquam etiam quid possumus: disponimur. Ad melius exequendum vnde solet aquibuscumque velut prouerbiu celebrari, non egere nos habitu ad substantiam, sed admodum actus: ut facile scitaret, ut delectabiliter operemur. Sed hæc de re sermo redibit. Habitus ergo esset dispositio, secundum quod dispositio vnuerſaliter sumta est ordo.

Sed alio modo dispositio sumitur pro ipsa qualitate inchoante (& ut ita loquar) pro inchoatione habitus. Bis tria enim quisq; censetur dispositio: sane vel cum disponi incipit, vel cum dispositio est iam perfecta, & consummata. Habitus est dispositio consummata, firma, & in modum iam naturæ conuersa. Vnde in prouerbij consuetudinem abijt (quando quis quid permanenter habet) dicere tenet illud per modum habitus. Tam comperitum est apud omnes habitum stabilem, fixamq; dispositionem esse. Dispositio autem (quæ est secunda pars) debilis, affixa, non intranea. Vt cum aqua caleſcit nondum feruens, cum homo febricitat: cum duos quis vel quatuor actus casit: tis, vel fortitudinis gestit. Si gymnasia di-

dam frequentat; tunc ad scientiam, vel virtutē habendam indicant omnes disponi, non iam formam aut sapientē esse. Igitur habitus differt ab dispositione quod ille est difficile mobilis, & diuturnior. Hæc cito mutabilis, & amissioni exposita. Sed ambo conueniunt, quod bene, vel male subiectum disponunt. Differentia propriissima huius speciei. Ratio est quod cum natura etiam ornata potentij sit existens, vel agens quoddam indifferens: habitus & dispositio adiecta trahunt, inclinantq; eam ad certam, vnam partem operationis. Vt intellectus qui bene, vel male mederi, & de herbis indicare potest, per artem medicinae determinatur, vt bene iudicet. Per iniustitiā vt contractum fraudulenter atq; iniquē ineat. Potentia & natura tantum est principium: habitus vero & dispositio (vt pote modum. Potentij præscribentes, & propinquius rem præsentantes) subiectum bene, vel male disponunt. Vnde potentia, que de se sunt perfecte determinata ad vnum agendum (vbi nulla est in differentia) non egent ad operandum habitum: vt vis digestiua nutritiua, visus, & olfactus.

¶ **PARTIVR** habitus in spiritales & corporeos, & pariter dispositiones. Priores sunt pauci, vt pulchritudo, & deformitas. Illa est debita dispositio membrorum, congruensq; proportio partium: qua bene subiectum est. Sanitas etiam & infirmitas in quibusdam videntur mihi habitus: quando scilicet quis est optime humoribus dispositus, atq; temperatus: vt plures in se habeat causas salutis, & salus illi stabilis sit, difficileq; expugnabilis. E contrario sunt quidam ita languidi, & valitudin vni: vt cum valent etiam languescant. Quorum ipsamet incolumitas est plurimum ægrotat, atq; infirma. In alijs communiter sunt dispositiones, vt pote cito mutabiles. Spiritales vero habitus sunt omnes scientie, artes, & virtutes: tã bi, qui à natura inditi sunt, vt habitus principiorum, siue adeo infusi, vt fides, spes, charitas, siue nostro labore industriaq; parti. Idemq; de dispositionibus philosophandum est. Nempe quasdam esse corporeas, alias spiritales infusas, naturales. Vnde hæc species est amplissima, latissimq; patens.

¶ **IN TEXTV** tertio secunda species est potentia, & impotentia. Sed prima est duplex alia essentialis, siue actiua siue passiva substantie: vt

potentia materiæ ad formam, vel adesse, & quæ generabiles, & corruptibiles res dicimus: de quibus hic non tractatur, vt pote que non qualitates, sed ipsa substantia sunt rei. Aliæ sunt accidentia essentij super addita quibus actus aliquot, vel passionem eliciant, aut suscipiant. Vt oculus ad videndum, aures ad audiendum. Quas quidē potentias constat esse qualitates: quoniam sunt superadditæ substantij: & per consequens non substantiæ: & deinde ordinatæ: primo & principaliter ad operationes, que sunt accidentia. Operatio enim finis est potentia: ac proinde erit quoq; accidens. Quia substantia principaliter non ordinatur ad accidens: quoniam accidens ad substantiam. Et cum nec quantitas, nec relatio, sint principia operationis, sequitur esse qualitates huius prædicamenti ad hæc secundum hæc nuncupamur stricte qualitates visui, sensibiles, intellectui: ergo est qualitas. Impotentia vero est quædam degeneratio potentia, vt frigiditas à natura homo impotens est ad generationem, sterilis mulier ad concipiendum. Potentia est, qua possumus aliquid agere, vel resistere aut etiam pati: impotentia vero qua quis non potest. Vel facere, vel resistere: quod posse forsitan debeat, vel secundum speciem, aut individuum: tamen si non nunq; id non requiratur. Vt aqua est impotens ad resistendum casum. Sed impotentia potest accipi & negatiuè, vel priuatiuè, pro negatione priuationeue potentia: sicut lapis dicitur non posse videre. Secundo accipitur positiuè pro qualitate entitate, que positiuè impedit operationem, aut modum illi congruentem: sicut frigiditas in semine: sterilitas in sexu muliebri: balbuties in lingua, claudicatio in gressu. Illa enim & si non totaliter elinguem virum reddat: fluxum prouocationis tollit. Hoc modo impotentia est huius generis & prædicamenti species. Nã species qualitates ens debet esse positiuè, nõ negatiuè, nec priuatiuè. Ad hæc vnaquæq; species pertinet dirigi ad suum prædicamentum, & in potentia pertinet ad istud, sicut & dispositio in prima specie, & passio in tertia. Priuatio vero & negatio pertinet in directè ad prædicamentum & reductiuè. Ergo impotentia est qualitas positiuè, & confirmatur impotentia hæc & pauca sunt & in paucis: negationes & plures, & in pluribus. Nam affirmationi cuiuslibet opposita est negatio. Et deniq; cum palam tot entia sint huius impoten-

impotentia species, vt molities, teneritudo, balbuties, claudicatio: impossibile est eiusdem speciei esse vel negationem quampiam, vel priuationem.

¶ **POTENTIA** diuiditur in actiuam & passiuam: prima est, qua possumus quicquam facere: vt auditu audimus, oculis videmus: passiva, qua patimur, vt cum vapulamur, vel lassitudine frangimur. Actus & passio manifestissime detegunt potentias. Quoniam absq; potentij actiones possibiles non essent. Cum potentia actiua computatur nunc & resistiua, qua cõtraria nobis, & nocua propellimus, aut sane ipsis nõ cedimus. Eadem enim virtute & alios impetimus & nobis aduersantes propulsamus. Vt mediante frigore aqua, & frigerat, & calorem abspropulauit. Arist. 5. 2. methaphisicæ de primè potentiam actiuam, quod sit principium transmurtandi aliud in quantum aliud: vt cum iacimus lapidem, mouemus illum: cum ambulamus, mouemus pedes. Passiva vero, qua principium transmurtandi ab alio. Vt cum igne calefimus, mutamur. Sed de potentij actiuis, & passiuis sicut de actibus, & passionibus necesse est diuilectici certa regula & mensura loquamur: vt pote quorum exacta notitia non vnus est facultatis ex superioribus, sed plurium subministrare. phisicæ, ethicæ, ac methaphisicæ. Sat nobis est rem summis labijs degustasse & potentiari sedes (idest) prædicamentum agnouisse. Id tantum super est hic aduertamus nõ modo potentias naturales, verum & supernaturales, accidentales hic collocari. Quod propter virtutes angelorum & characteres nostratum dixerim: que sunt potestates fidelibus infusæ, atq; diuinitus concessæ: quibus sacramenta, vel conferant, vel suscipiant.

¶ **IN TEXTV**. Tertia species est passio & passibilis qualitas. Sed circa nomen passio aduerte, significare motum, prout suscipitur impasso. Et ita integrum passionis prædicamentum constituit. Secundo pro qualitate que vel efficit talem passionem, vel per eam efficitur. Sic est altera pars huius tertie speciei: & multis alijs modis: vt proprio quarto modo: vt in prædicamento passionis videbimus. Vnde hic nõ est nomen motus, sed entitatis, & rei permanentis. Ly. passibilis vero qualitas non distinguitur: tamen si passibile seorsum multipliciter dicitur. s. & subiectum

passionis (vt nos appellamus passibiles) & accidens, quo patimur. At passibilis qualitas nõ æquiuoce aut multipliciter sumitur, sed est nomē vnus speciei: licet penuria nominum complexo vtamur pro simplici. In hac specie textus specificat quot qualitates & passionem collocatur, & ferè tot sunt passionem, quot passiuæ qualitates. Quia sicut dispositio inchoatio erat habitus: ita passio inchoatio videtur passiuæ qualitatis. Nã passio est qualitas: qua, vt alia qualitates sua natura permanere, solent: non permanent, sed breuissimè transeunt. Secundum quas proinde passionem non absolute (vt Arist. notat) quales de nominamur sed potius dicimur passionem tolerare. Vt cum ex verecundia quispiam rubescit, non tam censetur ruber: quam verecundia affectus. Et interrogati qualis nam coloris sit ille, qui erubuit, suum naturalem respondimus, illum momentaneum præterimus. Et his inuenimus quidem incorporalibus plurimas esse passiuas qualitates: in spiritualibus qualitates paucas. passionem vero adeo frequentes, vt ebulliant mille in momento affectus. Quod expertus videtur Iob cū dicebat, cogitationes meæ dissipate sunt torquentes cor meum, noctem reuertunt in diem, & rursus post tenebras spero lucem. At qualitates duplici de causa appellantur passiuæ, quædam quod in sensibus passionem efficiant: qui sui alteratione, & tactu obiecta percipiunt: vt tactus, olfactus, & gustus. De primo apud omnes constat quantum sepe tangendo ledatur. Sed & posteriores duas quædam species tactus vulgo iudicatur. Nisi enim nares odor tangat, haud percipitur. Et si gustus sapore non alteratur, nihil gustat. Non negatur, quin quam plurimè similitum qualitatibus ex passione processerint: secundæ præsertim, quas palam est ex alteratione & mixture primarum resulfasse. Sed quia id occultum est non sensibilibus apparet: & quia præstantior causa denominationis est efficere passionem, quam ex illa profluere: ideo illa de causa, & non ex hac passiuæ appellatur. At colores qui non immutatione aut lesione pupille, sed quadam receptione pance spirituali capiuntur, passiuæ quoniam termini sunt passionum nominantur. Idem sentias de qualitatibus anima tam passiuas, quam passionibus: quippe vniversis ex passione, & motu fluentibus: vt amor, timor ex affectione, vel complacētia aut

concupiscentia. Huius speciei maxima est copia rerum & innumerabilis multitudo.

¶ **Q**UARTA Species est forma & figura: quæ non sunt duæ partes, sicut in antepositis speciebus, sed una eademque natura, terminus scilicet quantitatis. At quatenus quantitas sumitur in abstracto ut in Mathematicis terminus dicitur figura. Sic Geometria tractat de figuris. Sed ipsa figura considerata in rebus naturalibus, & viventibus nuncupatur forma, & species: sicuti capite speciei explicuimus. Sufficientiam autem huius divisionis qualitatis in hæc quatuor species colligit optime S. Tho. dicens, quod cum qualitas sit modus, & determinatio substantiæ: potest illa determinari quo ad esse, quod est primum, vel quo ad actionem, quæ est actus secundus: vel quo ad quantitatem. Habitus modificat subiectum in ordine ad se ipsum quo ad esse. Minime gentium quod esse consistant: cum iam per formam substantialem sit colatum: sed est modus esse, quibus scilicet bene, vel male sanas. Esse enim hominis est vivere secundum rationem: quod habitus & dispositiones præstant, vel auferunt. Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia efficiunt, ut recte vivatur. Et oppesit habitus ledunt, deturpantque naturam. Nec obstant hos habitus operarios esse, & ad operationes dirigi. Rectitudo enim, & probitas operationum bonitas est, atque felicitas vitæ: & bene agere, bene esse. Unde in hac sola specie qualitatis reperitur hæc differentia boni, vel mali. Secunda autem, & tertia species est modus substantiæ quoad operationem.

Secunda est principium proximum operationis: tertia vero finis, & terminus. Quarta est determinatio quantitatis, quæ semper in suam figuram terminatur. Unde si daretur corpus infinitum nullam propius haberet figuram: quia careret termino. ¶ **T**ERTIA pars principalis huius capituli (quæ in textu sexto incipit) continet tres proprietates qualitatis. Prima est, quod habet contrarium. Et quia contraria sunt qualitates, quæ sub eodem genere maxime distant: & mutuo si se ab eodem subiecto expellit: ut calor & frigus: humiditas, & siccitas, necessario si unum contrarium est qualitas, & alterum. Contingit autem opponi multipliciter ut in sumulis insinuauimus, & in post prædicamentis illico tractabimus. scilicet contradictorie, contrarie, & relative & priuatiue. Quæ per prædicamentum

mentum vagantur: sed contrarietas est in ipso, non in substantia, quantitate, vel ad aliquid. Sed non est adæquata proprietates, cum nec competat omni qualiitati, nec soli. Primo potentia, & figura (quæ sunt qualitates) nullum contrarium habet, nec se se quo pacto expellunt. Metus enim: nõ qualitas suscipit contrarietatem, ut caliditas, & frigida, augmentatio & diminutio. Secunda proprietates est, quod suscipit magis & minus. Hoc est intenditur & remittitur. V. g. calor à principio in lignum introductus est remissus (& ut ita loquar tepidus) sed paulatim redicitur, magis magisque; subiectum penetrat: quod est ipsum intendi. scilicet tendere intra. Genus sane quædam augmenti qualitatis. Sic enim qualitates crescunt: dum intenditur. Ita dicimus intensior est nunc dolor ad significandum creuisse iam, esseque maiorem. Remitti vero est debilitari, & decrescere. Ut cum aqua feruens ab igne se meta pedentim tepescit, & calor extenuatur. Quæ qui dem ambo scilicet intenso, & remissio plerumque; (ex quo habent contrarium) procedit, unum quodque enim expellitur à suo contrario. Quod quia in momento agens non perficit paulatim suam qualitatem, intendit qua operatur, & remittit contrarium. Ut ignis nitens lignum in sibi simile conuertere, auget calorem principio susceptum. & remittit frigus, & quædamque impediens qualitates. Quod circa hæc proprietates est in adæquata, non conueniens omni qualiitati: sed habitibus, & certis speciebus. Adæquata vero proprietates est ut secundum qualitatem res similes, & dissimiles dicentur. Nempe ut qualitas sit fundamentum similitudinis, & dissimilitudinis: sicut quantitas est equalitatis, vel inæqualitatis: ut in præcedenti prædicamento nõ paucis explicauimus.

Utrum textus qualitatis sit verus.



¶ **I**N PRIMA PARTE NEGATIVA arguitur primo: una quæque species est una natura atque essentia: ergo male in singulis harum partium duplex species assignatur: quasi due una esse possint. In prima habitus, & dispositio, in secunda potentia,

tia, & in potentia, in tertia passio, & passibilis, qualitas. Secundo omnes hæc tres species videtur esse una, eademque; non modo realiter, verum & formaliter primo.

¶ **P**RIMO habitus non tantum pratici, qui de se ordinantur ad opus: ut ars medici, & argentarij, qui patenter sunt potestates) verum & speculatiui sunt potentia ut physica, vel metaphysica: quibus & vere intelligimus & recte iudicamus. Maxime quod Arist. loquens de potentijs actiuis subnectit exempla in habitibus. Deinde & calor passibilis qualitas est habitus: ut potest dispositio conueniens igni, & alijs rebus naturalibus, quo bene sibi est. Et etiam est potentia actiua, qua ignis comburit. Quem admodum enim auditus est virtus data animalibus, qua audiatur, ita rebus à natura indite sunt virtutes, quibus & suas operationes efficiant, & suos fines consequantur. Tertio difficile, & facile mobilis sunt conditiones qualitatum secundum quod sunt in subiecto: ergo per se sumta (ut hic definiuntur) nõ distinguunt habitum, & dispositionem. Antecedens patet. Qualitas est difficile mobilis, quando nimirum radicata est & firmiter hærens: facile cum tener est, ac debilis. Quarto potentia actiua, & passiva coincidunt. Nam sensus, & intellectus ponuntur per Arist. passiuæ. Quia passiva est principium transmutandi ab alio: & his potentijs mutamur ab obiectis: quas tamen nos actiuas nominauimus. Quinto potentia habet plures partes istiusmodi saltem est restricta. Sexto contra secundam proprietatem. Qualitas suscipit magis, quia crescit, & minus, quia decrescit: sed quæritas etiam augetur, & diminuitur: ergo, vel in quantitate inueniuntur huiusmodi gradus, vel non competunt qualitati. Confirmatur. Primo curuum dicitur secundum magis, & minus: ergo non est proprietates disconueniens quæritati. Secundo calor ut duo dicitur intendi: quoniam adduntur denuo alij duo, vel tres gradus: ergo prior non est intensior, sed tantum maior. In contrario auctoritas Arist.

¶ **H**VIC quæstioni (ut fas est) affirmative respondeo. Primum argumentum petit, utrum eadem qualitas sit habitus, & dispositio? disceptatio antiqua & huc usque; subtile manens nõ diu satis discussa. Quidam tam ex veteribus, quam iunioribus arbitrantur esse eandem formam, differreque; tanquam perfectum, & imperfectum (ut

sepe solet) intra eandem speciem. Vt febris epimerica dispositio est: si vero diu permanet: vel interrupta aut certis interualis periodica sit iam habitus. Quinimo ipse habitus physica, alteriusve facultatis cum primum gignitur, ita tenuis est, & debilis, ut sit dispositio donec usu, & exercitatione coalescat, firmeturque; Sed (meo arbitratu) altera res dispositio est, altera habitus. Tametsi (quod est plurimum in hoc prædicamento aduertendum. Licet species hæc sint suis quidditatibus impermixta, in modis tamen earum plurima est priorum trium comunicatio. Habitus (inquam) species sciuntur ab potentia: sed per plures sunt habitus modum potentia habentes, & tales frequenter appellatur. Passio etiam, & passibilis qualitas cum sint diuersa penitus natura, induunt non raro modum dispositionis. Quod multos in hac re turbat, vel fallit. V. g. (ut incipiamus ab prima) habitus est qualitas de se sibi vendicans, ut cum fuerit in subiecto, constans sit pæneque; immobilis. Quoniam eius est conditionis ut secum suum contrarium non patiat, nisi via corruptionis, & (cum vni quodque; ab suo contrario expellatur) est habitus ubi est, omni pæne expulsiõne securus, vix exitium timens. Unde solent philosophi dare signa generati iam habitus si diu, & cum delectatione operationes exequimur. Nimirum quod sic proprium habitus pacatum esse atque; permanentem. Dispositio autem (dum modo intelligatur non esse actionis nomen sed qualitatis) est velut via ad formam principalem introducendam: & ita habet, de se ut in ea non persistatur, sed sit transiens, ac temporanea. Hæc differentia distinguit inter se habitum, & dispositionem. Quia ab alijs speciebus per hoc sciungitur, quod bene vel male naturam subiecti moderatur. Igitur cum talis sit essentia habitus & dispositionis contingit, ut ratione subiecti habeat statum dispositionis, dispositio vero habitus conditionem. Vt metaphysica de se firmus: quia in tali subiecto est nondum omnes veritates cognoscente, vel habente omnes demonstrationes, est admodum tener, facillime amissibilis: ita extremis simbris tenetur. Vt puer qui & si verissimus homo est, impotens tamen ad omnes actiones, officiaque; bonis standi. Sic habitus natura sua grauis, fixus, ratione subiecti nõ nunquam titubat, vacillat, & quasi nutans rui nam minatur. Dispositio è contrario quandocumque; præster

præter ordinem adeo altas radices subiectum in mittit, ut firmetur, & fiat propemodum in separabilis. Itaque contra se habet veritas, quam tertium argumentum contendebat. Scilicet quod ratione subiecti non de se habitui stabilitas, dispositioni mobilitas convenirent. Nam præterquam quod suapte natura talia sunt, frequenter mutantur vices: & fit habitus instabilis, qui sui ratione diuturnior est: & dispositio immobilis: quæ velut pennata moveri solet. Ad quod proinde argumentum patet neganda esse probationem antecedentis. De se enim antea quam sit in subiecto habitus est difficile mobilis. Ad secundum, quod attinet ad primam speciem, constat quod est dispositio natura & conditione distincta ab dispositione, secunda. Nec dispositio hæc de se unquam est habitus, tametsi modum illius nonnunquam adipiscatur. Quantum ad aliud membrum de potentia, quidam nullo fere argumento sua si concedunt non formalem, sed materialiter harum specierum identitatem. Alii enim quod habitus ea ratione qua bene, vel male disponit, est prima species: qua vero principium est operandi, potentia. At quoniam una eademque res nonnunquam possit diversis rationibus in duabus speciebus esse, imo in duobus prædicamentis: non tot sunt hæc tamen, quot isti admittunt. Et primo (ut Aristoteles in nono metaphisico procedit) duplex est potentia logica & naturalis: quæ æquivoce in nomine conveniunt. Nam logica est negatio: naturalis, est entitas positiva. Rursus naturalis alia substantialis, ut materia prima, alia accidentalis. Hæc autem est in hac specie reposita. Circa quam quod ad præsens spectat (ut cetera omittamus) consideranda est harum specierum quidditas: ut pote recta huius examinis libra. Et primo potentia, & impotentia huius speciei debet esse accidens (ut ego arbitror) à natura congenitum. Nec unquam quis apud philosophos censetur suo labore potentiam aliquam realem comparare: sed has vocant consequentes naturam. Habitus autem & si aliqui naturales sint, ut pulchritudo, ut plurimum sunt adquisiti: saltem omnes operativi. Haud enim virtus, ars, vel scientia à natura nobis donantur: sed omnis doctrina, omnisque disciplina ex prææsistenti fit cognitione. Operativi ergo non possunt potentia esse. Ad hæc radicalis differentia harum, atque universalis est: quod potentia est principium opera-

tionis, vel actionis, vel passionis absolute: non quæpiam modum præscribens rectitudinis, vel pravitatis. Habitus vero primo in genere non sunt omnes operativi: qui vero sunt: semper super adduntur potentis, eas quoad bene, vel male determinantes: earumque indifferentiam restringentes. Bonus habitus trahit ad bonum, & malus ad malum tam in speculabilibus: quæ moralibus. Bonum intellectus est veritas, malum falsitas, & error. Ad veritatem ergo inducunt ars, scientia, fides, & opinio: ad malum error. Quod quidem etiam patet inductione, nempe habitus hos operantes super additos esse potentis. Nam omnis habitus similis collocatur, vel in voluntate, vel in intellectu, aut in parte sensitiva. scilicet appetitu: dicere vero quod una potentia huius speciei est in alia, mihi asperè dureque sonat: aut quod quis ad aliquam actionem duas potentias habere recalcidatur. Si ergo habitus operativus est dispositio adiectiva potentia (quod palam denno convenitur) cernere potentias sufficienter à natura in unum determinatas non egere vllatenus habitibus non potest profecto potentia pariter huius speciei habitus censeri. Quia una potentia accidentaliter subiectaretur in alia, & dua potentia dirigerentur de se ad eandem operationem. Præterea hi male fecerunt in habitibus operativis disponere bene subiectum, & principium esse operandi, quoniam utrumque est una, eademque ratio in illis. Si quidem tales habitus quatenus operativi sunt, disponunt bene, vel male subiectum quo adesse ut habitus iustitia ideo est bona qualitas mentis, quia ad bonas operationes inclinatur. Præterea Aristoteles hic distinguit cursores, & pugillatores. Quidam pugnant fortiter lacertis, aut vibrant gladios ex arte & tales dicit non esse in hac specie potentia: alij ex viribus, & robore naturæ: & hi verè sunt in hac specie. Ars ergo secundum Aristotilem non ponitur in specie potentia. igitur adiudicandum de potentia non est respiciendum an sit principium operandi. Hoc enim habet & essentia rei, & forma substantialis, sed utrum sit tantum principium proximum operationis indifferentis quoad bonum vel malum. Nam forma est principale principium, sed non proximum: habitus autem est quidem proximum (quoniam est dispositio ipsius potentia) sed non indifferens. Hæc tamen concluditur mea sententia patentur quod habitus actiuus non est potentia huius

huius speciei, sed quid dicemus quod philosophus in nono agens de potentia proprie semper ponit exempla in habitibus adquisitis, eas potentias activas appellans. Nimirum quod illi longe aliter de potentia quæ hic loquatur, ut facile legenti patet. Sed ad illud de calore: an sit potentia iudicanda? notato quod in illo utroque nempe quod sit principium proximum & indifferens includitur, ut totaliter de se, ad operationem ordinetur, non ad conservationem potius, & ad esse ipsius subiecti. Quare calor, & similes virtutes rerum naturalium strictè loquendo non sunt potentia, sed dispositiones subiectorum: ut pote non datur principaliter ad operationem, sed ad conservationem, & momentum ipsarum. Calor enim est dispositio convenientissima ordinata ad bene esse ignis, & secundo qua comburere alia, & sibi similia facere possit. Quod manifestè ostendit non fore ociosum calorem, qui nihil comburitur. Sicut non est ociosus in sphaera ignis, sed in sua maxima perfectione (ut pote principalem sui finem assequutus) ubi tamen nihil vrit. Et fore ociosus utique oculus si nil unquam videret, aut voluntas si nihil amaret. Nimirum quia hæc potentia ordinantur principaliter ad operationes: illa vero ut dispositiones subiectum conservantes. Sed replicatur saltem secundo erunt potentia sicut secundo ad actionem destinantur. Respondet, quod ut sit quo quo pacto potentia huius speciei opus est primo, & principaliter ad operationem ordinetur. Sed obijciat adhuc ignis potest comburere, & aqua frigesfacere: ergo habent potentias. Negatur hæc illatio. Sed posse contingit dupliciter uno modo per potentiam quæ est secunda species qualitatis, alio modo per virtutem operativam: sicut dixit Aristoteles de pugillatore, & cursore. Et calor quidem habet hunc modum potentia: quod est proximum operationis principium: sed ab ratione potentia proprie dicitur (quæ in hac specie collocatur) deficit in duobus. Primo quod non ordinatur primario ad agendum in aliud: secundo quod non actuatur operatione, vel passione. Et existimo de his potentis hic nos pertractare: quæ suis actionibus, aut passionibus actuatur, ut oculus visio, aures auditu, intellectus cognitio, voluntas volitione. Et cum ignis comburit, duplex calor consideratur, primus ipsius ignis comburentis (qui manet in illo: & introductus in passio. Et is est finis, & terminus propin-

quus passionis scilicet combustionis, & ita nullus illorum actuatur. Unde calor, & similes qualitates sunt quidem passibiles, quatenus efficiunt passionem in sensibus: & habitus vel dispositio, ut subiectum bene in sui esse disponunt. Potentia vero huius speciei ob rationes inducias (meo iudicio) non sunt. Sed quia principia proxima videtur operationis vulgariter, & communiter vocantur etiam apud doctores potentia. Quod si Aristoteles loquens de potentis actiuus posuit exemplum artis, scimus quod exemplis vnum non quod ita sint, sed causa exponendi. Ad primum (posterioribus argumentis, quæ ad substantiam rei pertinebant iam solutis) respondet, non esse in conveniens, unum genus qualitatis duas species habere, vel duas inferiores, alteram substantiali (cum una adæquata passio numeri sit par, & impar, & quantitatis finitum, vel infinitum) & tamen par distinguitur realiter ab impari.

¶ AD QUARTVM adverte quod nomine potentia primo impostum fuit ad significandum potestatem, ut ego arbitror, civiles ut pote manifestiores nobis, & deinde ad omnes potentias activas, ut pote similes potestatis. Et nihil propinquius est, & similem huic. Quod est posse facere, quam posse non pati, propulsare ab se iniurias, atque violentiam. Unde proxime significat potentiam resistivam. Et ita absolute quodpiam dicitur potens, etiam si nihil agere queat: dummodo resistat: ut durities ferri (quæ nullius activa est) nuncupatur potentia. Imo adeo est similitudo potentia activa, ut sub nomine uno comprehendantur. Ideo in divisione potentia sub primo membro potentia activa explicatur. Secundo notandum quod sunt quedam potentia mere passive. scilicet cum passio infertur passio vim non conferente. Ut cum aqua calefit, vel lapis sursum ascendit, nihil actiuitatis his motibus subiecta tribuunt: alia vero sunt mere activa, ut intellectus agens, & vis digestiva: alia sunt mixta: quæ ita faciunt, ut patiantur, & ita patiuntur, ut agant. Huius conditionis sunt sensus, & intellectus. Qui ut moventur ab obiectis, & illorum species suscipiunt, passive potentia habentur, sed motu eliciunt sensationem, ut oculus visionem: aures auditum: respectu quarum actionem necessario sunt activa. Primo quia sensatio, & intellectio est actio, permanens, quæ manet videlicet

certa agente: ergo potentia in qua manet, est agens illius. Nam subiectum (si agens appellatur) est ratione potentia. Secundo sunt actiones vitales: que non possunt, s. procedere nisi ab principio coniuncto. In his mixtis est gradus. Quædam magis actiua quam passiva, alia è contraria. Imò in ipsis (sensibus tactus, & gustus, sunt maxime omnium passiva, sane qui cum sentiunt: plus alterantur, & patiuntur. Visus habet passionis minimum, & adhuc interiores sensus minus. Igitur par est ab eo quod maius in singulis, & plus est, denominatio sumatur. Sentire autem ab omnibus secundum quid pati vocatur. Et multo diminutius intelligere est quodam patitur, simpliciter autem sunt actiones. Præterea sensus, & intellectus iudicantur metaphorice pati, absolute agere. Ergo optimo iure appellabuntur potentia actiua, secundum quid passiva. Nam sciendum est: quod passio proprie est motus præternaturalis, saltem, inquam, non naturalis sed minime congruens. Sentire vero, & intelligere maxime conveniunt. Tunc solum aliqua sensatio vera passio erit, cum læserit sensum: quod rarissime contingit. Intellectus vero lædere non potest: quia est potentia spiritalis, sic argumentum diluitur.

¶ QUINTVM Argumentum exigit discutimus, quid sit magis, & minus suscipere. Sed tria oportet antea præcognosci. 1. augmentum, & decrementum, secundum extensio & contractio tertio intensio, & remissio. Augmentatio est ad maiorem quantitatem superaditam. Diminutio ad maiorem per maiorem detractionem. Quæ fit dupliciter, s. per intus susceptionem & conversionem ut in viventibus (quæ cibum digerunt, & in sui substantiam conuertunt) & per iuxta positionem ut rupes, quæ accessu pulueris, & asperione calore solis adusta ad summum, id est, ad ignis usque, regionem crescit. Et quidem quod augetur, crescit: sane fit maius: sed proprie extendi est quædam eadem quantitas rarefactione præteritur, vel densatione conspissatur absque: noua alicuius entitatis additione aut diminutione. Ut cum cera liquefit, vel corium dentibus præteritur, vel aqua congelascit. Augmentatio vero propria semper fit alicuius susceptione. Intentio, & remissio est modus augendi qualitatum. De qua inter graues philosophos contestatur. Verum fiat per additionem qualitatis, vel per

maiorem in subiecto radicationem? Et ut plane loquar, nemo negat: quin cum ignis calefacere incipit lignum, calor primo introductus versus omnem trinam eius dimensionem extendatur, s. in longum, latum & profundum per nouum gradum caloris ab præcedenti productum. Sed dubium est de quolibet horum graduum, quomodo perficiatur in frustulo ligni sibi adæquato. Et primo quod alius calor aduenire, vel adijci illi non possit, palam est. Quoniam duo accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto adæquato esse non possunt: calores vero illi eiusdem speciei forerent: ergo. Ad hæc qualitates eiusdem speciei non differunt numero nisi per subiectum: sicut indiuidua eiusdem nature substantia differunt tantum ex parte materia: ita accidentia per subiectum, ut pote illarum materia. Ergo in subiecto adæquato huius gradus alius esse nequit. Quia non est per quod sint duo, vel differant. Et cum constet, primum gradum perfici, & augeri: constat vna absque: qualitatis additione crescere. Sed notandum tamen quod per sui accidens, est secundum illud perfici subiectum. Motus siquidem accidentium potius ipsorum suppositorum sunt: non modo bi accidentales, intentio, & remissio: verum & mutationes ipsorum essentielles: qualis est generatio illorum, & corruptio. Cui enim albedo producitur, non dicitur tam fieri albedo, quam subiectum album. Nam eius productio est alteratio, & tamen non alteratur accidens sed subiectum accidentis mediante illo. Intentio ergo formam est perfici melius subiectum: perficitur autem quatenus plus per eam actuat, & ipsa materia prædominatur. Vnde profecto id erit accidens intendi: scilicet subiectum magis actuari, & melius ab accidenti informari. Sed quod ab principio non plene actuaretur, ex multis causis prouenit. Primo ex causa efficiendi, & si non est quantitas virtutis ista actio requirit. V. g. aer eodem modo dispositus intensus illuminatur absolute, quam ab lucerna, & melius ab maiori lumine lucerna: quia agens maioris virtutis maiori efficaciam formam introducit: & sic plenius radicitur. Aliquando ex dispositione subiecti: vnde idem ignis prius comburit lignum sicum, quam viride: & per consequens intensiorem calorem facit in vno, quam in alio. Quoniam erat dispositus combustionem. Quod vero non sit dispositum, prouenit, vel ex contrario, ut in ligno

ligno ex frigiditate, vel ex aliqua qualitate ut cumque impediente. Ut aer cum primum sol ascendit nostrum hemisphærium, licet instanti illuminetur, multo intentior est lux prope meridiem quam mane: & tamen lux non habet contrarium: sed aliquorum vaporum noctis, vel roris crassitie aer manet affectus: quæ obstant ne cito lux penetret, vel eâ subiectum recipiat, vel suscepta nobis appareat. Quas qualitates pedetentim phæbus suis radijs extenuat. Vnde accidens perficitur in expulsiõne contrarij, & immixtione, & ex virtute quoque agentis, vel ex dispositione subiecti. His enim modis forma magis radicitur & melius actuatur subiectum. Est & alius modus nempe, quod magis termino appropinquat, ut in beatis nullum habentibus gratia obstaculum, nec indispositionem, gratia est intentior in vno quam in altero. Sed de hoc alias. Igitur suscipere magis, & minus est perfectius, vel imperfectius formam subiectum actuare, & in formare. Quod ex multis capitibus euenit. Quo circa cum hoc accidentibus quatenus sunt in subiecto competit: sequitur quod nullum accidens in abstracto sumtum magis, vel minus habet. Vbi enim ista sunt aliqua, latitudo est. Qualibet autem essentia secundum se sumta indivisibilis est in genere, & differentia consistens: radicitio vero ut pote motus quidam latitudinem, & partes habet. Illa differentia inuenta intra eandem formam imperfectam, & perfectam est velut spaciũ, quod radicitio transit. Vnde in abstracto capta nulla est ratio magis vel minus natura suscipiat. Ad illud de curuo superius respondimus.

De sex vltimis prædicamentis. Tex. I.



ACTIO est motus secundum quem in subiectam materiam agere dicimur. Ut sectio est, qua dicimur lignum secare, & com-

bustio qua ignis lignum comburere. Quæ quidem actio, & contrarietatem suscipit, & magis, & minus dicitur, ut calefacere, & frigefacere: contrariæ actiones sunt, & magis calefacere vnum quàm alterum. Ponuntur autem in hoc prædicamento generatio, actio, & corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, et motus localis. Atque proprium est actioni ex se in consequentia inferre passionem. Ut valet est actio: ergo & passio. Nec tam proprium est illi passionem efficere: non quod non efficiat: sed quod non tam vniuersaliter agenti efficientia passionis iure tribuatur.

Tex. 2. Vnde passio est motus illatus ab agente, secundum quem subiectum patitur, habetque easdem conditiones. Nempe ut contrarietatem subeat: & magis, & minus suscipiat. Quinimo eadem sunt, & species huius prædicamenti eisdemque nominibus appellata. Vnde semper in his motibus distinguimus generationem actum, vel passum, eisdem & alterationem: & sic de singulis. Et ratio est esse eisdem omnino motum actionem, & passionem, ut ex philosophis supponimus.

Tex. 3. Quando est, quod ex adiacentia temporis in re temporali resultat. Hoc autem est me esse hodie, & in hoc anno. Te esse heri. Patrem in alia etate, auum in alio seculo. Quot sunt enim temporis

differentiæ: tot sunt & species huius prædicamēti. Quia in omnibus illis partibus temporis sunt ea, quæ temporis subiacent. Vnde quando est quædam mensuratio passiva rei temporalis. Quod proinde contrarium non habebit, ab quantitate enim contrarietas provenire non potest: neque magis, aut minus.

Text. 4. Sicut quando ab tempore, ita ubi est quædam circumscriptio passiva locati ab loco proveniens. Vt esse in gymnasio, in Lycaeo, in platea, in domo, in templo. Quæ quidem, & adæquata esse contingit, & in adæquata. Aula enim inadæquata est mihi: sed quæ repleo, & occupo locum adæquatus est.

Text. 5. Situs autem est positio partium in ordine ad locum: ut sedere, stare, cubare. Aliam enim positionem, aliiq; situm tenent partes quoad locum quando quisquam sedet, quam cum iacet. Inter se mutuo eundem ordinem semper retinent. Vt cumq; enim res se habent, caput est pars suprema collo cum stomacho unita, & brachia humeris appendent, & sic de alijs. At in ordine ad locum alium penitus situm, cum pronus, vel obliquus, aut supinus iacet.

Text. 6. Habitus demum est adiacentia vestium, & omnino indumentorum, ut vestium esse, calciatum, ornatum, armatum & similia: quæ sunt species prædicamenti. De quibus hæcenus dixisse sufficiat.

COMMENTVM.



QUATVOR PRÆDICAMENTIS extense, appositæq; desertis reliqua oportet paucis perstringamus: ut pote quæ, & valde extrinseca sunt, & rara eorum cæteris in disciplinis mentio habetur. Nam de vestito esse atq; locato hæc multa vsquam verba funduntur. Nisi de actione forsitan, atq; passione, quarum frequens est apud philosophos me-

moria, & sermo: ut pote quæ magnis difficultatibus ob sui forte tenuitatem implicantur. At sex hæc summa breuitate Aristotiles his rationibus (ut opinor) adductus percurrit: quam Gilbertus Porretanus nimiam merito iudicans paululum extendit. Ne non tam brevis doctrina videretur, quam nulla. Nam velut fastidius iam vel aliò properans philosophus hæc scribens omnibus vbiq; gentium visus semper fuit: adeo nec definitiones saltem supremorum generum inducere dignatur: sed exemplis subiunctis in post prædicamenta se se velocissime recepit. Igitur quem nos vniuersos hæcenus interpretes sequutos inuenimus, par est, saltem quadam mensura seu censura imitemur adhibita.

HAEC PRÆDICAMENTA differunt à prioribus: quod hæc sunt prædicaciones ab intrinseco provenientes, atq; desumpta. Nam, ut de substantia ob sui euidentiã sileamus, quantitas, qualitas, & relatio ipsi substantiæ in sunt: & à rebus ipsi ad hærentibus hæc prædicaciones emanant. At posteriora competunt quidem substantiæ, eiq; adiacent (aliàs accidentia realia non forent) omne enim accidens reale est in subiecto. Sed de sumuntur ab eo, quod est subiecto, de quo dicuntur extrinsecum. V.g. Petrus agit, cum secat, aut dolat lignum: dicitur tamen agere ab motu, quem in lignum exterius impræstet. Et dicitur vestitus ob vestem circumdatam sibi: Et quando (ut me esse hodie) ab tempore quod à me longe satis distat. Albus tamen dicitur, & quantus, & minor à rebus mihi ad hærentibus. Vnde habitudinem, & respectum ad aliud semper hæc prædicamenta dicunt, suntq; relatiua secundum dici. Vt pote quæ nõ posimus vlla tenus nisi per habitudinem ad aliquid extrinsecum explicare. Haud tamen secundum esse: cum me esse vestitum, non sit esse ad aliud, sed habere in me vestem. Sicut esse album. Discrimen est, quod albedo à qua albus inheret homini: vestis vero circumstat. Idem in reliquis intuitur. Sed hoc exposito, quo cuncta cõueniunt, singula deinceps perlustremus.

ACTIO EST MOTVS: SED DUPLEX est actio, manens, scilicet actransiens. Illa quæ manet in agente: ut actiones sensuum, & appetitus, quæ sunt intra potentias, nec vllibi vnquam egrediuntur. Nam quando quædam actio, sentio, video, intelligo: visio est intra pupillã,

pupillam, auditus in auribus, cognitio in intellectu, volitio in voluntate. Transiens vero ab agente egreditur in passum. Vt cum ignis lignum comburit, combustio ab igne profecta in lignum transeat. Inter hæc actiones inuenitur duplex discrimin. Primo quod manens non est motus, nec res successiua: sed indiuisibilis qualitas, tota simul integraq;: Visio enim partes nõ habet, sed instanti video. Transiens vero res successiua est, habens partem post partem. Secundo mediante actione permanente nulla materia obiecta attingitur, aut mutatur, quippe intro manens. Vt me cernente parietem: nihil omnino paries ex visione suscipit, nec realiter ab actione attingitur. Sed cum secundo calamum: scissura mutat subiectum materiam. Sed argues: sæpe idem agere in se ipsum actione transeunte, atq; mutante. Vt cum medicus agrotans sibi ipsi medetur, vel si quis vsq; ad sanguinis effusionem seipsum flageller. Dicendum, non intelligi quasi exteriori materia actionis susceptiua distinguatur supposito ab agente: sat est partialiter, vel virtute distincti. Vt cum manus faciem colaphis percutit, vel virtus digestiua cibum iniectum transmutat. Ars autem medici, & corpus, quo passio suscipitur, multum diuersa sunt. Maxime quod medicus mediate medetur, scilicet medicantibus medicinis virtuteq; natura. Vnde medella est actio realissimè transiens. Ex quibus primo sequitur actionem permanentem non esse huius prædicamēti, quia non est motus, sed qualitates primæ speciei. Vt pote dispositiones conuenientes, vel disconuenientes subiecto, & facile amobibiles. Secundo in plus est agere, quæ actio prædicamentalis. Quoniam dum sensibus obiecta percipimus, dicimur agere, & tamen non est actio motus. Quæ solummodo inuenitur, cum quodpiam realiter immutamus. Quam dicitur aduertisse video mihi Aristotelem cum potentiam actiuam, & passiuam definiuit, dicens: actiua est principium transmutandi aliud: passiuam transmutandi ab alio. Vbi immanentes sub nomine passionis potius includuntur. Et ita censuit consequenter huiusce potentias cognoscences, & appetentes, earumq; operationes passiuas, atq; passionem: de quo aliàs. Quod vero actio debeat esse motus ostendit philosopho. 3. phisico: nos vero illud hoc argumentum suadamus. Siquis alium de albat, cū res alba diu maneat,

non censetur tamen, vel ille tam diu de albare, aut is semper albus fieri: ut dealbescere, sed quæ diu tantum alteratio, mutatioq; actualis perseverat. Idem apparet in calefactione ferri: in domus constructione. Domus constructa multa tempora durat: & tamen architectus non indicatur construere, nisi quam diu ipsa erectio, vel edificatio est in fieri. Et quia idem motus est actio, & passio eademq; res, idem philosophandum est quantum ad hoc pariter de passione. Nempe esse essentialiter motus. Sed obieciat ergo solis illuminatio non est actio, ut pote quæ non est motus. Illuminatio enim fit in instanti: motus in instanti fieri non potest. Ad hæc generatio, & corruptio sunt quoq; mutationes momentaneæ: non motus. Primæ obiectioni respondere quis forsitan possit: quod & si fiat instanti, habet partes in subiecto, quibus extendatur, respectu quarum possit dici motus. Sed respondetur quod illuminatio est actio transiens reductione huius prædicamenti. Generatio vero, & corruptio non distinguuntur realiter ab alteratione: quæ verè motus est, sed sunt termini intrinseci ipsius alterationis. Vnde realiter sunt motus, intellectu vero mutationes. Quia alteratio in comuni tendit ad qualitatem: generatio ad esse geniti. Sed cum alteratio sit ab generante, vltimè ad alterationem tendit ad generationem, & esse producti. Sed hæc de re in physica tractabimus.

ACTIONI AVTEM tribuit habere contrarium: ut calefactio contrariatur frigationi, nec compatitur simul quælibet sorbere aut flare. Quod etiam veteri scommate iactatur, sorbere, & flare simul, difficile est. Sed contrarietas quidem est primario in qualitatibus, & ratione ipsarum in actione. Illa enim actiones contrariantur quæ ad qualitates contrarias tendunt. Vnde (ut exponemus) potius opponuntur ut motus, quam ut actiones. Secundo suscipit magis, & minus eadem ex causa, quia si qualitas intenditur ab agente, & actio videtur intensior.

PASSIO AVTEM EST MOTVS secundum quem subiecta materia patitur. Vnde cum passio multipliciter accipitur (ut ex præcedentibus constat) sane pro proprietate quarto modo ut risibilitas. Et pro qualitate tertie speciei, & pro passionibus animæ. Hic non accipitur nisi pro

motu producto ab agente in passum. Sed de passione possumus loqui dupliciter, strictè, & largè. Hoc pacto quicquid motus illatus ab alio dicitur passio: sed si eo mediante subiectum perficitur, largè dicitur passio. Vt cum aer illuminatur: perfectio eius est illustratio hæc atq; clarificatio. Passio propriè est motus præter naturam, & multo melius si est contra subiecti naturam. Vt cum aqua calefit, vel lignum ferrum ve incenditur. Subiectum enim hoc mediante motu trahitur extra suam naturam. Actio, & passio sunt idem motus: ac per consequens actio subiectatur in passio. Quod facili atq; efficaci argumento conuincitur. Si quid ignis cõburentis eius actio esse posset maxime calor illi adbarens, quo calido est, quò cū semper habeat, semper ageret: si is ipsius actio est: quod tñ nemo sane mētis iudicat. Secundo cum comburere ignis præexistēs incipit omnino se habet in se ac antea. Non mutatur, vel quicquam acquirit. Ergo non est formaliter denuo agens ab aliquo sui, sed de nouo tantum est alteratio, seu mutatio ligni. Ergo ab ea, qua nunc cepit, de nouoq; surrexit, agens denominatur. Ac proinde actio, & passio est idem motus. Qua in re cernere licet: quam ab extrinseco hæc prædicationes sumantur. Agens enim dicitur ab motu in alio existenti: & patiens ab sibi quidem inhaerente, sed quatenus illud inhaerens ab exteriori prouenit. Non enim lignū patitur dumtaxat, quia calefit, sed quia ab alio calefit. Vnde si calefactio nō inferretur, esset quidem calefactio: sed non passio. Vt stomachus, cū naturali calore calefit, est quidem calefactio, & non passio. Hæc tamen habitudines actione, et passione importatæ non sunt relationes prædicamentales, sed transcendentes: nec sunt relatiua secundum esse, sed secundum dici. Agens enim esse, seu agere, non est ad aliud esse: sed aliquid agere. Cetera omnino sunt paria in passione, qua de actione adnotauimus: hoc dumtaxat excepto, quòd passio est illatio actionis (vt habetur in textu.)

¶ QUANDO VERO MULTIPLICITER, sane interrogat: vt quando aduenisti: & relatiue, vt quando sedebas comestum: ego introiui. Sed prout septimum prædicamentum est quod ex commensuratione temporis in re illi subiecta resultat: nempe existere in aliqua parte illius. Res enim mensurantur tempore, non mo-

do quoad operationes, sed quoad subsistentiam & vitam, ex quo prouenit me esse hodie, illum alio in tempore vixisse. Quo circa quando non est tempus, vt pote quantitas continua secundi prædicamenti, sed existentiæ rerum in tempore, sicut me sedere non est sedes, sed me esse forsitan in sede. Species huius entis tot sunt quot partes temporis, seu differentie, vt pote ab quarum singulis singula colliguntur: vt te esse cras, hodie, hoc mense, isto anno. Et quia tempus res est rebus temporalibus admodum extrinseca patet, & hoc prædicamentum ab extrinseco competere. Et sicut quando denominatio realis est conueniens rebus ex tempore cui subiacent, & metiuntur, ita vbi est quod rebus competit ex quo sunt in loco, vel locus eas circumdat, atq; continet, scilicet me esse in loco, in gymnasio, in platea, in Lycao. Vnde hæc duo prædicamenta sumuntur ex quantitate. Sed argumentaberis: quantitas (vt pote alterum ex primis quatuor) est accidens intrinsecum: ergo hæc prædicamenta illinc extracta, ab intrinseco proueniunt. Respondetur, quòd quantitas est quidem suo intrinseca subiecto: sed potest quibusdam ex quantitate aliena quid reale prouenire, vt tempus accidens est celi: sed ex hoc celi accidenti prouenit nobis in temporis partibus, differentiisq; viuere. Et locus est superficies intrinseca aeris continentis: tamen si superficies non dicitur locus nisi respectu locati. Species ergo vbi sumuntur ex multiplici distinctione loci. Nam præter distinctionem textui insertam, vt alius sit locus adæquatus, alius inadæquatus: sunt alia quam plurima, vt esse hic, vel illic, in mari, in terra (quibus, quia quinto phisicorum exactè tractantur) super sedendum nobis est. Sed omnes in hoc conueniunt quòd contrarium non habent: nam sursum, & deorsum relatiue potius, quam contrarie opponuntur. De reliquis præter documenta textualia nihil scribendum in præsentia se offert.

Post prædicamenta. Caput. 10. de Oppositis. Textus. I.



PPOSITA sunt quadruplicia: relatiua, contraria, priuatiua, contradictoria: relatiue opponuntur quæcumq; sunt ad aliud: vt duplum, & subduplum, ipsum enim esse ad aliud est, in illis opponi. Vnumquodq; enim opponitur suo correlatiuo. In tantū enim duraxat inter se pugnat, oppositio autem repugnãtia est, vel repugnantiam claudit. Quo circa hanc relatiua repugnantiam claudunt, vt eidem respectu eiusdem, competere nō possint.

Contraria sunt qualitates sub eodem genere maxime distantes, & mutuo se se expellentes: vt albedo, & nigredo. Sanitas, & infirmitas. Bonū, & malum. Sed sunt in duplici differentia quædam sine medio, quæ vocantur immedia, alia cū medio. Illa sunt quorum alterum necesse est in sit proprio subiecto: vt sanitas, & morbus, quorum subiectum est corpus animalis (metaphorice enim res

aliæ vt arbores infirmari dicuntur) & necesse est corpus nostrū aut valere, vel ægrotare, similia sunt par, & impar. Omnis enim numerus proprium subiectum horum necessario est par, vel impar. At quorum alterum non est necesse in sit, medium habent, vt albedo, & nigredo. Corpus enim mistū quod est subiectum coloris, nullo istarū, sed alio affectum sæpe reperitur, vt pallidū, viride, purpuræ. Tamen si aliquod particulare intra propriū, & adæquatū subiectum, alterum nō nunquam cõtrariorū sibi vè dicit. Nihilominus absolute medium habent vt calor, & frigus mediant in tepido, & tamen aqua semper est frigida, ignis semper calidus. Hoc autem medium contrariorū quandoq; habet nomē, vt in coloribus, quædoq; caremus illo. Nullū est enim quo eum, qui nec studiosus est, nec vitiosus: quales tñ sunt quam plurimi. Hæc autem contraria quantum ab oppositis relatiue distent: adeo euidens est, vt nulla

persuasione indigeat. Nul-
lum enim est ad aliud, nec
propter aliud, vel ad illud re-
fertur, vt albū esse non est ni-
grum habere, vel efficere,
vel quid huiusmodi.

Tex. 2. Priuatiue opponun-

tur habitus & priuatio: quæ est negatio in sub-
iecto apto secundum omnes circumstantias spec-
ciei, & temporis. Vt visus, & cæcitas, mors, &
vita: auditus, & surditas. Habitus est vt vita, vi-
sus: reliqua sunt horum priuationes seu negatio-
nes, scilicet quando quod debet videre, nō vi-
det. Vnde puer, & si oculos quam primum in lu-
cem prodit, non apperiat: nec censetur cæcus, do-
nec tempus adueniat, quo prospicere solent,
quo circa hæc opposita necessario versantur
circa idem. Sane vt cæcus non dicatur, nisi quod
videns esse potest, & debuit. Quod contra-
rijs minime obseruatur. Non enim est par,
quod impar potuit esse. Imo numerus par im-
possibiliter est impar. Sed nec priuatio est ne-
gatio absolute, sicut in contradictione, vt homo,
non homo, quæ de omni re siue sit, siue non sit, ve-
rificatur: sed est negatio coarctata ad certum
subiectum: ita vt non sit pura negatio. Vt mors
non dicitur nisi de viuente. Differunt ergo priua-
tiue opposita ab contrarijs, quidem, quod ambo
extrema non sunt qualitates positivæ, sicut illa:
ab contradictorijs, quod non est negatio mera,
& vniuersalis sicut illa: sed ponit primo subie-
ctum aptum, & illi reuincitur.

Tex. 3. Contradictorie op-

ponuntur affirmatio, & negatio formalis eius-
dem. Quæ proinde opposita formaliter est in-
signis: cetera in rebus. Quod si fuerit eiusdem
de eodem, erunt propositiones, quarum altera
sit vera, altera falsa. Habent autem hoc con-
tradictoria: vt nullatenus medium habeant. Sed
de his aliis sufficenter locuti sumus.

¶ COMMENTVM.



TRACTATVS PRÆDICA-
mentorum expleto sequuntur post
prædicamenta: quædam, s. prædi-
caciones nullam certam sibi sedē
in prædicamentis vendicantes: sed vtrūq; plerūq;
comitantur. Quarum prima est oppositio: de
quâ in summis multa resoluimus, nunc vero
perfectius. Tunc enim de oppositione vocū ver-
ba faciebamus hic rerum. Vbi est considerandū
quod oppositio est quedam repugnantia, & cō-
stat, quod primo res pugnant, & propter illas
illarum signa. Repugnantia enim vocum ex verū
oppositione manet, & rei autem primo repugnat
alia res positua: quæ ideo est pugnantia positi-
ua. Vt albedo nigredini, calor frigori, sanitas e-
gritudine. Repugnat etiam rei frequētius, & ma-
gis nō esse, quod est, vel non habere, quod habet.
Pugnantia omnino intrinseca. Nam prior extrin-
seca est, & ad hæc tendēs. Calor enim repugnat
frigiditati: sed hæc ei pugnantia eo tēdit, ne, s. fri-
giditas sit. Huic ergo, s. frigiditati magis aduer-
satur frigiditas nō esse, quæ calor: qui eueni pro-
pter primū resistitur. Sed quæquæ hæc pugnantia
maxima est, hæc est positua, & realis: sed ne-
gatiua & rationis. Consideramus enim quid aut
ei, quod est, aut ei, quod non est, pugnet: et
inuenimus nihil magis aduersari, quam entī nō
ens: vel existenti non esse, vel non existenti, esse.
Qua in re si de oppositione reali sermō habeatur
duplex est tātū oppositio, relatiua. s. & contraria.
In his enim solummodo ambo extrema sunt rea-
lia. Tamen si large loquēdo quæcūq; species dispa-
rata, & incompositibiles, etiā prædicamenti sub-
stantia, imo & earum differentia opponi dicun-
tur, & ad contrarietate reducuntur. Vnde om-
nis diuisio generis (inquit, Aristoteles) formaliter
datur per contraria. At si de oppositione ab-
solute, id est, formali, ab reali, & ab quacumq;
alia abstrahente loquamur: in tantum vna
quæque oppositio est, quatenus affirmatio, &
negatio est. Quoniam nil æquacūq; magis pu-
gnat, quam affirmationi negatio, aut negatio-
ni affirmatio. Quod proinde in omnibus op-
positionis, speciebus inuenitur: licet in con-
tradictorijs, & priuatiue oppositis paten-
tius appareat. Sed nihilominus & vtrūq;
contrarium negationem claudit alterius. Ip-
sum enim adeo sibi mutuo aduersari osten-
dit alterum negationem alterius secum habere.

Quam

Quædam solum, quod imperfectius ipsorum
est alterius quasi negatio inter philosophos iudi-
cetur. Præterea, & in relatiuis præsertim disqui-
parantiis splendet huiusmodi actualis negatio.
Nam verus ex quo habitudinem dicit dominij,
infert saltem respectu sui correlatiui, negationē
seruitutis. Vnde manet impossibile fore eidem
respectu eiusdem competere. Harum oppositionum
Aristoteles realem aspexisse mihi visus est, dum
ab relatiua exorsus est: quæ licet realis est: for-
maliter tū minima est, & oppositionis forma-
lis minus particeps. Igitur relatiue opponuntur
quæcūq; sunt ad aliquid. In quibus oppositio ni-
hil aliud est: quam vnum esse ad aliud, & hoc
esse terminum illius. Itaq; idem est ad aliud
(quod est ipsorum naturæ) quod opponi. Vnde op-
positio non ponit in numero cum relatione. Sed
idem est paternitas in patre, & respectus opposi-
tionis, quo formaliter opponitur filio. Et sub eo-
dem nomine significatur in quantum tale rela-
tium: & in quantum tale oppositum. Quod in
nulla specie aliā oppositionis inuenitur. Albedo
enim, & nigredo sicut sunt species tertij prædi-
camenti: ita neutra vt sic, respectum ad alteram
dicit, sed in albo aliud est albedo, aliud contra-
rietas albedinis ad nigredinem. Vnde sub hoc
nomine contrarium significatur album, prout
opponitur nigro: non sub hoc, album. Quod etiā
manifestus lucet in contradictorijs, & priuati-
uis. Quem nexum homo habet cum nō homine,
nullum penitus?

¶ SED REPLICABIS. Relatiua equipar-
antia sunt ad aliud, & tamen non opponun-
tur relatiue: vt amicus, vicinus, simile, æquale:
sed potius cōtrarie, inimico, inæquali, dissimili.
Respondetur: quod etiā equiparantia pugnant
vnuquodq; scilicet suo correlatiuo. Vnum simile
suo simili. Oppositio namq; relatiua nihil aliud
est, quam esse extrema relationis. Quæ si realis
est, debent esse duo: & per consequens non possunt
coincidere. Tamen si (quod minime inficias ideo)
non sit tam euentius in his, ac in disquiparan-
tia ob similem vtriusq; germanitatem. Ad ar-
gumentum iam inde ad aliquid aduertimus.
Quod inimicitia, & dissimilitudo non erant ne-
gationes relationum: sed odij potius positio, &
respectus contrarij. Ignoro enim nō sum amicus,
sed nec inimicus. Vnde formaliter quidem dispa-
rate se habent ratione autem fundamenti sæpe

numero contrariantur: vt amor & odium. Dif-
fert autem oppositio relatiua ab reliquis in duo-
bus (vt dicit, S. Thome, p. q. 40. a. ad 3. Et. r. dist. 26.
q. 2. art. 2.) primo quod in ceteris vnum opposi-
torum tollit aliud, illudq; destruit, imo in tantū
illi opponitur, quatenus illud remouet: & ideo
sunt in composibiliar: relatiuū potius ponit suū
oppositum: tantum abest, vt auferat. Sunt enim
simul natura, & dicuntur ad conuertentiam.
Si est vnum & reliquum, & demum (vt dixi-
mus) posita se opponunt (vt est in dialecticorum
proverbio) & perempta se perimunt: nec patitur
alterū absq; altero permanere. Et nihilominus
ob habitudinem ad illud opponitur illi. Secundo
quoq; differunt: quod in ceteris speciebus semper
alterum extremum est imperfectius altero. Si-
quidem in cōtradictorijs negatio multo inferior,
ac ignobilior est affirmatione: & in contrarijs
(vt pote duæ species eiusdem generis absolute)
non possunt esse æque perfectæ. In relatiuis vero
non est opus extrema in æqualia existant: vt pa-
tet in simili, in vicino, & amico.

¶ CONTRARIA sunt qualitates eiusdem ge-
neris maxime distantes, & mutuo se se expelle-
tes: vt albedo, & nigredo: sanitas, & morbus. Cu-
ius & definitionis probanda principium est na-
tura generationis. Experimur enim, ex calido
frequenter fieri frigidum, ex albo nigrum: ex sa-
no infirmum. Vnuquodq; tādē fieri ex suo cō-
trario. Omnis enim alteratio, & mutatio est (vt
habetur primo pbificorum) ab contrario in con-
trarium: ergo contraria debent esse qualitates
eiusdem generis cum omnis transmutatio fiat
intra idem genus. Non enim dicimus, vel musi-
cum fieri album, aut album musicum extrema
diuersorū generum, sed album fieri nigrum: aut
non musicum musicum. Præterea ipso euentu cō-
perimus, quod omnis mutatio tēdit in extremā
speciem sui generis vt cum albus nigrescit: non
potest mutari nisi ad nigredinem vsq;. Vterius
non procedet. Ergo si ab contrario iens in cōtra-
rium, tendit ad extremum: contraria profecto
sunt qualitates extremae, & maxime distantes.
Quantum, s. possunt intra idem genus distare.
Absolute enim magis differunt: quæ genere ve-
moto, vel propinquo differunt vt albedini sa-
por absimilior est, quam nigredo. Enim-
vero conuenientia generis magna propin-
quitas est. Ideo contraria non absolute
I 4 sed

sed restrictum maxime distare censentur. Vt puncta a principium, & finis eiusdem lineæ maxime in ea distant: ab alijs tamen punctis aliarum linearum magis distare poterunt. At mutuo se se expellere (quod est tertia pars definitionis) intelligitur, quod quantum est ex natura sua alterum alteri positive repugnat, illudque propulsat. Nam quodlibet contrarium expellit suum contrarium quippe cum quo est in compatibile.

¶ SED obijcies primo: sæpe reperiri contraria simul in eodem subiecto. Vt animal simul est calidum & frigidum, locus quandoque humidus & siccus. Secundo arguitur nonnunquam alterum contrariorum non potest ab altero expelli, nec inuicem sibi succedere. Vt ignis non potest esse frigidus: nec nigra nix, nec coruus albus. Tertio albedo & nigredo nusquam se se mutuo expugnant: cum non sint qualitates actiue. Ad primum respondetur: necesse fore contraria reperiri eodem in subiecto: tantum abest inconueniens fore, inueniantur. Nam si mutuo se eijciunt, oportet dum inuenit certam eandem: quippe quæ se ipsis, & non mediantibus alijs pugnant. Ideo se complectantur necesse est: imo contraria sunt arma, enses, & gladij: quibus una substantia alteram corrumpit, & ibi similem reddit. Vnde se conculciant: ut se tangendo depellant, necesse est. Quomodo calor aquam calefaceret nisi introducus frigiditatem sui tactu, & actiuitate propelleret. De hac re vide Capreol. 1. d. 17. quaest. 2. argum. c. 2. conclus. et Grego. eadem dist. q. 3. ar. 2. Itaque contraria mutuo se expellere non est, ut eadem inesse parumper non queant: sed nec quiete atque pacate in gradibus (quod aiunt) perfectis: via tamen corruptionis nihil obstat. Præterea in uiuentibus si quæ pars carnis calore careret, mortua esset: & tamen frequenter plures frigescent: igitur simul calorem & frigus habent. Pro secundo notato aliquando subiectum à natura sibi alterum contrariorum vendicare: & tunc non inconuenit, non possit illinc extrahi. Non quidem ratione contrarietatis: sed ratione subiecti. Vnde ab alio subiecto (si in alio esse possunt) expellentur se. Vt in his ipsis contrarijs patet: quæ alibi se expugnant. Pro tertio notato inter contraria, quædam esse qualitates actiuas, quædam passiuas: calor omnium maxime est actiuus, deinde frigus tertius humiditas: siccitas nihil prope: albedo & nigredo, par & impar sunt passiuæ: sanitas, &

infirmas uidenter actiue. Vnde expulso contrariorum est duplex actiua, scilicet & formalis. Contraria actiua depellent se actiue: cætera formaliter. Expulsi autem formalis est ipsamet repugnantia simul coexistendi.

¶ CONTRARIA autem sunt in duplici differentia mediata sane, & immediata.

¶ SED DE medio contrarietatis ac contradictionis magna est philosophia. Multifarie siquidem contingit extrema habere medium. Primo ex se mutuo compositum: ut medij colores uirido, pallo ex extremis cõmista (de quibus pro uerbium extat, medium sapit extrema) & hoc pacto uirificatur distinctio, scilicet quod quædam foriuntur medium: alia carent illo. Multa enim contraria nullum tale componunt, nec in illo cõsunt: ut par, impar. Alio modo intelligitur habere medium uerificationis, seu prædicationis: de quo scilicet alterum, uel neutrum contrariorum uerificatur. Et in hoc sensu intelligitur propriissime distinctio: cum sit logicalis (nam de priori medio philosophorum est agere.) Vnde sensus est, quædam contraria esse immediata: sic ut necessario alterum debeat subiecto competere, dummodo de subiecto proprio, atque adæquato intelligatur. Nam contraria licet sint circa eadem, non tamen indifferenter circa quodlibet. Albedo enim, & nigredo non cuius corpori, sed mixto dumtaxat copetunt.

Egritudo etiam, & valetudo nec cuiuslibet mixto: sed tantum animali. Et ita inuenimus, quodlibet animal aut ualere, aut egrotare: nullum datur utroque; carens. Omnis numerus est par, aut impar. Alii uero esse contraria sortita medium uerificationis de quo (etiam cum sit proprium subiectum) neutrum uerificatur. Vt albedo, & nigredo: quarum subiectum corpus mixtum: haud tamen omne corpus, huiusce albi est, aut nigri. Vnde si obijcias nulla esse contraria: quæ sic medium non habeant, negatur si de proprio intelligatur, ut par, & impar in numero. Extraneum uero conceditur. Lapis nec ualet, nec egrotat.

¶ CONTRADICTIONE est affirmatio, & negatio formalis eiusdem de eodem: ex quo emanat maximam esse oppositionem. Etenim illa maior est: quæ maior est repugnantia: et tamen nulla maior est, sed nec equalis: quam affirmatio & negatio, scilicet ens, & non ens. Cætera enim pæne eiusdem generis sunt: sententia: contraria, & relatiua sed & priuatiue opposita ad idem quodammodo

modo genus attingit. Priuatio enim non tollit radicibus habitum: cum subiectum aptum non relinquat modo, sed sua significatione claudat. Non ens uero nullatenus pars entis realis esse potest. Omnis autem contradictio est ens, & non ens. Quia licet dicas homo non homo: non homo uerificatur de non ente. Nam si infinitanter, docet Arist. dici tan de eo, quod est: quam quod non est: quanto melius neganter. Propterea hæc oppositio cæteras constituit, & mensurat. Vnde est prima atque perfectissima. Reliquæ in tantum opponuntur: quatenus affirmationem negationemque participant. Ad hæc illa est maior oppositio: quæ absolutius medium non habet. Quæ enim medio conueniunt: haud ualde distant. Hæc uero nullitas medij in sola contradictione reperitur. Inter hominem enim ac non hominem nullum prorsus medium, nec ab se compositum, nec uerificationis impingens: non modo intra eadem genus, sed nec in omnibus simul generibus sumitur. Quodlibet enim cuiuscumque generis, uel est homo, uel non est homo. Vnde arist. de quolibet (inquit) idem affirmari, uel negari uerum est: & adeo uerum: ut sit primum omnium principiorum. Eiusdem generis esse: aut circa eadem restrictiones, ac modificationes sunt cæterarum oppositionum, extra quos limites (inquam) uel sine quibus restrictionibus non opponuntur.

¶ SED OBJICES quod eisdem uerbis definiunt summulista oppositionem contrariam, & subcontrariam. Imo oppositio in genere definitur his: nempe ut sit affirmatio, uel negatio eiusdem de eodem: etc. cætera, ut loco præfato fecimus. Ad notandum: quod reliquæ species oppositionis proprie, & primario sunt in rebus: ut pote res pæne reales: secundario in terminis simplicibus qualitates ipsas significantibus: in propositionibus uero imperfectis. Vt album currit, nigri non currit: nullam habitudinem habent: cum album, & nigrum sint contraria. Contradictio contra proprie est in propositionibus, ubi est exacta affirmatio, & negatio: secundario in terminis: in rebus, nisi fundamentaliter, non est. Quia unum extremum est non ens, quod esse non potest. Vnde Arist. cæteras species oppositionis constituit in rebus: contradictionem in propositionibus. De qua proinde asseruit semper alteram partem contradictionis esse ueram alteram falsam. Cui impossibile sit idem simul esse, & non esse. Ad

argumentum autem respondetur. Quod in summulis & ratio, & locus exigebat: omnis doctrina in terminorum, & propositionum habitudinem exponendam expendetur: hic uero de rebus quantum fieri potest, quatenus propositiones fundant. Vnde nulla hic penitus memoria subcontrarietatis, aut propositionum contrariorum habetur. A quibus contradictio, non in affirmatione, & negatione differt, sed in hoc potius (quemadmodum explicauimus) quod ille habet medium, non quidem subiectum, sicut hæc huius capitis oppositio sed quoad ueritatem, uel falsitatem. Quædam enim sunt amba uera, aut amba falsa. At contradictio tam exacta omni quaque oppositio est, quod nec illic summulistice, nec hic logice medij habeat. Itaque summulistice oppositio est in genere affirmatio & negatio eiusdem. Quoniam solum oppositionem contemplantur in propositionibus. Vnde relatiua apud illos non opponuntur, ut pote non affirmatio & negatio: hic uero contraria non sunt affirmatio, & negatio sed ambo sunt affirmationes. Sed replicas, quod nec relatiua habeat medium saltem realia: sed profecto conueniunt speciali quodammodo relatiua: scilicet: quod dependet ab se mutuo, & in esse, & in cognitione. Ponunt se simul atque interimunt: quod in contradictione non inuenitur. Præterea dantur in numeris subiecta utriusque: extremi expertia: ut lapis nec est uerus, nec seruus, nec pater, nec filius, nec magister, neque discipulus, & inter homines ipsos non paucos: quibus nullum istorum competit.

Cap. II. de prio. poste. & simul. Text. I.

SECVNDVM post prædicamentum est prius, posterius, & simul: ut pote quasi incunctis prædicamentis proprietates repertæ. Et quidem prius multipliciter dicitur. Sed clarior prioritas est temporis.

Tamen si diuersi modo in hac parte loquimur. Si enim de præteritis famur: prius tempore est, quod à præfenti nūc distātius est. Sic prius est Æneas romulo, & Alexāder Hanibale. Si de futuris agimus, prius erit quod nobis propinquius. Et secundū hāc distinctionem: prius tēpore est, cuius generatio est prior.

Secūda & manifestior prioritas est indignitate. Quæ enim maxima est in singulis generibus prima vocatur: cæteræ vero, quanto illi propinquiores, vel remotiores sunt, tanto priores, vel posteriores habentur. Vt regia dignitas est prima in politicis, deinde princeps, archidux, marchio comes, & ita in alijs generibus. Hæc autem prioritas primo in potestatibus reipublicæ: per quandam vero analogiam, & in naturalibus. Forma enim dicitur dignior materia, & actus potentia. Sicut enim in illis quanto propinquior primæ, tanto prior dignitas habetur: ita in entibus quanto propinquius primo, qui est deus, aut sane quanto

remotius a pura potētia, tāto dignius. Purus enim actus, et pura potentia extrema videtur in ente.

Tertio est prius ordine. Nā vbilibet aliqua ordinantur, seu ordo est: aliquid est prius aliquid posterius. Quoniam non possunt se cūcta ex æquo habere. Est autem ordinatio & in toto naturali, & artificiali, & politico. Vnde in omnibus his est prius, & posterius in ordine. Prius est fundamentū parietibus, prius in syllogismo præmissa cōclusionē, prius terminus propositione.

Quarto est prius, à quo non conuertitur subsistens consequentia. Vt prius est animal homine, & esse vniuersale suo particulari. Valet enim est animal: ergo homo: non contra.

Quinto est quid prius natura altero. Nimirum quæ cū conuertantur subsistendi cōsequentia, vnum est quouis modo causa alterius: vt homo & risibile, & demum species, & eius proprietas. Quæ cum sint cōuertibilia: species

aliquo

aliquo modo causa est risibilitatis. Nā quia Petrus est homo, Petrus est risibilis. Et cum manifeste eadem generatione vtraq; producat: quod prius natura est: nō est aliquo in tempore vel in instanti sine posteriori: sed sunt semper simul: & nihilominus vnum est causa alterius.

Textus. 2.

Simul vero quæ sint, & quot modis facit ex his præcipitur. Nam in primis: simul tēpore sunt hæc, quorum alterum diximus esse altero prius naturā. Et demum simul tempore sunt, quorum generatio est vna. eademq;. Simul vero natura, quorū est mutua subsistendi consequentia, & neutrum est causa alterius: vt duplum & subduplum. Differentia etiam positiua diuidentes idem genus, vt rationale, biniabile, volaptile, aqualile merito censentur simul natura: quia æqualiter idem genus respiciunt: & nulla est inter eas ratio prioritatis.

Textus. 3.

Motus etiam certā sedem in prædicamentis non habet, sed in multis inuenitur. Ad substantiam, enim generatio, & corruptio est: ad quantitatem, augmentatio, & diminutio: ad qualitatem, alteratio, ad vbi, motus locales. Enimvero generatio est via ad esse: corruptio ad non esse: augmentatio ad maiorem quantitatem: diminutio ad minorem.

QUOD vero omnes hi motus & mutationes diuersa sint, constat: quoniam quod termini sunt ad finem: tum quod vnum sine alio reperitur. Etenim generatur quid, & post modum corrumpitur. Et quando quis crescit, non decrescit: nec e cōuerso. De alteratione hæsitabant antiquian sola reperiretur (& experientia comprobatur) frequenter sola alteratione homines moueri. Vt cū impense amant, vel odio habent: cum calefunt: sæpius alterationem tantummodo tunc patiuntur. Itaq; sunt sex species motus: quem admodum computauimus.

MOVS vero contrarium, et duplex habet. Nam priuatiue opponitur ei quies finis vel termini: & contrarie motus oppositus. Vt generationi, & iam genitum esse. Palam enim non potest gigni quod genitum est. Et cum via & terminus manifeste opponantur, vt incompatibiles merito ist hæc opponi asseueramus. Et contraria corruptio, Augmentatiōi, vero, & augmentatum esse, & decretio. Motui localis, iam esse in loco quo quis tendebat: & tendentia incontrariū locum. Sic ascensus, & descensus, opponuntur. Et dealbationi iam album esse, & nigrescere. Per hunc modum non est valde difficile reliqua percipere.

Textus. 4.

Habere etiā est quædam denominatio ad nullum peculiare prædicamentum: pertinet: adeo plura, & pluribus modis habemus. Primo quidem habemus omnes partes nostras tam essentielles, quam integrantes. Deinde omnia accidentia inherencia: tertio extrinseca, quæ vel posidemus, vel gubernamus: quamquam nō omnia equali iure, vel gradu. Quod manifestius est: quam vt clariorem doctrinam postulet. Maxime cum hæc post prædicamentā susus, in 5. metaphisicā explicentur.

EXPLICIT LIBER
prædicamentorum.

COMMENTARII FRATRIS THOMÆ de Mercado ordinis prædicatorum artium, ad factæ Theologiæ professoris in libros posteriorum Aristotelis.



PVS HOC POSTERIORUM inter alios libros dialecticales primas, & eruditione, & dignitate semper obtinuit, quippe quo præma rationis operatio dirigitur. Nam cum dialecticæ sit (vt sæpe astruimus) intellectum in suis actibus dirigere: merito libri isti extolluntur, in quibus excellentissimus rationis actus ordinatur: qui est cognitio scientifica. Triplex siquidem operatio assignatur; simplicium apprehensio, compositio, & ratiocinatio: quibus singula, & principales partes huius artis correspondent. Priori scilicet, prædicabilia atq; prædicamenta secundæ peribermienias: & tertia reliqua. Inter quas operationes vltima ceteris mirum in modum præstat. Sed rursus multiplex est ratiocinatio: omnes tamen illa iure præcellit, quæ scientia comparatur. Quia ad cognitiones acquirendas omnes pariter tendit: quarum omnium optima est scientifica. Nã triplex mediãte ratiocinatione cognitio comparatur: sane scicntia, opinio, & fides: sed prima est certior, & omnino infalibilis. Quod statim ratione efficaci probabimus. In topicis agitur de syllogismis secundam, & tertiam cognitiones præstãtib; hinc vero de scientiam conferente. Qui proprio nomine demonstratio nũcupatur: quasi conclusionem demonstrans admodum hominis digito quidpiam demonstrantis. Demonstratio namq; itã efficaciter atq; euidenter, conclusionem ostendit: vt intellectui eam demonstrat sicuti obtutibus res quæpiam indice signatur. Hac autem disparilis syllogismorum efficacitas, potẽtiaq; non ex parte formæ (quæ in omnibus parilis est) promerit (omnis enim syllogismus siue dialecticus, siue demonstratiuus est consequẽtia formalis atq; instabilis) sed ex parte materiæ: vt pote valde inæqualis. Materia sunt propo-

sitiones, præsertim præmissæ, ex quibus compago syllogismi formatur. Et (vt in summis insinuauimus) quedam sunt propositiones certissimæ quarum contradictoria nunquam veræ cõperientur: vt hominẽ esse animal rationale, tria, & quãtuor esse septem. Alia, vt in plurimum veræ: vt aristime deficientes. Vt hominem decem digitos, manus habere. Alia demum contingentes, atq; probabiles. Vniuersæ hæc disciplinis subseruiunt: ex talibusq; & dialecticus, & demonstrator procedit. Nam quæ sunt dumtaxat apparentes: potius ad decipiendum iuuant, quã ad ueritatem mente capeßendam cõferant. Et quia propositio signum est rei, & ab eo quod res est, vel non est, dicitur vera, vel falsa: præclare. S. Tho. in hoc prologo hanc propositionem uarietatem in rerum signatarum differentiam fundauit. Quedam enim sunt omnino regulares: alia plerunq; alia contingentes, ac demum quedã apparentes, & sui specie decipientes. Syllogismus ergo constans ex probabilibus generat oppinionem: aut fidẽ. Qui & vocatur dialecticus: quod dialectici munus sit (vt in probemiali quæstione pandimus) de cuiuslibet probabiliter differere. Sed constans ex necessarijs cum reliquis conditionibus producit cognitionem euidentem, quæ scientia nominatur. Etenim scientia nomine notitiã certam, atq; patentem omnes ubiq; gentium intellexere. Scopus igitur operis est, docere ex quibus qualibusq; propositionibus demonstratio componatur: ac per cõsequẽs de singulis fere paribus etiam minoribus demonstrationis, vt de medio, & maiori, & minori extremitate: cum multis alijs hæc spectãtib; nẽpe de fine ipso demonstrationis, scilicet scientia. Cuius occasione, & de opinione, & fide, & eius contraria ignorantia disputatur. Vt affinitum, vel contrarium cellatione melius ipsa demonstratio cognoscatur. Quæ fufusus hic pluribus verbis propalare multum olei inutiliter profunderetur.

QVI A

¶ QVI A vero omnis doctrina speculatiua resolutoria est. In hoc enim scientia practica, & speculatiua differunt. Quod practica, vt pote operatiua ex principijs, & causis maxime ex materialibus producit effectus: & quasi causis effectus aggregat. Vnde & compositiua appellatur. Vt argentarius auro rudi superponit figuram: in quo quidem naturam imitatur, quæ ex principijs vt ex semine generat animal, & ex materia educit formã. Speculatiua vero necessarios effectus (quos nunc conclusiones nominemus) iã eductos in causas, & sua principia reducit, atq; retrahit. Vt cum homo primo sit rationalis, post disciplinabilis, admiratiuus, atq; risuus: hæc passiones per quasdam consequentias in suum primum principium resoluit. Hac de causa omnis doctrina speculatiua dicitur resolutoria. In quisiuiua scilicet causarum, & principiorum: vnde omnes effectus emanarunt: in quibus detegendis omnis scientia consistit. Tunc enim scire arbitramur cum causas rei vsq; ad primam cognoscimus. Et quia duo in syllogismo præsertim in demonstratione continentur nempe illatio (quæ est forma) & qualitas præmissarum (quæ sunt materia) quorum vtrumq; hæc scientia resolutorie edocetur. Duplex, necesse est, resolutio fiat, altera de forma, quæ quia prior est, prioristica nominatur, quam nõs quinto libro, & Arist. in prioribus exercuimus: altera, quæ perpendicularis quales sunt propositiones, posterioristica nuncupata. Resolutio autem hæc quadã (vt diximus) deductio est conclusionis in suum principium, ac demum quadam examinatio veritatis ipsius. Si enim recto calle in principium trahitur, verissima est. Quoniam principia (vt videbimus) sunt adeo vera: vt falsa ex se nulla egredi possint. Sicut in loco præfacto secundæ figuræ modos in primam reduximus: rursus hæc in dici de omni, et dici de nullo. Vbi quã in principia quicquimus. Ita etiam qualitates propositionum. scilicet necessitatis, & veritatis illarũ sunt quedam principia & regula in isto libro tradita: quibus necessitas, veritas, ac demum omnis fere qualitas et conditio propositionum mensuratur. Et quia propositiones posteriores sunt consideratione in syllogismo: ab obiecto posteriores ipsi libri nuncupatur: sicuti illi eadem ex causa prior res nuncupati sunt. Obiectum siquidem est de monstratio: cuius natura quo nã passio per resolu-

tionem cognoscenda sit, aperitur: cuius resolutio cum resolutionem illationis præsupponat, posterioristica appellatur. In primo capitulo materiam totius operis insinuat agens de præcognitis (quæ sunt præmissæ) in quibus præcognitis exponendis omnis sermo fere futurus expenditur.

Cap. i. De præcognitis. Textus. I.



OMNIS DOCTRINA, omnisq; disciplina intellectiua ex præexistenti fit cognitione. Omnis enim scientia est de conclusionibus: quarum iudicia ex antecedenti producuntur. Sine enim per propositio nes vniuersales procedatur, siue per inductionem, ex præmissis antea cognitis generaliter conclusionis notitia firmatur. Vniuersalisenim modus quoduis probandi qualibet in disciplina est, aducere aliquot notiora, ex quibus ignotum inferatur. Ea ergo quæ antecedunt præcognita iure nuncupantur.

Text. 2. Sed in demonstratione duo de tribus præcognoscimus. Tria sunt principium, vt quodlibet est, vel non est, homo est animal rationale: subiectum, vt ens in metaphisica, & numerus in arithmetica: propria passio, vt par, & impar, in numerum: vnum & bonũ in ente. Hac enim tria necessariosunt in antecedenti. Duo vero illa, quæ de his tribus præ-

cognoscuntur.

cognoscimus, sunt an sit res, & quid sit. De principio præcognoscitur esse, id est, præsupponimus verum esse. De subiecto an sit, & quid sit: ut an sit homo, & quid id est, definitionem, sicut haberi potest. De propria vero passione quid sit: non tamen an sit, hoc enim conclusione ostenditur.

Text. 3. Hæc autem & si præcognoscantur haud tamen omnia prius tempore quam conclusio: sed maior propositio cognoscitur prius tempore. At vero quam primum maiorem, & minorem cognoscimus simul, & conclusionem capimus. Quinimo ipsammet conclusionem ante quam in seipsam cognoscimus, quodam modo in ipsis præmissis cognouimus. Dupliciter enim scire contingit. Vno modo in vniuersali, quæ est imperfecta cognitio ut cognoscens incommuni animal, illic vicumque singula animalia noscit. Alio modo in specie: ut cognoscens hominem esse animal rationale, risibile: quæ est perfecta rei cognitio. Quia ergo antea principia cognoscimus, in quibus omnia continentur, quodam modo cognoscimus conclusiones priusquam deduxerimus. Per quod respondetur satis illis, qui hoc argumento tenent nihil nos de nouo scire. Rogant enim an querant homines, cum discere aggrediuntur, scire quæ sciunt, an quæ penitus nesciunt? Et respondendum, quia nec querunt scire, quæ omnino nesciunt: nec quæ penitus sciunt, sed querunt scire perfecte, quæ obfuscate cognoscunt: & quæ in vniuersali sciunt, querunt scire in specie, id est, in seipsis. In quo scientia consistit. Scientia enim perfecta rei cognitio est.

COMMENTVM.

IN PRINCIPIO ARIST. quo nam modo scientia per demonstrationem producatur & differit dicens, omnis doctrina, omnisque disciplina ex præexistenti cognitione fit. Acturus de demonstratione ab scientia existentiæ, & productione inchoat. Nimirum quod existentiæ & necessitas mediæ ex sine eiusque necessitate colligitur. Fines autem demonstrationis est scientia acquisitione: ut pote ex qua vniuersa in mentibus nostris inscribitur. Sicut enim virtute seminis generatur animal, ita demonstratione scientia. Vt ergo facillime simul, & euidē-

ter demonstrationem esse clarescat, sapienti versus ingenio scientiam fieri præsupposuit. Non dixit scientiam esse. Quoniam demonstrationis necessitas non tam patenter ex disciplinarum existentiæ in nobis, quam ex ipsarum productione constat. Vnde (ut mox videbimus) plurimi negabant demonstrationem esse, asserentes ab initio natiuitatis ex vtroque disciplinas nobiscum cadere. Et inde angeli non egent demonstratione, quoniam creata est illis omnium rerum scientia. Omnis itaque doctrina, & omnis disciplina ex præexistenti fit cognitione. Idem vtroque nomine explicatur. Nempe iudicium certum alicuius conclusionis: quod quatenus procedit ab magistro nuncupatur doctrina: ut vero in discipulo suscipitur, disciplina. Pro intelligentia huius loci notandum: quod cum duplex sit pars demonstrationis antecedens, scilicet & consequens: prima plerumque cognoscitur de se lumine ipsius intellectus absque ulteriori probatione ob sui euidētiam simul, & claritatem: conclusio vero cognoscitur per antecedēs. Dicit ergo quod omnis scientia conclusionis fit ex cognitione antecedentis: quod solet esse principium. Non asserit quod omnis cognitio fit ex alia cognitione (fieri enim processus sine limite) sed quod notitia conclusio nis fit ex cognitione præmissarum. Quo certe nihil euidētius est. Cum (ut textus arguit) tam vniuersale sit apud omnes gentes, imo tam naturale omnem conclusionem suo antecedenti probari, atque corroborari. Hæc enim est natura, & substantia discursus: adducere scilicet aliquot rationes, quibus intentum inferimus. Omnis ergo scientia illati ex antecedentis notitia generatur. Vnde merito antecedēs cognitio præexistēs saltem respectu suæ conclusionis iudicatur.

¶ SED OBIICES: si omne iudicium certum conclusionis fit ex præexistenti præmissarum: cum antecedēs, licet non illo in syllogismo, sed in alio: probari possit, iudicium atque notitia illius fiet ex præexistenti cognitione, & sic in infinitum abiemus. Respondetur sæpe quidem euenire, ut antecedens huius demonstrationis sit alterius conclusio. Vt maior huius, omnis homo est risibilis, perus est homo: ergo Petrus est risibilis, est conclusio huius: omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis. Sed tandem deuenitur in singulis, & in omnibus generibus ad aliquam ante-

antecedentia prima: quæ non sunt conclusiones: & ita præcognita, ut non præcognoscantur ex alijs. Vt in scientia de homine hæc, homo est animal rationale non concluditur demonstratione, sed ipsa est prima huius generis cognitio, & ita in cæteris: quæ suapte natura intellectus intelligit. Sicut deus enim orbe condito rerum species creauit, quibus semina ad sui multiplicationem indidit (ex quo semine omnia post modum indiuidua in singulis speciebus procedunt) ita in vita intellectiua dedit quadam principia semen omnium conclusionum. Conclusio enim germē est atque fetus principiorum, ad quæ cognoscenda intellectus de se est sufficiens. Quorum ideo cognitio quodam modo naturalis censetur: notitia vero conclusionis ad quæ sit, & labore parata. Adiecit intellectiua, cum non sit restrictio tamē distinctionis præcedentis, disciplina. Quippe cum proprie non sit doctrina, si non est intellectiua: quoniam hæc intrinsece est cognitio intellectualis. Cognitio enim sensus doctrina esse non potest. Quia hæc est quædam notitia rei, per suas causas: sensus vero non valent hunc fluxum effectus ex suo principio cernere: qui tantum sunt de accidentibus apparentibus. Vnde Arist. & metaphisicæ nullum (inquit) sensum putamus sapientem: quia de nullo dicunt propter quid. Vt propter quid calidus est ignis: sed quia calidus est. Deinde cum quantum ad sensus omnes fere simus æquales, & bellua illos nobis subtiliores habeat: aut illæ sapientes essent, aut nos æqualiter sciremus. Nec (ut alij arbitrantur) excluduntur illa particula angelorum scientiæ: licet reuera non fiant ex præexistenti cognitione. Vt potest multo excellentius intellectiua. Si diceret, rationalis, forsitan excluderetur: sed Aristoteles dixit in intellectu: ut illo circumloquio explicaret se de disciplinis, & artibus nostris loqui.

¶ IN TEXTU sequenti panditur quæ, & quot sint istæ præcognita. Et quidem sunt duo de tribus. Duo sunt, an sit, & quid sit. Tria vero principium complexum, subiectum, & propria passio. Vbi est considerandum, quod etsi omne iudicium conclusionis procedat ex præexistenti cognitione antecedentis, sicut non omnes conclusiones sciuntur (quadam enim opinantur, aliæ fide tenentur) ita oportet antecedens (ex quo conclusio scientifica inferitur) aliquot peculiare conditiones habeat, & non indifferenter ex quibus

vis partibus constet. Debet enim esse tale, ut scientiam (quæ præstantissima notitia est omnium ad quæ sit, & quæ sit) efficere possit. Et quidem in antecedenti possumus considerare partes principales (quas præmissas appellamus) quæ sunt propositiones, & minores. scilicet terminos (ex quibus illæ præmissæ contextantur) is enim ordo sapientissime in summulis insinuatus est. Præmissarum ergo altera debet esse in demonstratione principium (ut homo est animal rationale) in scientia de homine: numerus est multitudo vnitatum in arithmetica. De quo principio præcognoscitur esse, sicut esse propositionibus competere potest, formā liter sumtis. Sic enim demonstrationem ingrediuntur, sane esse verum: non autem præsupponitur quid sint, quoniam complexa definitione non habent: & plerumque istud principium est ipsa integra definitio. Extrema vero sunt subiectum, & propria passio subiectum, scilicet scientiæ (de hoc enim proprietates concluduntur) ut in physica ens mobile in geometria quantitas continua. Et de hoc præcognoscitur vtrumque: scilicet, esse & quid sit. Vt an sit ens mobile, & quæ sit eius essentia, & quidditas? Sed quomodo frequenter est vera scientia de obiecto re vera non existente, ut scientia de rosa in hieme? Notandum quod esse in presenti non significat debere re in seipsa existere, sed in suis causis, vel sicut esse possibile est in suis indiuiduis, & quando esse solet. Vt includamus pariter entia rationis, de quibus disciplina rationales tractant, & demum esse subiectum est, ut sit res possibilis in natura secundum suum genus. De propria autem passione præcognoscitur quid, id est, definitio. Quæ quia frequenter est descriptiua: dixit Aristoteles præcognoscendum esse de illa quid significat nomen. Sed quia definitio rei est ratio significata, per nomen idem est vtrumque dictum. Non præcognoscitur de illa esse. Quia hoc ipsum demonstratio ostenditur. Iste enim illius est inesse subiecto. Cum generaliter esse accidentis sit inesse: & in syllogismo demonstratur propriam passionem subiecto adhaerere. V.g. in hac demonstratione omne animal rationale est disciplinabile: omnis homo est animal rationale. Ergo omnis homo est disciplinabilis: vtraque præmissa est principium: quarum veritas sine probatione demonstratiua suscipitur. Homo subiectum: de quo præcognoscitur esse rem naturalem possibilem in suis causis,

non facta ut chimera: disciplinabile proprietates de qua noscimus ante quid sit, ut sciamus quid de homine predicatur. Ex his cognitionibus omnis scientia de homine procedit.

¶ SED EST valde considerandum, quod præ cognosci in præsentiarum non est dumtaxat ante conclusionem: ista noscatur: quod tamē ipsa ethimologia atq; cōpositio nominis præ se fert. Sed est ita præcognosci, ut absq; demonstratione, & ita esse, & verū esse præsupponatur, quia demonstrari certe non possunt. Ut cognita naturæ demonstrationis illico patebit. Nam debebāt demonstrari per alia principia priora: & tamē hæc tria, & duo sunt prima in suo genere, & ideo sunt in demonstrabilia. Sunt enim velut semen unde vniuersa soboles conclusionum procreatur. Itaq; in hoc, quod asserimus esse præcognita, dumtaxat excluditur, ne demonstrarentur. Quilibet autem alia minor probatio minime respicitur. Scilicet ut exemplis explicentur à magistro, vel inductione nuntiantur, vel auctoritate magni alicuius philosophi, aut plurimorum orientur. Vnde Aristoteles dicit quod cetera negantes principia non est arguendum in illa sciētia: sed hoc pertinet ad metaphisicam, & ad dialecticam. Nempe ut probabilibus argumentis principia corroborent. Quod manifesta ratione ita opus fore probatur. Quid enim causa est: ut omnes etiam philosophi nō omnia principia cuiusvis artis agnoscant, nec dum vulgares, ut arithmeticus nescit sæpe principia politici, & moralis etiam ignorat quandoq; principia musicæ: nisi quia non diu illis exposita, vel persuassa fuere. Sed de hoc re agit ex professo Aristot. 3. c. Eodem temperamento, seu commento intelliguntur, etc. cetera præcognita: ut de subiecto arsit, & quid sit. Sane ut non demonstrantur: sed necesse est tamen, vnaqueque disciplina obiectum definiat. Nam definire illud est præcognosci quid sit. Et enim vnaqueque res per suam definitionem intelligitur: imo potest, & debet (si opus fuerit) de finitionem explicare, & persuadere: sicut vsus vniuersalis omnium disciplinarum confirmat. Quæ in prima sui parte, sua principia enucleat atq; inuestigat: & ex principijs expositis in secunda parte conclusiones demonstratiue deducit.

¶ IN TEXTV tertio philosophus aduertit sapienter, quod & si totum antecedens præcog-

noscatur, haud tamen totum prius tempore quam cōclusio: sed is est ordo. Ut maior seu principum prius tempore cognosci possit. Ut possum nosse hominem esse animal rationale, priusquā sciam Petrum esse animal rationale: quod est conclusio: sed ambæ præmissæ non contingit simul cognoscantur, quin vna conclusio intelligatur. Quod experientia comperimus. Constructa enim demonstratione, quam primum indicamus de veritate præmissarum, easq; callemus illic euestigio veram esse conclusionem dignoscimus. Sed quia notitia antecedentis causæ est iudicij conclusionis: totum & integrum antecedens est prius natura cognitum quam conclusio. Quia omnis causæ prior est, saltem natura suo effectu in eo quod causa est. Vnde si est causa cognoscendi aliud, prius ad minus natura cognoscenda est. Vbi est considerandum, quod omnia præcognita hic à nobis exposita: illa duo scilicet de tribus, prius etiam tempore positis seorsum seu frustrati sumta esse præcognita, scilicet principium & subiectum, & propria passio, & esse & quid sit (ut manifestissime constat, & ratione confirmatur) quia simultas hæc tēporis cognitionis, antecedētis, & cōclusionis ratione minoris est: quæ non est alterum ex præcognitis. Ut pote quæ maiorem conclusioni consuit atq; agglutinat.

¶ IN TEXTV QVARTO quia præcognitorum meminerat, & quod simul tempore antecedens, & conclusio percipitur, addit, quod conclusio etiam priusquam inferatur, iam aliquo pacto cognoscitur. Sane in principio præcognito. Nam quemadmodum dicit philosophi, quod antequam leo generetur aliquo modo erat, videlicet in potentia, et virtute seminis, seu materie: ita cum principia semina sint conclusionum: in principijs cognoscuntur. Et sicut effectus præexistunt in suis causis, ita conclusiones noscuntur in suis principijs. Sed hæc cognitio conclusionis in simili principio complexo est: quidem perfecta ipsius principij: sed tamē imperfecta conclusionis. Et differt adeo cognosci in se ipso vnum quodq; vel in tali principio, quantum distat rosa ab se existens, vel in sua causâ: & quantum refert omnibus esse quid iam in actu, vel in potentia. Et quantum distat diuitem esse quæpiam aut sapientem, vel posse diuitias aut sapientiam comparare. Sed nihilominus sicut perutile est

est agricola semina habere, ita multum iam didicit, qui principia recte caller. Rite enim ista callere est fruges feraciam telluri seruisse. Et nō est seges inuolucralis tot periculis & infortunijs subiecta. Imo nō potest fieri quin principia absq; errore susceptis intellectus modico studij labore magnam conclusionum segetem producat.

¶ HOC DOCUMENTO vult Arist. & opinionem Platonis refutari, & ipsius argumentis solutionem patere. Is enim (ut patet in Meno & Timæo) arbitratur in nobis scientiam nullatenus, vel ex præexistenti cognitione fieri, sed ab natura congenitam esse. Ut quemadmodum intellectus potentia atq; voluntas nobiscū congeneratur: ita & habitus disciplinarum. Quod duplici argumēto ostēdebat. Primum aduersarios rogabat (is enim mos arguendi fuit Platoni perpetuus, & admodum gratus, nempe interrogationibus & responsionibus quæstiones ventitare, unde colloquij semper suam philosophiam scripsit) rogat ergo quid scire querat ad discens: vtrum quæ omnino nescit? vel quæ iam scit? Primum dari non potest: quia nemo querit quod penitus ignorat: hoc enim (ut dicit commentator) etiam si obuiet, nō cognoscet. Præsertim, quod querens necesse est finem inquisitionis in mente secum statuat: cuius inuentionis seu confectionis appetit ad laborem operis, se se accingat. Omne enim agens agit propter finē, maxime homo, cui proprium est, sinem ante quam assequatur, agnoscere. Igitur nemini vnquā cupido incidit sciendi quod penitus nescit, quia nihil est volitum quin præcognitum. Sed opus est, quilibet noscat quod inquirat. Iam ergo sciebamus, & per consequens nulla scientia de nouo producit. Secundo in singulari eisdem rogabat, scis omnem dualitatem esse parem, respondebant, scimus. Tunc in clausis vola duobus lapidulis subsumebant: ista est dualitas: ergo scitis hanc dualitatem esse parem. Et sic omnia antea noscitur. Sed quia diuino magnoq; pueritia: tempore rerū obliuissimus, exercitatione post modū literarum reminiscimur. Vnde proverbio apud eos ferebatur, nostrum discere est quodam reminisci. Horum error ex alio priori errore oriebatur. Nam sicut omnis doctrina, omniscq; disciplina ex præexistenti sit cognitione, ita falsitas ex alia præcedenti falsitate dimanat. Et sicut

maxima veritas est principiorum, ita perniciosior deceptio est error circa principia. Est autē principium in phisica, quod inter nihil, & ens absolute, seu ens actu est mediū: scilicet ens in potentia, ex quo fiant entia in actu. Sicut inter statū & omnino nihil est mediū videlicet lignum rubeū, quod est in potentia statua, licet modo nulla ei figura indulta est. Isti aut arbitrabatur, quod ens actu nō erat nihil erat. Præterea quod inter nihil, & perfectum nil mediabat: ideo rogabant an quæreret quisq; quæ omnino ignorabat, vel quæ penitus sciebat, quæsi non daretur mediū inter perfectam cognitionem, & purā ignorantiam. Nos vero putamus intellectum in disciplinarum productione imitari naturam: scilicet ut ad perfectam notitiam per imperfectam accedat. Et ita dupliciter scire contingit, perfecte & imperfecte. Omnia quodā modo notitate virtute cognoscimus quatenus semina, id est, principia à natura docentur, unde possunt innumera conclusiones proficere. Scire has insuis principijs imperfecta scientia ipsarum est. Querimus ergo cum discimus, scire absolute, atq; disertē, quæ in consuso cognoscimus. Scire actu, quæ in potentia. Et quemadmodum aqua calida conatur se se de potentia in actum frigiditatis sibi naturalis reducere: ita qui student cognitionis principijs conantur omnes conclusiones callere. Querimus ergo ut dicit textus scire perfecte, id est, in se ipsis, quæ in alio cognoscibamus. Ad horum argumentum respondetur sufficere finē sibi quisq; in consuso proponat. Ut qui denū arithmeticam addit, apprehendat confusē se se artem aggredi de numeris, eorumq; proportionibus agentem, scilicet quotuplex sit numerus, ipsorumq; comparatio. Quæ cum ignoret, omnibus nervis nosse laborat. Secundo dicimus, quod maior quidem de se nota est, & in ea vtrumq; conclusio: sed ut hæc de se quoq; pateret, necessitū erat minor respondentem constaret: quid scilicet pugillo concluderetur. Consequentia ergo nulla est, & variatur appellatio.

VTRVM TEXTVS
habeat verum.



P RIMO SI FUND. A-
mētum foret verum, quod
omnis doctrina & c. pro-
cederet in cognitionum
serie in infinitum. Quod si
dicat statim in principijs.
Contra. Proprius modus co-
gnoscendi principia est experientia, & inductio
(vt habetur primo methaphisica) dum ex mul-
tis singularibus expertis vniuersale colligitur.
Et hoc principium, ignis est calidus repertum
fuit: quia experti sunt sensu hunc & illum cale-
facere. Iudicium ergo principiorum, ex praeex-
sistenti fit cognitio, nec finiunt ipsa cognitio-
nis progressum. Secundo in idē iam quod in scie-
tijs propter principiorum euidentiam processus
intercidatur, in opinionibus & fide (qua ta-
men etiam sunt ex praeexistenti cognitione, vt
pote doctrina, & disciplina) nō videtur quomo-
do possit intercedi. Quia praemissa, ex quibus e-
manant, non possunt esse de se nota: alia nō pos-
sent opinionem & fidem, cognitiones scilicet
ineidentes, parturire. Et tamen si de se nota
non sunt, necessario inotescunt per alia: & sic
absq; limite, aut meta gradimur. Tertio nomi-
ne doctrinae alterum trium potest intelligi, scilicet
notitia apprehensiuā iudicatiua, vel habi-
tus: quorum nullum fit ex praeexistenti cognitio-
ne: vt pote qualitates simplices ex nullis alijs cō-
posita. Quarto in id quod cognitio ambabus
praemissis simul tempore cognoscitur conclusio.
Ipsē processus ex antecedenti in consequens, est
quiddam discursus, & motus intellectualis. Cū
ergo discursus sit successiuus, non poterit eodem
tempore totus simul esse. Maxime docente S. Tho.
1. 2. q. 85. quod non potest intellectus simul
multa intelligere. In contrarium est auctoritas
philosophi.

P RINCEPS. QVAESTIO HVIVS
loci est de doctrinae disciplinaeque generatione.
Qua hoc tempore tam de se ratione & experie-
tia magistrā iam cunctis palam est, quam euo
Aristotelis, abdita atq; dubia. Et quidem nomi-
ne scientiae proprie intelligitur habitus. Nā qua-
tuor sunt in scientia (tamen si alterum duntaxat
illorum scientia esse queat) primum species obie-
cti, deinde cognitio actualis, notitia scilicet ap-
prehensiuā, mox iudicium, quo, de re apprehen-
sa iudicamus, & quarto habitus. Ex quibus se

ekidum nec tertium scientia esse possunt. Primo
quia nomine scientiae omnes intelligunt quid per-
manens etiam in dormiente, & actus non consi-
derati. Vt homines scientes sunt, & appellentur
alijs rebus dum vacant: si virtutē habeant: qua
cum vellent repente philosophari possint. Vnde
potestas potius & quiddam status nomine scie-
tia significatur, quam actio. Secundo scientia se-
cundum omnes est optima dispositio subiecti:
nulla autem dispositio est finis: cum intrinsicē or-
dinetur ad aliud. Ex quo enim quicquam dicitur
disponi, intelligitur ad aliud assequendum dispo-
ni. Cognitio autem & iudicium rei non ordinā-
tur ad aliud: sed sunt studij, & laboris finis.
Vnum quodq; enim est propter suam operatio-
nem. Quod maxime conuincit scientiam esse ha-
bitum, de quo fantur omnes, ordinari, & exigi:
propter operationem. Praesertim de notitia ap-
prehensiuā arguitur. Apprehensio non est do-
ctrina, nec disciplina. Quis enim non passim ap-
prehendit, etiam sermones vniuersales, qui ta-
men minime ob id, doctus censetur. Sed doctum
vocant homines ab ipsa natura instructi, poterit
de re qua piā perfecte iudicare. Et secundo: quia
palam notitia apprehensiuā non competit fieri
ex praeexistenti cognitione: sed tantū opus est spe-
ciebus obiecti. Species autem scientia esse nō pos-
sunt. Primo quia eodem modo philosophamus
de scientia, ac de virtute (ambae sunt dispositiones
subiecti ad optimas operationes) scientia ad ac-
tus vite contemplatiua: virtus ad actiones vite
actiua. Scientia est thesaurus intellectus. Vnde ad
sui alimentum diuitias extrahat: virtus autem
voluntatis. Quo circa Arist. de habitibus loquens
pariter de ambobus exemplificat, & tamen vir-
tus non est species obiecti. Quot enim similibus
speciebus refertur sunt omnis virtutis ex partes.
Igitur nec scientia est species. Praeterea scien-
tia acquiritur post multum temporis atq; su-
doris: species vero etiam ordinata atq; dispo-
sitione rationem habent prioris, atq; principij.
Primo enim acquiruntur, ac ordinantur, dein-
de est apprehensio, & iudicium. Superest ergo
scientia sit habitus. Cui omnes patrocinantur. Pri-
mo Arist. in cap. sequenti dicit. Quod per demō-
strationem comparatur scientia: & tamen non
producentur demonstratione species, sed habitus:
ergo. Et in predicamento qualitatis, & septimo
philosopharum loquens de habitibus dicit, vt scientia,
virtus,

virtus, pulchritudo, sanitas, idem tenet doctor
sanctus. 1. 2. q. 49.

¶ SED QVAM QVAM proprie loquendo
scientia sit habitus: in praesenti tamen doctrina
& disciplina sumuntur etiam pro iudicio cōclu-
sionis. Quod eo manifeste conuincitur, quod extē-
dit axioma philosophus vsq; ad rationes suaden-
tes, & inductionem: per quas nullus certe habi-
tus producit: sed quodam iudicium oppinati-
uum vel fidei. Haud enim quoties quid credimus,
vel oppinamus: habitus gignitur, sed actus iudi-
cij. Vnde de generatione habitus in praesentiariū
non multa verba facimus: ob id, quod vniuersa
hior materia est & ad altiores facultates spectās.
Quam tractat Arist. 4. & 5. ethicorum. S. Tho.
1. 2. q. 81. & doctores in 3. Sed contra est. quate-
nus est scientia productio, nomine scientia iudi-
cium, & consequentem habitum etiam intelli-
gentes. Quod multipliciter probatur. Primo cū
verum, & ens sint idem, eadem sunt penitus cau-
sae entitatis in singulis, & veritatis: & cum res
eodem modo se habeat ad cognosci sicut ad esse:
fit, vt sicut esse rei causam habet, ita, & eius co-
gnitio, & quam optime ex cognitione causariū
cognitio conclusionis procedat. Confirmatur, nō
melius quisq; nosse potest hominem. V. g. esse ri-
sibilem, quam per hoc, quod est admiratiuus: co-
gnitio autem scientifica rerū (qua sciri possūt)
est optima: ergo omnis scientia ex praeexistenti
cognitione fit praemissarum. Hac ratio colligitur
ex re scita. Ex qua percipies quod cognitio seu
iudicium rei causam & principia sui non ha-
bentis non est proprie atq; exacte doctrina, nec
disciplina, si tamen vt est, intelligitur. Quoniam
non fiet ex praeexistenti cognitione. Et quia mul-
tae sunt tales (vt tertio capite videbimus) appa-
ret haud omnium esse scientiam, seu demonstra-
tionē. Secundo ex parte intellectus. Constat enim
quod solus ipse non esset sufficiens causa scien-
tiarum (alias omnes essent philosophi: cum vni-
uersi intellectum discursiuum participant) vnde
oportet, addantur aliqua principia intellectu-
nibus conuincitū possit. Principium vero com-
pletiuum ipsius intellectus (cum quo adunatus
scientias producere potest) est principium ip-
sius rei. Vnde S. Tho. 1. 2. q. 80. dicit: quod dicitur intelle-
ctiua, secundum quod ratiocinatur de conclusio-
nibus, habet sicut principium actiuum sui actus
propositionem per se notam: quod rationi maxi-

me constat. Singula enim genera operationum
necesse est, propria habeat principia, vnde fluat.
Haud enim eadem integra, adaequat: q; causa
est diuersarum operationum genere. Nam ipsa
actiones specificantur ab agente, & principio.
Impossibiliter ergo ab eadem adaequata causa
specificantur plures species actionum, ideo o-
pus est diuersa sint in similibus principia. Intel-
lectus autem possibilis & agens idem incunctis
permanent. Praeter quae ideo alia exiguntur. Quae
certe nulla alia sunt, quam ipsius rei cognita
principia. Et ita omnis doctrina, omnisq; disci-
plina ex praexistenti cognitione fit. Sed rogas
in quo genere principia concurrant? proculdu-
bio in genere causae efficientis, vt Arist. expresse
asserit (secundo physiorum, & S. Tho. loco pra-
allegato. Vbi est consideranda li. 1. X. dicere om-
ne genus causae, maxime materialem, & for-
malem, & efficientem. Ex materia & forma
cōponitur res naturalis, ex forma emanat esse,
ex his parentibus genitus est plato, & ex fine
colligitur necessitas mediatorum. Vnde cum dici-
mus fieri ex praexistenti cognitione, non opus
est, materialiter intelligatur. Praesertim cū sint
qualitates simplices quarum neutra potest esse
alterius materia. Deinde distinguuntur genere.
Alterius generis est cognitio principiorum ab
cognitione conclusionum. Et ita sunt principia,
& causae aequiuocae (vt post modum patebit) sed
tamen est aduertendum. Quod praemissa seu
earum iudicium est causa efficiens iudicij con-
clusionis: & tota demonstratio statim, id est, an-
tecedens, & consequens est causa habitus. Nā
ipsum conuincit intellectum efficacia demonstra-
tionis producit habitum. Quia habitus nihil al-
liud est quam determinatio ipsius potentiae, at-
q; dispositio: qua deinceps bene hanc operatio-
nem, & hocmet iudicium elicit, exerceatq;.
Et quod unico actu demonstratio propter sui
virtutem, ac vehemenciam facit: inclinare scien-
tiam, & totaliter determinare potentiam: fa-
ciunt multi actus morales studiosi, vel vitiiosi.
Quoniam singuli non sunt ita fortes, atq; effi-
caces. De quibus, proinde intelligitur pro-
uerbium: ex multis actibus generatur habi-
tus.

¶ Igitur ad primum argumentum est no-
tandum: quod sicut principia carent principio:
per quod cognoscantur: sed ipsa sunt prima, &

per se nota: ita ipsorum cognitio non est doctrina disciplina ve, nec fit ex præexistenti cognitione, sed ex se ipsis. Et deinde natura dedit nobis principium cognoscendi principia, quod vocatur intellectus principiorum. Quod est velut se men vnde ceteri exercitio & cultura adhibita profuunt. Sicut habitus productus conclusionum est principium easdem cognoscendi & habens habitum similem idoneus, & aptus conclusionum philosophator est, ita prope à natura cum inditum principiorum habitum habeamus, possumus principia suapte ingenio percipere. Sed quia quo ad nos nonnunquam obscura sunt, de per accidens probantur, vel experientia, vel inductione. Sed nec in his proprie fit assensus ex præexistenti cognitione. Quia cognitio antecedentis atq; iudicium idem est cum iudicio conclusionis: ut pote eiusdem penitus rei, tatum sicut vniuersale, & particulare differentes. Nam quod iste ignis calefaciat, idem est quod ignem calefacere. Vnde merito asserimus: quod statim in principijs. De secundo, si de generatione opinionis, & si dei (cum inferius sit aptus locus) breuiter nunc insinuandum est. Et quidem tam fides quam opinio procedunt vltimate ex principijs euidentibus. Sed cum ad scientia productionem duo concurrant, bonitas illationis & necessitas principiorum: quodlibet deficiat, scientia non efficitur. Ergo sine quia consequentia non est bona licet principia sint certa, seu quia præmissa sunt probabilia tamen illatio sit legitima, non scientia, sed opinio producitur, vel fides. V. g. hic prædicamenta sunt partes entis realis: ergo omnia inter se distinguuntur realiter: antecedens est principium, & producitur opinio. Quoniam consequentia claudicat. Sed hic: optima potentia operatio optima est felicitas in homine, sed intellectus est potentia præstantior: ergo in actu intellectus consistit. Consequentia est bona, sed minor in certa. Ideo concluditur opinatiue. Idem dicitur de fide. Vnde nullibi in habitibus, disciplina ve in infinitum proceditur.

IN QUARTO nouelli dialectici se se cruciant ac affligunt querentes sollicitè quo modo simul tempore præmissa, & conclusio noscantur? Sed notandum: quod simul vtramque percipi non est, quod notitia apprehensua simul formetur (ut pote cum successiue prius formetur antecedens, deinde consequens) imo antea sepe

subiectum, quam predicatum. Quoniam sicut audimus, ita concipimus. Sed sensus est de iudicio. Sane quod formata integra demonstratione & illationis bonitate cognita: quam primam antecedens quis iudicat assentiendo. Verum esse: percipit, id est, assentiet pariter conclusioni quantum est saltem ex parte ipsius actus & obiecti: nullam moram postulantium: sed ex parte hæc betudinis, tarditatis, erroris aut ignorantia hominis poterit, vel impediri iudicium, vel tunc tactio aliqua interesse. At si ingeniosus, & attentus est, ex templo absq; mora consentiet. Secundo potest quis, & hoc temperare dicens, non intelligi eodem instanti: sed quam citissime: ita ut nulla sit mora, ac protractio temporis perceptibilis. Nihilominus etiam stricte loquendo nihil obstat, quin eodem nunc conclusioni assentiat. Quia actiones intellectus sunt instantaneæ. In quibus licet altera sit causa alterius eodem instanti, vtraque peragitur. Ea enim causa neceste est solummodo effectum præcedat, quæ egeris motualia vero minime. Nec mirum cuius videri debuit: duo iudicia intellectus eodem tempore sibi fabricet, etiam si alterum causa alterius existat, cum videat eodem instanti & pbebum nostrum hemisferium accendere & totum etiã quam vastissimum illuminare, eodemq; nunc & expelli formam ligni, & introduci formam ignis, & tamen vnum est prius natura altero, & forsitan vtrumque ratio vel causa saltem sine qua non.

Cap. 2. De modis sciendi, & demonstratione.

Textus. 4.



CIRE TVNC arbitramur vnam quãq; rem simpliciter non sophistice per accidens, cum causam ob quam res est, illius esse causam, & fieri non

posse

posse, ut aliter se se habeat, cognoscimus. Quod ex communi omnium existimatione probatur. Non enim putant homines se se quicquam scire, donec hæc duo de re scita cognoscant. Demonstratio autem (ut omnes pariter iudicant) est syllogismus faciens scire. Vnde si scire est rem per propriam causam cognoscere: demonstratio debet procedere ex veris, primis, mediisque vacatibus, ex notioribus, & prioribus, & causis eiusdem. Quoniam si hæc habuerit: non poterit, non ex proprijs causis quoque procedere: quod tamen est maxime requisitum.

Tex. 5. Ex veris oportet procedat: quando conclusio debet esse vera: falsitas autem causis veritatis esse non potest. Ex veris ergo (si ex causis) opus est demonstratio inferat. Maior vero prob. Quod non est, non scitur ut diametrum esse commensurabile costæ. Falsum autem non est. Maior constat. Quoniam quod scitur est perpetuum, cum aliter se se haberi non possit. Quod ergo nusquam est, ut huiusmodi falsa, tantum abest, ut sint perpetua, non scitur. Ex primis mediisque vacatibus, id est, ex primis principijs, & causis, ac per consequens ex indemonstrabilibus. Primum enim & principium idem sunt: principia vero indemonstrabilia sunt. Ex his debet procedere quia tunc scimus, cum causas rei cognoscimus: ac proinde ex prioribus & notioribus: cum causa sint priora ac notiores suis effectibus.

Tex. 6. Sed est notandum:

quod notius esse contingit dupliciter: sane secundum naturam, & quoad nos: id est, notiora simpliciter, vel quoad nos: & secundum se, & quoad nos. Hæc enim eadem sunt nota nobis & natura. Notiora secundum se sunt remotissima ab sensu, magis vniuersalia nobis vero singularia, ut pote sensui propinqua. Demonstratio vero potissime dicta ex prioribus secundum se debet procedere. Totam igitur vis demonstrationis pendet eo consistit, ut ex principijs proprijs procedat: Est autem principium propositio medio vacans: ea vero medio vacat, quia non est altera prior. Propositionum vero alia est Dialectica, alia demonstratiua. Dialectica est probabilis, cuius contra dictoria potest esse vera. Demonstratiua, quæ ita est vera, ut contradictoria eius vera esse non queat: Similes arti demonstrandi subseruiunt: quadam, ut principia, alia ut conclusiones. Sed inter principia aliud est positio, sane propositio indemonstrabilis (quia est principium) sed quæ non est necesse eum habere, qui discere quid instituit. Aliud est dignitas. Nempe quæ non modo indemonstrabilis est: sed tam euidentis cõstitit: ut omnes prænoscant, qui discere, quid instituit. Alia est suppositio. Nimirum dum principium non est propositio verum vel falsum significans: ut definitio. Ex his cum conclusio demonstrationis procedat: necesse est, priora sint & notiora. ut pote propter quorum veritatem, & certitudinem conclusio, & vera est, & certa, & talis habetur. Propter quod enim vnum quodque tale est, & illud magis. Ut si propter amicam diligere eius facultatem: multo magis amicam. Quinimo debent esse adeo nota, & certa habenti scientiam: ut sciat, nullum oppositum illis possibile fore.

COMMENTVM.



INFINITVS ARIS. demonstrationem prius aperit quid scientia. Quia demonstrationis natura est medium esse ad scientiam comparandas: media vero ex se sine cognoscuntur.

3 Talis

Talis enim demonstratio esse debet, ut mediante ea, scientia comparatur. Sciri vero vni quodq; tripbarie contingit. Primo cum in seipso noscitur. Vt si hominis naturam secundum se, & proprietates cognoscant. Alio modo non in se, sed in vniuersali. Vt ego cognosco potestatem ac regem: quos nusquam vidi. Quia scio debere ipsos esse homines, & potentes. Cognosco itaq; regem non secundum se, sed in homine: & eius potestatem in ratione, & quidditatem potestatis mihi antea nota. Hoc est cognoscere sophisticè, & de per accidens. Vt cum contingit petrum venire quæ venire quidem intelligo, quis sit, tamen ignoras. Tertio modo de quo postea loquuti sumus cum rem ab effectu cognosco. Vt hominem esse risibile, quia ridet: non quia admiratiuus est. Primum modus sciendi est optimus: & quo res simpliciter, & absolute scitur. Tale scire definitur hic: ideoq; dicitur. Scire autem vnam quamq; rem simpliciter & non sophisticè, id est, in se, & non in alio. Et forsitan simpliciter excludit scientiam in alio, vel ab effectu: nulli autem sophisticè scientiam apparentem: qua multi arbitratur rem penitus callere qui forte ne primoribus labijs illa pertingunt aut degustant. Scire igitur exacte tunc arbitratur, cum causam rei. Ideo autem scientia est cognitio per causam: quia debet esse perfecta obiecti notitia. Et vnum quodq; tunc perfecte cognoscitur, quando causa eius attingitur. Completa atq; exacta est tunc rei cognitio. Quoniam non plura sunt de singulis de per se cognoscibilia, quam ipsum cum suis causis. Cætera habent se erga rem de per accidens. Tria in definitione exiguntur primo cognoscere causam secundo, & quod illius sit causa. Nimirum, quoniam plerumq; cognoscimus rem, quæ est causa, nescientes huius causam esse. Quod ad scientiam nihil penitus proficit. Vt vulgo cognoscit bene homines, & admiratiuus esse, & risibiles. Vnde cognoscant materialiter (vt ita dixerim) causam risibilitatis: & tamen non sunt philosophi. Quia ignorant admiratiuum causam illius esse. Et noscunt plurimi, quod terra saepe iacet inter solem & lunam: non colligunt, tamen lunam inde eclipsari. Opus ergo est, nosse causam, & quod illius est causa. Tertium quod vtrunq; aliter euenire non potest. Illustrius admodum proprietates rei scita. Cuius sensus est, & quod res aliter esse non possit: & quod causa adueta est adeo pro-

pria & singularis illius, vt alia esse non possit. Primo res scito debet esse perpetua. Alias certa esse non potest. Ab eo enim quod res est, vel non est propositio dicitur vera, vel falsa. Vnde oportet res perpetua sit: vt scientia vera, & nusquam falsa esse possit. Nihil enim æque scientia quam falsitas aduersatur. Apud omnes vbiq; gentium, compertum fuit scientiam debere esse cognitionem stabilem: & ideo de contingentibus non posse dari: vt pote ob sui mutabilitatem inepta, vt scientia capiuntur. Ideo proverbio semper philosophi celebrarunt, scientiam esse de perpetuis, de incorruptibilibus, & necessarijs. Qualia quia singularia rerum corruptibilibus non sunt, consequenter iudicant esse de vniuersalibus. Præterea non modo conclusio scita perpetua, verum illatio etiã ex principio scilicet, vt ex tali principio fluat: & non possit aut principium sine conclusionem, vel conclusio absq; principio inueniri. Vt si species probatur prædicabilis, quoniam vniuersalis, oportet & semper sit prædicabilis. & semper, quoniam est vniuersalis. Ita vt inter principium, & conclusionem sit quidam indissolubilis nexus, atq; vinculum. Et non debet esse illatio conditionalis scilicet, vt si homo volat, habet alas: sed absoluta: & hominem volare, & quia habet alas, id facere. Quæ quidem ambo ita cõperta, euidentiãq; scienti esse debent: vt certo sciat nihil esse impossibile (vt ita dixerim) quæ oppositum accidere. Quo circa si causam conclusionis, vel aliqua ratione probabili dumtaxat, vel alicuius magni philosophi assertionem cognoscit, atq; percepit. Nullo modo scientiam sibi vendicauit. Quia ex inevidenti principio nihil euidens cognoscenti inferri potest. Sed necesse est, habitu principiorum (qui euidentiissimus est) principia, causasq; percipiat. Ex quo apparet, quam solida, quam constans, quam grauis est cognitio scientifica. Cuius definitio communi iudicio, & approbatione hominum stabilitur. Nempe cum non aliter, nec antea putent homines se se scire, quam ista tria de re agnoscant. Error quidem contigi potest: dum existimant aliqui se se iam ista tria de re quapiam consecutos esse: cum non dum assequuti fuerint. Is tamen ipsemet error definitionem confirmat. Quandoquidem, & qui falluntur non aliter se se arbitrantur scientes. Ex quo facile textu sequenti colligitur qualis debeat

debeat esse demonstratio. Vt pote qua vnica mediank tam præstrans, perfectaq; rei notitia cõparatur. Demonstratio enim est syllogismus faciès scire. Quæ est prima demonstrationis descriptio panes sunt. Demonstratio ergo est syllogismus pro cedens ex veris, primis, medioq; vacantibus, prioribus & notioribus, & causis eiusdem. Vbi est multa particula inseratur: claritatis pane causa plerumq; inserta sunt. Nam si breui definire velis, his paucis demonstrationis quidditatem explicauisses. Demonstratio procedit ex primis causis conclusionis. Tota enim eius substantia consistit, vt propria, et prima causa illati reddatur. Quia si sufficienter arbitratur scire definisse, dicentes, esse remper causam cognoscere: sufficiens quoq; definitio demonstrationis est, procedat ex causis, per quas res quælibet scimus. Ad hac ceteræ particule (vt videmus) huius expositiones, & per eam probantur. Notiores enim, & priores ideo præmissa sunt: quia principia sunt. Et id est ex principio procedere, quod ex primis, medioq; vacantibus. Ee nihilominus quia decuit nouellus rei in cognita lucidam, factilemq; definitionem afferre, merito: adeo explicata apponitur.

PROBAT singular, & primo ex veris. Quod præter rationem textualem (quæ est & efficax, & germana) potest multifariam probari. Primo quia verum est perfectio intellectus. Totus enim eius labor, atq; opera est inquisitio veritatis. Quoniam verum est ipsius obiectum, sicut bonum voluntatis. Scientia autem est perfecta inquisitio, perfectaq; operatio intellectus: ergo tota ergauerum versatur. Secundo procedit ex principijs: ergo ex verisimilitudine, nedum ex veris, vt pote cum principia sint verissima. Sunt enim de se, & per se vera, ac proinde maxime vera: quia sunt primo & per se ens: & sicut vnum quodq; se habet ad ens, ita se habet ad verum: ergo si primo sunt entia: primo sunt vera. Quod autem singula de per se sunt & primo: multo magis sunt, quam quæ sunt per aliud talia. Multo enim calidior ignis est, qui per se calidus est: quam quacumq; alia res non ignis. Conclusio autem est vera ex principijs: ergo ex verioribus procedit sicut ex notioribus & prioribus. Tertio non melius singula scibilia noscuntur, quam cum per demonstrationem percipiuntur: etenim cognitio per demonstrationem rei habentis illa,

apud omnes semper habita est clarior, certior omnibus: & tamen res non cognoscitur perfecte nisi sicut reuera est, percipiatur. Cum ergo res vera dependeat ex principijs veris, non potest melius cognosci: quam ex veris. Nec vlla falsitas scientia admisceri potest: nec quicquam scientia magis substantiale est: quam de veris agere, ex verisq; procedere. Deinde ex primis, medioq; vacantibus, id est, ex principijs. Primum enim, & principium in singulis generibus identificantur. Primum est ante quod nullum est prius, & post quod reliqua eiusdem generis sequuntur. Quod autem ita primum est: necesse est reliquorum esse principium. Ergo ex primis idem est; ac ex principijs, idemq; æquipollet (vt mox exponemus) medioq; vacantibus.

VLTERRIS ex prioribus, & notioribus. Omnis siquidem causa est prior, atq; notior suo effectu. Atq; notius esse contingit dupliciter quo ad nos, & quoad naturam. Etenim non sunt ea dem nota nobis, & naturæ quoniam causa est notior, secundum se: nobis autem frequenter esse estus. Necessarium duxit Aristot. & banc distinctionem inferre, & eam intento ad necesse. At ergo notiora esse secundum se, quæ a sensibus remotissima sunt, id est, vniuersaliora: & tamen talia sunt principia, id est, vniuersaliora, & ex quibus demonstratio procedit. Nobis autem (quorum cognitio ortum habet ab sensu) notiora sunt sensibus propinquiora, id est, singularia. Id enim melius cognoscimus, quod sui presentia excitat sensum. Dicit ergo demonstrationem procedere ex notioribus, ex vniuersalioribus, & prioribus: quia vniuersalia sunt priora. Sunt enim perpetua, in generabilia: singularia temporalia, & interitu obnoxia. Hæc omnia plurimum consideranda sunt: quippe ex quibus mox redarguti sumus antiquos circum indemonstrationibus concedentes. Igitur quia harum conditionum exigentia, atq; necessitas principijs, causisq; inititur: reuertitur Aristot. ad principia exactius patefacienda: vt pote in quibus cognoscendis omnis ars posterioristica versatur. Principium est propositio medio vocas, & quod idem est, in demonstrabilis. Principium autem accipitur dupliciter secundum re incomplexæ, & cõplexæ. Vt principium admirationis est discursus & significatur incomplexæ. Sed quia loquimur de principijs quatenus demonstrationem integrant

hæc ipsamet principia significamus complexi: hominem esse admiratum. Præsertim quod non redditur in demonstratione absolute causa proprietatis (quæ prædicatur ut risibilitas) sed connexionis extremorum: cur homo sit risibilis. Cuius non est quomodo libet admiratio, sed hominem esse admiratum. Ob id principium demonstrationis definitur esse propositionem, sed medio vacantem, quo ab conclusionibus secernitur. Omnis enim conclusio demonstrationis probatur per medium: quia omnis etiam syllogismus medium habet. Unde omnis propositio demonstrabilis dicitur habere medium: in demonstrabilis vero carere illo. Ideo enim dumtaxat in demonstrabilis est: quoniam caret medio. Nihil enim amplius ad propositionem demonstrandam opus est, quam medium aptum habere: ut pote quo reperito nullo negotio protinus demonstratio constringitur.

¶ Igitur cum principium non sit conclusio, recte definitur, quod sit propositio medio vacans. Sed vacare medio contingit dupliciter. Primo ut prædicatum competat immediate subiecto: ita ut nullam inveniatur medium. Siquidem sæpissime inter aliquot extrema inveniuntur media: ut inter extrema huius homo est substantia iacent animal, vivens, & corpus. Quorum proinde singulis velut mediis sumtis, potest illa propositio demonstrari. Ut omnis homo est corpus, & omne corpus substantia: ergo omnis homo est substantia. Aliquando vero competit immediate prædicatum subiecto: ut homo est animal. Et possunt similes propositiones ceteri medio vacare. Alio modo est medium extra, & ante extrema licet ipsa immediate coherant. Ut extra extrema huius admiratum est risibile: quamquam ea immediate coniungantur est definitio hominis, per quam illa est demonstrabilis. Ut omne animal rationale est risibile: & omne admiratum est animal rationale: ergo omne admiratum est risibile. Et in hoc sensu intelligitur principium vacare medio: ut ante. scilicet non sit ullum, per quod demonstratur. Unde subiungit statim philosophus: illa vacat medio, antequam nulla est alia prior. Et ratio efficax est: quod ita debet interpretari medio carere: ut sit apta descriptio principij. Et tamen in hoc dumtaxat sensu competit in principio. Nam priori modo etiam multis propositionibus demonstrabilibus, ut exëplo patet fecimus.

¶ QUIA VERO principium per propositionem definitur huius occasione propositionem multipliciter dividit. Quorum & si nonnulla in libris peribermenis exarata sunt, non inutiliter, nec in tempestive repetuntur. Prætermissa vero distinctione in negativam & affirmativam: duplex est propositio differendi, id est, apta ad syllogizandum: altera dialectica, altera demonstrativa. Prior amplectitur utraq; partem contradictionis, id est, dialecticaliter seu probabiliter disputanti licet ad conclusionem inferendam utraq; contradictoria veri: & modo ex vna, modo ex altera procedere. At sicut demonstrator ex certis, & determinatis procedit: ita demonstrativa propositio ea est tantum: quæ semper est vera. Ratio est quia procedit necessario ex principijs, quæ sunt, & determinata, certa, & pauca deinde ita vera: ut falsificari non queant. Dialecticus vero minime: sed ex quibuscumq; dummodo probet, siue à priori, siue à posteriori. Propterea dialecticus non trahit necessario de necessarijs: quin plerumq; in probabilibus versatur: quæ possunt & falsa, & vera esse: demonstrator vero de necessarijs. Unde non modo non potest utraq; contradictoriarum veri, verum nec altera solum, nisi fuerit necessaria: hæc autem semper est vera. Igitur apte & opportunè propositio demonstrativa hac metodo, hisq; verbis definita est.

¶ SED principia demonstrationis (ut paulisper de conclusionibus sileamus) quedam sunt positiones, quedam dignitates, quedam suppositiones, id est, definitiones. Pro cuius elucidatione summo opere adverte. Quod quamquam omnia principia de se nota sunt, quantum ad hoc quod non demonstrantur: haud tamen omnia absq; vlla penitus expositione, vel suasionem illi: co ab omnibus intelliguntur. Quin sunt quæ plurima, quæ (ut intelligamus) exponantur à doctore, & exemplis probentur, experientia inductione ve ostendatur, opus habet. Quod est in causa: ne & si principia naturaliter innotescant, omnes omnia cognoscant. Ut pote quæ aliquo studio, & doctrina egent, quam multi non assequuntur, aut præstare nolum. Hoc autem ratione manifesta monstratur. Primo, quia circa principia contingit error, & adeo perniciosus, ut minimus in principijs pedetentim in immensum cretens fiat maximus, & tamen si absq; doctoris opera nostro

nostro Marte, omnia principia caperemus, nulla deceptio posset contingere, adeo cunctis cunctis splendescerent. Secundo prima, & non medioeris pars cuiusvis discipline, & scientia in expositione & probatione principiorum expenditur: nec modo ad ea cognoscenda instructore opus habebimus: verum in ipsa ex eis conclusionum illatione non parum ingenij, & laboris exigitur. Ex quo provenit, ut nec cognitis quidem principijs, quiuis sufficiat omnes illi conclusiones latentis extrahere: sed progressu temporis ab diversis diversæ deductæ sunt: donec iam omnes sunt eductæ. Nulla enim, aut sane per pauca creduntur adhuc principijs delitescere. Hoc provenit ex eo, quod in textu habetur: nempe non eadem semper nota esse nobis, & natura. Principia omnia de se nota sunt (ut pote in demonstrabilia) nobis vero quandoq; obscura. Unde licet ipsa de se evidentiæ sint: nos ad ea percipienda aliqua probatione indigemus. Verum tamen aliqua sunt simul, & de se & nobis quoq; cognita.

¶ PENES hanc evidentiam respectu nostri principia textus partitur, in positiones, & dignitates. Hæc sunt quæ de se & nobis patet. Ut quod liber est, vel non est, totum est manus sua parte. Si ab aliquibus aequalia demas: quæ re manent æquivalentur, cum pleriq; mathematicarum principijs: quæ statim (si noto idiomate, proferantur) uniuersi non multo prævio discursu, & uestigio cognoscunt. Et hoc est dictum, quam necesse est habeat, qui discere quid instituit, id est, quæ nota sunt omnibus. Quamquam & in hoc etiam gradus quidam inveniunt, sane ut quadam omnibus pateant: ut præfata, alia solum sapientibus, ut spiritalia non esse in loco, motus non fieri in vacuo. Positiones vero sunt peculiariora principia singularium disciplinarum: de se quidem parentia, ut pote principia, sed propter nos exigentia verbo, vel scripto hominibus exponantur. Quod quod positiones appellatae sunt, sane quæ in exordio ingressusq; disciplinae ponuntur ab doctore: ut in physica principia rerum naturalium esse duo scilicet materiam, & formam. In Rhetorica quinq; esse orationis partes exordium, scilicet, seu, in sinuatio: partitio, narratio, confirmatio, per orationem. In dialectica positio est, quinq; esse prædicabilia, decem prædicamenta, quæ nemo nisi postquam ingressus fuerit dialecticæ, callebit. Simi-

millia ergo principia non necesse est, præhaberi: qui discere quid instituit. Potest etiam sensus huius distinctionis esse. Quod (ut videbimus) principia sunt in duplici differentia, quedam propria singulis artibus, alia communia omnibus: & rationi consonat, ut communia præsciatur, antequam illam quis artem proficiatur, quandoquidem ad omnes præsupponuntur. Ideo enim communia vocantur. Forsan ergo principia communia nuncupavit philosophus dignitates, & propria positiones: sed de hoc inferius.

¶ TERTIUM membrum principiorum est suppositio, scilicet definitiones, quæ in hoc dumtaxat à positionibus differunt: quod non sunt propositiones verum, vel falsum significantes. Sed complexæ, ut animal rationale. Sed obijcies: ergo non sunt principia, cum principia sit propositio medio vacans. Respondemus: quod licet principium in genere non sit propositio, apta tamen illo in loco per propositionem definita: ut pleriq; est propositio, quum quod principia quod est immediata pars demonstrationis, sicut illic definebatur, semper est propositio. Quia omnis demonstratio immediate constat ex propositionibus. Secundo, & definitio est panè propositio, imò (ut videbimus) fere tota demonstratio. Ex his similibus principijs, siue dignitatibus sine positionibus, aut suppositionibus demonstrationes componuntur. De his sermo habitus est, ceteri asertum, demonstratione procedere ex primis, medijsq; vacantibus, prioribus, & notioribus. Nam si conclusionibus assentimus: quoniam principijs consentimus: necesse est clarius, & efficacius principijs adhaeremus. Propter quod enim unumquodq; tale, & illud magis.

VTRUM TEXTVS habeat verum.



¶ CONTRA DEFINITIONEM scientia. Hæc est (ut sepe diximus) quid permanens non actio, sed habitus: ergo male definitur per actionem scilicet cum causam rei cognoscimus. Secundo cum complex sit causa: dicendum est, quæ causa, & arguitur. Si quis rei causam materialem dumtaxat agnoscat, non ideo scit: & tamen rem per

suam causam percipit: ergo definitio est nulla. Maior patet. Quia ignorans essentiam, & causam formalem immerito dicitur sciens. Tertio contra primam demonstrationis definitionem. Substantia abstracta sciunt optimè absq; demonstratione. Nam non sunt rationales, quæ possint antecedenti in consequens discurrere, nec cõponere propositiones sed sunt intellectuales: quæ simpliciter notitia rem cum omnibus suis causis apprehendunt. Contra secundam definitionem quarto. Multa sunt disciplina vno tantum genere causatum videtur, ut mathematica: quæ sola causa formalis videtur. Quæ nihilominus ex actibus scientiæ rationem participant. Non ergo opus est demonstratio ex causis pluraliter procedat. Confirmatur frequenter optimè demonstratione procedunt aptius ex conclusionibus, & demonstrabilibus, quam ex primis, mediisq; vacantibus: ergo id nocet, tantum abest, requiratur. Antecedens patet inductivè. Tunc apud euclidem ostendentem decimam conclusionem immediate ex octava, & nona. Tum apud philosophos: qui visibilitatem concludunt de homine, melius per admirativum esse, quam per animal rationale. Confirmatur secundo. Theologia est scientia, imo sapientia, & non procedit ex causis: ut pote quæ est scientia primæ principij efficientis omnia. Cum ergo sui principium habere nõ possit: hæc scientia non procedit ex causis. Imo metaphisica demonstrat proprietates entis de ente, & non ex causis, nullæ enim sunt talium proprietatum. Enimvero ipsa, & ens idè penitus sunt. Sicut ergo impossibile detur causa entis, ita & ipsius proprietatum. Quinto in divisionem propositionis in dialecticam, & demonstrativam. In sum multis partitis sumus propositionem, & secundum naturam, & accidentia: vbi tamè hæc divisio non est explicata, ergo abundat. Sexto in definitionem principij. Pleraq; principiorum habent medium, cum definitiones sapissime demonstrantur de definitis: definitio materialis per finalem (ut in ipso textu exercuimus, secundam. s. definitionem ex prioribus venientes) isto pacto: demonstratio est syllogismus faciès scire: scire aut tunc arbitramur, cum causam rei cognoscimus: ergo demonstratio est syllogismus procedens ex veris. Confirmatur. Inter ipsa principia vnum est prius altero, notiusq;: ut prius in dialectica: vbi bet est, vel non est, quam omnis numerus est par

& impar: & hoc, quam istud, homo est disciplinabilis: ergo male dictum est illa medio vacat: quæ non est altera prior. Antecedens fatetur ipse Aristoteles asserens, illud esse primum omnium principiorum. Sexto contra maximam propter quod vnum quodq; tale: cui huius capituli machina inicitur, est argumentum propter formas. Subiecta sunt talia, s. hoc album, illud nigrum: ergo ipsa forma sunt magis tales alba scilicet vel nigra, consequens est falsum ergo, & sic in omni genere insatur. Confirmatur principia sunt notiora secundum naturam non nobis: ergo non assentiemus clarius, atq; efficacius præmissis, quam conclusioni. Quippe cum nobis, qui assentiemus, non sint evidentiora, sed secundum naturam: ergo male dicitur debere nos multo melius cognoscere antecedens, quam conclusionem. Confirmatur secundo, certitudo & evidentia consistunt indivisibili. Non habent (inquam) gradus. Si res calcetur, et certa mihi est: illa est evidens: si cut veritas non suscipit magis & minus: ergo non sunt præmissa evidentiores.

¶ C V M T R I A hæc capite definiuntur, quæ fundamenta sunt, non tantum huius operis, verum omnium ferè disciplinarum, nempe quid scientia sit, quid demonstratio, quid demum principium. Ex quibus omnis eruditio, sapientiaq; humana oritur: paulo fusius ista per lustremus, oportet, tantum abest à vitio, si doctrinarum vel ab hinc quæstioni pandamus. Circa definitionem scientiæ advertendum est, quod S. Tho. 2. 2. q. 4. art. 1. dicit circa definitionem fidei ab apostolo nobis traditam. Fides est substantia sperandarum rerum argumentum non apparentium. Si quis consideret (inquam) omnia ex quibus fides potest definiri, in prædicta definitione tanguntur, licet verba non ordinentur secundum formam definitionis: sicut etiam apud philosophos prætermissa forma syllogistica syllogismorum principia tanguntur. Ad cuius evidentiam considerandum est: quod cum habitus cognoscantur per actus, & actus per objecta: fides vero cum sit habitus: debuit definiri per proprium actum in ordine ad proprium obiectum. Ex quo duo colligitur, primum frequenter graves doctores speciem definitionis continentes substantiam rei verbis communibus tradidisse. Quod fuit Aristoteli ad modum familiare, præsertim in dialectica: vbi negocium sibi cum tironibus erat. Ut rerum naturas

turas non tam exactè definirer, & quid essent exponeret: quam quod essent, et quo modo essent cognoscenda, exemplis convinceret. Tamen hic, vbi minus rem definiisse videtur, definiuit mea sententia, & probè, & sufficienter, licet formam definitionis (ut dicit doctor sanctus) prætermisisset. Si quidem scientia est habitus certus, ac evidens. Habitustamè nec ansit, nec quid sit, profecto cognoscimus, nisi per actus. Est enim occultus, inuisibilis: quem proinde nisi ab effectu non percipimus. Quoniam etsi effectus pariter spiritualis est, actus scilicet intellectus, optimè reflexione quadam depræhenditur (& vna dicè) sentitur. Facile enim solemus advertere nos intelligere, cum actualiter contemplationi vacamus. Vnde optimo consilio Arist. patefecit naturam actus ab scientia habitu fluentis: ex quo facile quid nam esset ipsa scientia, colligeremus. Nihil enim de ipso habitu amplius nobis discernendum est, quam quod causa est similis actus. Certa ergo notitia scientiæ nobis haurienda pendet ab actu. At ergo scire est rem per causam cognoscere. Scire quidem actus est, & pariter cognoscere. Per quod facile est, nosse quid scientia: habitus. sinclinans ad huiusmodi actionem. Et in hoc, quod dicitur causam rei, & quod illius est causa, quodq; aliter venire non potest: includitur evidentem, atq; certum esse debere, radixq; ipsius evidentiæ detexitur. Ideo enim evidens est & cognitio, & habitus: quia ista de re callet. Dicitur etiam quod scire accipitur dupliciter habitualiter, & actualiter. Habet in Arist. fundamentum distinctio dicentè, quod intelligere non contingit nisi vnum: scire autem multa, id est, habere habitum scientiæ plurimam amplectentis: & quod in præsentem definitur scire habitualiter. Sed præstat certè prima responsio, atq; solutio: tum quod est, & ad mentem S. Tho. docentis debere habitum definiri, vel per actum fore cognoscendum, quum quod si intelligere nõ contingit nisi vnum. Quoniam intelligere (inquam) dicit actionem. Cognoscere quoq; positum in definitione scire dicit actionem, & sic non definitur habitum, sed alterum actum. Quæquam dicit quispiam, quod verba in definitionem non dicunt actum, sed aptitudinem. Ex omnibus his colligitur, si scientia definitionem formalem hinc haurir, velimus: hanc esse. Scientia est habitus evidens inolmans intellectum ac dirigens ad rectè

indicandum de re per suas causas. ¶ P R O S E C V N D O notandum, quod aliud est loqui de demonstratione, & eius perfectione aliud de scientia. Demonstratio satis habet, si ex aliquo genere causarum procedat: siue sit necessaria conclusio asserat. Quod probatur tum quod demonstrationes mathematicæ nõ reddunt nisi causam formalem: tum quod vna demonstratio non potest aptè omnes causas rei exprimere: nec ex omnibus procedere. Est enim vna demonstratio vnius discursus: quo tot amplecti non possumus. Quod si in definitione habetur pluraliter ex causis, positum est indefinibile. Idem sufficit si ex vna, vel pluribus procedat: & non nunquam procedat ex duabus. s. ex materiali, & formali. s. t. omne constans ex corpore, & anima rationali est admirativum, homo est huiusmodi: ergo est admirativum. Omne edificium est stratum ex parietibus, & tecto cum convenienti figura est aptum ad habitandum: domus est huiusmodi: ergo est apta ad habitandum. Sed est notandum qd demonstratio habet gradus (ut inferius multis agemus) & in perfectione, & in effectu quoq; demonstrationis. Haud enim omnes sunt æquales. Perfecta autem est, quæ procedit ex primis principijs cum alijs loco prædicto exponendis. Quod si hoc non habuerit, satem debet resolui in prima. Nescit rem etiam rei demonstrationem assequutus, si consimilem reductionem ignoraverit. Vnde Arist. dicit, demonstrationem procedere ex principijs, vel ex procedentibus ab principijs, dummodo sciuerit conclusionem in suum fontem reducere vnde manavit. Patendū est tamen, qd proprietatum (cui sunt plures) frequenter vna sit causa alterius, & per eam demonstratur. Ut discursus est causa admirationis: admiratio vero visibilitatis. Accidit (ut in mathematicis) quod decima conclusio sequitur ex octava, & nona. Quæ licet sunt demonstrabiles: sunt causæ proximæ conclusionis. Et cõtra vna demonstratio nõ possit omnes illas novem explere, sæpe demonstratio procedit formalis, & immediatus ex demonstrabilibus, quam ex principijs primis. Cum si ex principijs inferretur, omnes proximæ causæ mediæ relinquerentur. Sed nihilominus ut perfecta sit, necesse est, postquam illata fuerit, per consequentias immediatas in suum principium trahatur. Et quia potissimum effectus demonstrationis, & finis ultimus est scientiæ.

scientia productio, non producit demonstratio scientiam in intellectu, nisi hac perfecta demonstratio, quae procedit ex omnibus suis causis secundum illud genus.

¶ AD PERFECTAM autem scientiam omnium causarum cognitio exigitur, saltem earum, quae secundum illam disciplinam haberi possunt. Nam si scire est rem per causam cognoscere, & intelligere illam per causam efficit evidentem cognitionem, multo perfectior erit, & scientia, & cognitio si per omnem sui causam cognoscatur. Saepe tamen una scientia nequit omnes rei causas complecti, ut pote ab aliis quibus uolunt generibus abstrahit. Ut mathematica abstrahit a materia sensibili. Considerant enim numeri in animalibus, aut leonibus, aut sideribus. Sed absolute geometria figuram non auream, vel argenteam, vel ligneam, sed figuram, sicut secundum suam speciem tot, vel tot lineis continetur. Quae uero abstrahit a materia in his rebus materialibus abstrahit consequenter ab agente, & ab fine. Nam agens dicitur, quia uel preparat materiam, uel inducit formam in illa: & finis est, qui mouet agentem, & cuius gratia cetera sunt, ab utroque igitur abstrahit, quae in sua consideratione praescindit materiam. Quo circa si perfectam mathematicam dari possit (quod non est negandum) necesse est dicere ad perfectam scientiam sufficere, si omnes causas obiecti cognoscat secundum illam abstractionem cognoscibiles. Hanc solam doctrinam in hac re distinctionemque, spectat ad dialecticos cognoscere, & discutere uero in singulari, ex quibus generibus unaquaeque disciplinarum procedat. Vtrum scilicet metaphysicus per omnes causas demonstrat, uel astrologia: certe dialecticorum non interest: sed singulorum philosophantium, cum in suis disciplinis versantur. Ad argumentum ergo respondetur: quod scientia non est cognoscere causam rei dumtaxat: sed rem per causam. Et in hoc quod dicitur, rem, intelligitur eius natura. Nam nulla res cognoscitur perfecte, qualis est cognitio scientifica, nisi per suam definitionem.

¶ AD TERTIVM procul dubio Aristoteles non hic deficientis angelorum, sed de disciplinis, & artibus hominum loquitur. Ad quas scilicet comparandas dialectica, & modus, & medium est. Sed quaestio est posthabita intentione philo-

de ipsis definitionibus, & scientiae, & demonstrationis: utrum scientiam angelorum competat scilicet an rem per causam cognoscat, scientiamque per demonstrationem. Primo asserimus ipsos & rem, & eius causas formalissimam, ac perfectissimam cognoscere. Quia si nobis in genere intelligentium infimis creaturis concessum est (ut supra perfecta, & simpliciter perfectio) ut res, & rerum causas cognoscamus: quanto magis intellectualibus illis substantiis: quae nobis intellectu in tantum praestant. Secundo asserimus quod simplici intelligentia cognoscunt principia, & in eis omnes introclusas conclusiones. Ita ut eadem notitia cognoscunt humanitatem, & in ea aptitudinem admirandi, ridendi. Quod est conclusionem in suo principio contemplari. Nos uero distincta notitia percipimus hominem & singulas quasque eius proprietates. Quod quidem uicaria ratione prob. Nobis differentia essentialis est rationali: illis ergo non competit. Ratio cinatio uero, seu discursus exigit duo. Primo multas notitias, secundo ut una sit causa alterius. Non ergo multis notitiis speciem aliquam illa percipiunt: quarum una sit causa alterius, & per consequens simplici notitia principium, & conclusionem capiunt. Tertio dicimus quod ista loquutio, re per causam cognoscere, dicit discursum, sane ut ex principiis procedamus ad conclusiones. Principiorumque notitia ad cognitionem conclusionis conferat: ut altera cognitio causa alterius existat. Nam secundum omnes li per aliquod genus causae explicat. Et deinde aliud est cognoscere quicquam in alio, aliud cognoscere per aliud. Ad quaesitum ergo respondetur negatiue. Neutra definitio competit scientiam angelorum nec scientiam, nec demonstrationis, & hoc prob. Quia illorum scientia sicut & illorum natura, & intellectus alterius generis sunt: ergo non debent eadem definitione comprehendendi. Et nihilominus cum propter nostram imperfectionem & illorum sublimitatem hac definitione eorum disciplina non comprehendantur, sunt illa nostris longe excellentiores eminentioresque. Et quod in nostris optimum est, & medulla, illa multo excellentius, atque perfectius habent. Sane ut res & rerum causas perspicacissime intuantur, & agnoscant. Ad hac illa intelligentia non sciunt per demonstrationem. Hac enim essentialiter est discursus, & formaliter est compositio: illa uero

106

nec discursus, nec compositio. Itaque, nec formaliter illic est demonstratio, nec effectus demonstrationis, nempe ut scientia generetur: & conclusio per causas cognoscatur, ad eum sensum, quo philosophus superius dixit, omnis doctrina omnisque disciplina ex praexistenti fit cognitio. Unde duplici de causa non sciunt per demonstrationem, uidelicet & quia scientia contrata est illis, non aduersa, ad quod dumtaxat demonstratio subservit, & quia licet acquirerent eas, non procederent ex praexistenti cognitione.

¶ QVARTO argumento, & prima confirmatione iam respondimus, dicentes ex quot causis, & ad esse demonstrationis, & ad ipsius perfectionis exitu geremus procedere. Sed nunc operosius agamus, nec actum agemus, sed pandemus, quantum nam singula genera causarum nos scire faciant. Et primo cum quatuor sint earum genera non se habent eodem modo, & ad esse causae, & ad causandam scientiam. Nam in ratione causa efficiens est praestantior causa. Etenim explicat id, quod rem facit. Facere autem seu actionem habere nulli tam formaliter, nec tam realiter competit. Finis enim tantum intentionaliter operatur, materia patiendae, forma in formando, quae non sunt tam perfectae actiones: & tamen minus perfecta scientia habetur per causas extrinsecas. Nam ille (ut nomen praesert) extrinseca sunt rei. Cognitio uero per extrinsecas minus est intima, atque adeo imperfectior. Sed arguet potius quod sit nulla: tum quia sunt extrinsecas rei: quum quod scientia est de uenerabilibus, quae quidem sunt perpetuae, & in generalia: & non possunt causam efficientem habere. Cum omnis actio agentis circa singularia uersetur. Sed dicendum: quod ut scientia habeatur per quamcumque causam, notitia subiecti, essentiaeque illius (ut dudum diximus) habeatur oportus est: sicut haberi a nobis possibile est. Nam hoc inter praecognita hic anumeratur. Quod si subiectum. Habita uero hac notitia quaelibet causa scientiam efficit. Dummodo demonstratio procedat ex primis, uel in prima resolutione. Et de efficienti respondendum: quod dupliciter accipitur scire in actu exercitio, qualiter semper: & singularis est in essendo, & circa singularia occupata. Sed in actu signato est, & uersalis, & circa uersalia. Quia licet quoties generatur homo, generetur hic, uel ille (quod est capere in

exercitio) hoc tamen percepto intellectus generalem conceptionem sibi format: quod homo generat hominem, & animal animalia. Et ita sciunt quod edificator edificat, doctor docet, & scriba scribit, & sic de alijs. Unde bene potest demonstratio procedere ex causis, & efficientibus finalibus in causis de per se, & subordinatis, de quibus in secundo philosophorum agitur.

¶ DE THEOLOGIA multa disputatio est inter graues doctores, an sit scientia: cui definitio hic tradita competat: an potius alterius generis disciplina existat. Et difficultas consistit in duobus: primo quod non uidetur ex causis obiecti posse procedere: quoniam est deus omnium principium, & finis. Sed huic facile erat satisficere: Tantum namque concludit non habere causam efficientem: quod minime scientiam habere impedit. Cum per formalem haberet: queat. Secundo propter ineuidentiam principiorum, qui sunt articuli fidei nobis prorsus hic obstruunt, & enigmati. Quos proinde non haberi principiorum, sed fide mentibus nostris diuinitus infusa percipimus. Sed quoniam huic quaestioni opportunus est locus prologus primi, non deet de natura theologiae nos hic dialecticis sermonem apponamus. Sed de metaphysica uidetur eadem difficultas. Quippe quae agat de ente, primum etiam omnium principium, ex quo illud etiam primum complexum constituitur. Quodlibet est, uel non est: de eodem idem affirmari, uel negari uerum est: de eodem idem affirmari, & negari impossibile est. Et quia primum principium omnia continet, & duplex est hoc primum in diuerso genere, & ens: ambo omnia claudunt. Deus est primum principium efficiens in se omnium perfectiones virtualiter, & eminentiori modo praehabens. Sicut effectus nobiliori modo solent in causis equiuocis habere esse. Eius autem est primum principium (ut ita dicam) formale per uersalem praedicationem. De omnibus enim praedicitur, de quo cum metaphysica tractati querunt utrum per causas proprias eius passionem unum, uerum, bonum, & reliqua demonstrat. Respondent: quod metaphysica, & theologia sunt sapientia: altior quiddam habitus quae scientia. Si quidem quinquaginta ueritatibus cognoscenda ponuntur ab Aristotele lib. ethicorum: ars, scilicet scientia, prudentia, sapientia intellectus principiorum. Is est omnium, & primus, & praestantissimus

stantissimus. Mox sapientia disciplina agens de altissimis causis, seu nobilissimis entibus. Theologia fidelium est sapientia divina, ut pote actans de deo, eius attributis, & sacramentis: per medium divinum doctrina scilicet nobis a deo revelata. Metaphysica sapientia humana: quae tractat de primo principio formali, & rationes humanitas inuenias. Dicunt secundum neutra sapientia reddit causas conclusivum: nullae sint talium causas: sed rationes. Vnde theologia ostendit, quod deus est incommutabilis: quia est eternus, & eternus quia purus actus. Et palam est quod aeternitas dei non habet causam: cum se ipse non deus. Eodem pacto unum, & verum, & simpliciter ens, sunt ipsummet ens. Quia causa huiusmodi potest adduci, sicut ipsius ens. Sed quid quid discriminis inter causam afferre, & actionem. Dissidit sane (ut ait) quod ratio non oportet distinguatur realiter ab eo, cuius ratio est. Vt esse ens, est ratio unius. Causa vero non erit nisi realiter distinguatur.

¶ OPERAE precium est tamen ex altius ista premere, frangereque hanc nucem: ut quid nucleum hauriamus. In primis non est huius loci, vel temporis de metaphysica inquiramus: an habeat proprias passiones demonstrabiles. Inuestigent ipsi, qui de alienis solent etiam velut ex officio solerter, atque ingeniose disputare. Sed huius loci est referre quid scientia, quid demonstratio postulet. Scientia primo requirit subiectum, de quo praecognoscatur, quid sit, & ansit, & proprietates, quae de subiecto demonstrantur. Ita ut scientia non intradenda definitione subiecti consistat (hoc enim est praecognitum) sed intradenda, notitia proprietatum ipsius eas de subiecto per causas concludens. In hoc enim cognitio ipsius obiecti consumatur atque praeficitur. Vnde quicquid est natura, essentiaque subiecti extrametas conclusionum est: & ad principia spectans. Ex quo primo colligitur, quod, ut quicquam cuiuspiam proprietatis sit (quam propriam passionem nuncupamus) opus est maxime neutrum sit de essentia alterius. Nec habeant se (inquam) velut definitio, & definitum, nec ut species, & genus. Totum enim hoc ad primum ordinem (hoc est) principiorum pertinet. Sequitur secundo quod de nullo attributo dei positum, in ipso existenti, ut misericordia, iustitia, virtute, potest esse scientia vera, neque hic, nec in patria. Quia reuera non

sunt proprietates dei sed ipsemet deus per essentiam. Ens autem proprietates habet, unum, scilicet, verum etceteras. Quod a signo euidenter ostenditur. Quia cognoscimus ens sine conceptu boni, nec bonum est ratio contra eam emittit: sicut aliquid praedicamentum. Secundo opus habet scientia per causas demonstrat ut ex definitione colligitur. Sed trutinandum est, an necessario causa distinguatur realiter ab eo, cuius causa est. Et quidem cum hic agamus de causis (ex quibus potissima demonstratio procedit) scilicet a priori, quae sunt tales, & essendi, & cognoscendi (nam quae dum taxat sunt cognoscendi plerumque reuera sunt effectus) videtur debeant distinguere ab proprietate. Quia nihil impossibile est, quam idem esse causam sui ipsius, vel sibi ipsi ut existat. Pro parte negativa agit quod definitio ponitur causa formalis: quae tamen minime ab definitione distinguitur. Non est par indicium ferendum in hac parte de omnibus causis, nec eadem est necessitas ubique distinctionis. Vnde necessario de singulis agenda est. Primo causa realiter efficiens est duplex, quaedam producit effectum media actione: ut ignis producat calorem mediante calefactione. Alia non mediante actione: sed vel est causa ipsius actionis tantum, ut animal progrediente se, vel localiter mouens, vel siquid permanens est, effluit quaedam emanatione naturali, ut risibilitas emanat ex natura hominis. Prima necessario distinguitur realiter ab effectu. Ipsa enim media actio (quae est motus) indicat patenter distinctionem realem. Et de hac intelligitur Augustinus asserens, nihil impossibile quod idem sibi causam essendi esse. Ceteras vero causas non tam palam est, distinguere realiter ab effectibus. Vnde quidam opinantur, quod motus progressiuus non distinguitur ab animali. Causa scilicet naturalis vero, & si quandoque realiter distinguatur ab medio, haud semper. Nam motus non est praeter res, ad quas est motus. Argumentatio non distinguitur realiter ab quantitate, alteratio ab qualitate: quae tamen accidentia, sunt termini illorum motuum. Materia vero quaedam est pars compositi physici, quaedam est subiectum accidentis siue naturalis, siue artificialis. Illa distinguitur realiter a toto sicut includens, & inclusum: haec autem non semper apud omnes. Sublime enim manet, aut multa praedicamenta accidentium corporaliu distinguantur ab substantia: cui insunt.

Forma

Forma vero est multiplex primo physica, ut forma substantialis suppositi, & accidentia inherētia: quae conferunt existentiam subiecto, & supposito in genere causae formalis. Quae secundum Aristotelem distinguitur realiter, alij vero negant. Alia est metaphysica, ut tota definitio respectu de finitū, tota natura respectu subiecti, ut humanitas, aequitas. Igitur non semper omnia causa distinguitur realiter ab eo, cuius est causa.

¶ SED NVNC videamus quo genere causa propria passio effluat ab specie, de qua demonstratur, ut constet, an sit euidens, debere realiter distinguere. Primo apud omnes in confesso est, non emanare a natura media ipsius natura actione, sed quodam fluxu, & resultantia naturali, & ita ab genere abe congenari dicitur. Vnde est utcumque effectus natura putetur: ad hoc genus causa prioritas natura tantum sufficit. Est etiam causa subiecti illius, ut pote suscipiens illam. Quod si obijcia materiam, & efficientem nunquam secundum philosophum: coincidere posse. Intelligitur certe de materia parte compositi, quae non potest esse a gens ipsum compositum. Non loquitur de subiecto accidentis: quod quidem non est de essentia illius accidentis. Tali namque materia bene potest coincidere. Siquidem sanitatem omnes in genere fatentur, effici ab natura ipsius aegroti, cuius sanitatis ipsum animal est materia subiectiva. Deinde: quot proprietates, & accidentia ostenduntur de figuris, & numeris in mathematicis, quae nullatenus ab eis realiter distinguuntur. Ego sane non mihi videor, quo nam pacto paritas numeri ab numero separatur: nec imparitas. Est etiam natura finis ipsarum proprietatum. Quia propter ipsam comproducentur. Haec autem genera, seu modi causandi certe non postulant necessario proprietates seu effectus distinguatur realiter a suis causis. Nec tam vniuersale est omnem causam distinguere realiter ab effectu. Quo ergo gradu oportet praemissa distinguantur ab conclusionem nam opus est aliqua distinctione, si principia sunt esse di, & cognoscendi eam. Duo respondeo: primum necessario praemissa demonstrationis potissima, & proprietates conclusa debent distinguere essentia liter, ita ut neutra sit de natura alterius. Quonia si essentialiter identificantur, ut homo, & omnia praedicata superiora recte linea, & differentia laterales, nullo modo unum proprium est causa al

terius: sed tantum secundum modum intellectus abstractentis diuersimode naturas, & cognoscen- tis alterum confuse, & idem post modum disti- nctis. Differre autem essentialiter non est realiter differre, nec ratione. Vt tamque differentiam in di- uersis amplectitur. Substantia & quantitas rea- liter distinguuntur: albedo & similitudo ratione. Sed est (ut diximus) neutrum esse de essentia alterius. Ex quo infertur, quod quoties quid superius quidditatis siue essentialis concluditur de inferiori per medium eiusdem generis, non est proprie demonstratio. Vt viuens cum sensibile de homine per animal, cum corpus de leone per viuens, & ita in alijs generibus siue praedicamē- tis. Secunda conclusio non oportet medium di- stinguitur realiter ab proprietate. Quod probat euidenter demonstrationes mathematicae. Quae antonomastice tales sunt, & appellantur: in qui- bus medium non distinguitur ab proprietate illa. Vt triangulus non distinguitur ab hoc, quod est habere tres angulos, aequales duobus rectis. Par & impar: pariter, par & impariter par, et alia similia ceru realiter non differunt: sed suffi- cit essentialiter differre. Ita enim causalitas sal- uabitur, quae si non fuerit propria efficientia, erit causalitas causae formalis, vel finalis: quae tanta distinctione non indiget. Vnde proprietates en- tis bene possunt demonstrari, quantum ad hoc: si cetera habent. Quoniam essentialiter distingui- tur, & inter se, & ab illo.

¶ SED EST rursum quaestio, an sicut oportet medium essentialiter distinguere a proprietate: ita pariter a tota conclusione, id est, etiam ab subie- cto scientiae: quod est altera pars conclusionis. Pro parte affirmatiua facit, quod non concludi- tur sola proprietates, sed subiectum esse illud: cuius causa reddenda est: & ideo videtur eadem distinctione opus esse. Secundo aliās sola conclu- sio esset demonstratio: ut homo est risibilis. Quae demonstratur per animal rationale, medium di- stinguitur realiter ab proprietate, sed idem peni- tus quod homo. Vnde in sola ipsa propositione in- cluderetur causa demonstrationis, & sic foret realiter tota demonstratio. Pro parte negatiua militat: quod in demonstratione dumtaxat quae videtur causa, quare hoc est illud: non causa ipsius subiecti, & tamen saepe causa connexionis pro- prietatis est ipsa natura subiecti (ut dudum ex- posuimus, atque probauimus) ipse enim homo est causa

caussa tot illis generibus, quod homo sit risibilis. S. Tho. putat debere causam quoque essentia liter distingui ab intellectu, & arbitratur ideo primam passionem non esse vere demonstrabilem: quia non habet medium prater definitionem subiecti. Cuius sententia, quae estione sequenti patebit, quae vera sit. Posset autem quis etiam probabiliter existimare non opus fore distingueretur essentia liter. Quia scire est rem per causam cognoscere, & quicumque sic rem intelligit habet rei demonstrationem: sed animal rationale est vera causa, cur homo sit risibilis, & disciplinabilis: ergo potest per hoc medium demonstrari.

¶ **Q**UINTVM argumentum inquit qualis nam sit diuisio, & propositio in dialecticam & demonstratiuam, & syllogismi in eadem: & quidem videtur amba esse generis in species quoniam tam propositio, quam syllogismus predicatur quidditative de illis. Interrogati enim quid est demonstratio, respondemus, est syllogismus procedens maxime cum in ipsa demonstrationis definitione formaliter in frontispicio collocetur. Ad hoc notandum, quod tam syllogismus, quam demonstratio sunt concreta: sed syllogismus significat de materiali propositione, & formaliter illationes. Demonstratio de contrario materialiter includit consequentiam, & formaliter addit qualitatem propositionum. Sane ut procedat ex veris, primis, mediis, & vacantibus. Itaque materiale importatum nomine syllogismi, est formale demonstrationis. Et idem dicendum de dialectico, & de propositione dialectica, & demonstratiua. Est enim dialecticus procedens ex probabilibus, & contingentibus. Hoc autem ita esse probatur. Primo non potest assignari inter illos, differentia, nisi ex parte materiae: differentia autem est formale signatum nominis, & forma rei secundum nomen illud: ergo. Secundo aequaliter ambo conueniunt in esse syllogismi, neuter est perfectior altero. Si uterque fiat in Barbara, aequales sunt instabiles. Deinde duas sunt resolutiones prioristica, & posterioristica: & in prima resoluitur syllogismus: non modo in genere, sed in omnibus suis speciebus distributus per figuras, & modos. Ergo quod posterioristica resolutione penditur extra naturam totam est syllogismi. Igitur diuisio syllogismi per modos, & figuras est illi formalis: haec autem in dialecticum: & demonstratiuum materialis: coheret, seu quodam modo

connotatiui in connotatiua ex parte materiae.

¶ **I**NSOLVTIONE ad sextum notandum, quod omne principium est propositio indemonstrabilis, mediis, & vacans. Quod maxime in definitione splendet. Ut pote quae est alterum praecognitorum, & per consequens indemonstrabilis. Nihilominus propositio de se indemonstrabilis demonstratur, vel quoad nos arguendo ab effectu, vel quia quae in vno genere medium non habet, in altero habet: non ideo tamen desinit esse principium. Quia sicut principium esse atque primam ante quam nulla sit alia prior, intelligitur intra cancellos eiusdem generis, non absolute in omnibus generibus. Ita indemonstrabile esse mediis, & vacans intelligitur in hoc genere: in alio vero nihil obstat demonstretur. Rursum in illo genere intelligitur contracto ratione materiae. Quae in re aduertenda est magnopere, quatuor genera causarum non esse adeo seiuuata, quin potius admodum propinqua, & velut concatenata. Ut pote inter quae est ordo, & prioritas. Nam finis est causa causarum (ut proverbio fertur), est enim prima omnium causa. Quia mouet sui desiderio agentem ad formae introductionem, aut preparationem materiae. Sed de hoc causarum ordine atque in se mutuo efficientia, seu dependentia possumus dupliciter loqui, sane, & in intentione dignitate re, & in executione. Si de reali executione atque existetia sermo habeatur: prima omnium est efficiens: secunda materia ut pote potentia ad formam. Vnde plerumque tertia ipsa deducitur. s. forma, quarta est finis. Is enim ultimus est (ut ipsum nomen praesert) intentio ne vero de contrario prima est finis (de quo solet dici esse primum in intentione, postremum in executione) deinde forma. Facile ergo his perceptis patet, quo nam pacto vnum genus demonstratur per aliud. Quotupliciter efficiens per formalem, & formalis per finalem, & rursus etiam finalis per efficientem, ut in capitulo subsequenti per tractabimus. Rursum in singulis generibus primum esse intelligitur de genere contracto ratione materiae. V. g. primum principium in genere causae formalis in scientia de homine sit, hominem esse animal rationale: ac per consequens indemonstrabile, & medio vacans. Sed in genere causae formalis absolute alia sunt priora, ut substantia est ens, corpus est substantia corporea, quantitas

quantitas est diuisibilis in ea quae insunt. Tamen in singulis suis generibus per materiam contractis vnumquodque est primum. Vnde ex duplici capite provenit, ut altera nonnunquam dicatur prior etiam primo. si est prima in maiori genere, etiam eiusdem generis. Vnde hoc quodlibet est, vel non est optimo iure appellatur in genere causae formalis omnium primum. Quia est primum in genere entis: quod vniuersalissimum genus rerum est atque transcendens. Secundo dicitur prior, si est respectu nostri clarior & euidentior altera. Ut totum est maius sua parte, notior est nobis quam duo esse principia rerum naturalium. Per quae patet argumentum solutio.

¶ **A**D SEPTIMUM MAXIMA PROPTER quod vnum quodque tale, hunc sensum habet verissimum ac vniuersalissimum. Quando predicatum competit formaliter duobus, & vni illorum propter alterum, magis competit huic altero. Ut si mixtum est calidum propter ignem, magis calidus est ignis. Et si studium appetitur propter sapientiam, magis sapientia desideratur. Si vero predicatum formaliter utriusque non competat, non verificatur regula. Ut sanguis diminuitur propter salutem: ergo salus magis dirigitur, non valet. Quia diminui non competit saluti. Et Petrus est homo propter causam primam: ergo causa prima est magis homo, non valet. Quia hominem esse non competit illi. Loquimur enim de deo absolute, & ut causa prima est: non de verbo, quod ergo factum est, & habitauit in nobis. Quia ergo principia, & conclusio cognoscuntur, & conclusio propter principia magis cognoscuntur principia, sed non magis sciuntur (ut videbimus capitulo subsequenti) quoniam principia non conuenit sciri, saltem scientia proprie dicta. Et ideo licet propter principia conclusiones sciuntur, non plus principia sciuntur.

¶ **P**RO OCTAUI SOLVTIONE agendum nobis est de certitudine, ac euidentia primo quid sint, deinde quomodo inter se differant. Enimvero quamquam germane videantur, non tam idem quam propinqua, & a se iudicari solent. Primo amba sunt qualitates formaliter intellectus, & ex parte con-

ceptuum reperta, ut pote condiciones intellectus. Sicut earum opposita: ut incertitudo, obscuritas: opposita vero sunt circa ideam. Quod si res certa ac euidentis appellatur: alterius generis est ipsarum certitudo. Quae erit quidem earum veritas: & valde manifesta veritas sua euidentia. Et dicuntur etiam euidentes, ac vertae: quod natae sint certitudinem sui, ac euidentiam in intellectu facere. Sicut & verae quoque nuncupantur, quoniam aptae sunt vera iudicia de se producere. Denique sicut verum conuertitur cum ente: formaliter tamen est in intellectu: ita existimandum: certitudinem, euidentiamque in intellectu formaliter dumtaxat reperiri: tametsi res certa, euidentisque dicantur, & certitudo formaliter nihil aliud est, quam firmus assensus, & non formidolosus, sed tam constans: quam opus est, ut dicatur de re quam iam nos iam certos esse. Quae quidem habet gradus prouenientes, & ex parte rerum, & intellectu: ut aliquam rem melius penetrantis. Ex rebus: quia sunt quaedam, quorum veritas est firmior, & stabilior: quorum opposita minus contingere possunt. Haec necessario erunt certiores his, quae passim mutantur, ipsa enim eorum immutabilitas maioris certitudinis euidentis argumentum nobis est.

¶ **D**E VERITATE RERUM SOLET inquiri an una sit maior altera? & quia veritas consistit in adaeuatione perfecta: quae in puncto consistit: ex parte naturae veritas gradibus caret: sicut loquuti sumus de aequalitate, quae strictim loquendo non suscipit magis & minus. Sed ex parte causae, quaedam sunt veriores alij: illa scilicet quae plures, & maiores rationes habent essendi. Vnde Deus dicitur verissimus, & principia sunt veriora conclusionibus. Certitudo autem est ipsa veritas rerum quatenus veritas ex suis principijs, causisque procedit. Vnde postquam certitudo sequitur veritatem ea parte, qua veritas gradus habet: sequitur, quod habet magis, & minus. Ex parte autem intellectus, qui veritatem & entitatem melius intelligit de vna re quam de alia. Vnde certiores sumus frequenter de vno quam de alio. Et contingit duas res aequalis certitudinis in se esse: de quibus non aequaliter certus est intellectus. Coelestia & inuisibilia certiora sunt
t de se

de se his inferioribus, ut pote perpetua, & regularia. Et tamen de illis pauca & oppinatiue potius quam certo percipimus. Itaque certitudo intellectus habet sine controuersa latitudinem.

¶ DE EVIDENTIAE natura, in quo nā consistat, non ita facile pater. Quiddam arbitratur esse intellectiōnem, intuitiuam: quibus nominis etimologia patrocinatur, ut pote ab ipsa deducta. Præterea quod tunc euidens res quæpiam habetur, cum obtutus mentis conspiciatur. Sed cum vnuerſalia semper abstractina cognitione percipiuntur: de quibus agunt demonstrationes, non est scientia cognitio euidens: si intuitiua debet esse. Ego vero (ut plane loquar) videor mihi euidenciam esse maximam certitudinem ita ut certitudo, cum magna fuerit, euidencia sit. Ut nihil aliud quam quidam excessus certitudinis euidencia videatur. Nam in vno quoque genere, quod maxime certum est cognoscenti, id euidens illi reputatur, dummodo reuera sit certum. V. g. in genere fidei sunt quedam credentibus certissima, & ipsa sunt pariter euidencia, adeo plures rationes credendi aggregantur. Ut ego certissime credo, euidensque est mihi Romam esse, cum & epistolæ scriptas ab commorantibus ibi, quotidie suscipiam, & plurimos illinc ad nos aduentantes alloquar, totumque orbem id asserentem audiam. Cum ergo non viderim Romam: sed tantum credam (ut omnes fatentur) & nihilominus euidencissimum est mihi urbem superesse: non potest euidencia ab certitudine se parari. Nam in fide sola certitudo est (ut etiā aduersarij fatentur) si ergo in ea quoque euidencia inuenitur: constat certitudinem esse euidenciam. Quidam oppinantur has duas qualitates toto genere realiterque distinguere: eodem argumento adducti, quo nos persuasi. Nempe quod datur maxima certitudo sine vlla prorsus euidencia. Cum catholicis fidei, ac religionis articuli certiores sint quibuslibet conclusionibus demonstratis: & tamen deum nemo vidit vnquam: neminiq; euidentes sunt. Sed aduerte quod ex duplici capite certitudo prouenit scilicet, vel ex intellectu cum suo subiecto (de qua hætenus loquebamur) vel ex parte voluntatis volentis pia affectione tracta id habere pro certo: quod intellectui certum non est. Talis est certitudo christiana proueniens ab voluntate captiuante intellectu in obsequium Christi. Solus enim intellectus suo lumine illustratus: imo & lumine fidei adiutus: non certo mysterijs absconditis ab saculo, quæ nemo principum huiusmudi cognouit, inhereret, nisi voluit as fideles adherere voluisset. Huiusmodi certitudo, atque firmitas assensus (ut ita loquar) libera, ac voluntaria fautor ego ingenue toto genere ab euidencia distinguitur: sed quæ ex virtute cognitionis rei, & connexionis extremorum prouenit (si magna est) euidencia est: nec vnquam huius oppositum dabitur. Itaque in parua certitudine, etiam si reuera certitudo sit, nulla euidencia inuenitur. Hinc sequitur: quod principia sunt notiora, certiora, euidencioraque intellectui conclusionibus. Nam illa per se absque medio intelligit sine collatione ad alia, seu dependentia. Principium enim per se cognitum eius terminis cognoscitur (ut statim dicemus) conclusio vero intelligitur dum & ipsa, & dependentia atque emanatio ab principio prospicitur: quæ non possunt ita perspicua esse cognoscenti ac simplex principium. Et quanto magis propinquiores conclusiones principijs stiterint: tanto clariore erunt: ut pote ad quas cognoscendas pauciora exiguntur: quanto remotiores alijs pluribus interiacentibus obscuriores. Quoniam ab pluribus earum cognitio pendet: quæ non possunt absque caligine aliqua percipi. Quæquid id aduertendum est quod claritas principiorum, & certitudo est alterius generis ab euidencia conclusionis. Nam principia sunt causa æquiuoca conclusionis. Sed quando vna propositio est causa vniūca conclusionis secundæ, & ideo ambæ possunt esse æque perspicuæ. Vel si clarior, certiorque fuerit præmissa, differet hæc certitudo ab certitudine, & euidencia conclusionis demonstrata tantum numero: sicut pater, & filius, differentia prorsus numerica, non essentiali. His suppositis respondetur: quod conclusiones sunt etiam ex notioribus natura: ut pote, & vnuerſalium rerum, & vnuerſales. Vnde cum cõparamus principia illis in esse notum, de notis secundam naturam loquimur. Et ideo propria est comparatio: quia est intra idem genus. Si conclusio foret ex notioribus nobis non natura

natura argumentum procedebat. Modo dicimus, quod ex duobus notis secundam naturam scilicet principijs, & conclusionibus principia nobis notiora sunt. Nam quamquam non sint eadem nota nobis & natura id intelligitur non esse eadem semper. Haud tamen obstat quim quandoque eadem sint alias dignitas non foret bene definita: quæ de se nota est, & omnibus. Et præterea quando non eadem sunt, non intelligitur ut notiora natura nullo modo nobis innotescant. Per hoc soluitur argumentum quamquam alia solutione. Primo philosophi à nobis dissolucendum est. Vbi hæc notiora admodum nota faciemus. Ad cõfirmationes per superiora quid respondendum licet.

Cap. 3. Textus. 7.



X. Q. V. O autem demonstratio est syllogismus faciens scire, & procedit exprimis, mediisque vacatibus, vel necessario ad prima usque, reducenda est: adiecto his hoc falso fundamento quod non contingit scire, nisi per demonstrationem: duo errores orti sunt. Quidam inferunt non esse scientiam absolutam in nobis, sed conditionalem. Quia vel itur in infinitum in reductione præmissarum: & ita nusquam ad prima peruenietur. Fieri enim non potest, ut infinita quispiam pertrahat. Vel datur ista prima, statumque in illis: quorum proinde non erit

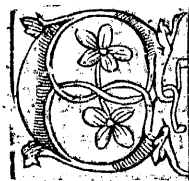
demonstratio: ut pote prima. Et per consequens non exacte, perfecteque volentur. Perfecete. n. nosse non contingit (ut supponimus) nisi demonstratione scitorum habeamus. Et cum omnis certitudo scientiæ ex certitudine principiorum proueniat: nemo absolute conclusionem in scientiam, sed conditionaliter, si vera fuerint principia. Quæ utrum vera sint scire absolute non possumus. Ut pote quorum non est possibilis demonstratio. At scire conditionaliter quantum ab scientia, de qua agimus, distet, palam est. Nam scientia debet esse de veris, de necessarijs: & tamē falsa, imo impossibilia conditionaliter optime inferuntur. Nimirum, quod conditio, & falsa, & impossibilia necessaria reddit. Ut hominem volare impossibile est absolute: necessariū tamen, si habet alas. Scientia ergo per demonstrationem producta non potest esse condicionalis. Alij vero asserunt quidem scientiam esse, etiam si nihil, nisi demonstratione sciatur. Quia omnium potest esse demonstratio: nempe circularis.

NOS autem media via incedimus a serentes scientiam demonstrationemque esse mediatorum. At principiorum dari aliam meliorem cognitionem, certioreque quam per demonstrationem partem. Ut pote qua cognoscimus in quantum terminos eorum cognoscimus: non per demonstrationem. Necessesse enim prima, et optime cognoscatur: ut pote origo, et fons totius certitudinis: et indemonstrabilia sint: quando quidem in his resolutio terminatur. Deinde cum et in causis (ut videbimus) non procedatur in infinitum in illo genere: sed in singulis detur prima causa: cuius non sit alia causa: congruit, ut si demonstratio procedat ex causis: non omnium sit demonstratio: sed causa et principia sine demonstratione cognoscantur. Ut enim quodpiam optime cognoscatur uti est, cognoscendum est: si ergo multa sunt absque causa essendi: sed ipsa sunt ceterorum causa: haec necessario sine demonstratione optime cognoscuntur. Contingit ergo esse aliam scientiam non demonstratiuam.

PRAETEREA circulus licet in syllogismo dialectico fieri posset: in demonstratione non potest: ut pote qua procedit ex prioribus, et notioribus secundum naturam, et tamen eadem non possunt esse una priora, et posteriora respectu eiusdem. Quod si ex principiis deducitur conclusio: illa erunt certe his priora: si rursus ex conclusionibus principia: haec erunt illis posteriora: sic respectu conclusionum principia erunt priora, et posteriora: et rursus conclusiones respectu eorumdem principiorum pariter priores et posteriores. Quod et inconueniens sane et impossibile est: cum secundum esse conclusiones sequantur ex principiis. Et idem foret eiusdem rei causa: et effectus: quod tamen repugnat: scilicet ut in eodem genere rationale sit causa visibilis, et effectus eiusdem. Ut patet in tribus terminis. Quia homo est rationalis: est visibilis. Vbi visibilis effectus est rationis. Rursus (si circulus sit) quia est visibilis, admiratiuus est, et quia admiratiuus rationalis est, ergo quia visibilis est, rationalis est: vbi visibilis causa est rationis. Imo idem effectus sui ipsius: quod adhuc impossibile est. Ut in duabus his propositionibus collectis splendet. Sane quia homo est rationalis: homo est visibilis, et quia homo est visibilis: homo

est rationalis: ergo de primo ad vltimum, quia homo est rationalis: homo est rationalis. Proprietas non est adhuc nec apparet factibilis circularis, nisi vbi medium ac extremitates conuertibiles sunt: quomodo enim est si quia aliquid est animal, est viuens: an debet quis ex aduerso dicere, quia est viuens, est animal. Cum tam frequenter viuentia distinguatur ab sensibilibus. Ad haec (ut in prioribus dictum est) conuersio syllogismorum conuersionem postulat praemissarum simplicem: et tamen propositio affirmatiua vniuersalis non conuertitur simpliciter, nisi extrema fuerint equalia: dicitur demonstratio procedat ex principiis. Principia vero seipsis absque demonstratione optime cognoscuntur.

COMMENTVM.



DE MONSTRATIONIS doctrina tam apud philosophos suscepta ut in errore nimia eius extensione laborerent. Nam quod demonstratio scientes faceret, tanto aplausu suscipiebant: ut contra nihil homines scire, nihil perfecte cognoscere, nisi demonstratione crederent: scientiamque tam excellentem rei notitiam ut excellentiorem nullam iudicarent. Ex quo necessaria alterum duorum inferunt: nempe, vel quod non est scientia, vel committitur circulus demonstrando. Et tamen si band quicquam nisi demonstratione cognoscitur: principia quoque per demonstrationem cognoscenda sunt. Cum tantopere requiratur ex altissime cognoscantur: ut pote origo vniuersarum conclusionum: scientiaque certitudinis. Demonstratio ergo principiorum procedat ex alijs principiis, quae si perfecte (ut par est) cognoscantur, illorum quoque dabitur demonstratio una ex alijs procedens. Aut ergo abitur in infinitum in principiis, aut in aliquot indemonstrabilibus statur. Si infinitus est progressus, erit in pertransibilis: et sic non producet scientiam: cum non dentur prima principia medio vacantia: ab quibus demonstratio initium sumat. In infinitum namque non datur primum aut principium.

Si vero

Si vero alio ubi sistitur, illa non exacte percipiuntur, ut pote non cognita per demonstrationem, et ita non absolute conclusio, sed conditionalis scietur. Hos philosophos rationibus refellit efficacibus: quos ego (ut mihi videor) patenter atque facilius suismet responsionibus redarguerem. Quererem vnde illi tam perfecte cognoscerent: quod demonstratio scientiam generat: cuius fundamenti nullam penitus demonstratio nem habent. Deinde scire esse rem per causam cognoscere, et quod res scita aliter venire non potest. Haec enim omnia sunt principia indemonstrabilia huius operis: quaequam bonis argumentis suadantur. Certè nullam horum demonstrationem afferrent: quibus tamè certissime ad herebant.

TEXTVS ostendit palam omnino scientiam notitiam conditionalem repugnare. Scientia solum est de veris, et necessarijs: ut pote quae dum taxat inueniuntur apta, ut mente tanta certitudine capiuntur. Est enim notitia scientifica perpetua: et cum conditione falsa, imo impossibilia sunt necessaria, nedum vera. Ut hominem habere alas, chymeram ratiocinari est impossibile: et tamen si homo volat: necessario habet alas: et si chymera est homo: necessario erit discursiua. Propositiones enim conditionales, si bonae illationes sunt: necessariae sunt. Sic nullum foret tam impudens mendacium, quod scientiae subesse non posset. Praeterea opus est sciens compertum habeat et noscat iam conclusionem, quam principium (ut exposuimus) aliter enire non posse: et tamen scientia conditionalis solum est de illatione non de re illata: nec antecedente. Veritas enim et similitum necessitas dicitur at est bonitas illationis, non aliqua qualitas propositionis. Vnde omnis ista scientia conditionalis foret prioristica, non posterioristica: qualis per demonstrationem comparatur. Igitur scientia penitus repugnat esse conditionalem. Alij scientiam admittentes: circulum demonstrationibus fieri arbitrabantur. Estque circulariter demonstrare ex praemissis conclusionem inferre, et de conuerso ex conclusione alteram praemissarum: sumta Analogia à figura circulari, in qua extrema iunguntur, et reddit deductor ad id vnde proficiscebatur. Quod tamen si disciplinas existere opinabantur: et nihil nisi demonstratione perfecte cognosci, ponere cogebantur: cum non sit alijs mo-

dis, nec via huiusmodi positionem tuendi. Nos autem asserimus scientiam, et demonstrationem esse mediatorum: esse autem quasdam propositiones, quae non demonstrationem sed simplici intelligentia perfectissime cognoscantur: quae scilicet cognoscuntur, in quantum eorum terminos cognoscimus. Nam duplex est propositio, alia nota de se, alia per aliud, sic differentes: quod cum propositio sit extremorum compositio, assertio, seu negatio, praedicati de subiecto: sunt quadam in quibus, ut penetremus vere extrema congruere, vel minime congruere, sufficit ipsa extrema cognosci: quia ipsa in se, et de se sui coniunctionem, vel segregationem claudunt: ita ut seipsis absque medio cohaereant, vel separentur. Ut homo est animal, ut quic recte iudicet animal homini competere sufficit hominem, et animal cognoscere: qui sunt termini illius propositionis: ut pote quibus cognitio est investigatio intellectui eius veri tate splendet. Alia vero extrema ut cohaerere certantur, non sat est ipsa nosse: sed insuper rationem, causamque prospicere, quae ea faciat cohaerere quippe non seipsis coeuntia. Ut cognita quid dicitur hominis, et quidditate albedinis haud illico apparet, debere albedinem homini conuenire.

QVAE doctrina rebus naturalibus imitatur. Nam forma substantialis, et materia seipsis vniuntur: nec opus est inquirere (inquit philosophus) cur proprius actus, et propria potentia fiat vnum: sed is color non sine causa media huic subiecto inheret. Hinc est etiam, solere homines de quibusdam assertionibus inquirere propter quid sint vera? De alijs vero minime. Rogamus enim quare homo est erectus? figuratus? vel duos pedes, aut duas manus habeat? sed nusquam quærimus, cur homo est animal. Igitur propositio per se nota est, quam cognoscimus solum in quantum terminos cognoscimus: ad quae (inquam) cognoscendam sufficit ipsos terminos apprehendere. Per quod cetera excluduntur, ad quas percipiendas non sat est extrema nosse, nisi causa conjunctionis attingas. Est autem propositio per se nota, vbi cumque praedicatum est de essentia subiecti, vel primo ex essentia fluens. Ut cum praedicatur, definitio, aut, pars definitionis, vel prima proprietatis. Et quia in definitione continentur omnia superiora, ut in animalis viuens, corpus, et substantia, et

L 3 ens,

ens, & horum omnium differentiæ: quodcumq; horum de speciebus prædicetur erit propositio per se nota. Igitur quia demonstratio procedit ex causis, quæ sunt media conclusionum: de his per se notis non erit demonstratio: nusquam scilicet propositiones per se notæ erit conclusiones illius. Et quia demonstratio facit scire: hæc non proprie sciuntur, sed tamen intelliguntur: perfectissimè. Unde alia cognitio necessario admittenda est aliorum, perfectiorq;: quam scientia. Quo circa hæc per se notæ appellauimus superius notiores conclusionibus. Cuius ratio esse euidetur, quòd quòd to ex paucioribus præsertim extrinsecis rei cognitio pendet, tanto melius intelligitur. Unde quæ ex nullis pendet: profecto clarissimè atq; lucidissimè cognoscitur. Tales sunt propositiones per se notæ: ad quas mente capiendas tanquàm facilioris notitiæ natura dedit sufficiens lumen, sufficiens remq; virtutem: ad alias certè non sufficit lumen intellectus, nisi causa ratioq; rei pariter concurrat.

¶ IN TEXTU probatur efficaciter esse huius conditionis quam plurimas: supposito quòd in nullo genere proceditur in infinitum: cõsule textum. In textu non esse possibilem circulum in demonstrationibus ex ipsa ipsius definitione prabatur. Dialecticus cum tantum intendat conclusionem ostendere: potest milles circulo vti. Quoniam optime probatur & causa per effectum, & effectus per causam. Id dicitur a magnopere obseruaturus est, vt assumptum semper sit clarior & notius illato, saltem respondentem. At officium demonstratoris non est conclusionem vt cumq; inferre, sed ex proprijs causis, notioribusq; natura. Unde quia eadem non sunt priora, & posteriora natura, non potest circulum demonstrando facere. omnia sunt in textu planissima.

¶ IN TEXTU infert quòd etiam si inconuenientia naturalia, hucusq; deducta de prioritate, posterioritate, effectu, et causa deglutiremus: nequit adhuc circulus vniuersaliter in omni demonstratione ferri: quoniam nec in omni syllogismo est possibile. Et in conuertitur syllogismus (vt in quinto libro vidimus) quando ex conclusione, & altera præmissarum simpliciter plerumq; conuersa remansens præmissa infertur. Vt iste, omnis homo est animal, omne risibile est homo ergo omne risibile est animal conuertitur, dum ex conclusione, & minore simpliciter conuersa

infertur maior. Vt omne risibile est animal, & omnis homo est risibilis ergo omnis homo est animal. Unde tria sequuntur obstracula, ne quicquam syllogismus circulariter conuertatur: aut quæuis præmissa possit circulo deduci. Primo si est demonstratiuus: & medium est species, aut differentia subalterna: nec apparet profecto tunc superius pro ratione inferioris contrario adducetur. Vt si dicas, omne animal est viuens: omnis homo est animal: ergo omnis homo est viuens. Vbi animal aptè pro medio conuenienti homini viuens adduximus, si conuersione viuens pro medio conuenienti animal adducamus: nec apparet loquemur. Deinde quæcumq; illarum præmissarum simpliciter conuertatur (quod tamen maxime requiritur) apertissimè conuincetur falsitatis. Quia conuerti simpliciter vniuersalis affirmatiua non potest: nisi ex terminis conuertibilibus constet. De se enim generaliter tantum conuersione per accidens. Ad hæc si fuerit syllogismus negatiuus (in quo conclusio, & altera præmissarum negatiuæ sunt) quo pacto affirmatiua ex duabus negatiuis deducetur. Igitur ne rem adeo manifestam tot rationibus ostendèdo obscuram reddamus, concludimus: nec dialecticum semper vti circulo: nec demonstratorem in eodem genere vtquam posse.

VTRVM TEXTVS sit verus.



PARTE NEGATIVA arguitur. Primo in id quòd propositiones per se notæ non demonstrantur, sed habitu principiorum cognoscuntur. Tales propositiones, vt V. g. homo est animal rationale, quatuor & tria sunt septem habent causam: saltem efficientem: ergo possunt demonstrari per illam. Antecedens prob. Si non à causa de per se homo est animal, erit tale de per accidens: omnia enim entia prater primum, quod est Deus, vel est à causa de per se, vel per accidens. Confirmatur hominem esse animal rationale est ipse homo: sed homo habet, sui causam efficientem: ergo hominem esse animal. Secundo ad idem: Si quæ ratio ab

causa

Causa hæc complexa excludit: maxime quia sunt & vniuersalia & necessaria: sed neutram tollit causam. Si quidem substantia abstracta, & orbis sunt entia necessaria: vt pote quæ deficere, nunquam possunt: & tamen habent causam: sunt enim effectus causæ primæ. Præterea multæ sunt demonstrationes, ex causis efficientibus procedentes: sed omnis demonstratio est de necessarijs, & vniuersalibus ergo neutrum impedit: quo minus causam habeat. Tertio contra definitionem propositionis per se notæ. Multæ propositiones, quæ cognoscuntur in quantum terminos cognoscimus, demonstrantur etiam à priori: ergo hæc non est sufficiens definitio. Propositio enim per se nota est, quam capite præcedenti medio vacantem, atq; in demonstrabilem appellauimus, & ideo ab grege demonstrabilitatis secerunt atq; eximitur, & tamen debet per definitionem sciungi: ergo illa definitio est nulla. Sed antecedens primum prob. Quia hæc, homo est corpus, cognoscitur in quantum terminos cognoscimus. Imò hæc, homo est rationalis, & tamè vtraq; demonstratur: prior per viuens, posterior per definitionem hominis. In contrarium est auctoritas Aristotelis.

¶ CVM PRÆSENTI capitulo natura principij vnde vniuersa scientiarum soboles procreatur, his paucis verbis definiatur. In quantum terminos eius cognoscimus, necesse est ad amissum expendatur, & quidem princeps huius loci difficultas intelligentiæ est definitionis propositionis per se nota. Scilicet quam cognoscimus in quantum terminos cognoscimus. Cuius sensus si plane percipiatur, is est: Propositio per se nota, est quam per se ipsam cognoscimus absq; alterius rei notitia, & hoc explicat li per se nota, id est, non per alterius propositionis notitiam cognita: sed ad quam intelligendam ipsa sufficit. Quod est dicere, quam cognoscimus in quantum terminos eius cognoscimus. Termini namq; sunt partes intrinsecæ propositionis. Aliæ autem propositiones vt cognoscatur, nõ modo terminos ipsarum cognoscimus oportet: verum & aliæ, scilicet causam conuentionis extremorum. Illa ergo propositiones (quæ tantum ex proprijs terminis intelliguntur) intellectus lumine dicitur indigent. Quod quia à natura nobis inditum est: dicuntur etiam cognita naturaliter: id est, ad quarum intelligentiam solum lumine naturali egeamus: atque causa

rum notitiæ requirunt) dicuntur studio, & arte cognita. Hoc autè vnde proueniat, sanè vt quardam extremam propositionum seipsis absq; causa coherat; aliarum vero sine coniungente non colant: expandimus sepe superius. Per hoc vtèq; horum error diluitur: vt pote ex hoc falso principio vtèq; ortus. Nempe nullam esse propositionem per se notam: sed vniuersas debere per causas cognosci. Sententiæ Arist. est: quòd quemadmodum in rebus non omnia causam habebant: sed ipsa cum essent aliorum causa, non habebant sui principium: sed erant eterna: ita inter propositiones quadam erant dicitur axat principia: aliæ vero & principia, & effectus esse possint, id est, alternatim præmissæ, & conclusiones. Et ideo quaedam esse optime cognita absq; demonstratione: ex quibus omnis demonstratio procederet.

¶ ET CVM is sit huius loci planissimus sensus: Scotus nescio quò sinistro genio ductus rem manifestam per verbis obscuris abscondidit, & quæ si conuulasse mihi visus est: sumens ex contextu definitionis occasionem. Quia enim dixerat quæ cognoscimus in quantum terminos cognoscimus quid (inquit) per li terminos intelligitur. Reuera enim terminus est æquiuocus. Significat enim et voces vt in plurimum: non nunquam vero ipsas res vocibus: & conceptibus representatas. Sic ut & nomen conceptus primo ipsam conceptionem mentis: secundario eius obiectum. Vnde solentur conceptum informalem, & obiectiualem distinguere. Inquiramus ergo oportet quid illic nomine termini explicatur. Primo dupliciter contingit terminos cognosci. Scilicet quoad conceptus nõ vltimos: & vltimos. Conceptus non vltimatus est, quo cognoscitur terminus secundum suam significationem: vt quando audio homo est animal cognosco has voces esse significatiuas. Prima propositio sit. nõ sic intelligitur definitio propositionis per se nota: sanè quam cognoscimus in quantum ipsos terminos vocales, & scriptos cognoscimus. Primo quia in hoc nullum est discrimen inter propositiones. Quemadmodum enim cognoscuntur iste voces quodlibet est, vel non est, & illa homo est albus. Et quemadmodum notitia terminorum requiratur de conclusionibus: & de præmissis: & intrinsecis: solum extingitur notitia signorum. Vnde omnes foret per se nota. Secundo nulla esset per se nota. Nulla est, quæ

cognoscatur solum in quatuor hi termini cognoscitur. Quia cognitio talis terminorum est tantum ad aliud, & tamen in propositione per se nota iam cognita sistit intellectus. Tertio propositio per se nota solum esset innoce, & exterior. Nam si cognosci terminos non contingit nisi exterioribus itaq; constat apud omnes, quod de cognitione ultimata terminorum est sermo.

¶ R V R S V S quemadmodum propositio alia est fundamentaliter scilicet ipsa res signata, & alia formaliter, conceptus intellectui inhaerens. Ita duo sunt termini, alij formales, conceptus ex quibus componitur mentalis loquutio; alij fundamentales, qui sunt res ipsae significatae, quae appellantur termini obiectiuales. Vnde sit secunda propositio. Non intelliguntur hic termini formales, id est, si terminos in definitione non accipitur pro conceptibus. Primo quia conceptus hi non cognoscuntur nisi per reflexionem: propositiones autem hac directissime cognoscuntur. Notitia harum propositionum est etiam nobis evidentissima: ex earum cognitione ceteras intelligimus. Sunt enim principia: conceptus autem obscure cognoscuntur & caliginose. Vnde de eis non intelligitur. Quos certe nec singulatim singulos, nec totam propositionem mentalem vix bene unquam capimus. Ideo si li terminos conceptus hic importat, imperfectissime principia nossumus. Reliquum est igitur V de rebus cognitivis sit sermo. Propositio de se nota est illa, quae cognoscitur in quantum cognoscimus rem subiecti, & predicati. Ut pote quibus extremis dumtaxat perceptis intellectus euestigio cognoscit patenter aut verè conuenire, vel discouenire. Rursus cognoscere has res contingit dupliciter: vno modo confuse, alio modo distincte, & perfecte. Sit tertia propositio. Quando dicimus in quatuor terminos cognoscimus: si cognoscimus non pro cognitione confusa accipitur sed distincta, & perfecta. Primo nulla res dicitur, neque est nota eo quod confuse cognoscatur. Nam esse quid notum plus est quam cognitum. Est enim esse manifestum. Et denique, ad explicandam clariorem evidentiam solemus vti nomine noti. Ergo propositio per se nota non est, quae confuse noscitur. Secundo propositio per se nota est evidens: evidentia vero irresolubilibus consistit in resolutione: in nonresolubilibus in claritate, & distinctione cognitionis, ut constat de ente & alijs simplicibus: quae donec distincte cognoscantur non essentur evidenter cognosci. Sensus ergo definitionis est. Propositio per se nota est, quae in quantum cognoscuntur partes eius: cognoscitur. Vbi est aduertendum, quod propositio non modo significat predicatum, & subiectum: sed proprius signat hoc esse illud. Itaq; dicitur partes unitas: quod est commune omnibus per se compositis. Nam leo non materiam, & formam dicitur: sed simul formam informantem materiam: aliud non est leo. Opus ergo erit ut cognoscantur termini non absolute, & separatim (secundum quod ad primam operationem intellectus spectat) sed prout in propositione vnum dicitur de alio. Verum est non opus esse cognoscere in actu signato intentionem predicati & subiecti: sed cognoscere in actu exercitio, & quidditates extremorum, & esse has quidditates partes huius propositionis. Itaq; sensus est. Propositio per se nota est, cuius ut cognoscatur predicatum competere subiecto, vel non competere satis est nosse ipsos terminos, ipsas res per terminos importatas. Vnde licet termini omnium propositionum cognoscantur, eadem via: cognoscere tamen illos non semper sufficit ad cognoscendam illorum connectionem. Quia ergo nosse propositionem est nosse veritatem eius: & veritas consistit in compositione, & coniunctione (est enim affirmatio, & negatio) sed non nulla propositiones talis conditionis, quod ut vera earum compositio noscatur: satis est, intelligere partes: in alijs vero non satest. Ut cognoscantur enim quod homo est albus, non sufficit nosse hominem, & albedinem. Satis enim me cognoscere quid sit homo, quidq; albedo, & ignorare an homo habeat illam. Sed quicumq; cognouerit quid homo, & quid animal: intelliget necessario hominem esse animal, esse verum. Et idem dicendum est de falsitate. Sed nunc inuestigandum quomodo sufficiet nosse terminos, ut veritatem propositionis agnoscas: quandoquidem non semper sufficit. Ex his quae dudum diximus, nullo negotio colligitur quod cum sicut res se habet adesse: ita ad cognoscendam rem quae sic cohaerent in re, ut nulla sit causa quare vnum cohaereat alteri, sed ipsa res se ipsius iunguntur, vel disjunguntur: tales in propositione posita faciunt illam per se notam. Nam si vlla causa est quare cohaereant ex cognitione illius cause: cognitio veritatis propositionis dependet ex cognitione ipsarum rerum. Si

ergo

ergo in re aliqua est causa & connectionis extremorum, necesse est (ut veritas eius cognoscatur) non modo cognoscere predicatum, & subiectum: sed insuper illam causam, quae reuera facit predicatum cohaerere, aut congruere subiecto.

¶ I T A Q V E propositio per se nota est illa cuius subiectum, & predicatum sine causa cohaerent, & sine medio: quae se ipsi vniantur. Et cum sit quadruplex genus causarum, necesse est, ut in eo genere propositio sit per se nota in quo nullam suam connectionem causam habet. Contingit enim habere in vno, & non in alio. V.g. anima se ipsa vnitur corpori in genere causa formalis: & tamen est huius vnionis efficiens. Et quia genus sumitur a materia, differentia vero a forma: quaequam anima de corpore non predicatur, haec est immediata homo est animal rationale, & cetera demum cohaeret sine medio definitio, definitio, & id quod primo emanat ex natura, ut prima passio. Nam secunda emanat mediantem primam, in natura enim omnia sunt ordinata. Vnde & in passionibus entis profecto est ordo emanationis, & predicacionis (ut est in quarto metaphisica considerat) & multo magis in alijs speciebus. Vnde & haec totum est maius sua parte nam ex totalitate primo emanat excessus: & illud quodlibet est vel non est, & quacumq; propositio vbi contradictoria distinctim predicantur per se propositiones nota sunt: non enim causa est, quare necesse sit alteri competere: sed ipsa sic repugnant: ut neque ambo simul abesse, neque ambo adesse queant. Est enim affirmatio & negatio eiusdem de eod. Itaq; propositio per se nota est, illa inter cuius extrema nullum est medium. Haec omnia adeo sunt manifesta, ut nemo inter viros doctos possit vllatenus negare.

¶ S E D magno opere aduertendum, quod non eodem modo semper res a nobis cognoscitur, vti in se est. Vnumquodq; enim cognoscitur, secundum quod est in cognoscente: & saepe non est in nobis res, secuti in se aut propter eius altitudinem & profunditatem, aut nostram hebitudinem, & ignorantiam. Vnde sit: ut saepe inter quae non est causa: sed de se vniantur, nos id non cognoscentes medio vt amur nobis noto: ad cognoscendum. Hoc autem prouenit, quia cum propositio per se nota sit, quae cognoscitur in quantum terminos cognoscimus, non cognoscimus profecto tunc terminos cognitione perfecta. Ex quo sequitur, ut

propositio per se nota sit duplex, alia secundum se tantum, alia & in se, & nobis. Illa enim quae seculi in re medium non habent, praeterea etiam quae medio a nobis intelliguntur merito, & in se, & nobis nota appellantur. Sed (quia saepe res vni in se sunt non attingimus) alia sunt nota, & nobis nota patenti.

¶ H O C A V T E M, scilicet quod nos medio vnamur contingit dupliciter vno modo, quia illud medium est effectus alterius, & patenti, ut quando per actionem probamus potentiam, aut per singulares vniuersalem, ac demum per posteriora priora: hunc autem syllogizandi modum nos a posteriori nominamus. Alio modo contingit ex natura nostri intellectus. Est enim potentia in primis, quae ab imperfecta ad perfectam cognitionem prouenit. Cum enim eius actio sit naturalis non euestigio perficitur, aut perfecta: factum: sed prius cognoscimus res confuses, & deinde distincte. Rursus in cognitione distincta est aptus intellectus, ea quae sunt contenta, & contenta facere. Ex qua aptitudine, & capacitate totius predicamentorum ordo, & ars conjungit ab intellectus conditione proueniens sed in re fundamentum habens. Intellectus facit vniuersalia: facit genera, & species, non modo propter secundas intentiones, quae sunt entia rationis sed propter ipsa quodq; abstracta: quae illis substat: de quibus sunt sententiae. Quae nisi actione intellectus abstraherentur: intelligibilia non fierent. Hinc prouenit distinctio definitio, & definitionis. Cum sint re: vnum: sed illud confuse cognoscitur, hoc distincte accipitur. Hinc distinctio generis, & speciei, & differentiae. Saepe ergo nos sumimus definitionem ad concludendum de definito illam tanquam causam huius, vel immediatum genus, ut concludamus remotum. Haec tales demonstrationes a posteriori non appellamus. Quia quod antecedit est: non est posterius conclusione. Sicut quando ab effectu in his vero medium, & subiectum sunt idem. Sed potius sunt a priori: sunt enim a causa non essendi, quia idem sunt: sed cognoscendi tantum: & hoc constat: nam tota eorum distinctio colligitur penes modum diuersum cognoscendi: ergo nullo modo a causa in re proceditur: sed a causa claritatis, & cognitionis, non a causa veritatis. Sed dices etiam in a posteriori proceditur a causa cognoscendi: imo cum omnis demonstratio procedat a causis: haec est differentia: quod

L 9 in 2

in à priori proceditur à causis essendi & cognoscendi: in à posteriori à cognoscendi tantum. Respondetur non ideo est à posteriori, quia procedit ab causa cognoscendi: omnis causa in eo quod causa est: prior est sed quia illud mediū, quod est prius cognitione, reuera est posterius, ut pote effectus, & ideo à posteriori appellatur. Hic autem non proceditur ab effectu, sed ab eodem potius diuerso modo tamen cognito: & quia non est effectus, sed est idem in re: & in intellectu est notius, clarius, & distinctius à priori simpliciter appellatur & est: quia nullo modo proceditur ab effectu, & proceditur tamen à causa saltem in cognitione. Hinc colligitur accidere aliquando ut propositio per se nota, inter cuius subiectum (inquam) & predicatum, reuera non est mediū, demonstrabilis sit à priori hoc pacto dicto.

¶ EX QVIBVS omnibus inferitur, Scotum & Thomam si attente legantur solum verbo tenus differre. Scotus dist. 2. q. 2. considerans ordinem cognoscendi, & referens propositiones ad intellectum: eas dumtaxat de se notas existimauit: quæ nobis sine medio notæ erant. Vnde propositiones (in quibus) genus remotum prædicabitur de specie, & differentia propria, & prima passio de specie iudicauit notas per aliud. S. Tho. conueniens oculos in rem, & in doctrinam peripateticam Aristotelis per rem propositionem per se notam definiuit: & præfatas propositiones per se notas, atq; in demonstrabiles de se iudicauit. Omnes vero demonstrationes (in quibus hæc demonstrarentur) demonstrationes quoad nos, et reuera petitiones principij asseruit habendas. Scotus aut duplici de causa, reprehensibilis videtur. Primo, quia cum de propositione per se nota verba faceret: debebat excludere quidquid propositionibus ex parte intellectus prouenit quod insinuat ipsum nomen agendi scilicet li per se nota. Per se enim remouet omnem considerationem nostram: ad res secundum se iudicandas remittit: & tamen si ordo intellectus, & modus cognoscendi secludatur: de se nota fiunt. Secundo debuit cum Arist. distinguere de se notas propositiones & nobis. Cum ille asserat, non esse eandem nota nobis, & naturam: tamen secundum eius expositionem omnis propositio per se nota est nota nobis. Multo ergo rationi consonantius. d. Tho. loquutus est, propositiones per se notas eas dumtaxat arbitrarias: quæ secundum se forent inde-

monstrabiles. Et ead., inter quarum subiectum & predicatum secundum rem, nullum medium iaceret: inter substantiam vero, & hominem nullum medium iacet. Omnia enim media genera arte intellectus sunt, diuiduntur, & asseruntur.

¶ AD PRIMVM igitur argumentum respondetur, quod propositio per se nota semper est de se indemonstrabilis: contra demonstrabiles enim conuiditur. Hoc enim fuit philosophi ingenium: detexere quasdam propositiones, quarum non est demonstratio, & sine demonstratione optime perceptibiles. Sed quæ de se indemonstrabiles est demonstratur tripliciter, primo à posteriori (de quo postmodum) secundo quoad nos, per medium distinctum sola ratione: ut cum demonstro corpus de homine per animal, vel uiuentem: cum animal, & corpus, & homo quidditati eadem identici fiunt. Tertio & ultimo modo per aliud genus causæ. Nam quia indemonstrabilis est propositio prima, & medio vacans, contingit in vno genere primam esse in alio, tam demonstrabilem esse. De quo superius loquuti sumus: ubi causa efficiens per formalem demonstratur. Et in hoc sensu non prohibetur circulus. Negamus autem omnia habere causam efficientem, per quam demonstrari queant: sed omnia singularia in re habent quidem causam: de quibus illa maxima intelligitur, nempe quod omnia sunt effectus causæ primæ. Scientia aut non agunt de singularibus: sed de vniuersalibus: quæ sunt non effecta, in generalibus: deinde etiam si omnia causam haberent, in alijs generibus forent, nihilominus imediata, ac indemonstrabilia.

¶ SECVNDVM argumentum exigit illam difficultatem obstruas, atq; re conditam ventilemus, utrum complexa & omnino propositiones necessariae causam præsertim agentem habeant: quam opera precium putauimus paucis resolvere. Primo complexum est duplex: necessarium: ut hominem esse animal, & contingens: ut petrus sedere: de quorum prioribus (ut decet) dumtaxat in præsentia loquimur. Quæ bi partiuntur: quædam in quibus prædicatur essentialia: alia in quibus prædicatur accidentia: & sic solentur dupliciter tractamus: formaliter: scilicet de ipsorum compositione & structura (quorum omnium constat sine disceptatione, apud omnes intellectum esse causam) & materialiter de ipsa re scilicet signifi-

significata. Rursus ut difficultas detegatur, non quæritur de esse existentia, utrum sit aliqua causa a gens hominem existere: animal? patet enim quod siue de homine singulari loquamur, siue de homine incommuni: huius existentiæ causa datur. De singulari prima: & per se de vniuersalibus secundario. Nam vniuersalia ad productionem singularium producibilia sunt. Vnde dicimus quod Petrus generat Paulum, & homo hominem, & animal animal. Sed nec de esse quæritur, prout esse dicit compositionem propositionis: cum excluderimus iam, quicquid ad propositionem pertinet: sed de esse essentiali. An aliquis effecerit, ut de essentia hominis sit animal: igitur antea complexa ventilemur: in quibus essentia prædicatur. Ad quod plane resolendum impedio requiritur, de quidditate similium complexorum agatur. Patet autem in his nullam rem complexam importari. Nam essentiam & subiectum seu suppositum nullam prorsus compositionem faciunt: nec ponunt illatenus in numero: sed sunt eadem res operatione intellectus tantummodo differens. Primo si quidditas in concreto & species non sunt idem: quid erit idem cum tanta necessitate (ut apud philosophos constat) plurima sint idem. Secundo definitum, & definitio, solum differunt modo significationis. Definitum significat confusè definitio, distinctè. Ergo in re simplex est, & vniuersa res homo, & animal rationale. Tertio illa res realiter sunt complexa, quæ realiter fuerint plures: sed genus, & species non sunt realiter plura: quæ enim realiter differunt, nec identice vnum prædicatur de alio (tantum ab est) ut quidditati prædicatur. Quarto idem à se ipso realiter differre non potest, ut homo (unde inquit boetius) nihil est tam naturale, quam idem sibi idem esse. Ergo hominem esse hominem, est realiter ipse homo: ergo hominem esse animal, rationale, idem est realiter homo. Cum homo, & animal rationale sint idem: Cum autem causam eadem efficientem complexorum inuestigamus: & complexa re ipsa sint ipse species, & natura: causam complexorum vniuersales est inquirere, utrum sit aliqua causa speciei seclusa existentiæ? Cui questioni respondetur negativè: similes quidditates rerum, atq; essentia causam effectiuam non habent. Prob. Priusquam deus conderet orbem, & rerum vniuersitatem institueret: nullius erat causa: ergo secundo quidditates re-

rum sunt eterne: ergo non habet causam. Quia si quæ foret maxime deus: secundo si deus causa foret huiusmodi conuenientiæ: esset causa libera. Quicquid enim ad extra deus facit, liberè facit: sic de se posset disponi. Ut homo non esset animal rationale: & per consequens ut homo non esset homo: quod implicat contradictionem. Sequetur tamen prob. Quia volita dei libera licet supposito semel esse volita: mutari non queant, absolute tamen potuit deus illa nolle: alia non salua reatur libertas. Tertio omnis productio (quæ tamen est causalitas causæ agentis) est causa in diuiduam terminatur ad esse suppositi sicut corruptio ad non esse. Ergo ablata à rebus existentia per intellectum nulla rerum potest intelligi causa efficiens. Sed est considerandum, id quod de per se causam non habet: habere vel in alio, vel secundario (sicut diximus) vniuersalia præcipue fieri: produci tamen secundario in indiuiduis. Ita species siue in concreto ut homo: siue in abstracto, ut humanitas. Est de per se sua definitiones non fiunt: sunt tamen secundario in ipsis indiuiduis. Ut quando creatus est adam, non est fingendum, naturam perpetuo præcessisse, & nunc de nouo esse existentiam adquirere. Antea enim solus deus erat, & omnia in ipso vita erant, in se ipsis nihil omnino res erant: sed tunc natura integra condita est, atq; facta: quamquam productio non adesse essentia, sed ad esse existentia, seu suppositi primo terminetur. Et secundum hoc præcipue, ac verè dicimus, deus fecisse, ut homo sit animal rationale, & quod species & genera rerum habeant causam se producentem, in suis indiuiduis.

¶ SED QUID de complexis ubi proprietates quarto modo prædicatur. Similia præfecto quando distinguntur realiter, ut intellectus, voluntas, & sensus realiter sunt complexa, ut pote plurimæ entitates: sed causa consideratur dupliciter, vno modo in actu exercito, & sic semper est singularis: alio modo incommuni: & sic solemus effectibus vniuersalibus causas vniuersales assignare. Secundo est notandum quod quæreret causam proprietatis: sed scrutari causam emanationis ab subiecto, & conuenientiæ speciei. Et constat quod natura est causa quodam modo efficiens & adæquata. Præterea hæc propositiones sunt realiter demonstrabiles, & demonstrantur per naturam definitionemq; speciei, quasi per causam

causam extrinsecam, efficientem. Igitur. Ad confirmationem fatemur, eodem modo habere prioris generis complexa, ubi scilicet essentialia predicant, causam efficientem & species: sed nec species habet nisi in singulari, & ex tempore. Ad secundam confirmationem concedimus, neutram illarum rationem excludere efficientiam, sed rationes suae praeformatae. Ad secundum principale argumentum plurima iam respondimus.

Cap. 4. De dici, de omni & modis per se, & uniuersaliter. Tex. 8.



VIA VERO quod absolute scitur: fieri non potest: ut uniuersaliter se se habeat: & quod aliter se habere non potest: id necessarium dicimus: absolute autem scimus cum rei demonstrationem habemus: patet, quod omnis demonstratio constat ex necessarijs. Operae precium est ergo nosse, & quae opus sunt, ut propositio sit necessaria, & ex quibus necessarijs demonstratio (ut perfecta euadat) componi, debeat. Ad quod percipiendum tria nobis exponenda sunt scilicet quid de omni, quid per se quid uniuersaliter.

Tex. 9. De omni dicitur praed

dicatum quod semper competit, & subiecto, & omni contento sub illo: ut animal de homine dicitur de omni. Nullus est enim quin sit animal: ut idem color de albedine. Genera enim sunt subiectorum. Per se autem quadrupliciter dicitur. Primo quando praeddicatum est de essentia subiecti, ut triangulus est figura: numerus est quantitas: homo est rationalis: petrus est homo. Secundo modo quando praeddicatum est propria passio subiecti. Ut linea est recta, vel curua: numerus est par, & impar: triangulus habet tres angulos aequales duabus rectis.

TERTIO modo dicitur per se omnis substantia. Haec enim est ens per se: accidens uero ens in alio. Quarto modo quod ad unum quodque de per se sequitur. Ut ambulans mutat locum: in gulatus interit. Hoc pacto proprius effectus praeddicatur de propria causa: ut edificator edificat: doctor docet. Ex his modis primus & secundus subserviunt principaliter demonstrationi. Nam omnes propositiones scibiles fere, vel annuntiant essentialia de subiectis: aut proprietates. Praesertim quod cetera praeddications, ubi nullum istorum praeddicatur, sunt accidentales. Haec autem de per se.

Tex. 10. Vniuersaliter dicitur praeddicatum quod de omni & per se de subiecto dicitur, & cui primo inest, maxime in uniuersis. Ut homo est risibile. Risibile enim primo competit homini non animali, vel huic homini. Tales debent demonstrationes esse, ut ex his propositionibus constat in quibus praeddicatur de omni, & per se ac uniuersaliter. Circa quod non infrequenter plures decipiuntur putantes uniuersaliter praeddicari: quod tamen non primo competit illi subiecto, sed alteri. Vt si proprietates generis demonstratur de specie. Quod potest accidere eo quod sola illius generis species existit. Vt si proprietates solis demonstratur de hoc sole. Aut quia licet plures sint species: non est tamen nomen impostum, quo genus appelletur, & ideo si gillatum de singulis proprietates generis aut aliquid illius demonstratur. De quarum nulla uniuersaliter praeddicabitur. Vt si tender e deorsum, quod competit graui, ostendas seorsum de terra, & de plumbo: quoniam ignoas quid sit illud: aut quo modo appellatur, cui haec praeddicatio primo competit. Item si aequale, vel inaequale monstrares per se de quantitate continua, & de discreta nesciens ambas conuenire in ratione quantitatis. Idem etiam est error: si passio, aut praeddicatum speciei demonstratur de genere. Tertio modo quando non praeddicatur de toto subiecto, aut de tota ratione, sed de parte. Vt si non concurrere praeddicatur de lineis quae inter se perpendiculariter faciunt angulos rectos. Non enim his dumtaxat sed et conuenit: quae inter se transferuntur, constitunt duos aequales duobus rectis. Igitur eum multipliciter circa uniuersalem praeddicacionem labi turpiter conueniat: par est plurimum aduertatur ut praeddications, ex quibus demonstratio constat, reuera sint ualde uniuersales. Praeddicata (inquam) competant subiecto secundum quod tale est.

positionibus constat in quibus praeddicatur de omni, & per se ac uniuersaliter. Circa quod non infrequenter plures decipiuntur putantes uniuersaliter praeddicari: quod tamen non primo competit illi subiecto, sed alteri. Vt si proprietates generis demonstratur de specie. Quod potest accidere eo quod sola illius generis species existit. Vt si proprietates solis demonstratur de hoc sole. Aut quia licet plures sint species: non est tamen nomen impostum, quo genus appelletur, & ideo si gillatum de singulis proprietates generis aut aliquid illius demonstratur. De quarum nulla uniuersaliter praeddicabitur. Vt si tender e deorsum, quod competit graui, ostendas seorsum de terra, & de plumbo: quoniam ignoas quid sit illud: aut quo modo appellatur, cui haec praeddicatio primo competit. Item si aequale, vel inaequale monstrares per se de quantitate continua, & de discreta nesciens ambas conuenire in ratione quantitatis. Idem etiam est error: si passio, aut praeddicatum speciei demonstratur de genere. Tertio modo quando non praeddicatur de toto subiecto, aut de tota ratione, sed de parte. Vt si non concurrere praeddicatur de lineis quae inter se perpendiculariter faciunt angulos rectos. Non enim his dumtaxat sed et conuenit: quae inter se transferuntur, constitunt duos aequales duobus rectis. Igitur eum multipliciter circa uniuersalem praeddicacionem labi turpiter conueniat: par est plurimum aduertatur ut praeddications, ex quibus demonstratio constat, reuera sint ualde uniuersales. Praeddicata (inquam) competant subiecto secundum quod tale est.

COMMENTVM.



X P L I C A T A scientia, demonstratio: natura, atque erroribus circa disciplinarum productione exortis radicibus extirpatis: deinceps in hac tertia parte Aristoteles explicat sensus, qualis nam in terna materia demonstrationis, iam praemissarum, quam conclusionis esse debeat: quoniam et si de praemissis constitutum sit debere ex veris, primis, medijsque uacantibus procedere: multa alia habitura sunt, quae & consideranda super-

sunt, & forsan in ante habitis inclusa, sed nunc formalius exprimenda. Generaliter ergo praemissa, quam conclusio debent esse propositiones necessariae: quam conclusionem Aristoteles in his duobus capitulis principaliter intendit. Nam & si alias earundem propositionum qualitates praefaciatur sane ut sint de omni, per se, & uniuersaliter, omnes tendunt ad ostendendum, quam necessariae esse debeant. Haec enim ex quibus uis necessaria, sed ex earum selectissimis, id est, maxime necessarijs demonstratio constat. Conclusio nem autem probat efficaci argumento in principio statim capituli: supposito id esse necessarium quod aliter euenire non potest. At ergo id quod scimus (ut ex scientia de definitione colligitur) aliter euenire non potest, & per consequens est necessarium. Demonstratio uero est syllogismus facticius scire, quae ipsa continet uerum quod de necessarijs. Sed quia adhuc latet quid nam opus sit, ut propositio necessaria existat, & necesse est ut propositiones demonstrabiles plusquam necessariae sint: exponit tria quae uerumque manifestissime produnt, scilicet quid dici de omni, quid per se, & uniuersaliter. Quarum rerum doctrina est, & utilissima, & cupitis philosophis celeberrima, & frequentissime usurpata. Quam proinde conati sumus aperissime docere, sed quia propositio consistit in quadam extremorum compositione penes quorum unionem maxime eius necessitas pensatur: penes modum conueniendi praeddicatum subiecto: haec qualitates colliguntur.

DE DICI autem de omni loquuntur sumus, & hic, & in libro summarum. Illic de omni dicitur, quodlibet praeddicatum quando de subiecto distributo quomodolibet, siue uero, siue falso impossibilitate uel, aut necessario assereretur. At hic illud praeddicatum dicitur de omni: quod semper, & subiecto, et omnibus eius contentis, id est, singularibus competit: quod ideo & uere debet praeddicari, & perpetuo conuenire. Quod Aristoteles neganter expressit dicens, de omni dicitur: quod non uni competit, & alteri competit, uel modo & non semper. Ut risibile quod & homini, & omni homini semper conuenit. Idem & animal, & quoduis genus superius, generumque differetia, atque proprietates: ex quibus extremis propositiones constanter, quas perpetua ueritas constitutumus. Ex his sequitur duplex dici de omni

omni reperiri: primum vocatum prioristicum, loco praefato definitum, cui forma syllogistica, atq; robur affirmatiuorum adnuitur. Alterum posterioristicum, praesenti loco traditum. Illud subservit ad formam syllogismi examen, hoc autem ad materia: quo scilicet utrum propositiones sint aptae demonstrationis compositioni perpendamus. Nautales debet in primis esse demonstratiue, in quibus predicata semper, & pro omni individuo competant subiectis. Ex quo splendescere incipit quam de veris, perpetuis, atq; necessariis discipline, demonstrationesq; agant. Secunda conditio est, ut dicatur predicatum de perse: sed dici de perse contingit quod dupliciter. Primo cum predicatum est de essentia subiecti: quod proinde erit vel definitio, vel aliqua eius pars, genus, vel differentia, vel quod vice alicuius horum ponitur. Haud enim semper verum genus, verumque, differentia cognoscitur, vel species de individuo. Secundo modo quando predicatum est propria passio subiecti, seu accidens proprium. Et quia tale definitur per speciem, velut proprium sui subiectum: Aristoteles hos modos perscrutat (si sic licet dicere) his verbis exposuit. Primum quando predicatum est de definitione, aut definitione subiecti: secundum, quando subiectum est de definitione predicati. Re utraq; descriptio aequipollet, et si nostra videatur dilucidior. Aristoteles in numeris obiectionibus ianuam pandit.

¶ S V N T A P T E M adeo vniuersales hi modi predicatorum, ut predicatum altero horum non dicitur: accidentaliter dici censetur. Si quidem rei cuiuslibet nihil praeter naturam, atq; proprietates de perse competit: cetera sunt in diu duorum accidentia. Nam in specie (qua tamē est tota natura) praeter ista duo, nihil actu continetur. Ad haec cum predicabilia sint quinque, & in primo modo priora claudantur s. genus, species, & differentia, & secundo modo quartum predicabile, quacūq; extra hos duos modos predicata superiunt, quinti predicabilia sunt, & per consequens faciunt predicationes accidentales. Nichilominus tertius modus dicendi per se est, quando etiam simpliciter termino rem predicamenti substantia nominamus. Enimvero cum substantia sit ens per se, accidens ens in alio: ens per se dicitur, cum substantia quae iam significatur. Is modus nō est predicandi, sed dicendi. Quar-

tus autem est predicandi, nempe cum de quodam asserimus, quod illud de perse se consequitur, ut homo appetit felicitatem, est politicus, est animal civile, atq; sociabile: haec omnia hominē natura etiam, & proprietatibus constitutū de perse sequitur. Sed haec predicationes primo possunt intelligi de ipso actu, & appetito elicitum beatitudinis, tum ciuitatis, atq; societatis: & de inclinatione ad haec naturali, & utroque modo est in quarto modo, neutro est in secundo saltem strictim. Nec enim propria passio hominis est proclivem esse infelicitatem, sed consequitur illum. Alij collocant in quarto modo, & recte propositiones, in quibus proprius effectus predicatur de sua causa, ut edificator aedificat, doctor docet. Quae quidem predicata licet in ratione entis accidentaliter competant subiectis. Nō enim doctor de perse docet, sed de per accidens: cum plures doctores nō doceant. Vnde li docent, & aedificat hic, nō pro aptitudine sed pro actu capitur. Actus enim est proprius effectus: aptitudo vero ipsa natura, & essentia doctoris. Signū (inquit) est sapientiae posse docere. Quia ergo predicari de perse opponitur ei, quod predicari de per accidens, quae de per accidens rei conueniunt, sub eius scientia cadere non possunt: ut pote, & innumera, & admodū mutabilia. Ita sequitur in omni propositione demonstrationi subserviendi debere predicatum dici de perse. Secundo tandem predicatum (ut omnia vno verbo claudamus) debet dici de subiecto vniuersaliter: ut sit digna aptissimaque propositio demonstrationi. Quod est competere illi absq; medio maiori: quod aliqui explicant, ut competat secundum quod ipsum, id est, ut tale est: ut homini risibile. Is enim ut homo est, risibilis est. At risibile nō competit nobis ut homines sed ut animalia. Nōnulli exigunt ut quod iam predicatum vniuersaliter predicetur cum subiecto conuertatur: ad quod est consequens, ut sola differentia, & quae gradum differentialem in specie sequuntur s. propriae passionis vniuersaliter dicantur. Haec enim dumtaxat cum specie conuertuntur. Sed profecto animal vniuersaliter de singulis speciebus verificatur. Etenim haec est immediata, homo est animal: tergo dicitur absq; medio, & per consequens vniuersaliter. Deinde aial homini competit secundū quod ipsum, s. quatenus est homo, quomodo libet secundum quod ipsum explicetur, & tamen non conuertitur

uertitur igitur non opus est conuertatur. Ad haec homo, & singulae species predicantur de ipsis in diuiduis, quatenus talia sunt: sane secundū quod homines: ut pote in quibus praeter homines esse nihil essentiale relinquatur. De hac predicatione vniuersali varie doctores hic, & alibi loquuntur. Sed relictis tot huius doctrinae expositionibus existimo clarius, logicaliūq; secundū quod ipsum explicari, si dicamus, specificare subiecti conceptum. Quia cum dupliciter capiat reduplicatiue, id est, causaliter, & specificatiue: & hic causaliter teneri non possit (haud enim omnia quae efficiunt de illo vniuersaliter predicantur) restat teneatur specificatiue: sic sensus est, quatenusq; sub proprio eius conceptu conueniunt. Quae sunt integra eius definitio, et qualibet pars illius, proprietatesq; emanantes. Explicabitur etiam, & adhuc enodatus, intentio operis propinquius, si secundum quod ipsum excluderit medium superius, ut est genus mediatum ad probandam suam proprietatem de specie. Nam predicata per aliud subiecto conuenientia necessario competunt, secundum quod subiectum est illud medium. Hoc enim scilicet medium appellamus rationem extremam conueniendi: ut corruptibile competit homini, non secundum quod homo: sed secundum quod ex contrarijs componitur: quod est medium ad illam propositionem demonstrandam. Vnde quod competunt subiecto absq; medio secundum quod ipsum competunt. Haec expositio eo probat, quod per hanc conditionem omnes interpretes haecenus intellexerunt, ut propositiones, ex quibus demonstratio procederet, forent quam immediatae: quales sunt: quibus sine medio extrema conueniuntur. Itaq; & si plures propositiones demonstrabiles, ut pote in quibus, secunda, tertia, vel quarta passio adequata predicatur, predicantur vniuersaliter: contrario tamen opinor, ut predicetur pariter vniuersaliter in omnibus, quas superius immediatas, & per se notas nuncupauimus. Nec indico vero simile, quod plerique autumant esse quam plurimas per se notas, in quibus predicatum non competit vniuersaliter. Nam si haec conditiones debent propositionibus demonstrationis conuenire: Autonomicè profecto reperientur in principijs reuera, & veris. Propositio autem per se nota, & medio vacans principium est: igitur predicatum dicitur in illa & de omni, & per se, &

vniuersaliter. Quare cum genera superiora, eorumq; differentia realiter competant immediate inijs speciebus, sintq; similes predicationes de se, & per se notae, & indemonstrabiles (ut cum S. Tho. superius tenuimus) ut homo est viuens, est corpus, est substantia: ubi harum, predicata dicuntur vniuersaliter: ut pote quae quidditatiue in eius conceptu, ratione, actu continentur. Ad haec si genus immediatū speciei competit vniuersaliter, & secundum quod ipsum cum superiora secundum rem tam immediate competant, & tam de perse nota sint eorū predicationes, realiter certe dicentur quoque vniuersaliter: quatenus quoad nos vna sit demonstrabilis, altera indemonstrabilis. Huius sententiae argumentum poterit esse, quod cum de predicatione non vniuersali philosophus loqueretur in proprietatibus predicationibus dumtaxat exemplificat: essentialis quidditatiueq; predicationis nullibi meminit. Passiones autem generum nō competit vniuersaliter speciebus. Et quemadmodum ubi genera mediate predicantur de se nota sunt, nobis autē per aliud demonstrabiles: potest congruē dici eandem esse secundum se quidem predicationes vniuersales: nobis autem minime: praeter predicationem generis immediatū quae certe, & quoad nos a priori saltem indemonstrabilis est.

¶ I N T E X T V sequenti docet, quam frequenter in predicationibus vniuersalibus labamur cuius sententia in textu planissima est, praeter exemplum tertiae deceptionis de lineis. Parallelae sunt illae, quae nusquam concurrunt: & semper inter se distant. Quae in hunc modum definiuntur: Lineae Parallelae sunt illae, quae quomodolibet ab altera linea intercitantur, sicut perpendiculariter sive transversaliter cadente constituunt, seu reddunt duos angulos, aut rectos, aut aequales duobus rectis. Ex quarum definitione, atq; natura emanat illa proprietates, ut nusquam concurrant: quippe cum linea conueniat nullos angulos quatenusq; intercitantur, reddere possunt. Angulus enim distantiam linearum, atq; inter eas spatium aliquod requirit. Cum ergo illa proprietates emanat ex illa definitione duas partes distinetim habente: necesse est (cum recte demonstratur) ambae velut medium, proferantur. Quo circa quando vna pars dumtaxat affertur: palam est, quod nō competit vniuersaliter. Plene (in qua) secundum

secundum illam partem: quandoquidem, & altera pars ad eadem proprietatem. Quo circa hac omnes linea, quae inter se perpendiculariter ab alia linea constituunt duos angulos rectos, vel re-
ctis aequales non concurrunt, non est praedicatio vniuersalis. Patet igitur quot qualitatibus propositiones demonstratiuae ornandae sunt: quotq; conditiones in illis obseruandae.

VTRVM DICI
de omni, & per se, &
vniuersaliter recte sint
definita.



N HUIUS CAPITIS principalem conclusionem scilicet quod debet demonstratio ex necessarijs constare, arguitur. Plurima philosophia tum in physica tum in moralibus demonstrat: quae aliter euenire possunt & de facto eueniunt. Vt quod hiemis pluat, vere prae-
prata floreat, arboresq; germinent: autumno fructus, segetesq; maturescant, & similia: quae nonnunquam deficiunt: ergo. In definitionem dicendi de omni arguitur. In his coruus est niger, homo est coloratus, cignus est albus, ignis est calidus, praedicata competunt semper omnibus subiectis, nec vllum est quod non verificetur: & tamen non sunt de omni: ergo. Minor prob. Omnis propositio de omni posteriori scilicet est necessaria praedicatio, sed omnes illae sunt praedicationes accidentales, & per accidens: ergo. Minor prob. Quia non sunt de per se, praesertim nec in primo, nec in secundo: ergo de per accidens. Omnes enim, quae non sunt in illis duobus modis, de per accidens sunt: ergo non necessariae. In primo modum dicendi per se. Haec praedicationes animal est homo, rationale est animal sunt in primo modo, & tamen praedicata non sunt de essentia subiecti. Quia non sunt de eorum definitione: ergo. Maior prob. Sunt de per se, & non in alio modo (vt constat) ergo primo. Maior patet quoad secundam: homo de per se est rationale, & de per se est animal: ergo rationale de per se est animal. Prima ostenditur, & conuersio simpliciter. s. homo est animal: ergo animal est homo: conuertens vero & conuersa in eodem modo collocantur: & etiã

quia illa extrema essentialiter identificantur. Si ergo subiectum quidditatiue est praedicatum: est in primo modo. Deinde & hac, rationale est sensibile & hac, accensio sanguinis circa cor est appetitus vindictae, & vniuersaliter quoties differentia superior praedicatur de differentia inferiori, & vna definitio rei de altera definitione eiusdem rei in diuerso genere assignata, sunt praedicationes de per se: & tamen in nullo horum modorum. Contra id quod praedicatio, quae non fuerit primi, vel secundi modi est de per accidens non per se. Quartus modus deseruit arti demonstrandi: ergo eius praedicationes sunt de per se: cum de monstratio ex his, quae sunt de per se constare debeat. Anprob. Cui vna definitio probatur per aliam vel vna passio per aliam: tales sunt in solo quarto modo. Vt syllogismus faciens scire est procedens ex primis, medijs, & vltimis. Nam praedicatum non est de essentia subiecti, nec propria passio, & cum per admiratiuum risibile: vt emne admiratiuum est risibile, emnis homo est admiratiuus: ergo omnis homo est risibilis, patet maiorem esse in quarto. Quia admiratiuum solum habet habitudinem causae respectu risibilis: ergo est in quarto. In contrarium est auctoritas Aristotelis.

QVAESTIONI (vt decet) conclusione affirmatiua responso, pro solutione primi argum. et notato. Quod propositio necessaria est duplex altera materia ratione, altera ratione formae. s. quando est hypotetica conditionalis (quibus formantur illationes) hic cum de necessarijs asserimus scientiam demonstratiuam tractare non de conditionalibus nobis sermo est: sed de his, quae necessariam connexionem extremorum important. Ex eo autem certitudo scientiae, atq; infallibilitas obiecti exigunt necessitatem: quoniam à rebus ipsis scientia nostra de sumitur, atq; producit. Vnde si rei veritas stabilis non est: scientia nostra infallibilis esse non potest. Rei enim veritate mutata necessaria mutationem nostram notitia subiret, ex veraq; fieret falsa. Quo circa certitudo scientiae diuinae non exigit obiecti necessitatem: scilicet vt obiectum à deo scitum sit necessarium: cum eius scientia infinita non à rebus sit de praeterea: sed potius eduerso ipsa sit verum creatrix. Ideo habet certissimam, infallibilemque etiam de contingentibus notitiam. Alia mensura, atq; regula, firmitas, euidentiāq; illius diuinae cognitionis

tionis pensatur. Nostra vero obiectum est sicut causa, ita & mensura. Sed necessarium ex parte materiae, id est, rerum significatarum, solet explicari, per hoc, quod aliter euenire non potest. Sed necessarium esse, non est profecto negatio, sed positio. Ex quo enim necessarium quodpiam est: aliter euenire non potest. Siquidem necessarium dicitur perpetuatur esse, & sempiternum ordinem subsistendi non vitium, sed firmum, atq; immobilem. Quae quidem firmitas optime explicatur negatione mutationis: scilicet vt aliter euenire non possit. Hac autem immobilitas, seu hoc aliter euenire non posse, dupliciter contingit. Primo quoad esse existentiae, secundo quoad esse essentiae, seu naturae. Quaedam (inquam) necessario sunt quoad suam existentiam vt deus, & creatura incorruptibiles, sane angeli, caeli, anima hominis. Elementa vero, & si secundum se tota incorruptibilia dicantur: est de per accidens. Quia scilicet nulla est causa in naturalibus: quatuor tamen integram vnam elementum corrumptur: de se tamen corruptibilia sunt. Alia vero, & si contingenter existant: multa tamen necessario sunt vt homo licet contingenter viuat, necessario est animal, rationale, admiratiuum, discursiuum. Quorum sensus est de naturae subiecti esse praedicatum. In quibus proinde copula absolutur a tempore. Harum necessitatum prima ab quibusdam vocatur absoluta: secunda connexionis: de qua tunc pluraq; disciplinarum tractant. Sed similes praedicationes: vt tria gulus est si gura, albedo est color, altero trium sensuum intelliguntur esse necessariae. Primus est dudum expositus, sande natura subiecti esse praedicatum. Secundus est quod quia Aristoteles in eum erroris lapsus est: vt crederet mundum fuisse foreq; aeternum: in idem & rerum species continua indiuiduorum productione in ipsis indiuiduis nusquam penitus defuturas. Necessario homo existebat animal licet iste homo, & ille contingenter existere. Sed is sensus abigendus est, vt pote fidei oppositus. Quae docet, & ante orbem conditum nullas creaturas existisse: & post eius finem nullas futuras. Nunc quidem vt species conseruetur, indiuidua producantur. Sed tunc quae nunc creatura vanitati, id est, vicitudini generationis, & corruptionis subiecta ac obnoxia est: liberabitur à seruitute corruptionis in libertate gloriae filiorum dei. Deinde videmus aperte multis diebus, singulis annis omnia plurimum

specierum indiuidua penitus interire: vt rosa nulla est hieme, nullum pomum (licet serotina poma autumni in hieme ad asseruatur) & similia. Igitur de esse existentiae haec propositiones non sunt necessariae. Tertius sensus est: vt subiecta non possint esse absq; praedicato. Sed quamquam hoc sit verissimum, disciplina tamen non intelligunt sic necessitatem suarum propositionum, sed absolute propositionem iudicant necessariam, id est, necessariam extremorum connexionem. Et tamen haec necessitas veritate aliquatenus reductitur ad necessitatem conditionalem. Sane vt si fuerit subiectum: sit praedicatum: Deinde hoc ipsum habent relatiua, videlicet, vt alterum absq; altero existere non possit. Et tamen propositiones scibiles non sunt necessariae, sicut relatiua. Igitur duplex est species necessitatis in rebus scibilibus: nempe vt quaedam propositiones sint necessariae, etiam de actu (quod vocamus) de esse existentiae: aliae quoad esse naturae, vt angelos existere, cursum, & conuersus planetarum, motus orbium, & similia necessaria sunt etiam in actu. Quod probatur primo. Nulla est causa, à qua aliter euenire possent. Deinde proueniunt ab causa regulatissima: quae euentus hactenus rerum vniuersales palam facit. Quam illis verbis poeta explicuit principio caelum, ac terras, camposq; liquentes, Lucentemq; globum lunae, Titaniaq; astra. Spiritus intus alit, totaq; infusa per artus. Mens agit molem, & magnose corpore miscet. Veritas vna magno commissa mendatio (vt moris est poetarum) quod ex Platone exhaustit fingente Deum non modo causam orbis, sed animam. Secundo praedicationes haec sunt merae accidentales. Quod istud, & illud sidus concurrant conuersus merum accidens est illis, non essentia, aut propria passio. Quod si necessariae sunt: est propter euentum, qui supposito ordine similitum rerum est certissimus. Igitur similes propositiones sunt necessariae: tantum quoad esse actu. Vnde non approbo, quod quidam opinantur astrologos non demonstrare ecclipsin, aut aspectus planetarum de his numero planetis: sed ab eis abstrahere: & agere de vniuersalibus. Nam primo desiderare incommuni, etiam de specie praedicatio est tam accidentalis, quod concurrat cum alio: sicut haec homo est albus: de quibus nulla scientia faceret, ergo nihil

minus sunt accidentales predicaciones: quia de-
siderare incommuni. Ad hac interrogatus qui-
cunq; astrologus, de quo nam planeta demon-
strat? Nominabit hunc singularem, utetur cau-
sis singularibus: infallibilibus tamen, propter
ordinem immutabilem illis à natura positum.
Et deum (vt videbimus in deo, & mundo)
si alius orbis esset, haud necessario iste ordo, &
rerum dispositio seruaretur: sane vt essent tot ele-
menta: tot sidera: tot planetae, sic ita concurren-
tes. Ergo hac praesens nostra Astrologia de his,
qua nunc constituta sunt actu, pertractat: non
de vniuersalibus. Et (vt videbimus) scientia de
se non postulat vniuersalia, sed semper de per se
vera. Vnde de singularibus perpetuis potest
esse scientia, quoad predicata illorum neces-
saria.

¶ TERTIUS GRADVS NECESSI-
tatis ponitur ab aliquibus in his rebus tum na-
turalibus, tum moralibus: quae vt pluri-
mum scilicet contingunt: amersi raro deficiant:
vt inuere arua florent, hyemi corruescant: sul-
gura: circumsonant tonitrua: & similia.
De quibus quatuor anni tempestatibus extat
hoc tetrastrychon. Ver pingit vario gemman-
tia praia colore. Frugiferis aruis fert aestas
torrida messes. Mox autumnali redeolet vinda-
mine fetu. Tristis Hyems montes nivo velami-
ne vestit. Quae scientia rurali, & sperientia diu-
turna agricola, pastores, & nauta cognoscunt
(vt ait Valerius) assidua Typhis multum lassat-
us ab Arcto. Quod ego quidem libenter succi-
pio: tamen si aduertens multa putari similia,
vniuersalia sane, & vbiq; locorum commu-
nia: quae non adeo generaliter deueniunt vt scie-
tia capi possint. Nam pluuia non sunt hyemali
tempore vniuersales: quin ego multis annis ter-
ras apud indos incolui, vbi Vere dumtaxat
pluit: hyemi, nec vna nubes apparet, caelum v-
biq; splendidum, atque serenum. Idem alibi
quoq; & de augmento, decrementoq; dierum:
& de fructuum accidit maturitate. Haud enim
eodem tempore vbiq; arbores germinant, &
latis flauescit campus aristis. Plura nihilomi-
nus huius generis existunt, vt plurimum scilicet
vniiformiter accidentia: & per consequens
scibilia. Alias morales disciplina non essent
scientiae, vt pote quae non tractent propositiones
adeo infalibiles. Hoc ergo sufficit aliter & in

plurimum enescere non queant. Tamen si non-
nunquam aliter eueniat. Et sicut dici de omni,
& semper omnibus conuenire latitudinem ha-
bet, sate est enim in nonnullis propositionibus, atque
rebus suo tempore non falsificatur, aut defici-
ant. Vt quod sol oriatur, & decidat, quod sin-
gulis diebus mane, & vespere facit, non autem
singulis momentis dici nobis est oriens. Ita non
posse aliter accidere interpretandum est, vt pra-
fatos modos includat. Maxime quod sicut in
necessitate, & rerum euentu gradus constitui-
mus, & magis, & minus offendimus: ita &
indemonstrationibus, & scientiis. Neq; enim
omnes sunt, & quae aut demonstrationes, aut scientiae.
De quo postea multa addicemus. Hoc modo re-
spondetur ad primum argumentum.

¶ CIRCA SECUNDVM ARGV-
mentum difficultas est: vtum omnis predicatio de
omni posteriori sit necessaria? Partii affir-
matinae fauet quod necessario conuenit, quod
non conuenire non potest. Si vero conuenit sem-
per, & omni non poterit certe non competere.
Alias si potest respondetur inesse, tunc non dicitur
de omni. Sed pro parte negatiua militat multa
esse predicata quinti predicabilis: nempe, quae
re Porphyrius inseparabilia, mente dumtaxat
segregari afferunt. Semper proinde, & omnibus
subiectis conuenientia. Quae tamen accidentaliter pdi-
catur. Notandum, quod dici de omni intelligitur du-
pliciter, vt pdicatum de facto semper copetatur suo
tpe subiecto, si perpetuo manere non potest: vt rosa
est pulcherrimus flos: cum nulla hyemi superfit.
Aut n. rosam quae pterierit, ne queras iterum: alio
modo intelligitur, vt subiectum naturaliter absq;
pdicato esse non possit. Siue ab intrinseco id siue
ab extrinseco proveniat. Et forsitan vterq; modo
is coincidit, et vtroq; absq; for midine dici de om-
ni intelligitur. Na certe si absq; pdicato subiectum
inueniri poterit: licet de facto non eueniat: admit-
tendum est tamen euenire: tunc definitio dicendi de omni
violatur. Quae propter omnispropositio de omni
aliquo pacto est necessaria. Nec obest aliqua pdi-
cari accidentaliter absolute: et secunda quid propo-
sitione esse necessaria. Nec hi modi pdicandi ta re-
pugnant: quin quoadq; commiscantur. Sicut potest
absolute esse frigidum, & secundum quid calidum. Sed
tamen inter propositiones allatas haec, homo est colora-
tus: vel alia est coloratum est, & necessaria, &
de per se secundo modo secundario. Na existimo
coloratum

coloratum esse proprietatem corporis mixti, &
per consequens secundario cuiuslibet speciei. Na
& haec, homo est sensibilis: si hoc est passio ani-
malis in secundo modo est. Sate est enim predi-
catum esse proprium vel subiecti, vel eius supe-
rioris. Ita enim suo quoq; gradu est proprium in-
ferioris. Et haec ignis est calidus, est pariter in eo-
dem modo: & dicitur vniuersaliter. Quod enim ali-
cui competit, & eius causa ceteris: secundum
quod ipsum profecto competere videtur. Hoc au-
tem habet calor respectu ignis. Maxime quod cum
sit altera exprimis qualitibus, quae vendicat
sibi subiectum ipsum ignem, & primo conue-
nit, sicut singula aliarum suis elementis. Et ita
in de caelo, & mundo illa passio demonstratur
de igne quasi de proprio subiecto. Sed quidquid
sit de vniuersali predicacione est certe de perse:
non tam stricte sicut haec, homo est sensibilis, vt
proprietas incommunicabilis. Sed aduertendum,
quod non est par ratio de leuitate, & caliditate.
Vnde haec, ignis est leuis: est quidem de omni: non
tamen de per se.

¶ CIRCA tertium aduertendum, quod de predica-
tione loquimur logicè ac identice. Dialecticus
considerat formam predicandi: per nos in pra-
dicabilibus praescriptam: vt scilicet predicatum
sit superius, vel saltem aequale formaliter. Et du-
plices predicaciones constituit directas scilicet
& indirectas: quas ab arte velut irregulares ex-
plodit. Et modos predicandi hic, & vbiq; de pra-
dicacionibus statuit directis atq; formalibus. Vn-
de haec propositiones argumenti in nullo horum
modorum constituuntur, nec essentialis, sed acci-
dentales predicaciones habentur. Nam duplici-
ter accidentalis contingit: sane cum predicatum
vel in se est accidens, vel subiecto relatum. Et se-
pe vna substantia est accidens alteri, vt animal
homo: vt pote cum omnino, & naturalissimè ani-
mal absq; homine inueniatur. Quod est habitudo
accidentis definitione porphyrii explicata. Nepe,
quod adest, & abest praeter subiecti corruptio-
nem. Quod mentaliter adhuc explicuit dicens,
cum quo, & sine quo res quae piam cognosci po-
test. Quanto magis animal homo accidentale
predicatum erit, sine quo esse, & intellectu, &
in re optime potest. Et nihilominus sicut possunt
simpliciter conuerti indirectas, atq; formales: ita
potest quis dicere, pertinere has, & ad hos modos
reducit. De ea tamen nonnulli dubitant, in qua dif-

ferentia superior de inferiori predicatur? Sed
multo certe minus de per se est: quae ubi ge-
nus ipsum dicitur. Cum à fortiori sit extra essentia
inferioris (vt in predicabilibus manifestauimus).
Identice tamen loquedo (quod alij vocant
metaphisice) propositiones sunt de per se, vt po-
tè extremis quidditate identificatis. Et haec est
ratio: cur doctores frequenter praetermissa forma
logicali, his pro illis promiscue demonstrando
tuntur. Igitur ad probationem secunda negatur co-
sequetia. Quonia variatur appellatio. Nec n. si
mediu de per se ambo extrema est: eodem pacto
debet extrema pariter conuenire. Sate est, & vbiq;
identificatur. Ad probationem prima negatur
pariter consequetia. Haud n. omnis propositio de
per se conuertitur inde de per se. Sicut nec omnis pdi-
catio directa, indirecta. Et hi modi logicales (vt
patet inuerti) non sunt modi essendi, vt solent
naturae consulari: sed modi dicendi, seu predi-
candi. In quibus ideo & forma predicacionis ra-
tio habenda est.

¶ PRO HIS in quibus vna definitio de alia
predicatur, aduertendum duxi. Est enim maxi-
ma difficultas apud doctores, qualis na gradus
sint iudicanda? quod non omnis rei definitio est
ei essentialis praesertim in ratione predicacionis.
Essentiale (inquam) predicatum: sed ea
dumtaxat: quae per causas intrinsecas datur
materiam, & formam, vel genus, & differen-
tiam. Quae vero per extrinsecas, etiam si secun-
dum illud genus sit propria, accidentalis dice-
tur: Vel tanquam propria, vel tanquam com-
mune: vt homini esse propter beatitudinem à
deo conditum, vel à parentibus eiusdem speciei
procreatum. Quod imago sit expressa à picto-
re ad representandum exemplar potentiae cog-
noscituae. Quae omnes definitiones cum ambas
causas efficientem, finalemq; amplectantur,
sunt predicaciones accidentales. Si ergo non
omnes definitiones propriae essentialiter de defi-
nito dicuntur, quanto minus vna definitio di-
cetur de alia semper essentialiter: vt quiddam
obnixè docent. Ad iudicandum ergo similitum
predicacionum qualitatem consideretur, quod
pacto ambae definitiones, extrema scilicet
illius propositionis competunt definitio. Et eodè
prope modo habebit se, tamen si non ita propriae.
Quaqua aduertendum est, plerumq; haud ita vna
definitio de alia predicatur, quin in altera definitio

exprimatur. Quod si fuerit illa subiectum, iam non de definitione subiecta, sed de definito illic expresso definitio altera predicatur. Quod si etiam mera definitio subijciatur, frequenter in similibus definitio, est complexa vice definiti in complexi substituitur. Quod semper, et ubiq; per Aristotelem licet. Sane definitionem loco definiti ponere. Et de similis predicationis qualitate iudicandum est, ac si de definito predicatum diceretur. Unde hæc, animal rationale est risibile: non modo in quarto, sed in secundo modo statueda est. Et hæc, syllogismus faciens scire constat ex primis, mediisq; vacantibus: si totum subiectum vice demonstrationis sumatur (illa enim additio nec videtur restrictio dictionis syllogismus, ut pro demonstratione capiatur) in primo locetur modo, veluti ista: demonstratio constat. & c.

¶ VLTIMO ARGVMENTO NVLLA tenus negatur, nonnunquam concurrere, & quartum modum demonstrando: non tantum catervis mixtum, sed merum, & purum. Primo predicationes, præsertim secundi modi sunt pariter, & quarti: quatenus predicatum est effectus subiecti: ut in hac numerus est par, vel impar. Et cum contingat demonstrari per genus causæ efficientis, quæ propositiones in solo quarto constituuntur. Quinimo S. Tho. 5. metba. le. 1. dicit, quod in naturalibus, & moralibus, & artificialibus: præcipua demonstrationes sumuntur ex fine. Et constat, quod effectus non est propria passio agentis, aut finis: sed tantum habent se de per se in ordine causæ, & effectus. Igitur concurrunt nonnunquam in aliquot propositionibus solus quartus. Sed contra hoc agit, quod Aristoteles præcedenti cap. dicit, predicationes scilicet non primi, & secundi modi esse accidentales: & in capitulo subsequenti demonstrationem non componi ex accidentalibus: sed ex per se predicationibus. Ergo purus quartus modus demonstrationi non subseruiet. Respondeo primo, dupliciter propositionem esse de per se scilicet per seitate predicandi, vel causandi: & quod quartus est per se, quandoquidem inter modos per se etiam predicandi anumeratur. Non enim est sicut tertius dumtaxat dicensi seu nominandi. Sed per se per seitate predicationis latissime patet: ut pote in quo plures sunt gradus. Strictim primus, & secundus vi-

dentur maxime, propositiones per se constitue re. Et quia ex talibus principales demonstrationes scientiam producentes componuntur. quamquam & in his duobus modis est pariter latitudo. Nam quando supremum genus de ima specie, est quidem in primo, sed non primo, & per se. Sicut si diceretur genus immediatum, sed secundario. Itidem quando passio superioris de inferiori, est in secundo modo, sed secundario per se. Hæc dumtaxat Aristoteles amplexus ceteras despersisse, videtur, quæ non sunt tamen adeo contemnenda. Erunt igitur de per se, siue subiecti, siue predicati, per seitate. Sunt enim nonnulla predicata, quæ postulant talia subiecta: sed non de conuerso subiecta similia predicata. Ut homo est aptus ad medicinam. Aptitudo enim hæc solum est in homine: sed homo potest esse ineptus etiam ad talem artem. E contrario nonnunquam subiecta exigunt predicata: ut celum est rotundum: homo est erecta figura: sol mouetur circulariter: & alia similes. Constat enim quod rotunditas, & motus sunt accidentia communia: sed illa subiecta necessario similibus accidentibus subsistant. De quibus iccirco propositionibus videmus, disciplinas multas differere. Quocunq; ergo horum modorum per se fuerint, capaces erunt, si cetera adsunt, demonstrationem componere. Tamen si non sunt rationes (quibus similes conclusiones probantur) tam exacte demonstrationes: quam efficaces argumentationes, & etiam predicationes (quas causales appellamus) sunt scibiles. Aristoteles vero superius solum dixit, quod cum predicatum non dicebatur primo, nec secundo: erat accidens (quod nos ingenue fatemur) in predicationibus formalibus, & directis. Nam quas causales appellamus, etiam si non sint primi, nec secundi: non sunt accidens, sed effectus subiecti, sæpe substantia. At Aristoteles de his non loquitur, & in capitulo subsequenti tantum probat, debere semper procedere ex de per se. Quod nostræ resolutioni non aduersatur: sed quot modis de per se esse contingat, declaramus. Sed quales nam censenda sunt, in quibus vna passio predicatur de alia? Ut omne admiratiuum est risibile (mea sententia) sunt in secundo modo: & predicatum competit per se formaliter subiecto. Si quidem risibile non tantum proprium est hominis, sed

sed admiratiui, & discursiui. Præsertim, quod subiectum stat materialiter, id est, pro supposito: & tamen vtriusq; proprietatis idem est subiectum de per se. Deinde homo etiam quatenus admiratiui substat est risibilis: ergo hæc est in secundo modo, admiratiuum est risibile. Et confirmatur. Quia in definitione risibilitatis potest poni animal rationale, & admiratiuum, & discursiuum: & qualibet passio præcedens. Unde de conuertente, scilicet cum posterior subijciatur priori: ut pote indirecta, hic non loquimur. Itaq; etsi in demonstratione exactissima semper sint predicationes in primo, vel secundo modo: extendenda sunt tamen regula, ut sint vniuersales, ne solum de perfecta demonstratione scientiam producente egisse, videamur. Et existimandi sunt, omnes modi per se, tam predicandi, quam causandi, in latitudine exposita suo ordine demonstrationi deseruire.

Cap. 5. De propositionibus necessarijs demonstrationis.

Textus. 11.

QUOD HIS MERITUM patet, quales nam propositiones esse debeant, ex quibus demonstratio procedit, & constat. Debent enim esse, & necessaria, & per se, & perpetua. Nam quod necessariae sint, ea iam ratione ostendimus: quod scitum aliter euenire non potest. Unde & conclusio scita, & multo melius eius principium: ut

potest ex quo firmitatem habet, debent esse necessaria, Quod mox euidenter probabimus. Maxime quod omnis propositio de per se est necessaria: sed demonstratio procedit semper ex de per se: ergo ex necessarijs. Deinde in propositionibus demonstrationis, aut predicatur essentia rei, aut proprium: quod vtrunq; necessario competit. Si vero predicatio accidentalis, & contingens est, de his scientia non decerpitur. Et demum tam proprium demonstrationis est, ex necessarijs esse, ut, per hoc dumtaxat eos syllogismos ostendamus non demonstrationes, qui ex necessarijs non procedunt, etiam si ex veris argumententur.

Textus. 12. Unde errant gravissime, qui propositionem monstrare volentes, procedunt ex probabilibus de se, vel sibi probabilitibus. Cum oporteret contra ex principijs necessarijs, & sibi euidenter cognitis demonstrare. Alias nec demonstratio est syllogismus, nec syllogizans demonstrator, aut scis. Nemo enim scit conclusionem, nisi propter quid illius cognoscat. Scire enim est re per causam cognoscere, et in conclusionis necessariæ quid contingens causa esse, non potest: ut hæc, homo est risibilis non potest demonstrari per hæc, omnis homo est albus, etiam si hæc sit vera. Nam & contingens, & propositio

no probabilis potest mutari. Cōtingens enim est, quod & esse, & non esse potest, necessarium vero est immutabile. Unde conclusionis necessaria non potest esse causa praemissa contingens. Quia dabitur effectus sine causa, aut (quod idem est) potest dari. Ponatur enim ex hypothesi, antecedens non esse, quod est possibile, ut pote contingens: consequens tamen semper est: iam ergo est sine principio. Deinde tunc hac hypothesi concedendum est, cognoscere hunc conclusionem, & non propter quid. Quia iam ponitur non esse: nō ergo erat demonstratio. Deinde si quis permanens idem qui antea, nullius rei oblitus, & re scita immutata: modo non scit, nec antea certe sciebat. Illa enim sunt rationes, unde scies prius post modum nesciat. Sed cognoscens conclusionem necessariam per medium probabile nescit modo, admisso iam antecedente mutato, & falso existenti. Hoc enim est mutatio propositionis probabilis, & contingentis: ergo nec antea sciebat, cum verum foret antecedens. Igitur potest quidem fieri (quemadmodum & alias diximus) ut necessarium probetur per contingens: conclusioque sit necessaria, & antecedens non necessarium. Quamquam de contrario non fiat. Sane, ut ex antecedenti necessario sequatur, nisi conclusio necessaria: sicut ex falso sequitur falsum, & verum: at ex vero solummodo verum. Attamen quod conclusio necessaria demonstratur, nisi per principium necessarium, fieri non potest. Unde qui ita non cognoscit conclusionem, nec scit propter quid illius, nec ipsammet. Quonia non contingit quicquam sciri, nisi per talem causam. Sed decipietur putans, vel principium necessarium, quod non est necessarium, vel se se scire posse conclusionem absque simili principio, & utrunque est error ac cœcipientia. Quod si dialecticus utitur quandoque probabilibus, & probabilibus quaerit nonnunquam a respondente, ut inde argumentetur, iam diximus, dialecticum non intendere conclusionem demonstrare, sed tantum probare, & probari quidem saepe contingit, necessarium per contingens.

EXPOSITIO.



Conditionibus propositionum supposita demonstrationi deseruientium. Aristoteles primariam, & praecipuam conclusionem (sane ut procedat ex necessarijs) eisdem ipsis expositis

conditionibus corroborat: & alias de novo similia propositionum qualitates capite subsequenti adijcit: nempe ut sint imperpetua, & universales, atque incorruptibiles. Causantur doctores, hunc textum philosophi lubricum esse: ut pote probantem ex propositionibus necessarijs debere componi. Quoniam ex de per se componitur: & rursus ex de per se constare, quod ex necessarijs: ubi circulus committitur. Et deinde quod rationes formantur inefficaces. At enim cum ex necessarijs componatur, ea vero, quae per se insunt, necessario competunt: ergo ex de per se. Ubi mendit necessarium nullibi distribuitur, quod sibi distribuitur, praemissa reddetur falsa. Siquidem in maiori dicas ex quibusque necessarijs componitur, non est verum in minori, non potest distribui: ut pote predicatum affirmativum. Sed Aristoteles (ut omnes compertum habemus) non fuit sollicitus in dialectica, tam exactas rationes formare praesertim quod ut demonstratorem se exhiberet, de demonstratione in posterioribus loquens materiam aduertit, formam praetermisit. Et quamquam plures sint propositiones necessariae, quae non de per se: (ut grammaticum est rationale, necessaria vero demonstrationi deseruientes, & ne per se conuertuntur. Haud enim necessariae quomodolibet sint, exigitur (ut videbimus) sed ut, de per se necessariae existant. Ideo iure potuit & hunc circulum facere, & similem construere argumentum. Inconuertibilibus enim non opus est medium distribuitur.

NOS NIHILOMINUS sic textum leni gauimus & enodauimus: ut, hos scrupulos & scirpos auferremus: nec noui ultra ipsius materiae obscuritatem, legentibus negotium faceremus. Igitur ratio repetitur capitulo praecedenti addita, sane quod scitum, id est conclusio, aliter euenire non potest, quod probat, tamen ipsam, quae eius praemissas necessarias esse, si sunt principia. Ut pote cum eius necessitas, sicut & eiusdem veritas ex praemissis velut ex sui causis profluat, atque proueniat. Necessitas, n. conclusionis, & firmitas nihil aliud quam ipsius certissima veritas est. Nam veritas est, si significare & sic uti est. Necessitas vero, ut sepe est, et aliter esse non potest. Ergo quod principium est necessariae veritatis, non potest (ut par est) non necessarium esse. Praeterea in triplici differentia sunt principia: quaedam complexorum de quibus supra eloquuti sumus, conexio

nis (inquam) extremorum. Alia generationis rerum, quae dicuntur quoad fieri tantum: sicut patentes filij, & pictor imaginis, a quibus effectus postquam productus est, non dependet. De lineata enim imago etiam si pictor intereat, superstes est, & filius, licet pater occumbat, manet incolumis: alia demum etiam quoad factum, ut causae superiores non modo inferiora producant, verum & conseruant: Absque calorum enim virtute, & motu, nec viuere quidem valeremus. Conclusio autem abstrahit ab fieri, & factu, ut pote de vniuersalibus tractans. Unde strictim nec ex principijs factionis, aut facti esse procedit: quae ambo videntur principia temporalia. Sed ex principijs connexionis: conexio autem aeterna est. Ergo & conclusio est necessaria, & principia. Quia cum conexio non fuerit mutata, nec mutari poterit, & nullum principium sui comparare potest, & si aliquid habet, necessario est indefectibile.

QUO CIRCA SCIENDUM EST, quod in vniuersalibus idem euenit, quod in conditionalibus: sane ut propositio sit necessaria, vel impossibilis, non detur medium. Omnia enim contingentia est circa singularia. Imo generaliter in aeternis & quod est, necessarium est: & quod non est, impossibile. Unde procerbum est theologorum, in aeternis idem esse, & posse. Quod si impossibilia sub scientia cadere nequeunt, omnia scibilia necessaria erunt, ut pote omnia vniuersalia, & aeterna. Tertio (ut in textu) in similibus praedicatur semper, aut essentia, aut proprietates: haec necessario insunt, ergo necessariae sunt propositiones. Denique, tam palam est ex necessarijs componendam, demonstrationem, ut ante omnia in obiecta quaerit demonstrationem, aduertamus utrum ex talibus, an ex alijs componatur. Prima enim, & vniuersalis conditio est, ex necessarijs constare. Multas alias, & maiores qualitates habiturae sunt. s. ut sint per se, & vniuersaliter: quae hanc praesupponunt. Quod si in singulis generibus primum deficit, & subsequencia defutura comperitissimum est. Unde omnia syllogismum adesse demonstrationis destituunt, quando ex probabilibus conformatur, sicut adesse hominem si non sit animal. Quare, sicut recte negaremus, illud esse hominem, quia non est animal, ita & demonstrationem, si non ex necessarijs construatur.

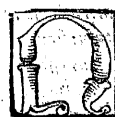
IN TEXTU INFERT PHILOSOPHUS, grauius errare qui procedit ex propositionibus, vel de se probabilibus, vel sibi. Si de se propositiones probabiles sunt, natura demonstrationis tollitur: si probabiles arguenti sunt, tollitur effectus, qui est scientiam decerpere. Illud patet. Quia demonstratio procedit ex notioribus, & prioribus secundum naturam, quam conclusionis. Quod si haec est necessaria, impossibile est illa sint contingentes, & ita priores, & notiores. Circa secundum est notandum, non inquam accidere, ut procedatur ex euidetibus, sed perscrutanti debilitate cognitio. Similis discursus, est de se demonstratio sit, huic non erit, nec suum effectum in eo sortietur, scilicet ut eius intellectum conuincat, & scientiam germinat. Demonstratio enim mediante sui notitia intellectum determinat, & incommodas adigit, quare notitia opus est admodum efficacia, atque euidenti. Non sufficit de se syllogismus ille demonstratio existat, nisi talis pariter cognoscatur. Quemadmodum semen ferax telluri infusa non pullulat, quia & telluris virtus requiritur: ita intellectus demonstrationis ignarus terra infusa est sterilis, atque effata. Quod si vis vera demonstrationis absque euidenti cognitione non facit, quid si re vera quisquam non demonstrat, sed ex probabilibus argumentetur, nihil minus quam scientia producetur? Sed quid si cum ex probabilibus procedat, haec sibi euidenti putet, atque inde monstrabilia: utrum? praesumpta praemissarum, & fallaci virtute conuincetur intellectus. Cōuincetur sane: at pariet quidem non scientiam, sed erroris. Quinimo ex hoc fonte manant homines, & in falso, & in malo obstinati, pernicaces, atque inflexibiles, dum errore decepti mendacium contactum pro manifesta veritate sibi vehementer persuadent: ex quo proinde euelli vix posse unquam queunt.

TEXTVS VERO probat principium contingens conclusionem necessariam minime parturire. Primo, quia dabitur effectus absque sua causa. Nam probabile, seu contingens est, cuius oppositum potest esse, vel saltem admitti, concedi: quae, siquidem quisque vidit aliter esse non posse, iam intelligit necessarium esse. Probabilis ergo praemissa oppositum admittendum est, si argumentator exposit, & oppositum est, ut falsa sit. Tunc conclusio certe absque causa erit, quid

falsum impossibiliter est causa veri. Secundo philosophus tunc cognosceret conclusionem, & non propter quid: ei go nec ista est demonstratio, nec ille scit. Sed ratio tertia ostendit, nec antea cum vera praemissa erat, illum scivisse. Pro qua adverte, quod tres sunt causae, & verae duae: ut, scientia semel habita amittatur, vel prius scitis modo nesciat. Prima si subiectum, id est sciens intereat. Corrupto enim subiecto corrumpitur accidens. Secunda si demonstrationis obliuiscitur. Tertia si res scita mutetur. Haec in scientia largè dicta locum habet, qua & contingentia scire dicimur. Cum ergo is permaneat, nec demonstrationis oblitus fuerit, nec conclusio mutata, & modo nescit: quoniam rem per causam non cognoscit: sit ut nec antea sciverit.

¶ IN TEX. colligit conclusionem, fieri sane non posse, ut principium demonstrationis sit probabile. Non quod necessarium ex contingenti non sequatur. Cum necessarium sequatur ex quolibet. Quamquam enim necessarium non nisi aliud necessarium inferat, inferri tamen potest ex quolibet, ex contingenti, ex impossibili, ex falso, & ex vero. Vnde regulas in tertio libro summarum constituimus, quas hic Aristoteles refert: sane ut si consequentia est bona, & antecedens necessarium, consequens debeat esse necessarium. Sed si consequens necessarium est, nihil ideo de antecedenti detegatur, sicut in vero accidit. Itaque poterit esse bonus syllogismus, in quo conclusio necessaria ex antecedenti probabili inferatur, haud erit tamen demonstratio. Quia non erit eius principium, unde conclusio necessaria contingens non esse principium intelligitur essendi, non inferendi: imo potest illud inferre. Nec rationes hic formatae, naturae consequentiae inmittuntur. Sed naturae potius demonstrationis. Vt enim illationis bene antecedens contingentis conclusionis necessariae admittit. Reliqua textus sunt plana, & saepe à nobis alias exposita.

CAPVT SEXTVM
quod demonstratio procedit ex de per se, & perpetuis. Tex. 13.



Qon modo tam antecedes, quae conclusio demonstrationis necessariae sunt. Verum debent esse de per se. Primo, quia quae non sunt de per se, ut plurimum non sunt in se necessariae, si ergo uniuersaliter ex necessariis constat patet quod & ex de per se. Ad haec praedicationes accidentaliter conuenientes sub scientia non eadunt, etiam si semper sint verae. Aliter enim vel mente euenire, id est separari nihil repugnat: cum tamen demonstratio sit ad mentem. Tamen ergo quae de per se sunt demonstrationem, & scientiam ingrediuntur. Deinde debent in demonstratione extremae de per se sibi conuenire, & medium extremis. Procedit enim ex propriis. Alias nemo utique conclusionem sciet. Vt si quis ab signo quicquam demonstrat, scilicet si mistum esse corruptibile, ex quo antiquatur, & senescit: ostendit non scit. Quoniam causam conclusionis ignorat. Vnde debet demonstratio componi, & ex praedicatis, quae per se subiectis competant, & ex principijs per se conclusioni competentibus.

Tex. 14. Ex quo patet, nec ex alienis, nec ex communibus posse fieri. Primum obstat, si ex alienis: nemini enim fas est de genere in genus demonstrando transire: scilicet, ut demonstrans propositionem dialecticalem summat principia physica: nec ad ostendendam geometriam, arithmeticae utatur. Tria enim sunt in qualibet demonstratione primum ipsum genus scientiae: & proprietates quae de ipso genere concluditur, & principium, per quod ostenditur. Principium vero, et proprietates eiusdem generis sunt cum subiecto. Nam primo proprietates cum emanet ab ipsa eius natura, in quantum talis constat debere esse eiusdem generis, nec posse esse aliena. Ad haec est conuertibilis cum illo. Deinde si passio superioris demonstratur de inferiori, aut inferioris de superiori est altera deceptionis, quae contingunt in uniuersalis assignatione. Ergo debent esse proprietates propriae, non ullatenus alienae. Tamen si nec illae proprietates superiorum alienae dicendae sunt ab inferioribus, nec probabuntur etiam per principia aliena, sed per propria pariter. Nec unquam de homine ostendit quisquam esse par, vel impar conditiones numeri. Deinde medium plerumque est definitio, si non est altera proprietates: nihil autem tam proprium

prium quam definitio. Impossibile est ergo de quolibet subiecto demonstrare, aut quid alienum aut per principia aliorum generum. Vnde scientia, quae in obiecto omnino differunt, differunt consequenter, & in proprietatibus, & in principijs. Cum unaquaeque procedat ex propriis, quae suum obiectum sequuntur. Si enim diuersorum generum, & non subalternatim positorum, id est quorum alterum sub altero collocetur, diuersae sunt speciei differentiae: & proprietates pariter, quae maximè ex differentijs dimanant, & principia quae sunt ipsa differentia. Si quae vero disciplinae in obiecto conueniunt, harum poterit subalternata sumere propositiones subalternantis. Vt musica saepe arithmeticiis utitur: & perspectiua geometricis.

Tex. 15. Praeterea nec ex communibus quantumlibet necessariae sint, & prima: ut Bristo putabat, quadraturam circuli monstrare. Quia ubi datur maius, & minus, datur aequale: sed datur quadratum maius circulo, & minus: ergo quadrabitur aequale: sed non adducit propter quid. Nam maius, vel minus: aut aequale, non sunt quare quadratur. Nec ista competunt quadrato, & circulo: ut tabulis, sed ut quanta sunt. Vnde non scit hanc conclusionem simpliciter, sed sophisticè (ut in principio dicebamus) sicut qui cognouerit Petrum in ratione venientis. Cuius iudicium est, manifestarium: quod etiam illa ratione cognita nemo putat, se scire quadraturam, & tamen si demonstratio foret, conclusio certe sciretur. Ad haec communia principia non sunt causa singularum. Si enim causa forent cum in pluribus alijs sint communia, in multis alijs essent pariter ipsa singularia, & ita singularia non forent. Si enim animal propter quid esset risibilitatis, omnes species animalis risibilitas consequeretur: & ita singularis proprietates hominis non esset. Repugnat ergo, ex communibus principijs demonstratio procedat: ut pote quae propter quid conclusionis allaturae est. Nec est instantia in disciplinis subalternatis, ubi una utitur propositionibus alterius. Si quidem & subalternantis sunt propriae aliquatenus subalternatae, & non sunt tam totaliter duae diuersae disciplinae, quae communicent in genere: quibus (ut diximus) nemo prohibet eadem esse principia, scilicet

ut musica ex arithmetica capiat, & geometria practica ex speculatiua. Quaequam aliquando unius est sumere dumtaxat, quod est conclusionis: & alterius propter quid illius. Sed quando una scientia utitur communibus sibi, & alijs: quibus cum in genere non communicat: tunc ex genere in genus transitur. Quod quidem eo prouenit, quia & ipsa principia propria habet sibi aliquot communia.

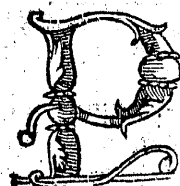
Tex. 16. Quare cum unaquaeque in suis principijs sistat, patet, quod nec contraneantes principia arguendum est in illa scientia: nec singularium est facultatum propria principia probare: sed illius certe, cuius est speculare haec communia proprijs. Nimirum quae ideo scientia velut omnium scientiarum regina erit: ut pote quae tractat de primis omnium principijs, quae nullatenus effectus rationem subeunt: & per consequens de maxime prioribus. Quod si quis scit, quoniam ex causis, ex prioribus proredit, ille profecto maxime sciet.

Tex. 17. Sed nihilominus hinc patet, quam vbiq; difficile sit, noscat quisque de se, an sciat: cum sit arduum intelligere extrinsecus procedat ex proprijs principijs, ut requiritur. Facili multi decipiuntur: putantes dum ex veris tantum propositionibus, aut ex communibus necessarijs, procedunt: ex actam iam conclusionem habuisse demonstrationem. Cum id tamen minime sufficiat, sed & hoc statim repetemus.

Tex. 18. Est praeterea requisitum (ut qualitates similitum propositionum se mel exprimamus) sint perpetuae: quia sunt necessariae, & uniuersales. Vniuersalia enim sunt incorruptibilia. Vnde earum rerum, quae signantur, & intereunt: non est scientia. Nam etsi quandoque verae sunt, haud tamè semper. Imò etsi semper essent, sed non de per se tales non sunt absolute scibiles. Quod si quae scibiles sunt, quae non semper verae sunt: ut luna eclipsatur: iam diximus similes eo in sensu, scibiles esse, quo semper sunt, sane suis temporibus. Sic enim astrologus eas affirmat, vel alius quibus philosophus. Similiter & definitio est rei perpetua. Est enim definitio speciei: species autem uniuersalis est. Praeterea definitio aut est principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens, aut constans

elatio demonstrationis. Et cum tam antecedens, quam conclusio demonstrationis sint perpetua, definitio pariter talis erit.

COMMENTVM.



DOSTQVAM TAM fuisse de propositionum demonstrationis necessitate actū est: ceteras deinceps, & maiores eandem qualitates inuestigat: nempe ut sint de per se. In quo inculcat, ut predicata vniuersaliter dicatur. Et deniq; perpetua, atq; incorruptibiles. Quae omnia facillime nullo etiam aduertente cognoscitur: qui definitionem scientiae callet: ex qua vniuersa haec promanant. Scire tunc arbitramur, cum causam ob quam res est, illius esse causam, & fieri non posse ut aliter vtrunq; se habeat (vt exposuimus.) Talia in singulis rebus videntur esse eius natura, & proprietates. Quae quam propriam multipliciter accipitur. Quod vtrum omne sit demonstrabile, in quaestione ventilabitur. Cetera accidentia sunt, & aliter euenire potentia: non semper quidem in re cum (vt Porphyrius dixit) multa sint accidentia realiter inseparabilia: sed vt hic insinuat Aristoteles) lo logice vel mente. Subiectum enim integre atq; perfecte absq; predicato, imo sub opposito predicati cognoscitur: cum tamen predicata scibilia sic competant, vt nec intellectus cognoscat, quo nam pacto aliter se habere possunt. Vt quod homo non sit animal, vel non sit risibilis, vel quid huiusmodi. Quae sic conueniunt, & necessaria, & de per se & perpetua sunt. Ex notitia igitur illius fundamenti nullo negotio reliqua lucefcunt.

AT TEXTVS in probatione conclusionis insidit, demonstrationem constare ex de per se. Quod in primis probat duabus rationibus superius expositis. Quarum prima construit negatiue: vt sit efficacior. Sane demonstratio non potest componi ex non de per se: ergo ex de per se. Antecedens palam est: quia quae tales sunt (vt in plurimum) non sunt necessariae. Paucae enim cum necessariae sint, non sunt de per se, sed semper componitur ex necessarijs: ergo ex de per se. Necessariū in sua latitudine superius est ad per

se: ideo efficacior & syllogistica ratio est, quae dum probauimus componi ex necessarijs: quia ex de per se. Verum tamen necessarium complete semper est de per se: & tamen perfecta demonstratio ex ita necessarijs constat. Vnde potest, & in praesenti consimilis ratio formari. Omnis propositio ex ita necessaria est de per se: demonstratio constituitur ex absolute necessarijs: ergo ex de per se. Et certe praemissa sunt verissima. Secunda ratio est: praedicatio de per se opponitur ei, quae est de per accidens: sed praedicationes de per accidens non cadunt sub scientia. Nam similes non repugnat, aliter eueniant: vel re scilicet, vel ratione extrema etiam negatione separentur: quod tamen demonstrationem & scientiam tollit. Nam quod scitur, non potest nec intelligi aliter euenire: cum demonstratio sit ad mentem: & quae demonstratio requirit, in mente habitura est. Si ergo exigit, vt aliter esse non possit, nec in mente debet posse. Possimus idē corroborare. Quia similibus conuentionum extremorum nec cause de per se reddi possunt, nec effluxus ipsorum effectum ab suis causis est percipuus, vt sciri queat: nec certus est ipsarum numerus: cum infinitum augeri possint: ergo constat ex de per se.

TERTIO explicat fufius, quam de per se tunc ita in demonstratione conueniant. Extrema enim de per se coherere debent, & medium ipsis extremis: ita vt non tantum predicata subiectis sed integra demonstrationis compago est de per se. Quo circa etsi propositiones sint de per se, baud tamen medium non demonstrat. Vt si quis pro medio, vel posteriori proprietate, vel effectu vteretur (de quo genere arguendi illico disseremus.) Ex quo infert corolariū negatiuum princeps posteriorum doctrina. Sane non posse quicquam demonstrari aut ex principijs extraneis, vel communibus. Nam vtraq; per hoc, quod ex proprijs procederē asserimus, sufficienter excluduntur. Primo patet, quod non ex alienis. Et probatio conuincit nec ex alienis procedere, nec extranea concludere. Ita splendebit quam omnia, & propria sint: & de per se proinde conueniant. Quia vero ista alienum, proprium, commune, re latius dicuntur (alicui enim vel proprium, vel alienum sunt) oportet scire quid est in disciplinis cui quicquam proprium, vel commune. Primum autem in scientia est ipsius obiectum, vt

potest velut illius forma, aqua specificatur. Per obiectum enim in esse talis disciplina constituitur, & ab ceteris se iungitur. Vnde impossibiliter obiectum est alienum: sed cetera illi, vel propria, vel extranea. Probat ergo, quod in nulla scientia demonstrantur de obiecto, aut proprietate alterius obiecti, vel proprietatis per extranea principia (quod vocat transire de genere in genus) obiectum enim cuiusvis artis eius genus appellatur. Quia plerunq; vnius integrae scientiae genus est, non species specialissima obiecti. Et afferre extranea principia vocat philosophus migrare de subiecto in subiectum. Quia sunt tan idem vel tam eiusdem generis, obiectum, proprietates, & principium: quod tractare peregrinas proprietates, vel principia, est pariter aliud obiectum docere, atq; manibus versari. Sed tam praedicata quam principia debent esse propria subiecto. Est enim suus singulis disciplinis periodus integrae; spera inquam se se protendere possit: & extra cuius metam, nec pedem extēdat.

PRIMO probatur praedicata debere esse propria. Quia haec sunt passionēs ab ipsa natura in quantum talis subiecti necessario emanantes: ergo impossibiliter passio vnius erit passio alterius. Cum eadem natura in duobus generibus disparatis inueniri non queat: & per consequens non demonstrabitur de alio obiecto, quā proprio. In demonstratione enim ostenduntur, non quaecūq; sed proprietates subiecti. Deinde haec competunt omni soli & semper: ac proinde alteri non possunt congruere: tantum abest necessario competant (vt requiritur) procedet ergo similia syllogismus ex falsis. Praeterea conuertibiliter se habet cum proprio obiecto: ergo non est de alio demonstrabile. Dices, quod proprium superioris verificatur de inferiori, & demonstratur: respondet dupliciter. Primo quod similes praedicationes non sunt vniuersales (vt superius tangebamus) ac proinde non admodum aptae demonstrationi. Secundo non esse alienas ab inferiori, sed suo gradu proprias: nec diuersa genera esse superius, & eius quidditative inferius relata ad aliquam disciplinam: sed vnum, idemq; Eadem enim disciplina est generis eiusq; specierum. Tandem patet inductione nunquam de genere in genus quoad passionēs transire. Vt de homine nemo demonstrat esse parem, vel imparem: nec de numero esse calidum, vel frigidum.

PROBAT quod nec medium. Nam hoc aut est definitio, aut altera proprietates. Siquidem cum plures sint, prior est ratio posterioris: estq; inter eas ordo emanationis: vt patet & in proprietatibus hominis, & entis. Et cum de proprietate ostensum sit extraneam adduci non posse: de definitione est patens: cum nihil sit impossibilius, quā definitio vnius ad aequata sit pariter alterius. Quo circa cum singula genera sua principia, & propria sequantur: infertur quod scientia, quae in genere non communicat, non possunt vel eisdem principijs vti, vel eisdem proprietatibus ostendere. Antecedēs praeter rationes, quibus hactenus firmatum fuit, denuo regulae antepredicamentali corroboratur. Sane quod diuersi sunt (sicut hic diuersa intelligitur) videlicet quorum alterum alteri non subiectum) sunt species differentiae: ergo & definitiones pariter: & proprietates diuersae sunt. Nam differentiae componunt & consumant essentialiter definitiones, & fontes sunt proprietatum. Ex quo subducitur quod si quae scientia in obiecto communicat: haec tales poterunt iure principijs & proprietatibus communicare. Hoc autem contingit dupliciter: si altera agat de superiori genere, altera de eius speciebus, vt scientia de animalis, & de homine: quarum patet tantam esse communicationem, quantam subiectorum identitatem, estq; descensus ascensusq;, & liberissimus, & liberrimus: imo non sunt duae scientiae sed vna. Plures poterunt demonstrationes esse: eadem tamen disciplina, si eundemq; habitus. Vnde proprie non loquitur de his Aristoteles. Tametsi claritatis causa sepius cum de subalternis agimus, similibus exempla subnectamus. Secundo modo vt obiectum vnius addat super subiectum alterius differentiam accidentalem: vt Arithmetica obiectum est numerus absolute, musica vero numerus sonorus. Communicant ergo in obiecto quantum vtraq; tractat de numero. Idem habent geometria tractans de quantitate continua, & perspectiua de eadem visuali. Scilicet prout visu percipitur. Quarum disciplinarum addens differentiam, vocatur subalternata (ide est) sub alia posita: prior vero subalternans. Et rationi consonat, vt proprietates numeri sonori fluant aliquo modo ab numero, vel in eo fundentur: & per consequens propositiones arithmeticae profint multae: & geometriae pariter perspectiuae. Hanc & si milia

similium nemo prohibet, nec ullum vitium est, alterius principijs altera utatur: nec tunc ex aliena procedit: quoniam non est profusus distincta disciplina.

¶ **NEC EX COMMUNIBUS.** Hæc est secunda pars principialis corollarij. Vbi circa exemplū aduertit: celebrem, verusissimamq; inquisitionē esse, quadraturam circuli reperire, videlicet figuram quadratam circulo equam, quod anguli quadrati, qui protuberat, maxime impediūt. Vt quod rem possibilem arbitrantur etsi habentis minime inuentam vniuersi geometria eruditi summo conatu inuestigant. Inter quos Briso antiquus geometra, rem se iam hoc medio inuenisse opinabatur. Sane quod vbi datur maius & minus: datur aequale. Verum vel maior huius discursus est falsa (videmus enim in numeris dari maiorem ternario et minorem, non tamen aequalem, alium scilicet speciei) aut si vera est, tantum probat rem quidem possibilem esse: nō detegit vllatenus causam: quoniam procedit ex communibus. Vbi sciendum, quod tam cognitio rei, quam iudiciū est ex proprijs. Quomodo enim, vel cognoscetur? Vel iudicabitur quispiam bonus civis, vel bonus homo? nunquid ex virtute communi, vel status qualitate? minime gentium: cum in optimo statu degant homines impij: sed ex virtute morali, vel legali propria illius: quam ex operibus editis menti adhaerere cognoscemus. Hoc autem principium vbi datur maius & minus & c. non est proprium circulo nec quadrato, sed generale nō modo quātitati, verum & omnibus fere rebus. Secundo principia communia non possunt esse principia singularum proprietatum. Ex quo enim singula res sunt, singulares causas habere debent: quā in istis, & non in alijs reperiantur. Nam posita causa de per se (de quibus hic loquimur) ponitur effectus. Vnde si commune foret causa propriū, in omnibus esset hoc proprium, in quibus illud commune: et sic proprium iam non foret. Si quis vero de subalternis obijciat: iam respondimus in his non instari. Consule textum. Concludit ergo: impossibilitate vllum philosophantium vti principijs communibus.

¶ **SED QVÆRERET** quispiam forsant? Vnde ergo hæc communia venerunt? si principia sunt: quorum principia sunt, si ad nihilum demonstrandum subseruiunt? Notandum, quod hæc commu-

nia sunt in ipsis proprijs. Haud enim hæc propria principia ita sunt diuersa, vt sint primo diuersa in nullo conuenientia: quimpotius plurimum propinqua, & germana. Communia ergo vocamus ea in quibus propria principia conueniunt. Nam principijs accedit quod & specibus, & generibus: nempe vt & differant, & conueniant. Species conueniunt vniuoce in natura scilicet generis: generibus vero cōuenientia est analogica. Natura autem. Ita & principia licet sint propria, habent multa communia. Quæ quo nā modo an vniuoce, vel analogice illis competant, post modum aperiemus. Cuncta in primis, sicut cuncta substantia sunt re vera entia: ita conueniunt in ente: & in his que ens consequuntur. Vnde omnes regulæ ex ente deductæ, vt quodlibet est, vel non est, de eodem idem affirmari, vel negari verum est, & similes sunt vniuersalissimæ omnibus principijs. Deinde obiecta aliquarum scientiarum, coeunt sapissime in aliquo singulari genere: vt quantitas discreta obiectum arithmetica, & continua obiectum geometria: & per consequens habent istarum principia propria ea, quæ vniuersaliter quantitatem consequuntur. Vt totū est maius sua parte: si ab aequalibus aequalia demas, quæ remanent sunt aequalia. Itaq; quem admodū (vt dudum dicebamus) proprietates, & principia sequuntur genus: in tantum principia singularia duarum, vel plurium disciplinarum habebunt aliquod commune, quatenus earundem obiecta in aliquo genere congregantur. Si vero rogas, quorum ista sint principia (nam principium & principiatū relatiua sunt) dicendum, earundem penitus conclusionum, quarum propria sunt pariter principia: nisi quod non sunt adæquata, & sufficientia. Nec enim ex illis solis emanant, nec illa sola ipsas euidenter ostenderent. Præterea considerata, quod principiatū proprium vnius est commune respectu alterius, vt animal principiatū est proprium sensibilitatis, commune risibilitatis (haud enim negari potest quin natura animalis vt cūq; principium sit ad videndum.)

¶ **IN TEXTV** infertur secundum corollarium vulgo etiam dialecticorū admodum celebre. Sane ad nullam scientiam spectat, probare sua principia. Omnis enim probatio, id est, omne antecedens videtur esse prius: & tamen in singulari disciplina nihil est prius principijs. Et demum

demum cum in principia omnia reductio quiescat: nulla scientia ultra principia progreditur: sed ex illis omnia eius discursus inchoat. Sed in re est metaphisici certe similia principia ostendere: & pote cuius est principia illa communia speculari: per quæ facillime poterit, pariter & efficitur de inferioribus principijs disputare. Formabit rationes & veras, & de omnibus verificabiles. Demum metaphisica quasi omnium scientiarum parens videtur. Nam si eadem est disciplinarum affinitas, quæ in obiectis propinquitas: cum ceterarum obiecta sub obiecto metaphisica contineantur: omnes & genuisse, & superisse censenda est, ac per consequens velut subalternans de reliquarum principijs iure proprio disputare. Vnde regina dominaq; omnium per Aristotelem non immerito nuncupatur. Si quidem tractat de omnium maxime primis, nō modo in genere entis: sed de adeo primis causis, vt nullatenus effectus rationem subeant. Scilicet de ente (quod est omnium principium formale) & per prädicationem vniuersalissimum & de primis agentibus deo, & angelis: & de vltimo seu primo fine. Nam agens vniuersi vltimus finis illius est. Deniq; de primis cunctorum generum. Ceterarum vero principia etsi in singulari immediata & causa sint; alijs effectus qualem cūq; rationem habent, quatenus & conclusiones sunt: & communia principia se priora habent. Quæ propter & metaphisicus maxime sci re censetur: & architector esse sapientum, & vti decanus. Quoniam scit primā entia, habetq; doctrinam (qua omnium notitiam comparare potest) de qua re apertius in questione facimus.

¶ **IN TEXTV** 17. infert: rempestine simul & verissime difficillimum esse vbiq; siue in metaphisica siue alijs in disciplinis: quemquā nosse vtrum conclusionem sciat. Quia arduum est cognoscere illam per propria principia. Quod ad eam tamen sciendam impendit. Requiritur. Et frequenter dum ex communibus, vel extraneis procedimus: videmus nobis iā à proprijs inchoare. Quæ in re eadem est difficultas demonstrationem cognoscendā: & raro etiam quisq; philosophus conclusiones demonstrat. Par enim vtrobiq; difficultas est & labor: totidemq; deceptiones contingunt: vt pote cum demonstratione scientia, & non alio modo comparatur. Vnde plerunq; vel dum ab effectu, vel principio aliquo commu-

nefficaces rationes formamus: demonstrasse iā arbitratur: & tamen sepiissime licet præmissa vera sint, illatio titubet, etsi hæc fortis est; præmissa non pauca habent, vel exceptiones, vel interpretationes. Alijsq; mille modis error in hac parte accidit. Et sicut veris arguendi modis commiscetur Elenchi argumentationes deceptorie & apparentes: ita inter rationes efficaces, quadam sunt vere demonstrationes, aliæ apparentes. Legitima autem demonstratio, vereq; sciens exigit et ex proprijs procedat: & hoc ipsum sciens agnoscat.

¶ **VBI MAGNÓ PERE** scientia conditio aduertenda est. Postulat enim & vere esse, & vt est cognoscatur. Alias non fiet scientia: nisi vt scientia habeatur. Enimvero vt scientia per demonstrationem in quopiam producat: opus habet intelligat se se scire. Nec scientia est velut virtus moralis, quæ non raro inest nobis ignorātib;: & tanto firmiter ac tutior est, quanto minus ab se habente cognoscitur, ne venio superbia euellatur. Quod quidem ex natura scientia atq; intellectus emanat. Voluntas quippe quam virtus moralis rectificat inclinatur libere, & rectificatur etiam à virtute. Vnde non constat patenter vtrum virtute alleciti, an ex mera voluntate operemur. Intellectus vero vt sciat, necessitatur ab ipsa obiecti euidētia, conuinciturq;. Quæ quidem coactio cum fiat mediante cognitione atq; notitia, necesse est viuus atq; videns, id est, sciens & intelligens cogatur. Non satis quidem existimet se cogi (fallatur enim facile, & producet error) sed sane ab veritate verè vincit. Ideo casualis Aristotelis est vera, nempe difficile esse scire: quia difficile est nosse vtrum ex principijs proprijs arguatur. Si quidem vtroq; opus est: & ex proprijs producere, & hoc ipsum cognoscere.

¶ **IN TEXTV** 18. infertur tandem debere esse propositiones perpetuas, atq; incorruptibiles: quod sæpe à nobis exaratum est. Id tantummodo aduertendum: hæc omnia ob scientiæ stabilitatem requiri. Deinde dupliciter aliquā propositionem esse vniuersalem vno modo, quia loquitur de re communi, alio modo quia semper est vera: hanc enim veritatis perpetuitatem appellat in præsentiarum Aristoteles vniuersalitatē. Vnde non est scientia repugnans de singularibus esse: si singularia de per se vera semper, et in veri-

in veritate immutabilia sunt, Quia similia singularia quoad scire vniuersalia sunt, reliqua plerumque constant in textu.

¶ DE VLTIMO textu sane quam definitio sit semper species non individui, imo nec generis satis multa in predicabilibus adduximus, & per rei perpetua nomen intelligitur species. Hec enim sicut & quodlibet vniuersale, incorruptibilis est. Sed ratio Aristotelis est diuersa. Probat enim: quia cum demonstratio sit de rebus perpetuis, & definitio sit, vel medium demonstrationis, vel conclusio, aut integra demonstratio postione differens: erit pariter perpetua, pro cuius intelligentia notato. Quod multiplex est definitio, altera subiecti (quod est substantia) & definitio hominis, altera accidentium, aut partium: vt definitio visibilitatis. Rursus alia dicit, quid est subiectum solum, vt animal rationale: alia dicit quid, & propter quid: vt ecclipsis est priuatio luminis in luna ex terra interpositione proueniens. Hic dicitur & quid est ecclipsis, & propter quid ecclipsatur. Quando ergo probatur passio per definitionem: definitio est medium: quando vero, vel vna definitio concluditur per alteram, definitio nem (sicut superius docuimus) definitio est conclusio: quando vero definitio aliqua ita assignatur, vt dicat quid est subiectum, & propter quid tale sit, talis est integra demonstratio: solum situ differens, id est, forma. Quae non est disposita per modum consequentiae, & antecedentis, & conclusionis: sed tamen habet substantiam demonstrationis, scilicet subiectum, propria passionem, & propter quid illius. Vt si praefatam definitionem discerpens informam demonstrationis hoc pacto disponas. Quicquid priuatur luce solis ab terra interpositione, ecclipsatur: luna priuatur luce solis ab terra interpositione: ergo ecclipsatur. Verum est non semper tales definitiones esse: sed nec posse. Definitiones enim substantiarum, communiter tantum dicunt, quod est subiectum. Est etiam definitio integra demonstratio. Cum constat ex duabus definitionibus. Quod pariter habet locum regulariter in solis accidentibus: quae possit definire, & per materiam causam, & per finalem, & formalem. Et cum definitur per duas aut per omnes, erit demonstratio postione differens. Vt ira est dolor, ex asensione sanguinis: circa cor resubans cum appetitu vindictae. Ex hac enim facile integra demonstratio constat.

QVÆSTIO Vtrum omnis demonstratio procedat ex necessarijs, & his quæ sunt per se.



PARTE NEGATIVA arguitur. Primo necessitas propositionum requiritur ob veritatis scientiam, perpetuitatem: sed multa continguntia sunt perpetua, quæ (vt Aristoteles hic agnoscat) semper sunt, sed non de per se: ergo hæc cadent sub scientia. Præsertim cum commentator asserat, quæ semper sunt, licet non sint de per se: apta esse sciri, atque demonstrari. Secundo in id quod non est scibile predicatum, quod primo, vel secundo modo non inhaeret. Scibilia videtur, ea quæ competunt soli, sed non omni: vt esse medicum, & quæ soli, & omni, sed non semper: vt transire, & pote quæ in sunt de per se subiectis) ergo illud est falsum: cum similia neutro modo insint. Tertio in id quod quæ communicant in obiecto, possunt eisdem vti principijs. Subalternata nusquam vtiuntur principijs subalternatis, sed conclusionibus vltimis. Tales enim sunt principia suarum. Antecedens probatur. Omnis scientia, quæ infert conclusiones ex primis principijs non est subalternata. Quod si ex conclusionibus postremis inferat, sequitur continuari eandem scientiam, non aliam denuo fieri. Quarto in idem. Sequeretur quod metaphisica subalternata sibi cateras: vt pote sub cuius obiecto scilicet ente vniuersarum subiecta clauduntur, & differentiam accidentalem addunt. V. g. magnitudo addit quod sit mensura continua substantia: numerus discretus, seu diuisibilis in partes: illa in partes in potentia, hæc vero in partes in actu. Et confirmatur. Quia (vt habetur in textu) metaphisici est reliquarum principia ostendere. Confirmatur secundo. Non opus est, addat subalternata differentiam accidentalem: sed satis est, obiectum species sit superioris. Ita se habent reliqua ad metaphisicam: ergo maior probatur. Alia scientia subalternata a generat de ente per accidens. Nam quando vni accidens alteri accidenti iungitur: fit ens per accidens. Vt currens musicus. Ergo magnitudo

magnitudo visualis, numerus sonorus entia per accidens sunt: & per consequens non sunt obiecta scientiarum. Nec subalternata addere potest differentiam accidentalem, sed essentialem. Quinto in id quod metaphisici est principia aliarum probare. Vel id intelligitur demonstratiue, vel probabiliter. Hoc autem singularibus disciplinis non excluditur: quin singula ex officio propria principia exponunt, & inductiue ac exemplis corroborant. Vt phisici longa disputatione principia re naturalia inuestigant. Si demonstratiue, contra. Illa principia sunt prima simpliciter in suo genere: ergo indemonstrabilia. Confirmatur. Vt si similia principia sunt de se simpliciter indemonstrabilia, vel tantum respectiue, sui disciplinae. Si primum conceditur: habemus intentum: si secundum: sequitur, quod omnes sunt subalternata. Quotquot enim ex habitis principiorum immediate non oriuntur, & inchoant, subalternata sunt. Vltimo contra rerum scibilia, & definitionum perpetuitatem. Phisica agit de generatione & corruptione, & per consequens de rebus generalibus & corruptibilibus: ergo illud non est vniuersaliter verum. In contrarium est textus auctoritas.

¶ CIRC A hanc questionem & integrā posteriorum materiam notandum: quod cum quam plurimæ qualitates habentur ab propositionibus demonstratiuis requisita fuerint (communis enim huius operis doctrina circa materiam demonstrationis, non circa formam silogisticā expenditur) ordine quodam cõtexta videtur. Primores enim definitione demonstrationis relata, exprimitis medioque vacantiis prioribus, omnes sunt qualitates propria principiorum, eaque vt principia sunt, consequentes: ita vt principia quoque continguntia, continguntia saltem respectu conclusionum sint vt cunq; talia, priora, scilicet & notiora. Hæc vero sanè vt sunt necessaria, de per se perpetua, de omni vniuersaliter sunt qualitates generales omnibus propositionibus siue pmissis, siue conclusio nibus demonstrationis, eis obres significatas cõpetentes: vt ex ipsis definitionibus adductis haberi conditionum colligitur. Secundo est aduertendum: quod sicut illa priores scilicet vt procederet ex primis & c. Non ita literaliter exigitur, quin sufficiat, procedere ex his, quæ à primis emanarunt: ita & hæc posteriores (est omnes habentius multis verbis exposte sunt) hanc vniuersale sic adamusim requiruntur: quin nonnulla

veræ demonstrationi vere abesse possunt: perfecta tamen exactaque, sine his nequaquam reperitur. Habet enim gradus demonstrationem etiam à priori nec omnes virtute, & perfectione adæquant. Quædam sunt consummata omnibus numeris absoluta: quales plerumque mathematicarum censentur. De quibus Aristoteles dumtaxat sermonem texuisse videtur. Alia autem imperfecta & claudicans. Quæ latitudo perfectionis ratio fuit, cur Aristoteles asserat, in disciplinari esse ingenij, æqualem in omnibus demonstrationem exigere: sed prout materia tulerit. Nam præterquam, quod multa sunt penitus indemonstrabilia: & quæ demonstrantur, sæpe demonstrari perfecte non queunt. Vnde nonnuquam præstantes in aliqua disciplina demonstrationes, non sunt absolute demonstrationes: sed quoniam meliores illis ibidem haberi non possunt: iure optima illa censentur. Et ita in materia morum (vbi infimus est gradus scientiæ) dicimus sæpe hæc est in materia morali demonstratio, atque euidentiæ: quæ tamen non est admodum perfecta: perfectiorem tamen nemo formabit.

¶ EST AUTEM PERFECTA DEMONSTRATIO, quæ finem demonstrationis assequitur: vel potens est consequi. Scilicet quæ scientiam exactam producit. Nam cum demonstratio sit per se medium: illa perfecta iudicatur: quæ apta est suum finem adipisci, & si ab extrinseco impediatur. Frequenter enim ingenij habetudo impedit: vel iam habitum esse productum. Vt cum quarta, vel quinta demonstratio aduenit. Est enim demonstratio velut semen generare potens: sed si fetus formatus est, suo effectu frustratur. Atque cum scientia perfecta sit rem per causas præsertim intraneas cognoscere: illa est optima omnium, quæ ab huiusmodi causis procedit. Vnde et si S. Tho. dicat in naturalibus, artificialibus, & moralibus, principes demonstrationes desumuntur sunt hæc absolute præstantes: sed in talibus artibus: maxime in moralibus, & artificialibus. Ex fine enim non tam natura agentis cognoscitur, quam medicorum cõditio, & qualitas: & tam in tantum perfecta demonstratio est, in quantum perfectiorum rei notitiam confert. Præterea vniuersi: rei prior est natura & ea, quæ ab illa emanant, quæ respectus, vel ad causam agere, vel finale.

Vnde perfecta demonstratio, ut S. Tho. colligit, opusculo 4. 7. est, quæ per definitionem, vel causam intrinsicam propriam passionem demonstrat: cetera deficiunt. Scilicet ubi una definitio demonstratur per aliam: quod nihil mirum videri debet, eum similes propositiones absolute sint immediata. Vnde rationi quadrat, ut vel non demonstretur, vel non perfecte.

¶ **QVA** IN RE, dupliciter una demonstratio est perfecta: & totupliciter imperfecta. Primo si hanc metam præscriptam attingit: sed tamen non omnes tales esse possit. Quia saepe numero necesse est per alia genera causarum demonstrare. Quæ ergo in singulis generibus à causa immediata, & adæquata procedit: perfecta est, eum addito in illo genere. Et hæc ita absoluta sunt primo modo imperfecta. Et secundo quæ in suis generibus non omnes qualitates possibiles habet. Philosophus autem eum dotes posuit, quæ in quaque perfectissima reperiendæ erant. Per quod quantum cetera degenerent, nullo negotio depræbendemus. Ad primum igitur argumentum respondetur, quod illa duplex qualitas, necessitas scilicet & proprietates propositionum ob scientiæ stabilitatem, & securitatem requiritur. Debet enim infallibilis esse non modo non falsa, sed neque falsa possit esse. Si verò res seita contingens esset, etiam si semper esset, semper aliter euenire saltè posset: licet nusquam eueniret. Quod vero commentator ait, intelligitur de scientia largesumpta. Secundo argumento respondetur: nullibi apud Aristotelem illud inueniri: sed quod prædicata altero illorum modorum non competentia, erant accidentia subiecto: & intelligitur accidentia communia. Sed multa similia aliquo pacto insunt per se. Imo etsi uno modo communia: altero erunt propria. Latitudo enim, & gradus est tamen in perfectitate (quem admodum exposuimus) quum in proprietate. Quadrupliciter enim proprium accipitur: & opinor, quod non modo quæ quarto modo vti propria insunt, demonstrabilia sunt: sed etiam nonnulla variis alijs modis propria, licet non omnia. Ea sane, quæ aptitudines dicuntur naturales (namque actus, etsi soli competat speciei sed non omni: vel si omni & soli, sed non semper: per accidens videntur herere, non perpetuo: conditiones demonstrationi admodum repugnantes.) Præsertim quod causas de per se, in his inferioribus nullatenus similes actus habent, & plerumque

nec easdem. Atque potentia sunt, ut posse in senectute canescere: quod suo gradu de per se, competit homini: eodemque gradu poterunt profecto in secundo perfectioris modo collocari. Etenim similes per subiectum proprium definiuntur. Ergo si cetera subsint: non est cur hæc parte ab ipse demonstrabilium arceantur.

¶ **PRO** SOLVATIONE tertij, & sequentiæ de subalternatione scientiarum tractatum. Cuius apud philosophos grandis sermo est, & materia scribendi amplissima, notandum quod unam scientiam alteri subalternari, est ab eâ quoquo pacto pendere: & ideo veluti inferior subijcitur. Et quoniam omnis scientia actio, atque occupatio est sui obiecti: exacta notitia, non ob aliud alteri supponitur: nisi quia ab obiecto illius sui obiecti perfecta notitia pendet. Eum uero eum hæc habeatur, quando omnia media usque, ad prima eius principia cognoscimus: cœtingit, ut hæc media ad eandem scientiam pertineat, quæ ad alteram: cui proinde necessario subijcitur: ut pote à qua consummatam sui obiecti cognitionem mædicat. Hoc autem duobus modis accidit (quæ tum ad præsens spectat) nam de subalternatione theologia militantis ac triumphantis ecclesiæ par est hic nullum verbum faciamus. Ex parte finis, & ex parte obiecti. Prior (ut plane loquar) est frequentior in disciplinis mechanicis, atque factiuis: hæc vero speculatiuis. Nam cum in operabilibus ratio agendorum ex fine colligatur: scientiæ de medijs tractantes (quæ ad aliquem finem assequendam conducunt) ei merito subalternantur, ad quam finis mediatorum spectat. Quæ vulgo architectonica nuncupatur. Vt scientia nauticæ subalternat sibi scientias nouium constructionis: & materiam præparantes atque aptates. Nam qualis materia esse debeat, utque disponenda, & disposita nauis construenda, ex navigationis exigentiâ cognoscitur. Vnde patet debere hæc dependentiam immediatam esse. Scilicet: ut obiectum superioris sit regula operandi inferiori: & scopus, quem per se respiciat. Vnde etsi Aristoteles primo ethicorum dicat artem bellicam, frentactiuam, æquestrem, militarem, & quamlibet aliam ad politicam, velut ad finem ordinari (quia omnes artium operationes vltimate ad statum felicem reipublicæ tendunt) huiusmodi ordinatio adeo artibus extranea non est subordinatio: nec omnes discipline politico subordinantur.

itur

tur. Alias etiam speculatiue subordinarentur (omnes enim scientiæ ad bonum commune hominum ordinantur) multitudo (inquit Salomon prover. 2. 6.) sapientum sanitas est orbis terrarum. Præterea multo magis omnia ad felicitatem obtinendam, quæ est supremus hominis finis ordinantur, quam ad præsentem vitam: & tamen theologiæ de hoc fine tractanti non subalternantur reliquæ (licet omnes ancillentur) ergo nec polytica. Et ratio est: quia ipsius obiectum non est immediata regula inferioribus operandi.

¶ **SPE** CYCLATIVÆ autem disciplinae ut pote obiectum non operantes, sed dumtaxat contemplantes, resolventesque ex parte obiecti subalternantur. Quando scilicet immediata principia suarum conclusionem ab altera scientiâ, & considerantur: & considerata simul, & probata suscipit. Quod dupliciter contingit. Vno modo quoad unum tantum principium: cum alias & in tota materia, & quoad cetera principia differant: sicut hoc principium: à quolibet puncto in quodlibet punctum est lineam ducere, geometriæ subalternantis, probari potest per physicam naturalem ostendentem, quod à puncto in punctum est spacium: & hoc ideo quia duo indivisibilia non sunt simul, nec faciunt quantum continuum. Quando sic contingit: non dicitur subalternata. Quia reuera non probat similis scientiæ sua principia: sed tantum sumit de illis, quod sunt, & physica propter quid. Itaque nec physica probat, quod à quolibet puncto &c. Nec geometriæ tractat, quod inter duo sit spacium. Et de similibus intelligitur Aristoteles cum in textu ait, nonnunquam alteram sumere quia est, altera tantum propter quid est. Ita ut nulla sit ambarum comunicatio aut transitus. Secundo quoad omnia principia, & quoad materiam.

¶ **TALIS** subalternatio duas singulares conditiones postulat. Prima: ut obiectum subalternatæ addat subalternantis differentiam extrinsecam: & (ut ita dicam) accidentalem: secunda, ut conclusiones ex præmissis alterius scientiæ deducatur. Primam conditionem requiri probat euidenter: quod si nihil adderet, sed eius species foret: non esset distincta scientiæ, sed continuaretur, aut extendere eadem (eiusdem enim disciplinæ est genus quodlibet, & eius quiddita-

tiue inferiores species rimari) sed pro alia parte militat: quod differentia accidentalis addita non foret: ens de per se: sed de per accidens: & per consequens non erit scibile. Trifarie enim ens de per accidens contingit. Primo duo accidentia communia copulata, ut albus musicus: secundo accidens cum subiecto, ut homo albus: vel tertio cum subiectum dicitur de accidenti: ut albus est homo. Ergo accidentalis differentia adueniens obiecto ens de per accidens constituit. Quia vel subalternantis subiectum est substantia, vel accidens. Si substantia: erit secundus modus entis, de per accidens. Si accidens: erit primus. Ens autem de per accidens non est scibile: quoniam varijs modis euenire potest: & causas stabiles non habet. Quo circa necesse est dicere, quod huiusce differentia est quidem accidentalis, sed ad obiectum subalternantis absolute sumtum referatur: sed est proprietates eiusdem obiecti contractæ, ut à subalternata consideratur. V. g. sonorum si numero in abstracto applicetur (qualiter obiectum est arithmetica) admodum de per accidens competit: & plurimi sunt numeri in sonori: sed si numerus capiatur quatenus obiectum est proportionum aureæ delectantium: iam ut sonet, oppido requiritur. Et ita musica agit de illo. Non absolute quidem de numero sonoro (hoc enim ens de per accidens est.) Et deinde de sono, physici est in libris de anima, & in de sensu, & sensato tractare: sed de numero prout subiectum est proportionum, suauiter sua melodia, vel asperè auditum, demulcentium, vel alterantium, cui ut sic de per se competit sonorum esse, musica agit. Vnde est ens de per se obiectum illius, non de per accidens. Et hæc est ratio, quare musica non subalternatur physica (cuius est sonum contemplare) sed arithmetica: quia proportio suavis accidens est numeri non corporis physici. Et quia musica non agit de sono, sed de proportionem sonora, congruentius ac verius arithmetica subalternatur: cuius propositionibus proportionum vtitur: quàm physica nullam doctrinam de proportionem adducit. Per hoc exemplum splendet quid in ceteris subalternatis philosophari expediat.

¶ **CIRCA** SECVNDAM VERO conditionem aduertito: quod nullus habitus scientificus præcisse sumptus euidentiâ facit suarum conclusionum: quippe quæ ex præcissi-

N sienti

Liber posteriorum

fenti cognitione principiorum emanat. Principia vero capere non ad scientiam habitum, sed principiorum spectat. Quia tamen et si de se cuncta pariter proprie non est subalternans: quia non est scientia, sed altioris generis cognitio. Deinde obiectum scientie, cuius illa sunt principia, nihil penitus addit: sed sunt omnino idem (de eodem enim obiecto est habitus principiorum et scientia, nisi quod ille considerat obiecti quidditatem, haec vero detegit proprietates. Itaque scientia conjunctionem alterius habitus, & velut contingitatem exigere videtur. Sed illa scientia, quae immediate habitui principiorum copulatur, ex eorum suarum conclusiones euidenter deducitur: forsitan subalternans: saltem subalternata esse non potest. Quia subalternatio est intra disciplinarum sphaeram & numerum. Quae vero ex altero habitu scientifico principia sibi desumit: haec subalternata est illi.

¶ SED HIC est duplex dubium, primum verum subalternata, ut principia, utatur pariter conclusionibus demonstratis subalternantibus: an possit uti eisdem in demonstrabilibus & primis huius: meo videre sane non potest: saltem quoad omnes conclusiones. Alias non ageret subalternante: cum ad illa principia intellectum capessenda sufficiat sibi principiorum habitus ab natura inditum. Sed communiter habet pro principia superioris conclusiones. Recolendum est tamen nos hic de subalternatione ex parte obiecti, non ex parte finis, vel altero modo loqui, quod quidem patebit per singulas discurrenti. Et nihilominus verum est suo ordine habere eadem principia: quia haec conclusiones immediata principia subalternata, ex primis subalternantibus emanant: & in ea pariter cum conclusionibus subalternatae reducuntur. Tamen si se sola haec, id est, hanc reductionem peragere non valeret.

¶ SED DICES: ergo scientia subalternata non est simpliciter scientia, nec absolute euidenter: ut pote non cognoscens euidenter sua principia, cum causam ignoret. Respondetur: quod de similibus principia aliis conclusiones subalternata solum sumit, quod sunt vera, admodum principiorum, scilicet inductione, & exemplis: subalternantis autem est nosse propter quid illorum. Et iste est alter sensus illorum verborum Aristotelis. Nihilominus euidenter satis cognoscit

illa: licet a posteriori. Et praeterea fatemur ingenue subalternatam, esse in suo gradu perfecta sit: absolute imperfectam scientiam esse. Et nisi musicus pariter sit arithmeticus, non poterit etiam musicales conclusiones: ut pote fontem ignorans, unde illi rivuli effluerunt. Secundum dubium est: an utatur conclusionibus in ea simplicitate & abstractione, sicut inferuntur ab inferiori? Nequaquam, sed contrarium, ut eius materia exigat: quemadmodum mox de communibus dicemus. Ad tertium igitur argumentum tantum superest, negetur continuari, id est, utrumque unam existeret. Quoniam subalternata addit peculiarem differentiam ex parte obiecti. Quare dicitur, quod metaphysica nullam subalternatam quod ex eius conclusionibus propriis principia ceterarum non deducuntur. Si quidem sunt quam plurimum disciplinarum principia immediatissima: medio penitus vacante, habitu principiorum dumtaxat percepta. Quum quod eius obiectum est de intrinseca ratione cuiusvis alterius obiecti, & eiusdem differentiae. Quantitas enim est eius, vniuersalis; illius species atque differentia. Et ita non est capax nec apta metaphysica, ut subalternans respectu alicuius existat.

¶ PRO SOLVTIONE quinti notandum quod metaphysica & sapientia est, quatenus de rebus sublimibus tractat, & scientia: habitus scilicet per demonstrationem acquisitus, & in proprietatibus sui obiecti scrutandis intentus. Nec minus metaphysica quam cetera, ex habitu principiorum pendet. Ex praesistenti enim cognitione sui obiecti pariter suas conclusiones deducit. Quae praesistens cognitio ex habitu principiorum habetur. Quo circa cum ex principia in demonstratione incipiat, nec sua principia demonstratiue capiat: multo minus aliena, id est, non sibi subalternata demonstrare poterit: vel illa sibi & ceteris communissima. Sane quodlibet est, vel non est: de nullo idem simul affirmari, & negari, & quacumque alia communia aliquibus duabus, vel tribus. Maxime quod similia principia, & pleraque singularia sunt absolutissime immediata, principiorum habitu quavis in disciplina non subalternata percepta. Quod manifeste in capitulo subsequenti patebit: & argumentum oppositum satis euincit. Etenim si propria principia demonstra-

monstrarentur: communia ad similes demonstrationes conueniendas deseruirent. Siquidem cum tantum sint tria scilicet communia, propria, & conclusiones: a quibus conclusionibus singularia principia a priori probari non queunt: dumtaxat prima supersunt, per quae media probari possint. Et tamen haec principia nullam demonstrationem intrare posse, illico ostendemus: & per consequens singula similia principia sunt penitus indemonstrabilia. Igitur haec principiorum probatio a metaphysica petenda intelligitur qualis de principia haberi potest. Primo ad eum spectat omnium scientiarum (cum opus fuerit) principia ab aduersariis protegere. Quod praestatur dum fallaces obiectiones soluuntur, quod metaphysico haud est difficile. Ex vniuersalitate enim sui obiecti versat materias adeo vniuersales: ut fallacia quaeque, nullo negotio dignoscatur. Per vera enim falsa quaeque, noscuntur. Praeterea quod similes argumentationes cum ex propriis procedere non possint (non sunt enim demonstrationes) semper fundantur in aliqua metaphysica parte, in vnitatem, scilicet, vel pluralitate in actu, & potentia: in oppositione, differentia, vel identitate, & similibus. Unde & in quarto tractatur praefata communissima ab Eraclito, & Cratello, ea suis figmentis oppugnantibus. Deinde ut probet rationibus quam efficacibus potuerit: minime tamen demonstrat. Quod minus etiam dialecticus (ut dicemus) participat. Igitur principia considerantur quantum ad sui cognitionem & notitiam, & sic ab habitu principiorum petuntur, vel quantum ad sui defensionem, & probationem possibilem: & ita ab metaphysico mutuantur.

¶ PRO SOLVTIONE SEXTI aduerte. Quod de hac rerum scibilibus, pariter & definitum perpetuitate, & perpetua veritate magna est apud utrumque sapientiam, Theologiam scilicet diuinam, & humanam viros philosophia. Primo, quod soleat velut prouerbio ferri, quam plures propositiones perpetuae, immo aeternae veritatis esse deinde etiam vniuersalia: quae tamen sunt in rebus. Ut animal, color, quantitas. Imo Augustinus libro de libero arbitrio dicit, nihil magis aeternum est quam ratio circuli, & duo & tria esse quaeque: sed aduersus utrumque sunt non aspernanda rationes. Prima quod rerum omnium solus Deus est sine principio, qui cum-

est in principio condidit: qui tamen non est cunctarum disciplinarum obiectum: ergo dempta ea, cuius obiectum est veritas prima: nulla alia de perpetuis agit. Secundo vniuersalia (inquit philosophus) aut nihil sunt, aut posterius singularibus (intellectus enim ad vniuersalia formanda singularia sensu percepta supponit) quae tamen sunt temporalia ergo, & vniuersalia. Quod si ex eo, quod res est, vel non est propositio est vera, vel falsa, cum rerum creaturarum nulla non incaperit: & eius propositionis veritas profecto incipit. Quod & in ipsis aduersariorum exemplis verificari licet. Huius propositionis veritas aeterna & quatuor sunt septem, aut est significatio propositionis, aut eius compositio, vel esse rei significata: sed haec omnia sunt temporalia, non aeterna ergo nec propositio est perpetua veritatis.

¶ D V P L E X est in hac disputatione quaestio grauissima: prima de vniuersalium aeternitate: secunda de corruptione, & incorruptione veritatis. Quo pacto scilicet veritas rerum enutribilium nascatur, & increat. Nec habent se ista duo consequenter. Diuturnior pariter, & antiquior veritas rerum, simul et propositionum est: quam ipse res: ut pote quas sciunt. Etas saepe offendimus. Haec enim propositio antichristus nascetur, est nunc actu verissima: & antichristus solum est in potentia. Igitur quoad praesens dupliciter intelligitur vniuersalia perpetua. Primo quoad suas quidditates (has enim tantum modo in se actu claudunt) & unitas (inquit Anicena) tantum est equitas. Quarta perpetuitas (ut supra facti sumus) bifarie exponitur. Primo nusquam est homo, quin sit animal rationale. Ideo potest dici, quod homo nusquam incepit esse animal: & per consequens ab aeterno fuit animal. Secundo ut semper etiam priusquam fierit, aut formaretur orbis, talis debebat esse vniuersalis rei quidditas: nec vllibi aliud fieri poterat. Alio modo intelligitur quoad esse existentiae, ut semper existant. Et quidem secunda substantia in se nusquam sunt, sed in primis, & generaliter vniuersalia in suis singularibus. Apud philosophum tamen habetur & hoc pacto perpetua: quoniam falsus creditur, & singularia nusquam incepisse, orbe ab aeterno existentia. Sed hoc errore excluso. reuera vniuersalia de se etiam hoc pacto perpetua sunt: quia in generalia, &

in corruptibilia de se sunt. In corruptio atq; in generatio est ratio perpetuitatis eius. Ac proinde sicut haec negationes sunt: ita & esse perpetua (ide est) de se non sunt generabilia aut corruptioni obnoxia. Vnde perpetua esse negatiuum reuera predicatum est in illis, esse formam praeserat positionis. Negatio autem non est causa affirmationis, sed negationis.

¶ **VBI EST** aduertendum quod aliquod praedicatum etiam affirmatiuum solet duplici ex causa subiecto competere, id est, ex aliqua forma intrinseca, vel extrinseca. Vt albedo est color: Aegyptus est niger: columna est dextra, vel sinistra: secundo per remotionem contrariae formae, vel dispositionis. V. g. Petrus dicitur vnus ab forma se inesse constituit: sed materia prima per se sumpta seclusa omni forma dicitur vna, quia non est multiplex (caret enim forma quae se plurifecit atq; multiplicet.) Forma enim dat, & unitatem rei, & efficit multitudinem seu distinctionem (constituit enim, & differre facit) qui quidem modus essendi vnum per remotionem scilicet formarum in disciplinis est admodum frequens. Nam, & genus est vnum per abstractionem ab differentiis specificis multiplicatam specierum, & multiplicationem ipsius naturae generice efficietibus. Ita et hoc praedicatum incorruptibile potest ex altero capite alicui conuenire: aut ab forma sua. Vel ut substantia abstracta, quae est perpetua atq; incorruptibilis ex natura & forma propria: quae sibi essendi perpetuitatem confert: & corruptionis ita expers se est, ut penitus incapax existat. Vniuersalia vero rerum sunt perpetua negatiue: quia in se scilicet non claudunt dispositiones corruptentes. Quae sunt qualitates contrariae materiales in rebus singularibus existentes: a quibus abstrahuntur. Et confert multum, vtro modorum praedicatum insit. Nam si a forma inest subiecto: non potest oppositum conuenire. Vt angelus & cælum non possunt vllatenus corrumpi. Quae vero per remotionem talia sunt, optime simul, & de se talia esse: & opposito aliis subflare possunt. Vt materia & est de se vna, per hoc quod in se nullam formam habet distinctionem in illa tribuentem, & est in rebus multiplex: ubi sunt huiusmodi formae actus. Et natura generica vna sit, quoniam abstrahitur: & multa est in speciebus. Ita & vniuersalia, quae de se incorruptibilia atq; in generabilia sunt, in

indiuidualis corruptibilia sunt. Vnde solet dici, quod vniuersale est de per se incorruptibile: de per accidens generabile aut defectibile: ad generationem scilicet, & corruptionem indiuidui. Nam generatio primo terminatur de per se ad hunc hominem: & quia is homo est homo, consequenter generatur homo. Alij dicunt quod vniuersalia sunt perpetua, & incorruptibilia non positine: sed negatiue. Veruntamen nisi praecedens doctrina intelligatur, erit profecto obscurus: quia tam brevis esse laborat. Igitur cum tam multifarie perpetuum in generabilem esse contingat: facile obiecta argumenta diluuntur: et nullo negotio cognoscitur, quo nam pacto, & solus Deus est aeternus, omninoque indefectibilis: cui hoc met praedicatum formam praeserens negationis, positine competat: sicut & immortalis. Est enim ab negatione mortalitatis imponantur, significant tamen naturam perpetuo essendi. Et vniuersalia negatiue, quibus contra hoc praedicatum perpetuum positius sociem habens negationem attribuit.

¶ **CIRCA SECUNDRAM** de veritatis perpetuitate plura nostrit beologi, diuini Augustinus Anselmus & Tho. verissime perinde ut altissime philosophati sunt ostendentes, quod veritas rerum etiam creatarum est aeterna. Quo circa scito, quod licet ens, ac verum conuertatur: haud eodem pacto res vera est & ens. Sed abesse quod in se habet est ens: vera vero, vel quia intellectui diuino conformis, vel sui conformitatem in humano efficit. Vnde ratio entis est absoluta, & absolute in rebus: ratio autem veritatis competit quidem rebus, sed ab intellectu, in quo proinde formalis existit. Et quia omnes res etiam temporales tam necessaria quam contingentes intelliguntur ab deo: earum veritas est pariter aeterna. Nam cum res vera sit: quia conformis intellectui est: & conformis esse potest multo antea quam insit: est vera priusquam ens. Quod vero intellectui conformari possit, non ex virtute sua habet, ut pote nullam adhuc habens: sed ex natura intellectus prouenit, quae est aptus vere percipere, quae non sunt, sine praerierint, siue futura sint: Vt si astrologus intelligit eclypsim anni futuri, iam veritas eclypsis est: non in ipsa eclypsis, quae nondum est, sed in intellectu. Quae veritas coceptionis est & intellectus, ut intelligētis, & etiam rei, ut intellectus. Ergo veritas rerum tanto

tanto antiquior esse potest: quanto intellectus eas priusquam fuerint, vere cognouerit. Et quia intellectus diuinus ab aeterno omnia, & singula talia facta quàm stonda verissime, & oculatissime prospicit: ut pote qui nihil ignorare, & in nullo falli potest: cui nulla creatura (ut apostolus ait) insibilis est: sed omnia penetrat etiam profunda cordis. Quod alias teste Salomone nobis ipsis inscrutabile est, rerum veritas intellectus est aeterna. Quoniam ab aeterno intellecta sunt: & aeternaliter intellectui conformia. Attamen haec veritas est rebus extrinseca: licet ab ea ipsa & vera sint, & denominentur: non est, quae formaliter intrinsece vera dicuntur. Nam haec realiter in singulis esse debet: conuenitur enim realiter veris, & ens & de sic veris locutus est philosophus: quando superius dixit, quod demonstratio procedebat ex veris, id est, ex rebus veris in se veritatem habentibus. Igitur tripliciter veritas rerum considerari potest. Primo prout a deo cognoscitur: sic est immutabilis. Secundo prout est in rebus ipsis, & ita de eius corruptione tam singularium rerum, quam vniuersalium loquendum est quemadmodum de harum rerum perpetuitate dudum philosophabamur. Tertio modo prout est in humano intellectu. De qua secundo libro argumentorum satis diximus.

Cap. septimum. De principijs communibus.

Textus. 19.



PRINCIPIA

vero in quocunq; genere dico: quae fieri nequit ut esse demonstrantur: potius ex ipsis praesuppositis, caetera demonstrantur. Nam etiam communia principia saltē scissa, & coarctata demonstrant. Vna quaeq; enim disciplinarum par

titur illa: ut eius obiectum postulat: & ita fit velut proprium, & demonstrationi subseruiens. Comune est si ab aequalibus aequalia demas quae remanent sunt aequalia.

Geometra restringit ad magnitudines dicens si ab aequalibus magnitudinibus, aequalis magnitudines demas.

Arithmeticus ad numerum: si ab aequalibus numeris aequales numeros demas, vel unitates.

Tex. 20. Quanquam non habent id illa communissima atq; maxima: quod libet est, vel non est, & reliqua: tantum abest, ut formaliter, & integre demonstrationem ingrediatur. Vt si dicas omnis homo aut est animal aut non est animal, nullam demonstrationem conficit. Complexio enim disiunctiua nullius causa potest esse. Nihil enim resultat ex quo quicquam est animal, vel non est animal, sed tantum ex altera parte. Vt ex quo est animal: quod sit sensibile: vel ex quo est non animal, ut sit insensibile. Vnum quodq; est ratio, & causa in quantum est, vel in quantum non est: haud tamen in quantum, vel est, vel non est. Quare cum amba ponuntur: semper altera superfluit. Praeterea demonstratio procedit ex causis de per se, quae sunt certa, & determinata: vnde non ex disiunctis aut copulatis. Impossibiliter enim erit causa de per se vel vnum, vel alterum: sed tantum alterum causa erit. Praeterea à duabus contradictorijs impossibiliter quicquam efficitur aut producit. Igitur hoc principium, quodlibet est, vel non est, non potest demonstrationi deseruire. Et ita experimur quod illa negatio addita nihil ad inferendum confert. Nam maxime conferret ad inferendam, simile de minore extremitate. Vt si subsumeres Petrus est homo ergo est animal, vel non est animal.

mal: aut ergo est animal, & non est non animal: et tamen tam in antecedens quam consequens superfluit. Nam & ex quo est animal inferretur idem: & licet non inferatur, inferitur. Idem est enim dictu est animal, & non est non animal: et idem quoque est inferre ex illo antecedenti: ergo est animal, & ergo est animal, vel non est animal. Itaque illud principium nec maior extremitas est: & multo minus medium (vt probauimus). Ex quo habes: quod & nullam demonstratione formaliter componit, & omnis demonstratio his principijs innititur. Quia ex quo quietam est, quod in demonstratione concluditur: non est eius oppositum. Et demum subseruiunt ad deducendum respondentem ad impossibile.

Text. 21. Rursus sunt propria illa tria scilicet obiectum, praemissa, & proprietates. De quibus omnibus praesupponitur quid significet. Vt quid significet numerus, quid par, quid impar in geometria quid magnitudo, quid circulus, quid quadratum. At vero obiectum an sit, & quid sit. De principio esset tamen demonstratur affectus in esse. Sed inter principia quaedam sunt dignitates adeo nota, vt nemo, corde saltem, inficiari ibi: nec eorum oppositis assentiet. Quod vero verbo tenus negari queant, nihil refert. Demonstratio enim et scientia ad mentem referuntur. Alia sunt suppositiones: quae si non cunctis palam sunt, respondentem certa sunt. Quamquam quaedam sunt inter haec adeo manifesta, vt non sit opus arguenti supponantur: vt ignem esse calidum. Alia sunt postulationes: quae cum respondentem scilicet dubia sunt vel incerta, postulantur ab arguenti sibi concedi: vt ex illis procedat. Definitio autem nec est suppositio, nec postulatio, sed petitio. Quia tantum opus habet intelligatur. Non est propositio, nec significat verum vel falsum, sicut illa. Quamquam aduertendum est maxime, duplex esse principium: alterum reuera principium medio vacans (de quibus hic locuti sumus) alterum alicui dumtaxat. sane quando propositio probabilis, vel demonstrabilis alicui adeo certa est, vt inde quasi ex indemonstrabili, & primo exordiat. De similibus hic non tractamus: vt pote ex quibus nemo re vera scit: sed potius si putat se demonstrare: decipitur.

¶ COMMENTVM.



IRC A DEMONSTRATIONIS materiam propriam obiectum huius operis adeo cuncta pluribus doctrinis referta nobis Aristoteles tradidit: vt prater quae hoc capitulo aduertit: nihil prope de necessarijs super sit. Sane quia ex quo demonstratio ex proprijs procedit, communia abigenda, & proteclanda videntur. Docet quo pacto, & hac (vt paret) subseruiant. Et quidem intantum necessario demonstraturus arguit, ex proprijs: vt eatenus communia formaliter componant quatenus propria sunt. Aperiit ergo quae, & quomodo appropriantur, & quae nec coartata prodesse possunt. Caetera textus adserta praecedentium vtilis repetitio est. Igitur cum principia in singulis generibus sint indemonstrabilia (quod eo adicitur: quia non est inconueniens in alio genere demonstrari) & ex quibus caetera demonstrantur (quod quidem est veluti definitio principij.) Principium enim est vti primum: ante quod scilicet nihil praecesserit illius generis: & post quod caetera subsequuntur. Ex hac autem secunda parte posset quis obijcere, communia non esse principia: vt pote quae etsi indemonstrabilia sint, ex ipsis tamen nulla demonstratio procedit. Respondet. Quod pleraque horum communium etiam demonstrant: dum ea vnaquaeque disciplina ad suam materiam frangens restringit. Quo facto resultant iam eius propria. Vt hoc: si ab aequalibus equalia demas, quae remanent sunt equalia: quod tam geometria quam arithmetica sibi partiuntur. Est enim proprietates quantitatis (quae est subiectum equalitatis, & inaequalitatis) sed alter eius principij vniuersalitatem numeris: alter magnitudine modificat (vt habetur in textu.) At horum duorum primum, omnia communia habent, sane vt quoad materiam coartentur. Vt hoc, quodlibet est, vel non est, ita, quilibet homo est, vel non est, & ex parte praedicati, quodlibet est animal, vel non est animal, aut ex parte vtriusque, quodlibet animal, vel est rationale, vel non est rationale, & sic in caeteris quatuor communissimis. Sed quod modificata, vel (vt ita dicam) partita et scissa quae demonstrat: id illa communissima, & maxima non habet: de eodem idem affirmare, vel negare verum. Quod

quod in textu 20. quatuor rationibus euidenter probatur.

¶ **VBI** EST aduertendum, quod vel intrat vt altera praemissarum, vel vt medium, aut maior extremitas, vel minor. Tres priores rationes conuincunt non posse esse causam: & per consequens nec medium, nec praemissa. Foret enim indubitanter (si ingrederetur) maior, vbi est demonstratio causalitas. Possumus id ipsum optima ratione facile nos monstrare. Quia vel causa est vniuoca, vel equiuoca: duo contradictoria neutra esse potest: ergo nullius effectus productiuus sunt. Vniuoca eiusdem speciei est cum effectu: contradictoria autem nec inter se possunt nisi secunda intentione conuenire: ergo multo minus cum effectu. Aequiuoca vero causa qualis solent esse principia indemonstrabilia, est quae perfectione effectum excedit: contradictoria habere nulla perfectio est. Negatio enim nihil perfectionis affirmationi addit, potius tollit, ergo contradictio nullius effectus causa erit. Prima ratio textus est. Vnumquodque est causa, vel quatenus est, aut in quantum aliquid non est. Na effectus aut est affirmatio vel negatio: primus sequitur ex causa, quatenus est (vnumquodque enim agit in quantum est actus) si negatio, sicut immedie in quantum causa non est aliquid (quia affirmatio est causa affirmationis: negatio negationis) nihil ergo est causa simul in quantum est, vel non est, vt patet in exemplo. Sensibile non sequitur vt est, vel non est animal: sed tantum ex quo quicquam est animal: & insensibile, quoniam non est animal. Quodlibet ergo est, vel non est nihil inferre demonstratione possunt: semper altera pars superfluit.

¶ **SECVNDO** in demonstratione causa sunt de per se, & determinat: non ergo ex vna, vel altera. Imo haec est differentia inter dialecticum & demonstratorem (vt superius diximus) quod dialecticus vtriusque parte contraditionis. Et propositio dialectica est vtraque pars. Quia tantum intendit conclusionem. quomodo libet munire, seu inferre. Demonstrator vero, quia non modo probare, sed ex causis nititur ostendere, dumtaxat vtriusque non ambabus. Imo in tantum distincta ex contradictorijs non prodest: quod nec dialecticus vtraque simul sumit, sed successiue.

¶ **TERTIA** ratio est optima: celebre quoddam dialecticorum quae in metaphysicorum profer-

bium. Nepe nihil ex duobus contradictorijs inferri. Et primo, quod inesse causa non inferant denovo conueniunt. Vnumquodque agit sibi simile secundum formam, qua operatur. Virtus autem qua agit, sequitur formam et essentiam. Sed altera pars contraditionis auferit quidditatem alterius, & per consequens virtutem: ergo impossibile idem effectus ex duobus contradictorijs emanabit. In ratione etiam inferendi ita, vt nec dialecticaliter teneat, constat. In bona consequentia ex opposito consequentis inferitur oppositum antecedentis: vnde consequens primum cum opposito sui antecedentis stare non potest: ergo idem consequens ex contradictorijs non inferitur. Quoniam si staret consequens cum opposito, & ille locus auferretur: quo nihil est firmius ac veritas. Quod vero maior extremitas esse non possit: patet. Quia ita maior propositio quam conclusio valeret tantumdem etiam si negaretur: vt contraditio periret. Vt omnis homo aut est risibilis, vel non est risibilis, vel si dicas omnis homo est risibilis, & non est non risibilis aequipollet huic, omnis homo est risibilis: & nihil recedens secunda pars addit: videtur in conclusione Petrus est risibilis, & non est non risibilis. Ergo frustra exprimitur. Consule textum.

¶ **SED** ARGVRES bene valet, de nullo idem affirmari et negari potest: sed de Petro affirmatur homo: ergo simul non potest negari. Prater ea, & hac illatio. Quodlibet est, vel non est, sed Petrus est homo: ergo non est non homo. Respondetur quod nulla harum est demonstratio. Deinde ad inferendum quidem praedicatum secunda intentionis concurrerit illud principium: sed ad prime minime. Haec enim Petrus est homo, per illud non probabitur. Sed affirmandum vel negandum esse. Secunda consequentia non innititur maiori: sed tantum minori. Verum tamen notandum: quod demonstrationem intrare contingit dupliciter. Vno modo formaliter, & expressiue alio modo virtualiter. Et si ista principia formaliter secundum suam speciem ingredi nequeunt (vt ostendimus) omnes demonstrationes virtualiter componunt. Vt pote reliquorum ita principiorum quam conclusio principia omnium veritatum nostrarum complexarum prima. Imo Arist. quarto meta. tex. 9. dicit omnes demonstrantes ad haec vltimam opinionem reducant. Natura enim haec caeterarum quoque dignitatum omnium principium est.

Eadem enim, æquaq; ratione respicit vtraq; scilicet tam cetera principia, quam eorum conclusiones. Siquidem repugnantia essendi aliquid: simul contradictoria par est incunctis: & quoad omnia prædicata siue primaria siue secundaria vel essentialia, vel accidentalia. Nec minus repugnat quicquam esse album, & non album, quam esse hominem, & non hominem. Et hæc est ratio, quare ad nullam inferendam conclusionem velut proprium principium concurrat: quia in omnibus communissima ratio, causaq; omnino parilis inuenitur. Et præterea inconuenientibus quibusq; maioribus inferendis, plurimum subseruit, & ad respondentes admonēdos pariter & detinēdos: scilicet in errorum clodam prolabitur. Sæpe enim quisq; falsum ignoranter admittit: cuius falsitatem nisi per aliam maiorem illatam absurditatem nõ docetur. Vno inconuenienti dato enim multa, & sæpe maiora sequuntur, vt dum quid quispiam concedit, vel negat: duo contradictoria de eodem verificari admittere cogitur. Tunc hoc monstruoso errore obiecto cognoscit sese falso aliquod præcedentium concessisse, vel negasse. Quoniam scit: quod tam magna absurditas, non nisi ex aliqua falsitate gignitur.

¶ ET SVNT nonnulli adeo pernicaces, atq; inflexibiles (vt dicit Aristoteles in quarto metaphysicæ) vt malint & hoc pestiferam doctrinam venenum in glutire atq; bibere, quam præcedens malum opus corrigere. Et id causæ fuit: cur quidam hoc principium ore tenus negauerunt: non quod corde oppositum non crediderint. V.g. negat quis omnem hominem esse risibilem: admittens est contradictoriam, scilicet aliquem non esse risibilem. Tunc bene sequitur. Omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est risibilis. Antecedens est verum, ergo, & consequens: & per consequens contradictoria concedit. Quo animaduerso ad mentem reuocatur: & quæ admiserat, diligentius discutit. Ad similem arguendi modum illud principium multum seipso, & sua specie inuat. Iam cetera (quæ in textu sequuntur) ex antecedentibus adducit: vt sit residuum capituli velut dictorum epilogus. In quibus omnibus id tantum circa principiorum nomina aduertimus: quod suppositiones eo sic vocantur, quod ab arguenti supponantur propugnatoricæ: & illa patescunt. Quam-

quam (vt inquit) aliqua sunt adeo manifesta, vt formaliter non supponantur: sed præsupponantur: statimq; ex illo tanquam ex iam cõcesso arguatur. Vt ignis est calidus: nemo homini sensato præsupponit. Postulatio vero nominatur, quoniã petit arguens semota disputatione sibi a respondententi concedi.

¶ CIRC A vltimum documentum caute, & admonitus lege philosophi promiscue, dum de principijs in præsentiarum loqueretur, exëplis vtentem tam verorum principiorum, quam ab aliquibus, vel aliquo existimatorum. Quæ cum reuera principia non sint: claritatis gratia id fecisse iudicandus est: minime gentium quod ea principia iudicaret.

Cap. octauum. De proprijs interrogationibus, & ignorantijs.

Textus. 22.

QUO patet quod etiam sunt propria, & singulares vniuersusque disciplinæ interrogationes. Nam interrogatio, & propositio, & conclusio idem sunt. Si ergo propriae sunt propositiones tam principia quam conclusiones: singulis erunt, & interrogationes. Vnde non omnis interrogatio est aut geometrica, aut arithmetica, aut physica: sed tantum ea alicuius est, quæ ad eius conclusiones spe-

stat

ctat: vel ad principia suæ subalternatæ, si est subalternans. Nam & de similibus oportet subalternans rationem reddat, vel ex suis conclusionibus, vel principijs. At de suis principijs subalternans ratio nõ reddit. Geometrica interrogatio est, aut conclusio geometricæ, vel principium perspectiuae. Si quæ vero de principijs geometricæ fiunt: haud ipsius interest respondere. Vnde non quæuis a quouis percuntanda sunt: nec ad omnia quisq; respondere tenetur: sed ad ea dumtaxat, quæ in sua facultate determinantur. Quo circa arguens cū Geometra, debet illi Geometricæ proponere: & ad probandum proposita similia afferre. Ad quæ si non satis fecit, gloriose illum cõuincit. Si vero extranea adduxerit, non eum confundit. Quoniam hæc Geometra scire nõ tenebatur. Quare de singulis solūmodo inter illius scientiæ eruditos disputandum est: quippe proposita intelligent. Interrogatio vero alterius disciplinæ huic erit aliena: vt

interrogatio de loco propria est physici, aliena tamen a musico. Sunt igitur interrogationes propriae, & extraneæ: & vtraq; potest esse vna diuersis respectibus.

Text. 23. Imo vero & ignorantia propria necessario dantur. Quia hæc omnia habent se consequenter. Eadem enim contingit ignorari, quæ interrogari, & sciri, seu demonstrari. Si quæ vero quispiam artifex scire debet: horum ignorantia propria talis erit. Vt si logicus ignoret aliquod principium, vel conclusionem suam, erit ignorantia logica. Ignorantia vero alterius facultatis erit non logica. Sed hæc ignorantia propria est duplex: alia negatiua, scilicet si rem nõ sciat (quæ eius facultatis est) secunda præua dispositiua: si circa illam videlicet deceptus sit, erratq;. Quæ etiam nuncupatur deceptio: sicut informe vocatur, & quod non habet illam formam: & quod habet sedam, atq; turpem. Ita ignorans, & qui aliquid nõ scit, & qui falso scit. Prima vero non modo contingit, quia plurima varijs de causis nõ intelligimus, quæ intelligere tamen poteramus: verum quia plura quidam scire non possunt: illi, qui eos sensu carent, quò solent similia percipi. Tunc de faciente sensu necessario scientia eius obiecti deficit. Nam etsi scientia sit vniuersaliū: vniuersalia hæc tamen nisi per singularia non percipiuntur: singularia autem sensu capiuntur. Igitur qui aliquo sensu a principio orbatus est, scientia eius obiecti proprii habere non potest.

Text. 24. Deceptio autem contraria est scientia (error enim est) illa vero contradictoria: vt pote negatio. Sed contingit dupliciter deceptio, scilicet vel quia illatio vitiosa est, vel antecedens falsum: aut si demonstratio est, non proprium. Ad demonstrationem enim tollendam quodcūq; horum sufficit (haud enim demonstratio est, si ex communibus, vel extraneis). Hæc oportet deceptionem, vt pote circa materiã syllogismi versantem, in præsentiarum perpendamus. Illa enim quæ ex forma defectu provenit,

N 3 potius

potius est prioristica. Sed hæc potest esse tam de principijs affirmatiuis, & negatiuis (quæ superius immediatè inuincuntur) quam de cõclu- sionibus. De immediatis conjungitur error, vel sim- plici existimatione. Vt si rusticus ab; præuia ratione suadente, sed visu adnixus putet Phæbũ esse paruum. Vel cum ratione falsum illud sua- dente. Prima est vnica, et simplex deceptio, se- cunda semper est comitata, & multiplex. Fal- sum enim non nisi ex falso sequitur. Si ergo con- sequens falsum est, antecedens non est verũ. Sed potest, saltem in prima, & in certis figuris: & to- tum antecedens falsum esse, sitq; exiliter triplex er- ror: vel vna tantum præmissarum. Illud eueniet si medium ad probandum inductum neutri ex- tremis tantum, vel ipsi neutra competat. Quod fa- cile inuenitur. Vt si ad concludendum actionem esse passionem adducas quantitatem. At si alte- ri competat, vel ipsi altera: vna præmissa fal- sa erit. Vt si per corpus ostendas, quod omnis sub- stantia est qualitas.

Tex. 2. 5. Ignorantia media-
torum est triplex: simplex, scilicet, & multiplex. Quamquam in similibus propositionibus scilicet necessitas est immediatis, quam me- diationem non est ita frequens deceptio, sicut in dia- lecticis. Nam quoad principia sunt prio- ra & notiora in quibus proinde cognoscendis mix- peccatur maxime in mathematicis. Præterea sunt media de per se, & certa, & limitata: in dialecticis innumera. Quæ orania conferunt, & ut illic raro error accidat, & ut hic sit quæ frequens. In demonstratiuis etiam æquiuocatio- nis defectus discite continget. Quia non tã ver- ba respiciuntur, quam conceptus, vbi æquiuoca- tio abest. Præterea illatio si propositiones sunt quales oportet, raro titubet. Quia omnes fere de- fectus, qui in consequentijs distributionis, am- pliationis, & æquiuocationis crebro multiplicã- tur, demonstrationibus nõ obstant: ut pote in qui- bus inæritimur non distribuit, ut distribuit: & ampliat pro non ampliat. In demonstratiuis igitur si aliquis error latet, facillime detegitur, & deinde resolutio vsque ad prima est facili- or. Vnde omnis certitudo, & firmitas cognitiõis promanet.

¶ C O M M E N T A R I A.



PHILOSOPHY'S I-N

presenti nequid ad more- riam spectans præteriret, subnectit, esse interrogatio- nes, & ignorantias singu- lares, & proprias cuiusvis disciplina. Doctrina valde vilis, & plurimum aduertenda. Circa primum scito, quod quamquam in exordio secundi poste- riorum dicantur esse de re quæpiam quatuor in- terrogationes, scilicet an sit, quid sit, an hoc sit illud, & propter quid: omnes tamen sunt propo- sitiones. Nam & hæc, an res sit, quæ simplicior cæteris apparet, est propositio: præsertim in pro- prio sensu. Haud enim de actu existenti quæ- ritur, sed vtrum sit possibilis res rata, & vera in- sitis vè causis naturalibus (vè sepe explicuimus) sed in quid non contingit definitionem quæri, quæ (vt dudum habuimus) non est propositio. Contingit quidem, sed composita definitione suo definitio, vt rogari solet, scilicet quid sit hoc, re- sultat propositio. At quamquam tam late inter- rogatio, propositioq; pateant: & vniuersaliter possit concludi, quod si sunt proprie propositio- nes tam principia quam conclusiones, sunt, & propriae interrogationes: quando interrogatio, ut propositio identificatur: restituitur in præsen- ti, sumuntur pro propositionibus. Sane strictè scribi- libus: quæ sunt vel conclusiones subalternantis, vel principia, & conclusiones subalternata. Et manifeste apparet textum intuenti. Et ratio suffragatur, quod cum interrogatio præsertim in disciplinis ad rem interrogatam sciendam tendat: illa est principaliter interrogatio, quæ simpliciter scitur. Sciri vero exacte non contin- git, nisi demonstrabilia. Nam etsi alias principia quoq; sciri dicantur, locutio est (vt expressimus) minus propria. Nec principia interrogantur à quopiam, sed præsupponuntur. Quoniam nec quid sint responsum est, cum sint cõplexa: quæ definitione careant: nec propter quid redditurus cõ- vel simpliciter, vel sibi in demonstrabilia sint. Evita strictè interrogationes sumtas, constat quàm efficaciter textus arguat: esse nonnullas etiam proprias, si sunt proprie propositiones: quia idè sunt conclusio, propositio, interrogatio, præmissa & enuntiatio. Vt oratio, quæ quicquid verum, vel falsum significat, est enuntiatio. Si ad quicquam probandũ proponitur, præmissa seu

seu propositio nuncupatur. Si per modum quæ- stionis profertur: vt vtrum felicitas sit in hac vita vel altera, interrogatio. Quando probata infertur, cõclusio. Interrogatio ergo hæometrica seu physica, conclusio earundem disciplinarum est. At in aliquibus non modo quæ ipsæ infe- runt, conclusiones sunt, sed & principia subal- ternata, præsertim ex parte obiecti (vt superius exarauimus). Vnde interrogatio hæometrica est principium hæometricum. Quod circa ex illis qua- tuor interrogationibus dudum citatis, de sola vl- tima pane in presenti agimus. Quæ propter quid hoc sit, illud inuestigatur. Nam cum inter- rogationes hæc ad conclusiones Aristoteles coar- ctauerit: de quibus maxime causis quæritur (vt pote in quo scientia consumatur, patet ita coar- ctatè ipsum loqui. Qui vero amplius, & exten- sus hac de re agere velit: dicat & cum Aristote- le in principio secundi, & nobiscum (vt dudum) esse, & quatuor scita, atq; interrogata: & propo- sitiones proprias pariter, & interrogationes æquiparari: eruntq; sic interrogationes, non tan- tum quæ de conclusionibus, sed quæ circa prin- cipia complexæ, vel incomplexæ sumta proponit- tur. Tametsi nec omnia æqualiter sciuntur: nec de omnibus æqualiter respondere quisq; teneatur. Quæ in re cum hæc asserit, si geometra quasitus fuerit de suis principijs respondere non tenerit: in- tellige si propter quid interrogetur. Id enim à nullo de suis, etiam si alias demonstrabilia sint, quærendum est. Namq; singulis (sua quæq; in- demonstrabilia sunt. Quanto magis hæometrica, quæ nulli subalternatur. At si quæ de suis prin- cipijs quisque in sua facultate nouit, rogatur, respondere vtiq; debet: scilicet quot sunt, quo sen- su explicentur, & qua via applicantur. Turpe enim foret, si quid horum philosophum quenq; lateret.

¶ S E Q V V N T V R in textu corollaria seu cõ- silia salubria potius: quibus & legem, iuraq; dis- sipationis vnicuiq; seruemus: & sobrie, graui- terq; in scholis degamus. Sane non quæuis à quo- uis percontanda est: sed ab singulis, quod sue fa- cultatis finibus continetur. Nec arguendum de re qualibet nisi corã viris eius rei doctrina polle- tibus. Sic profectò literas seriose, & sanctè tra- ctamus: non quorundam more: qui, vt apud vul- gares scioli videntur, ea loquuntur, quæ nec ip- si forsitan capiunt: & multo minus auditores:

Hæc certe philosophia scurræ mihi semper habiti sunt: rem grauißimam velut ioco tractantes. Nobis autem vt secundum audientium statum, & ingenium prædicatio formanda est: ita (cum opus fuerit) quæstio construat atq; ventiletur: maxime interrogatio: quippe non ad erudiendũ respondentem, sed ad tentandũ plerunq; desti- nata.

¶ I N T E X T V 23, agitur de ignorantia. Mæ- teria tam in speculabilibus quàm moralibus ama- plissima pariter, & scitu vilissima: quam esse propriam, & alienam euidenter textus ostendit. Quotquot enim nobis sciri contingit: & ignorã- ri, & interrogari: imo semper ignorantia cun- ctorum in cunctis hominibus præcedit. Condẽ- sisimam enim ignorantiam tenebris, omnes cum nascimur, inuoluimur. Quando mens nostra ve- lut papyrus alba est: in qua nihil scriptum, ni- hil depictum est. Et sepe etiam subsequitur, sa- ne dum artem quamlibet aggressi aut segnitia, & hebetudine re hæud vniuersa eius præcepta ca- lemus. Igitur cum ignorantia aliena sit, quæ ad hunc secundum vitæ statum, vel professionem doctrinã nõ pertinet: propria vero, quæ iam per- tinet: patet quod præcedens ignorantia est alie- na: propria vero semper subsequens. tam enim discere inchoauit. Homini rustico omnis ignorã- tia scientiarum aliena est: quippe nullam pro- fessus, nullã aggressus est. Propria vero est prin- cipij, conclusionis vè alicuius facultatis. Quam- quam, & vulgares ignorantia tam propria quàm aliena vbiq; inueniuntur. Mercatori ignorã- tia ferendi aut seminandi aliena est: agricolæ propria de contra: ne scientia vendendi emendiq; merces: mercatori hæc propria est: agricolæ alie- na. Ignorantia vero latius patet quam interro- gatio. Nam scire debet quisq; tã principia quàm conclusiones. Imo vero reprehensibilis est atque turpior singulis ignorantia principij suæ artis, quàm conclusio. Vnde in foribus (enquit Arist.) quis peccat, id est, in principijs. Ibi enim peccare absurdissimum est. Interrogatio autem proprie tantum erat de conclusionibus: & ideo in præ- senti tractat ex professo philosophus, & sigilla- tim de ignorantia immediatorum: & tamen in- terrogatio principij superius exclusa est. Sed rur- sus ab principio ignorantia est duplex scilicet negationis, & erroris. Si quidem cum hæc scientiæ opponatur, quod quisq; non scit, ignorat: vt

verò

vero sciat: nihil magis exactam est, quam ut vere intelligat. Duo scientia requirit etiam vulgariter dicta, sane intelligere & vere. Quae in re simul ignorat, & qui penitus rem non cognoscit: & qui falso cognoscit. Neuter enim re scit. Prima igitur ignorantia est negatio cognitionis illius rei absolute: secunda scilicet prae dispositionis est, negatio cognitionis verae, & quadam notitia erronea. Quae ideo in re optimo, & prava dispositio, & deceptio nuncupatur. Deceptio respectu praesentis, qui etiam si ulterius non progreditur iam falsus est: mala dispositio, tum quod veritatem difficulter suscipit: cui suo mendatio resistit, tum respectu subsequentium. Praesto enim est uno errore imbutus, in alius etiam grauioribus, miserabiliter corrumpere. Sicut enim peccatum voluntatis, quod penitentia non deletur suo pondere testante Gregorio ad aliud trahitur: ita & intellectus error. Is enim peccatum illius est. Hanc distinctionem Aristoteles appositisimo exemplo deformis explicuit. Qualis res quae apiam appellatur: vel quia omnis formae experta est, ut substantiae abstractae: ut pote quantitate, & figura carentes: vel si habeat sedam. Quidam enim hominum, et aliarum rerum pulchri sunt, & speciosi, alij deformes atque inuisi. Ita prorsus ignorat, et qui nihil scit: & qui falso scit. Quamquam id etiam aduertendum est, accidere non raro, ut simul quis rem ex parte cognoscat, & ex parte negatiue ignoret: scilicet quae do imperfecte rem intelligit: ubi ignorantia negationis, & scientia commiscetur. De quo genere cognitionis loquitur apostolus, ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Nunc cognosco ex parte: cum venerit, quod perfectum est: euacuabitur, quod ex parte est. Talis est etiam plerumque cuiuslibet rei sublimis cognitio. Vix enim ullam earum penetramus. Hac distinctione ignorantia clauditur, & praecedens, scilicet aliena, & propria: quia non modo aliena non cognoscere: sed errare circa illa frequenter contingit: imo frequentius in extraneis tractandis decipitur.

¶ IN TEXTV primam harum ignorantia esse: quamquam de se cunctis experientia teste palam est: physica etiam ratione monstratur. Primo cum plurimi, vel rei familiaris curis detenti, aut ingenij tarditate praepediti, aut laboris magnitudiue deterriti disciplinas omnes

effugiant: pauci operam literis nantant. Vnde maxima mortalium ignorantia efficitur. Quae etsi multo minor esse: nulla tamen esse non poterat. Quoniam multa quaevis licet omnibus viribus conetur, scire non valet. Denique, nemo haec tenus, vel omnia, vel omnium vniuersa cognoscibilia calluit. Vnde Aristoteles in metaphysica, loquens de veritate dicit, quod partim est facilis, & partim difficilis cognitio. Nullus enim omnem veritatem ignorat: nec ullus hominum omnem attingit. Nos etiam dicimus dari quaedam plures: nullam notitiam scientificam adeptos: neminem vero omnem scientiam affectum. Itaque in quibusuis aliqua ignorantia est: & in pluribus omnis scientificae: ut pote nullam rem vniuersalem per causam cognoscentes. Ad haec nonnulli natura, vel casu sic impediuntur: ut etiam si ingenium, & animum ad aliquid applicent: non assequantur. Sane qui sensu aliquo crebri sunt: obiecti proprii illius scientiam comparare nequaquam possunt. Nam scientia est quidem vniuersalium: sed vniuersalia per singularia sensu percepta cognoscuntur. Vnde singularibus incognitis, vniuersalia non capiuntur. Singularia vero sensu intelliguntur (is enim singularium est, intellectus vniuersalium) vniuersis: vero sensum habet propria sensibilia: in qua ipse solus tendit: ita ut ab nullo alio quoquo quae illa percipiuntur. Nullus lucem nec colorem visu excepto cognoscit. Nullus nisi aures sonitum percipit. Igitur qui sensu quopiam ab principio natiuitatis caruerit: notitiam exactam proprii obiecti illius conquirere nequit, quantumuis intellectu perspicacissimo polleat.

¶ IN TEXTV 24. Explicatur secunda, quae contrarietate scientiae opponitur. Nam prior contrarietate, ut pote affirmatio, & negatio circa idem: haec vero positiva qualitas est suo contrario resistens. Deceptio autem dupliciter contingit: nempe cum ex vero antecedenti falsum inducitur, quia obsecutio claudicat (in bona enim ex vero falsum non sequitur) vel certe quia illationem vitiosam quis legitimam existimat, licet tam antecedens quam consequens vera sint. Crebro enim in veris male syllogizamus. Hanc ignorantiam non est huius loci, sed priorum elucidare, ut pote ex forma illorum librorum obiecto prouenientem. Alia est circa materiam, quae do falsam propositionem iudicat veram: de qua

nunc

nunc pauca inseramus, oportet. Quia praesentis est instituti operis. Et quidem cum propositio possit esse principium indemonstrabile, tam negatiuum quam affirmatiuum, & conclusio: prius agit de principijs immediatis, post de mediatorum ignorantia. At principiorum error in duplici differentia est. Nam vel fallitur quis, non aliquo argumento suadus, sed simplici notitia minorum. Vt si quis arbitretur, sol esse, quantus apparet. Quod etiam potest contingere, & in conclusionibus. Quandoque vero iudicat quis falsum principium tanquam verum aliqua ratione datus. Inter quos errores id solum discriminis textus assignat: quod primus est vnicus: secundus semper multiplex: cum falsa conclusio esse non possit, nisi alterius falsi, si consequentia (ut supponimus) valet. Quae propter falsa conclusioni assentiens propter praemissas: antea iam alteri falso consensit: & ita error est duplicatus. Si vero quaeras, quomodo cum secundum huius opinionem sit principium (nam re vera falsum non potest principium esse) inferatur ab isto ut conclusio. Respondetur. Non est inconueniens ut principium etiam verum probetur a posteriori: tatum abest, ut falsum inferri, nequeat: sed nec a priori, nec a posteriori falsum nisi ex falso sequitur. Vnde quomodo libet inferatur, deceptio erit multiplex. Subiungit Aristoteles saepe etiam fore: ut ambae praemissae sint falsae, nonnunquam vero altera tantum. In quo explicando multum olei & operis consumpsit: doctrina nullius penitus frugis, & plurimum obscura. Consulere texum. Cetera consulo praecedimus.

¶ IN TEXTV 25. Subiungitur: quod neutra deceptio, siue quae de illatione, siue quae de propositionibus in disciplinis demonstratiuis est tam frequens, sicut in dialecticis syllogismis. Quid autem demonstrator, quidque dialecticus sit: & quid his nominibus explicemus: non paucis superius expandimus. Docet ergo crebrius decipi dialecticum, ac falli posse, demonstratore. Deceptio autem illationis rarissime indemonstrationibus inuenietur. Si propositiones sunt quales debent: vix vnquam peccatur. Quia omnes ferre defectus siue intrinseci, siue extrinseci syllogismorum demonstrationibus non obstant. Quoniam in propositionibus necessarijs, & de per se (quales sunt scientificae siue principia, siue conclusiones) idem est termini distribuuntur, vel

absque distributione proferantur, amplentur: vel statum habeant suppositionis. Imo philosophi nusquam distributionibus: sed indefinitis pro vniuersalibus vtuntur. Et cum termini ibidem naturaliter supponant, licet non ampliuntur, sufficientissime de se ampliuntur. Si quis certe contingere potest, maxime equiuocatio: veritatem cum demonstratio non tam in verbis quam in mente construat, & ad res significatas prospiciatur: ubi nulla est equiuocatio: non reperitur iste defectus. Vt in mathematicis (quod est exemplum philosophi) si quis ita argueretur: omnis circulus est figura: carmen est circulus: ergo carmen est figura: ibi nomen circulus equiuocum est significans figuram circulearem, & quoddam genus carminis eodem pedefinitio, quo incipit. Apud geometram pro medio non tam nomine circulus vtentem, quam re significata: nihil proficeret, nihil officeret, nulla esset equiuocatio: sed statim absque distinctione minore negaret. Dialecticae vero argutiones saepissime ex probabilibus dumtaxat contextis crebro vancillant: ut pote quarum illationes omnes huius defectus conueniunt: quorum minimus si committitur, vim consecutionis infringit, atque dissoluit.

¶ ALTER VERO defectus scilicet circa intelligentiam propositionum est quoque rarus: quia principia sunt de se nota, & perspicua: ac prout de facile cognita. Conclusiones videntur necesse saria, ita prope facili cognitionis. Si enim vera non sunt, impossibilia sunt. Quod ad intelligentiam facilitandam plurimum confert: quis enim statim impossibilia non agnoscat. Probabilia vero, quorum veritas nusquam tuto patet, sunt difficilia cognitiua: maxime cum opus sit, in nullo singulari instentur. Demonstratiua, si in vno tantum falsificatur singulari, vniuersaliter sunt falsa: Vt homo est risibilis, si aliquis datur non risibilis, nullus est risibilis. Probabiles vero patiuntur mille instantias: & ideo sunt obscuriores intellectu. Tertio tandem constat, quod resolutio indemonstrationibus, non modo facilius est, quam in dialecticis, ob id quod media in illis certa de per se, & pauca sunt, in his vero innumera, & quae non patenter conclusiones respiciunt, verum saepius in dialecticis probemodum resolutio est impossibilis. Quis enim vnquam ad primam usque principia probabiles propositiones redu-

xit

rit? Tantam abesse semper aut frequenter fieri posse. Igitur in demonstrationibus deceptio, aut non inuenitur, nec error patitur, vel cito patitur rursus rursus, & euellitur.

VTRVM TEXTVS sit verus.



PRO PARTE NEGATIVA contra diuisionem interrogationis in propriam & alienam arguitur. Est etiam alia tertia scilicet in interrogatio communis ad duas, vel plures facultates pertinens. Primo quia sepe eandem propositionem multe disciplinae interrogant, & inuestigant & determinant: propositio, & interrogatio idem sunt: ergo. Deinde ex principiis quaedam propria, quaedam aliena, quaedam etiam sunt communes: quare interrogationes pariter communes non dabuntur. Secundo in id quod multa propter sui celsitudinem non intelligimus. Vnum quodque est intelligibile secundum quod est ens: ergo maxime entia magis sunt cognoscibilia, ac per consequens melius cognoscuntur. Tertio in id quod sensu deficiente scientia illius obiecti proprii deficit. Aristoteles primo metaphysice textu primo sensus inquit nullus est sapiens, id est, in nullo est scientia: ergo ad sensus defectum nulla scientia peribit. Supra enim causas memorauimus disciplinarum interitus: quarum hic nulla inuenitur nisi quod sit subiectum, ac proinde eo corrupto interiet accidens. Ad haec multa scimus, quae nusquam sentimus scilicet substantias (sensus enim tantum sunt accidentium) ergo de contra poterimus sensibilia nosse, etiam si ea non sentiamus. Confirmatur. Si sensus requireretur, maxime ad species comparandas: sed plura per discursum cognoscimus, quorum species nusquam sensu percipimus, sane inuisibilia. Ergo & absque speciebus poterimus per discursum in notitia aliquorum sensibilibus peruenire. Quarto in id quod error accidit quandoque circa principia. In naturalibus ut pote ad unum determinata, non est deceptio, nec error: sed cognitio principiorum est naturalis: ergo in eis cognoscendis nulla deceptio latet. Quinto contra diuisionem propositio-

nis immediata in affirmatiuam, & negatiuam. Immediata propositio est antequam nulla est altera prior: sed omnis propositio negatiua habet affirmatiuam se prior. Ergo. Minor patet per S. Thome primo per lectionem octauam. Quod affirmatio est prior negatione uoce, intellectu, & natura. Affirmatio enim est ut habitus, negatio ut priuatio: & semper habitus antecedit priuationem. Et negatiua deinde significat non esse: quod quidem est posterius quam esse natura, & intellectione. Et de malo. quod dicit quod semper negatio in rebus naturalibus fundatur super aliqua affirmationem, quae est quodam modo causa illius. Unde in rebus naturalibus idem est, quod ignis calefaciat, & quod non infrigefaciat. Sed propositiones negatiuae (quas immediatas nuncupamus) sunt de rebus naturalibus: ergo affirmatio est, & fundamentum, & causa similitum, & per consequens demonstrantur. Ut quod substantia non sit quantitas fundatur in hoc, quod substantia est ens per se. Confirmatur secundo. Haec & similes sunt demonstrabiles: ergo non immediata. Antecedens probatur. Ut omnis substantia est ens per se: nulla quantitas est ens per se: ergo nulla substantia est quantitas. Et generaliter de quacunque specie per suam definitionem, potest demonstrari negatio cuiusque alterius. Cum definitio pariter, ut differentia, constituat speciem, & ab alijs disiungat. In contrarium est auctoritas Aristotelis.

AD QVAESTIONEM conclusionem affirmatiua respondemus. Sed ad primum argumentum negatiua. Nam si interrogatio (ut in presenti agitur) pro conclusione demonstrata sumatur: cum ex proprijs tantum principijs inferatur: si principia propria communia esse non possunt: patet, quod nec eadem conclusiones ac proinde nec interrogationes. Confirmatur. Communia principia adhuc scientijs formaliter non subserviebant, nisi proscissa, & partitione ad inferendum appropriata: ergo multo minus conclusiones. At non inficias ideo, quin nonnunquam plures disciplinae eandem ostendant, tractentque conclusionem. Ut physica et utraque theologia probat esse primam causam. Prima per motum: metaphysica per actum, & potentiam, rationemque causantem: Theologia per rationem. Astrologia etiam, et physica tractant de motibus orbium. Sed non contingit tamen ea demonstrari, ex arte, nisi

nisi in vna. Cuius ratio est quod vnaquaeque conclusio si perfecte demonstratur, procedit ex causis proprijs & de perse, imo ad aequatas. Impossibile autem est, ut duo fiat principia de perse ali cuius ad aequata sed unum. Quo circa si propria principia ad duas scientias non pertinent (quod omnino repugnat) impossibilitate eadem conclusio demonstratur. Nec est eadem interrogatio nisi in scientijs subalternis, ut pote principia communicantes. Praefata vero disciplina non demonstrant illam conclusionem a priori, sed potius a posteriori. Sic non est inconueniens eandem esse communem interrogationem, et conclusionem: sicut non inconuenit in multis disciplinis easdem opiniones agitari, & ventilari.

SECUNDO respondetur, quod quamquam obiectum intellectus humani sit ens in sua vniuersalitate sumtum: haud omne ens potest intelligentia penetrare. Nam cum obiectum, & potentia proportionata sint, oportet: entium quaedam sunt intellectui proportionata, quaedam multum excedentia. Vnum quodque quidem in quantum est ens, est intelligibile. Sed entium quaedam sunt minima, praesertim entia in potentia, quaedam media, ut substantia corporea: quaedam supra ut substantia abstracta: & maxime Deus qui est infinitum ens. Prima vix sunt intelligibilia: quae ideo intellectus ob ipsarum rerum defectum, non bene percipit. Media vero sunt nobis pro nunc valde proportionata, ut pote spiritus corpori adglutinatus. Vltima vero est de se maxime intelligibilia sunt: quippe substantia, & actus puri corporis expertes, ob debilitatem nostram minus capimus. Unde ad manifestissima natura, id est, ad ea quae de se impendio cognoscibilia sunt, habet se intellectus noster (ut ait Aristoteles) ut oculus noctua ad lumen solis. Quod cum de se sit perfecte visibile, ab illius oculis, propter disproportionem, nequaquam aut debilissimum videtur. Itaque quaedam ex sui defectu non capimus: quaedam ob debilitatem nostram non comprehendimus. Sic argumentum diluitur.

PRO SOLVTIONE tertij notandum, in tantum intellectum nunc a sensu dependere, ut quamquam multa cognoscimus sensui non subiacentia: nullam tamen similitum rerum scientiam perfectam habeamus. Quantum vero dependeat: & quantum sensum excedere valeat, facile detegitur: si radicem dependentiam perpen-

damus. Et quidem dependet: quia cum sine obiecti speciebus cognitio non producatur: quas species rerum mens in se uti angelus congnitas non habet, per sensum ad eam ingreditur: qui sunt incluse mentis veluti sensus. ac ianna: species vero vicem obiecti obtinent in mente. Unde quanta est obiecti necessitas tanta & specierum: ac proinde sensus, quibus species comparantur pro isto statu, naturaliter loquendo. Sed excedit nihilominus intellectus etiam sensui retinens. Quod species sensu colliguntur singulares rerum singularium: ex quibus intellectus agens elicit vniuersales. Deinde et si sensus iudicat tantum de accidentibus, quae apparent: species tamen substantia exterioris, commixta speciebus accidentibus, per sensum ingreditur: tamen est sensus illi non moueatur. Quod facile quoniam patet continetur, multis exemplis ipsorummet sensuum percipientium ex multis conuenientibus tantum vnum illorum (ut supra vidimus) intelligitur. Unde intellectus potest & substantias cognoscere. Ad eliciendam vero vniuersales ab phantasmatibus, singulares vnius aut duorum indiduumorum sufficiunt, saltem in complexis ut propositiones doctrinales segregemus: quae per experientiam plurimum singularium colliguntur. Quemadmodum (inquit philosophus) experientiam fecisse artem. Ex quo inferitur primo, quod omnia indiuidua censentur sensui subiecta: si vnum vel alterum eiusdem speciei subiacuit. Secundo, quod natura specifica abstracta omnia genera superiora sufficienter habentur. Ut pote quorum quidam in singulis speciebus, & specierum in indiuiduis formaliter reperitur. Excedit quoque tertio intellectus, quod in ipsis naturis abstractis plurima potest scrutari, praesertim quod spectet ad habitudines, & respectus mutuos: & ex eis quoque alia multa, comparatione aliqua sibi colligere. Haec enim est virtus natura rationalis ex sibi cognitio scilicet incongnita rimari. Unde omnis nostra de rebus inuisibilibus sapientia orta fuit: sane ex rebus visibilibus, quae ab illis, vel manant, vel pendunt: & cum quibus non pauca sunt sibi communia. Cuncta enim sunt entia, & pleraque etiam substantiae. Igitur omnis nostra cognitio, quantumlibet intellectus praeuoluet, & in vniuersalia pariter ac insensibilia se attollat, ortum habet ab sensu: per quem species acquirunt: sine quibus nec pedem mouere potest. Sed

quia obiectum sensus semper est accidens sensibile: quod substantia corporea dumtaxat habere potest: omnis species abstractissima omnes quae sunt in anima pro isto statu sunt de rebus corporalibus. Et quia (ut diximus) species ibi locum obiecti vendicat: solent metaphysici ac theologi dicere obiectum intellectus nostri pro nunc quid ditatem rei materialis esse. Minime gentium, quod eius virtus & immaterialia non percipiat. Sed quia nisi harum rerum nunc species non lucratur propter medium scilicet sensum, per quod sibi adueniunt. Sed cum & spiritualia afferuerimus pariter, & modo aliquatenus percipere, necessarium duplex erit intellectus obiectum. Alterum vocant motuum, alterum terminatum. Motuum est, quod mediantibus sui speciebus intellectum in sui notitiam incitat, & propellit. Talis est solum quidditas rei materialis: ob causam expositam. Nempe quod similes tantum specie sui in animam corpus immersam imprimere possunt. Terminatum vero est id, ad quod intellectus actio utcumque terminari valet: quod est ens in communi. Omnia enim entia cognoscit. Et iure ens obiectum eius statuitur: quoniam si cut proprium est homini risibile, ita entis esse intelligibile. Hac obiecti distinctio non habet locum in sensibus: qui tantum ad id quod adest & praesens est, se applicat, nec terminantur nisi ad motuum. Hinc etiam altera cognitionis distinctio celebris & cognitu necessaria oritur. Nempe ut altera sit rei propria, alia per aliud. Quando res per propriam ipsius speciem cognoscitur: propria eius cognitio appellatur: quando vero per speciem alienam appellatur, & per aliud, et semper confusa. Et quia scientia est rei perfecta cognitio: sequitur, quod omnis notitia rei inuisibilis in nobis modo existens, etiam nostrae ipsius animae, & intellectus (sepe enim & nos ipsos contemplamur) est imperfecta. Haec etsi digressionem adducta videantur, sunt plurimum necessaria, & opportune logicis apposta. Sed ut sermonis torrens in suam alucem redeat. Notandum: quod sensus totius nostrae eruditionis cognitio: nisque radices, non aliter intellectui subseruiunt, quam suum obiectum sentiendo ac percipiendo. Est autem unicus duplex scilicet proprium et commune. In primis singulis opus est proprium obiectum assignetur quia sunt potentiae: quae per actus, & obiecta distinguuntur. Visui primo, &

omnium praestantissimo assignatur lucidum, & coloratum (color enim quadam participatio lucis est). Auditui sonitus: Naribus odor: Gustui sapor: Tactui primae qualitates. Commune est accidens quod proprii obiecti subiectum est: vel ipsum committatur. Et quia omnia obiecta sensuum recipiuntur mediante quantitate: quantitas & magnitudo est obiectum commune, praesertim visui, & tactui. Primo unusquisque sensuum (ut patet) fertur in proprium obiectum: secundario in commune. Et quia intellectus, ut pote altior potentia per sensuum obiectum verum; percipit in tantum singuli intellectui famulantur quantum proprium eius obiectum uniuersalius est, & in pluribus reperitur. Vnde visus maxime scientiis ancillatur: cuius obiectum scilicet lucidum in pluribus reperitur: sane incorporibus corruptibilibus, & incorruptibilibus: quae ratione lucis intellectus percipit. Quamquam rerum speciebus comparatis plus ad disciplinas acquirendas confert auditus: sed de hac re alibi agetur.

¶ EST AVTEM differentia inter obiectum proprium, & commune: quod primum a solo suo sensu cognoscitur: commune (ut nominis ethimologia docet) etiam per alium. Ideo enim commune nominatur. Et lucidum nullo sensu nisi visu percipietur: at magnitudo nisi non visu, cognoscetur tactu: qui est mensuratus. Sed argues: nonne sensus communis, & multo melius intellectus cognoscet lucem, & propria reliquorum obiecta. Cognoscet quidem. At haec distinctio propriae & communis respectu dumtaxat ipsorum exteriorum intelligitur. Et deinde interiores, & altiores quoque potentiae non cognoscunt illa, nisi proprio sensu speciebus administratis: quod ex primo euidenter deducitur. Si enim nullus exteriorum nisi iste obiectum percipit: vnde vel sensus communis, vel intellectus illius obiecti species comparabit: Quo circa necessario sensus ab principio deficiente, nulla scientia obiecti erit. Ita enim regulam intelligimus: non quod ante sensus existens post modum deficiat: sed ut semper desit. Et ita proverbio celebratur caecus a natiuitate non iudicat de coloribus. Siquidem perceptis semel singularibus speciebus memoria conseruantur: vnde ablato sensu permaneret. Deinde species manent in absentia obiecti, & suo munere funguntur: ergo semel adquisitae etiam

amisso

amisso sensu idem feret. Quia sensus non alio modo necessarius est quam praesentia obiecti. Ad hoc enim requiritur: ut obiectum praesens moueat. Veruntamen ab exordio generationis carens, cognitionem perfectam, qualis est scientificam, de proprio sensu obiecto non habebit. Probatur. Nulla talis nisi per propriam speciem habetur: quae in illo minime inuenitur. Sed rogas an saltem notitia imperfecta obiecti hac hypothese haberi queat. Notandum duplicem esse imperfectam, alteram, quae cognoscitur inferius in suo superiori. Quam cum omnia obiecta sensuum sint accidentia, & qualitates, poterit de luce habere similis caecus. Per alios enim cognoscet, quid qualitas, quidq; accidens, & quomodo inhaereat. Altera dicitur imperfecta: cum sit propria rei, id est, in rem terminata, sed per speciem alterius producta. Qualis est conceptus dei in hac vita per creaturas. Et talis notitia consideratis quiete singulis obiectis sensuum: non videri quo pacto habeatur, nec inuenio per quod obiectum aut similitudinem aptam lucem possit ille cognoscere. Cum nullo enim in ratione lucis (ut requirebatur) analogiam gerit. Quod etiam de ceteris (si scrutaberis) singula reperies. In ratione quidem accidentis, vel qualitatis conuenit cum ceteris, at odor in ratione odoris nulli similitudinem praefert: & ita in reliquis. Igitur aut non cognoscet, aut confusissimum. Quibus oppositis facile est loco Aristotelis responderi. Quod etsi nulli sensui scientia haereat: species tamen praecipue proprii obiecti per sensus hauriuntur. Quo nusquam existenti necessario illa non producentur. Rationibus vero obiectis (dum doctrinam traddebamus) obiter sufficienter satisfacimus.

¶ QVARTO ARGUMENTO celebris omnium philosophorum confessio respondet dicentium, paruus error in principio maximus est insue. Ergo & in principio cognoscendo ab recto nonnunquam tramite, id est, a veritate deniatur. Praetera quae immediatior praedicatio, quam ubi definitio quidditatiua, de definitione praedicatur. Et tamen in definitionibus cognoscendis immiscetur deceptio, ut inquit S. Tho. pri. par. q. 2. s. dum vel definitionis partes male inter se coadunamus non propriam differentiam suo generi: vel definitionem integram alteri definitio applicamus: ergo erronea

potest esse principiorum notitia. Et quidem multipliciter. Primo, si propositio falsa existimetur verum principium (is error est maximus) secundo, si licet vera sit: demonstrabilis est, non principium. Tertio, si licet principium est, non suo principio, sed alieno applicatur. Si eorum scilicet principium habetur, quorum non est. Qui modi reducuntur ad duos textui insertos. Quando scilicet quis decipitur circa ipsas propositiones, vel circa earum applicationem. Deceptio enim illationis maxime contingit in falsa principij applicatione. Nam ceteri defectus distributionis, vel inaequalis ampliationis, vix inquam demonstrationibus officiant. Ad argumentum respondemus non esse tam naturalem principiorum cognitionem, ut a natura nobis insit: quimpotius est actus in tempore elicitus. Sed naturale dicitur aliquid dupliciter, primo quod generatione comparatur tam substantia, & cetera accidentia permanentia: alio modo actus, vel operationes quaedam ad quas eliciendas sufficiens principium natura concedit: ut visio oculorum: & auditus aurium. Talis est principiorum notitia, quae intellectus lumine tantum indiget: non rursus quemadmodum conclusiones, notitiam aliam requirunt principiorum & causarum. Et in similibus actionibus potest esse error. Vnde & in sensibus nonnunquam saltem circa communia sensibilia iacet fallacia: & crebrius in intellectualibus, & moralibus. Vnde videmus cum multa naturaliter appetantur, ut propria rei existentia & vita: aliquando etsi raro ipsamet vita viuenti tristis est: & odio habita, mors dulcis, & desiderata.

¶ AD VLTIMUM dicendum, quod propositio immediata inuenitur & affirmatiua, & negatiua. Sicut enim quaedam immediate cohererit: ut homo & animal: ita quaedam seipsis distinguuntur (sane quae appellamus primo diuersa). Ergo horum alterum negabitur immediate de altero. Et sicut res aliqua est aliquid primario, aliquid mediate (quod enim per medium conuenit, mediate conuenit, quod seipso immediate.) Ita profectio res aliqua quando non primario, & perse non est aliquid, quandoq; mediate, & (ut ita dicam) secundario. Ut homo non est albedo, quia non est color: & non est color, quoniam non est qualitas. Si vero

non

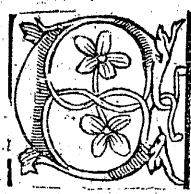
non sit medii, per quod illud negetur, immediata negatur. Vt substantia non est accidens. Immediata disconuenientia intelligitur in suo genere, scilicet per adicationis negatiua, non absolute. Impossibile est enim, quod alicui rei primario ante omnia competat non esse aliquid. Sed prius debet conuenire alicui esse scilicet, vel sua definitio, vel proprietates. Sed in genere negatiuarum aliquid immediate negatur: ut quodlibet supremum de alio: & differentia maxime eiusdem generis. Hæc enim omnia vocamus primo diuersa. Quolibet autem species negabitur de supremo alterius categoria mediate. Sed quaestio est, an postquam reuera affirmatio priores est negatione: possint huiusmodi immediata negatiua per affirmationem demonstrari: ita ut si suo in genere indemonstrabiles sunt, absolute tamen sint demonstrabiles. Videor mihi saltem stricte loquendo indemonstrabiles fore. Nam exacta demonstratio procedit ex proprijs & primis causis: sed affirmatio nusquam est causa negationis scilicet primo & per se: sed consequitur negatio affirmationem. Vt animal primo est ratio essendi sensibilem: quod non sit insensibile. Vnde similes negationes prima videntur simpliciter indemonstrabiles. Sed affirmatio (vt aiunt) est causa affirmationis, negatio negationis. Præterea cum concluditur negatiua, altera præmissarum necessario est negatiua, cui maxime vis illationis adnuitur. Vt huius, substantia non est accidens, haud est tam ratio substantiam esse ens per se, quæ est affirmatio: quam hæc, nullum ens per se est accidens: & ideo negatiua per affirmationem probari quidem, sed demonstrari non potest. Vltimo si per affirmationem demonstrarentur, ut homo non est quantitas, per hoc, quod est substantia, multa forent nihilominus immediata ac indemonstrabiles. Primo quando medium est idem cum subiecto demonstrationis. Iam diximus tales demonstrationes esse à priori tantum quoad nos: secundum sententiam S. Tho. Et quia ens per se descriptio est substantia, idem est, nullum ens per se est quantitas, & nulla substantia est quantitas. Secundo si quis in oppositum illius resolutionis contendat, saltem hæc maiores erunt indemonstrabiles, scilicet nullum ens per se est accidens. Tamen si non sit opus: cum suprema quæq; constet non habere definitiones. Vnde sine hesitatione hæc est

immediatissima: substantia non est quantitas & similes: nec immediatior est ista, substantia non est accidens: quoniam, accidens idem est immediate cum ipsis nouem generibus accidentium. Et hæc rationale non est rugibile & alia: & hinc differentia diuisua negetur de quæ quoniam absq; medio negatur. Sed de his, homo non est qualitas, non est actio, quæ iam per medium negatiuum non probantur: sed per positiuum. Haud enim iam quia homo nõ est aliquid aliud, homo non est qualitas: sicut quia non erat color, non est albedo: sed quoniam est substantia, non est quantitas. Absq; dubio sunt suo ordine & gradu demonstrabiles: per affirmationem, & negationem. Scilicet quia homo est substantia nulla substantia est quantitas. Nam hæc est vera, quia homo est substantia, homo non est relatio: ergo redditur vera causa, & per consequens potest demonstratio formari. Præsertim, quod iste syllogismus: homo est substantia, nulla substantia est quantitas, ergo homo non est quantitas, est demonstratio etiam à priori. Nam redditur causa adequata, & vniuersalis conclusio: Licet enim substantiam non esse quantitatem non sit propter quid vniuersaliter omnibus rebus, ut non sint quantitas: est tamen vniuersalis hominibus scilicet, ut nullus eorum sit quantitas: & ita quibusq; subsecuentis (quod expressè constitetur. Aristoteles in capitulo sequenti.) Nempe propositionem illam negatiuam esse mediatam id est demonstrabilem: cuius vel ambo extrema continentur sub generibus supremia vel saltem alterum. Vt hæc, homo non est albedo, & homo non est qualitas sint demonstrabiles: quando vero nullum extremum continentur sed sunt ipsa suprema, consentur immediata: Et idem est quando differentia diuisua. Sed superest perpendere in similibus demonstrationibus vtræ præmissarum sit magis causa conclusionis, affirmatiua, an negatiua? hominibus esse substantiam: an nullam substantiam esse quantitatē? certe meo arbitratu negatiua. Si enim substantia est quantitas, quantumcumq; homo esset substantia, non ideo non esset quantitas. Sed quia nulla substantia potest quantitas esse: ideo conclusio infertur. Quamquam non est negandum, quin negatio reducat ad affirmationem. Et sic videmus, quod resoluendo similes discursus ex negatiuis transit in affirmatiuas.

Nam

Nam in exemplo præfato iam non resoluitur nisi ista, homo est substantia, quod per affirmatiuas perficitur. PRO SOLVTIONE ARGUMENTORUM notato, quod si affirmatio, & negatio vniuersaliter capiuntur: non fundatur negatio in reali affirmatione. Vt bene aduertit d. Tho. in de malo. 2. Alias negatio ut non sedere, non verificaretur tam de eo quod est, quam de eo quod nõ est: nec esset vera hæc, chymera non sedet, quia nulla res positiua realis hic exprimitur. Ad hæc non esset etiam discrimen inter negationem, & primationem. Hæc enim fundatur in affirmatione scilicet in subiecto apto (id appellamus nãq; in præsentia affirmationem, nẽpe aliquam rem positiuam.) Et tamen constat apud omnes eas differre: quod negatio nõ est coarctata, nec vllũ exigit subiectum. Præterea contradictoria haberent media, sicut habent absolute priuatiua scilicet id, quod illud subiectum non foret siue reale, siue rationis: quod tamen est impossibile. Vltimo tandem arguitur, non probaretur sufficienter vera tunc propositio negatiua per non suppositionem vnius, vel amborum extremorum: quin opus esset subiectum supponeret negationis: sicut hoc nomen cæcus. Igitur non fundatur in aliqua affirmatione reali: necessum tamen est, fundatur super affirmatione: saltem intellecta, vel imaginata, quando sit propositio, id est, necessario intelligitur: aut imaginatur aliquid de quo prædicatum negatur. Per se tamen sumpta ut in terminis contradictorijs homo, non homo, nec id opus est: sed quod alter ponit, alter simpliciter aufert. At negatio id est propositio negatiua de rebus naturalibus ac deniq; existentibus fundatur super aliquam affirmationem realem. Habet enim subiectum reale, & deinde est aliqua ratio affirmatiua, ut plurimum, quare hæc negatiua remoueat. Vt ignis non frigidificat: quia calefacit. Illa actio negatur propter istam: & me non esse Ethiopem in hoc, quod sum albus. Ad primum ergo argumentum respondemus non esse alteram superiorem: intelligi debere etiam in affirmatiuis in eodem genere: quanto magis in negatiuis: quæ sunt naturaliter in communi posteriores. Ad reliquas obiectiones formaliter, & satis multa diximus.

Caput nonum. De demonstratione propter quid & quia. Tex. 26.



STAV-
tem demon-
stratio duplex
affirmatiua sa-
ne, & negati-
ua: & vtraq; rursus, vel pro-
pter quid: vel quia. Affirma-
tiua est cuius conclusio affir-
matiua: imo (quid idem est)
cuius omnes propositiones
affirmatiuæ sunt: negatiua
vero, cuius conclusio ne-
gatiua est. Et ambæ pos-
sunt procedere ex primis,
medioq; vacantibus, ex prio-
ribus, & notioribus, caus-
is eiusdem. Sicut enim sunt
affirmantes immediata: &
sicut quid cui immediate
competit: ita sunt quædam
negatiuæ, in quibus alicui a-
liquid primo ac immediate
non conuenit. Quorum sci-
licet extremorum diuisionis
seu disfunctionis non datur
causa: sed seipsis discoherēt,
& sunt huiusce quam plura.
Vt quod rationale non sit
rugibile, nulla est causa.

Homo quidem non est rugibilis, quia est rationalis, seu quia non est leo: & leo non est rationalis, quia est rugibilis: sed quod rationale non sit rugibile. Præter ipsamet extrema non est propter quid. Etiam est immediata quando ambo extrema sunt suprema sub nullo genere scilicet contenta. At si vtrunq; species, vel alterum saltem continetur, propositiones fiunt mediatae.

Tex. 27. Demonstratio quia est, vel quando proceditur ab effectu, vel a causa remota. Illud, vt cum quis planetas ostendit, esse prope, quoniam non scintillat: cum scintillare effectus sit ipsarum propinquitatis. Sed quoniam notius est nobis ipsas non scintillare, quæ prope esse ideo sepe causam cognoscimus per effectum: effectum autem ipsum colligimus sicuti principium, vel inductione, vel experientia. Idem fit quando luna cognoscitur rotunda, quia orbiculariter crescit: cum augeri ita lumine nõ sit ratio rotunditatis, sed effectus. Verum est non nunquam facile demonstratio **QVI A** conuertitur in propter quid, & conuerso. Si effectus videlicet maior extremitas, & subiectum demonstrationis sint adæquata. Vt rationale & risibile & homo. Bene enim ex rationali, demonstratur de homine risibile: & per risibile infertur quoq; rationale. Quando vero effectus est inferior, vt motus progressiuus, qui est effectus animalis: demonstratio **QVI A** procedit. Ex effectu scilicet causa concluditur. In demonstratione affirmatiua **QVI A**, ab inferiori ad suum superius affirmatiue tenet. Vt omne quod mouetur progressive, est animal, leo mouetur progressive: ergo leo est animal. Propter quid vero non constructur. Hand enim quia leo est animal: leo ambulatiuus est.

Vnde illa demonstratio **QVI A**: nõ conuertetur in propter quid. Demonstratio negatiua vero in talibus constructur contrario, per negationem causa infertur effectus negatus, ab superiori ad inferius negatiua: sed nihilominus, & talis demonstratio erit. Quoniam procedit à causa remota negatiua. Causa enim maior effectu remota est effectus. Si vero effectus facit superior, per causam monstrabitur apud: vt viuere ostenditur probe de quopiam per animal: & erit propter quid. At negatiua contrario per negationem effectus superioris concludetur negatio causa, erit **QVI A**.

¶ CONTINGIT etiã, **QVI A**, si licet procedatur ab causa, est remota, siue affirmatiua, siue negatiua. Causa remota est, quæ vèdè vt hq; effectus causa est, sed tanquam superior, quæ non habet omnem virtutem producendi simile effectum: sed aliqua maior virtus requiritur. Vt animal causa respirandi est: sed non complete. Etenim nisi, & sit animal, & vltra habeat pulmonem, non respirabit. Sed vtrum si inferior causa fuerit, propinqua est, & non remota? Certè non est remota. Quia cum inferior est, omnem virtutem habet in se cause adæquate: quæ est superior. Imo & maiorem aliquã etiam ad eundem effectum emittendum. Vt animal producit viuere, qui est effectus adæquatus videntis: sed multo perfectior est vita in animalibus. Ideo similis causa non dicitur remota. Et quidem remota est tam affirmatiua, quam negatiua. Nam negatio superioris cause inferet negationem effectus, & tunc negatio est causa negationis, sed remota. Vt valet: non est animal: ergo non est respirans. Et quia per affirmationem cognoscimus negationem, & per habitum priuationem: sicut affirmatio fuerit causa affirmationis: & negatio negationis, quantum ad gradum essendi causam. Nam quoad æqualitatem nõ quotiescunq; ex causa sequitur effectus, ex negatione causa inferretur negatio effectus (vt diximus). Valet enim: si est animal, viuunt: haud tamen si nõ animal, non viuunt. Vnde patet quod cause remota plures sunt gradus. Nam respiratiõis remotior est viuens, quã animal.

Textus. 28. Quæ quidem demonstrationes non indifferet, atq; equaliter in omni

in omnibus formantur figuris: sed prima est omnium, aptissima ad simpliciter demonstrandum. Vnde Mathematica disciplina Arithmetica, Geometria, Perspectiua, demum omnes, quæ per causam demonstrant, hæc vtuntur. Est enim magis idonea ad reddendam causam conclusio nis. Nam primo debet esse affirmatiua, & vniuersalis. In secunda vero figura nulla conclusio est affirmatiua: quales tamen sunt prope semper scibiles. Scientia enim vniuersaliusq; est simpliciter de eo, quod ipsum est: non de eo, quod nõ est: & rerum causas scrutamur, non negationum. In tertia vero figura conclusio est particularis. Quare prima vbi omnes cuiuscunq; quantitatatis, & qualitatis tam in conclusione, quam in antecedente locantur, est aptissima. Maxime quod catera figure reducuntur ad primã, quæ si ad euidentiorem: quod demonstrationi plurimum inuauit. Præsertim quod cum eius propositiones per se resoluantur, in ea figura construenda est, vbi non etiam quoad formam indigeat resolutione. Quamquam nihilominus secunda figura est accommodatior ad demonstrationes negatiuas componendas.

¶ EXPOSITIO.



VIDDITATE atq; natura demonstrationis etiam protracta expositione habens dispersa, tandem de eius diuisione, pluralitateq; paucis Aristoteles per-

stringit. In quo capitulo sunt tres textus: & totidem partes principales. In quarum duabus prioribus, duæ diuisiones demonstrationis penes qualitatem, & materiam traduntur. In tertia docetur, in qua nam figura commodius demonstrationes formantur. Quoad primum. Sicut in quinto libro summarum partium sumus syllogismi quoad qualitatem, ita nunc demonstrationem. Cuius qualitas cognoscitur, sicut & syllogismi penes conclusionem: vt pote à qua totus qualificatur. Præsertim quod qualis est ipsa, est vel tota demonstratio, syllogismus vè, aut saltem maior pars. Si affirmatiua: omnes præmissæ sunt pariter affirmatiuæ: si negatiua, & altera. Vnde de denominatio à conclusione est etiam à maiori

parte. Sed quamquam id facile in syllogismo intelligatur, qui ex quibusq; constructur haud ita planè de demonstratione percipitur, sane vt procedat ex negatiuis. Cum ex primis, atq; immediatis procedere debeat: quales non videntur negatiuæ. Primo quo pacto negatio quæ nihil est, causa est? Maxime cum non procedatur ex causis dumtaxat cognoscendis, sed essendi: quomodo tribuet esse quod non est. Ad hæc, nec immediata videtur: vt pote de se posterior quàm affirmatiua. Philosophus respondet, esse itidem inter negantes quasdam immediatas, medioc; carentes, quasdam demonstrabiles. Si genus qualitatis generi componatur, prior est affirmatio negatione: sed prioritas generis nihil impedit, quin in singulis sint immediata. Alias solum in genere finali. Quippe prima omnium causarum, reperitur immediata. Quæ omnia, & in textu splendent, & à nobis in questione præcedenti sufficienter exposita sunt. Tantum præest in præsentia de causalitate negationis agamus: cū de immediate satis multa vtrouiq; tradiderimus. At negatio est causa essendi quidem negationis, non modo cognoscendi. Nam si præmissa aliqua negatiua est, conclusio affirmatiua non est. Sed negationi non competit esse, sed non esse. Esse namq; negationis est, non esse: sicut esse nihil, est nihil esse. Vnde nihil virium secundum argumentum habet in eo vim faciens, quod esse dare negatio nõ potest: quasi necesse sit, si causa est, tribuat esse. Et quidem negatio est causa alterius, non modo in genere cause formalis, verum & cause efficientis, imo in omni genere. Ita enim negatio est causa negationis, dum ex quo causa positiua aufertur, tollitur effectus. Sicut dicere soliti sumus, ablata causa tollitur effectus. Ergo cū quævis causa cuiuscunq; generis auferrî negatione possit, similis negatio erit causa negationis effectus in eodem genere, quo positiua ratio erat. Sed argues: ergo ex opposito antecedentis, licet arguere ad oppositum consequentis. Respõdetur, licere non nunquã: non tamen quasi is sit locus arguendi, vel sedes. Quoniam non semper ex causis argumentamur. Maxime quod nec semper, quod ex causis procedimus. Enimvero causa est triplex, quædam adæquata, ex qua, f. omni, & soli, & semper effectus sequitur: vt humanitas risibilitatis. Dum tamen aduertatur, quod ly soli non excludit sub-

ordinatas, vel subsequentes, vel precedentes. Haud enim desinit esse causa adaequata risibili tatis animal rationalis, quod eiusdem etiam sit admiratum, vel hoc, quia etiam illud. Ambo enim sunt in eadem coordinatione respectu eiusdem effectus. Alia est inadaequata, ex qua soli, sed non omni, ut motus progressivus, qui procedit a solo animali, sed non ab omni. Alia inadaequata inferior, ex qua omni videlicet, sed non soli effectus emanat, ut vivere, quod ab animali effluit, & pariter a planta. Primo modo, & affirmatio est causa affirmationis, & negatio negationis: ab causa; ad effectum, & de converso est mutua consequentia affirmatiue, & negatiue. Sed cum causa superior est, negatio est quidem causa negationis; sed non affirmatio affirmationis. Ablata (inquam) causa tollitur effectus, sicut ab superiori ad suum inferius negatiue; sed posita tali causa non ponitur effectus, quia est causa remota. E contrario quando est inferior, affirmatio infert affirmationem effectus, & posita is ponitur; sed ablata ea non aufertur. Quoniam ab inferiori ad suum superius negatiue non valet. Aufertur quidem effectus ille: qui realiter est simplici causa promanat: quippe cum impossibiliter absque sua causa persistet. At significatur in maiori uniuersalitate, qualiter ex sola illa causa non procedit. Haud enim omne vivere emanat ab animali. Est tamen hic aduertendum: quod negatio assignatur causa & phisice, & moraliter. Phisice tantum est causa negationis, ut pote omnis virtutis, & esse expers, qua possit entis quicquam efficere. At moraliter frequenter fit causa etiam positionis. Ut cum nauis submersio tribuitur absentiae naucleri. Et filiorum scelera parentum socordia: & ouium dissipatio, somno pastorum. Sed est ambiguitas, verum de contrario affirmatio non sit causa nisi affirmationis, non negationis. Pro parte affirmatiua, agit textus dicens, quod homo non est leo, quia non est rugibilis: videtur nobis probe respondere, quia est rationalis. Dicendum primo: quod multo maior ratio est, ut affirmatio ponatur causa etiam negationis, quam negatio affirmationis. Si quidem causa positiua non modo agit inducendo formam, verum et praesistentem corrumpendo: & sic non tantum efficit, ut sit genitum: verum etiam ne iam sit corruptum. Imo generatio, & corruptio ponitur a philoso-

phis idem motus. Negatio vero nihil agit, sed praesupponit potius, iam actum esse. Sed nihilominus positiua causa sicut primo, & principaliter intendit, sui similitudinem inducere: & consequenter non esse sui contrarij sita nulla affirmatio est causa primaria negationis, sed affirmationis. Itaque in genere causa efficiens videtur posse concedi, affirmationem esse causam negationis. Sed quia reuera sicut efficere est entis realis: ita & causam habere: & effici est pariter entis. Quod si negatio est nihil: aegre intelligitur, quo pacto causam habeat. Vnde uniuersaliter loquendo dicere ego: quod sicut relatio habet & subiectum, & fundamentum: ita & negatio habet causam, & fundamentum. Et id quidem rationaliter: quandoquidem incomparabiliter est minoris entitatis relatione (si minoris potest dici, quae nullus est) & quod causa negationis est negatio: fundamentum vero affirmatio. Cui resolutioni patrociniatur S. Tho. dicens (et vidimus) quod negatio fundatur in affirmatione. Vnde formaliter loquendo tenet firmiter textus: quod homo non est leo, quia non est rugibilis: non quod sit irrationalis. Et confirmatur, quia si affirmatio causa est, vel propria, vel remota, sed neutra: ergo nulla. Minor patet de propria: et de remota prob. Quia non est superior. Negatio vero scilicet non est rugibilis, est causa adaequata, & uniuersalis: per quam de quocumque subiecto concludetur altera negatio. Similis huic est sententia S. Tho. 1. 2. q. 75. arti. primo. Negationi (inquit) alicui duplex causa assignari potest. Prima, ipsius causa negatio est causa negationis secundum seipsam. Ad remotionem enim causa sequitur remotio effectus sicut obscuritatis causa est absentia solis. Alio modo causa affirmationis, ad quam sequitur negatio, est per accidens causa negationis consequentis. Vnde constat, quod ex eius sententia affirmatio non est causa negationis. Nam esse per accidens causam, & nos consistemus, & est non esse causam. Sed est aduertendum, quod siue fundamentum affirmatio ponatur, siue causa, non ponitur absolute, ac uniuersaliter illius negationis, sed respectu dumtaxat talis subiecti scilicet hominis, ut pote cui fundamentum est rationale, ut non sit rugibile, vel leo. Quae quidem negatio in alijs subiectis fundabitur similiter in alijs affirmationibus: ratio vero positiua nulla uniuersalis illius negationis assignabitur. Haec tamen de demonstra-

de demonstratione affirmatiua, vel negatiua. **IN TEXTU** introducitur secunda demonstrationis distinctio in propter quid, & **QVI**. Haec vero (nam de priori haecenus fecimus) est qua cognoscitur tantum, subiectum conclusionis esse predicatum, neque hoc esse illud. Cuius demonstratione propter quid non modo conclusionem esse, sed causa ratioque; esse detegatur. Vnde illa dictio **QVI**, non causaliter sed coniunctioaliter in praesentiarum accipitur. Exemplum appositum unum, & alterum adducitur in textu. Primum de planetis. Sydera orbium inferiorum octavo errantia nominata, quod non semper eadem distantiam inter se propter suorum orbium inferiorum motum differentem custodiant. Quae quia propinquiores sunt, non scintillant: & non scintillare est, ut fixo, & quieto obtutu cernatur. Stelle vero fundamenti, ut adeo remota ac distantia videtur nobis titubare, & scintillas quasdam emittere. Cum nec vacillent in se vllatenus, nec micent: sed fixissimae existant. Sed quoniam specierum in modum Pyramidis pronientium pinus angulus, vel Conus adeo debilis, atque gracilis iam ad oculos usque peruenit, ut, vix oculis bareat, nec quiete asidat. Cum per ipsas species videamus, quod species faciunt, quas non videmus, videtur nobis stelle facere, quas illa representant, & in quas ferimur. Itaque ratio scintillationis est distantia obiecti: non scintillationis vero eius vicinitas atque propinquitas. Concludere ergo, prope nos stellas esse, quia non scintillant: est per effectum causam monstrare. Sed argues. Cum omnis demonstratio procedat ex notioribus: & causa sit notior effectu, quo pacto ab effectu proceditur. Secundo quoque rogas, quo nam modo tunc antecedit cognoscatur, cum omnis effectus cognoscatur per suam causam. Sed primo respondetur, notius esse duplex scilicet nobis, & natura. Haud enim eadem sunt notiora nobis, & natura. Effectus vero, ut plurimum notior est nobis sua causa: ut pote manifestior. Cause namque plerumque latent, & sunt occultae. Secundo interroganti dicito: quod cum cognoscere bifaria contingat a priori & a posteriori, ipse effectus cognoscitur a posteriori per expe-

rientiam quoad esse. Ut primum experientia oportum fuit, hanc herbam choleram sedare, deinde de indagata est causa. Item inductione constituit, quod res multum distans imperfecte, cominus posita optime cernatur: & quod nimis remota dum conspicitur, titubat, atque titillat: propinqua vero pacato percipitur. Iste fuit modus disciplinarum inuentionis: dum visorum effectuum admiratione homines percipiunt causas indagare caperunt. Et quia causa remota reuera non est totalis causa, cum per eam conclusio infertur, in re itidem censetur **QVI**: ut pote cum adhuc propter quid conclusionis lateat: propemodum solum quod sit conclusio noscitur. Sed quando ab effectu simpliciter est, **QVI**: quando vero ab causa remota, non aequat. Tantum enim de propter quid participare videtur, quantum causa remota causa rationem habet. Causa remota vero non distinguitur hic contra adaequatam (ut nomen praesertim) sed contra propriam. Alias causa inferior effectum esse remota: ut pote non adaequatam: & tamen animal non est certe remota causa vitae. Est autem remota, quae requiritur quidem, & in propria clauditur. Sed non sufficit: cui proinde ab illa quicquam adijcitur. Ut animal est remota respirandi, sed adiectus pulmo completur. Et quidem causa remota est in singulis generibus de quibus forsitan regula communis statui potest: quod omnis causa effectus, sed eo superior, est ipsius remota praeter causam primam. Quae est medianibus secundis operetur, completissima in suo genere causa est, cuius virtute omnes causae operantur, & in quibus cunctis ipse semper benedictus appellatur. Non dixi omnis causa uniuersalis, quia saepe tales sunt propriae effectus, etiam uniuersalis. Quo circa causa media uniuersalis, quae ab particulari applicatur, remota est effectus. Cetera in textu adeo plana sunt, ut nulla penitus indigeant expositione. Et quia ea tantum a principio commentarijs hic exponere statuimus, quae in scholis verbo tenus doctores communiter explicant, haec usque peruenisse sufficiat: nec enim illi gradiuntur ulterius.

F I N I S.

EXPLICIUNT COMMENTARII REuerendi patris Thomae de Mercado sacrae theologiae professoris in posterioribus ac decem in totam logicam.